
EVOLUCIJA SVIJESTI

RUDOLF STEINER

SD 227

EVOLUCIJA SVIJESTI

KAKO SE POKAZUJE KROZ INICIJACIJSKO ZNANJE

Rudolf Steiner

GA 227

U ovim opsežnim predavanjima, održanim engleskoj publici, Rudolf Steiner objašnjava kako se mogu razviti više sposobnosti svijesti — Imaginacija, Inspiracija, i Intuicija. Osobito živopisan opis je dan o životu nakon smrti i napredovanju pojedinca kroz planetarne sfere gdje su u suradnji s duhovnim bićima Hijerarhija pripremljeni zadaci i ciljevi za buduće inkarnacije. Predavanja kulminiraju pozivom za čovječanstvo da postepeno uzme u ruke vlastitu sudbinu kroz svijest i slobodan razvoj duhovnih sposobnosti.

Evolucija svijesti sastoji se od trinaest predavanja održanih u Penmaenmawr, Wales u kolovozu 1923. Objavljena su na njemačkom kao, *Initiations-erkenntnis. Die geistige und physische Welt- und menscheitsentwicklung in der Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft vom Geistespunkt der Anthroposophie.*

SADRŽAJ

Predavanje I: Prvi koraci prema imaginativnoj spoznaji	19 kolovoza 1923
Predavanje II: Inspiracija i Intuicija	20 kolovoza 1923
Predavanje III: Inicijacijsko znanje — novo i staro	21 kolovoza 1923
Predavanje IV: Život snova	22 kolovoza 1923
Predavanje V: Odnos čovjeka prema tri svijeta	23 kolovoza 1923
Predavanje VI: Vladavina Duha u prirodi	24 kolovoza 1923
Predavanje VII: Prožimanje različitih svjetova	25 kolovoza 1923
Predavanje VIII: Za vrijeme spavanja i nakon smrti	26 kolovoza 1923
Predavanje IX: Doživljaji između smrti i ponovnog rođenja	27 kolovoza 1923
Predavanje X: Čovjekov život nakon smrti u duhovnom kozmosu	28 kolovoza 1923
Predavanje XI: Doživljaj prošlosti svijeta	29 kolovoza 1923
Predavanje XII: Evolucija svijeta u vezi s evolucijom čovjeka	30 kolovoza 1923
Predavanje XIII: Čovjekov ulazak u razdoblje slobode	31 kolovoza 1923

PREDAVANJE I

PRVI KORACI PREMA IMAGINATIVNOJ SPOZNAJI

Tijekom vremenskih razdoblja, razumijevanje svijeta je bilo usko povezano s razumijevanjem samog čovjeka. Općenito je poznato da se u danima kada se nije samo materijalna egzistencija, već također i duhovni život, uzimao u obzir, na čovjeka gledalo kao na mikrokozmos, kao na svijet u minijaturi. To znači da je čovjek u njegovoj suštini i djelovanju, u cjelokupnoj ulozi koju ima u svijetu, gledan kao zgušnjavanje svih zakona i aktivnosti kozmosa. U tim danima se inzistiralo da se razumijevanje univerzuma može temeljiti jedino na razumijevanju čovjeka.

Ali tu se, za svakog tko je bez predrasuda, odmah pojavljuju poteškoće. Upravo kada želi doći do takozvane samospoznaje — jedinom pravom znanju o čovjeku — nađe se suočen s poražavajućom zagonetkom; i nakon što neko vrijeme promatra sebe, mora držati da to njegovo biće, kakvo se javlja u svijetu čula, nije potpuno otkriveno ni njegovoj vlastitoj duši. Mora priznati da za običnu čulnu percepciju dio njegova bića ostaje skriven i nepoznat. Dakle suočen je s zadatkom proširenja njegove samospoznaje, temeljitog istraživanja njegova pravog bića, prije nego može doći do znanja o svijetu.

Jednostavno razmišljanje će pokazati da se čovjekovo pravo biće, njegova unutarnja aktivnost kao pojedinca, ne može naći u svijetu koji je primjenjiv na njegova osjetila. Jer čim prolazi kroz vrata smrti, on je kao leš predan zakonima i uvjetima čulno opazivog svijeta. Zakoni prirode — oni zakoni koji dominiraju vani u vidljivom svijetu — prianjaju uz fizički mrtvog čovjeka. Zatim taj sustav povezanosti, koji zovemo ljudski organizam, stiže do kraja; zatim se, nakon vremena koje zavisi od načina njegova odlaganja, fizički čovjek dezintegrira.

Iz ovog jednostavnog razmišljanja, stoga, vidimo da je zbroj prirodnih zakona, utoliko što ih upoznajemo kroz čulna promatranja, prilagođen jedino uništavanju ljudskog organizma i ne čini ništa da ga izgradi. Dakle moramo potražiti one zakone, onu drugu aktivnost, koja se, tijekom zemaljskog života, od rođenja ili začeca do smrti, bori protiv sila, zakona, razgradnje. U svakom trenutku našeg života s našim pravim unutarnjim bićem uključeni smo u borbu sa smrću.

Ako sada gledamo okolo na jedini dio čulnog svijeta koji je danas shvaćen od ljudi, mineralni, beživotni svijet, to svakako podliježe snagama koje za ljudsko biće znače smrt. Čista iluzija prirodnih znanstvenika je misliti da će ikada, oslanjajući se na zakone vanjskog čulnog svijeta, uspjeti u razumijevanju čak i biljaka. To nikada neće biti tako. Oni će prijeći neki mali put u tom razumijevanju i mogu to njegovati kao ideal, ali nikada neće biti moguće da zaista dokuče biljku — a kamoli životinju i samog fizičkog čovjeka — uz pomoć zakona koji pripadaju vanjskom svijetu opaženom od čovjeka.

Kao zemaljska bića, između začeca i smrti, u našem pravom unutarnjem biću mi smo borci protiv zakona prirode. I ako se doista želimo uzdići do samospoznaje,

moramo u ljudskom biću ispitati tu aktivnost koja radi protiv umiranja. Zaista, ako ćemo temeljito istražiti čovjekovo biće — što je u ovim predavanjima naša namjera — trebati ćemo pokazati kako, kroz čovjekov zemaljski razvoj, dolazi do toga da njegova unutarnja aktivnost naposljetku podlegne smrti — kako smrt stječe pobjedu nad skrivenim snagama koje joj se suprotstavljaju.

Sve ovo ima namjeru pokazati smjer koji naša proučavanja trebaju uzeti. Jer istina onog što sada govorim biti će otkrivena tek postupno kroz različita predavanja. Za početak, stoga, možemo samo naznačiti, promatrajući čovjeka bez predrasuda, gdje trebamo tražiti njegovo najdublje biće, njegovu osobnost, njegovu individualnost. To se neće naći unutar oblasti prirodnih sila, već izvan njih.

Postoji, međutim, još jedna naznaka — a takve naznake su sve što danas želim dati— da kao zemaljski ljudi mi uvijek živimo u sadašnjem trenutku. Tu, također, trebamo samo biti dovoljno nepristrani za shvatiti što ova izjava implicira. Kada vidimo, čujemo, ili drugačije percipiramo kroz naša čula, to je stvarni trenutak u kojem nam je sve važno. Štogaod ima veze s prošlošću ili budućnošću ne može napraviti utisak na naše uši, naše oči, ili bilo koje drugo osjetilo. Mi se predajemo trenutku, i time prostoru.

Ali što bi čovjek postao kada bi se potpuno predali sadašnjem trenutku i prostoru? Promatrajući običan život oko nas imamo obilan dokaz da, ako je čovjek tako potpuno zaokupljen, on nije više čovjek u punom smislu. O tome svjedoče podaci o bolesti. Mogu se navesti dobro dokumentirani slučajevi osoba koje se, u određeno vrijeme u njihovu životu, ne mogu sjetiti bilo kojeg od njihovih ranijih iskustava, i svjesni su jedino neposredne sadašnjosti. Tada rade najluđe stvari. Suprotno od njihovih uobičajenih navika, kupuju željezničku kartu i putuju na neko mjesto, radeći sve što je u vremenu nužno sasvim razumno, inteligentnije, a možda i promišljenije, nego obično. Imaju obroke i rade sve druge male stvari u životu u normalno vrijeme. Po dolasku na stanicu na kojoj su rezervirali, uzimaju drugu kartu, idući možda u suprotnom smjeru. Na taj način lutaju okolo, možda i godinama, dok na nekom mjestu ne dođu do zastoja, iznenada shvaćajući da ne znaju gdje su. Sve što su napravili, od trenutka kada su uzeli prvu kartu, ili napustili njihov dom, isprano je iz njihove svijesti, i sjećaju se jedino onog što se dogodilo prije toga. Njihov život duše, cjelokupan njihov život kao ljudskih bića na Zemlji, postaje kaotičan. Više ne osjećaju sebe kao jedinstvenu osobu. Uvijek su živjeli u sadašnjem trenutku i mogli su naći svoj put okolo u prostoru, ali sada su izgubili unutarnji osjećaj za vrijeme; izgubili su njihova sjećanja.

Kada čovjek gubi unutarnji osjećaj za vrijeme — njegovu zaista intimnu vezu s prošlošću — tada njegov život postaje kaos. Samo osjećaj prostora ne može pomoći zdravlju njegova cijelog bića.

Drugim riječima: Čovjek je u njegovu čulnom životu uvijek predan trenutku, i u nekim slučajevima bolesti za njega je moguće da odvoji njegovu neposrednu egzistenciju u prostoru od njegove egzistencije kao cjeline — ali tada više nije čovjek u punom smislu.

Ovdje imamo naznaku nečega u čovjeku što ne pripada prostoru već samo *vremenu*; i moramo reći da ako je jedan ljudski doživljaj onaj od prostora, postoji

također i drugi koji u čovjeku mora uvijek biti prisutan — doživljaj vremena. Da bi u punom smislu ostao čovjek, sjećanje mora prošlost u njemu učiniti prisutnom. Biti prisutan u vremenu za čovjeka je nešto neophodno. Prošlo vrijeme, međutim, nikada nije tu u sadašnjem trenutku; da bi ga doživjeli uvijek ga moramo prenijeti u sadašnjost. Prema tome u ljudskom biću moraju biti snage za očuvanje prošlosti, snage koje se ne javljaju iz prostora i stoga ne trebaju biti shvaćene kao zakoni prirode koji rade prostorno, jer one su izvan prostora.

Ove naznake ukazuju na činjenicu da ako će čovjek biti središnja točka znanja o svijetu i mora početi upoznajući sebe, unutar svog vlastitog bića najprije mora tražiti ono što ga može uzdići iznad prostorne egzistencije — jedine egzistencije o kojoj govore osjetila — i može ga učiniti bićem vremena usred prostorne egzistencije. Stoga, ako će percipirati njegovo vlastito biće, mora iz sebe prizvati kognitivne snage koje nisu vezane za njegova osjetila ili percepciju prostora. Upravo na ovom stupnju ljudske evolucije, kada prirodna znanost radi tako velike napore na fokusiranje pažnje na zakone prostora, iz razloga koji će se pokazati na ovim predavanjima, pravo biće čovjeka je općenito sasvim izgubljeno iz vida. Stoga je sada posebno nužno ukazati na unutarnja iskustva koja, kao što ste vidjeli, vode čovjeka izvan prostora u vrijeme, i na njegova iskustva. Vidjeti ćemo kako, polazeći otuda, on zapravo ulazi u duhovni svijet.

Znanje koje vodi preko od svijeta čula do nadčulnog nazivalo se, kroz povijest, inicijacijsko znanje — znanje, o tome, što čini pravi impuls, aktivni element, ljudske osobnosti. O tom inicijacijskom znanju moram govoriti na ovim predavanjima, koliko je to danas moguće. Jer naša namjera je proučiti evoluciju svijeta i čovjeka, u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, u svijetlu inicijacijskog znanja.

Stoga ću morati početi govoriti o tome kako to inicijacijsko znanje može biti stečeno. Sam način na koji se o tim stvarima govori danas jasno razdvaja sadašnje inicijacijsko znanje od onog od prošlosti. U prošlosti, pojedini učitelji su krčili svoj put do percepcije nadčulnog u svijetu i u čovjeku. Na osjećaje učenika koji bi im došli načinili bi jak utisak ostvaren pomoću njihovih čisto ljudskih kvaliteta, a učenici su prihvatili znanje koje su nudili, bez bilo kakve prinude, već kao odgovor na učiteljev osobni autoritet.

Stoga, za cijelu čovjekovu evoluciju sve do sadašnjeg vremena, uvijek ćete naći opisano kako su postojale odvojene grupe učenika, svaka pod vodstvom učitelja, „guru“, čijem autoritetu su se podčinili. Čak i u ovoj točki — kao i u mnogim drugim koje ćemo susresti u ovim predavanjima — inicijacijsko znanje danas ne može slijediti staru stazu. „Guru“ nikada nije govorio o stazi kojom je stekao njegovo vlastito znanje, i u onim prohujalim vremenima javne upute o putu do višeg znanja nisu čak nikada ni razmatrane. Takva proučavanja su vršena samo u misterijskim centrima koji su u ta vremena služili kao sveučilišta za one koji su slijedili nadčulnu stazu.

S obzirom na opću razinu ljudske svijesti koja je dosegnuta u ovom trenutku povijesti, takav put više ne bi bio moguć. Stoga se od svakog tko danas govori o nadčulnom znanju prirodno očekuje da odmah kaže kako će se to znanje steći. U isto vrijeme svakom mora biti ostavljena sloboda da odluči, u skladu s njegovim vlastitim načinom života, o njegovu pristupu onim vježbama za tijelo, duši i duh, preko kojih su razvijene određene snage u čovjeku. Te snage gledaju izvan zakona prirode, izvan

sadašnjeg trenutka, u pravo biće svijeta, i time u pravo biće samog čovjeka. Stoga je očiti smjer za naša proučavanja početi barem s nekoliko uvodnih opaski o putu s kojim današnji čovjek može steći znanje o nadčulnom.

Moramo dakle početi od čovjeka kakav stvarno jest u zemaljskoj egzistenciji, u odnosu na prostor i sadašnji trenutak. Kao zemaljsko biće čovjek obuhvaća u njegovoj duševnoj i tjelesnoj prirodi — namjerno kažem duševnoj i tjelesnoj prirodi — trojstvo: misleće biće, biće osjećaja i biće volje. I kada pogledamo sve što leži u oblasti mišljenja, u oblasti osjećaja i onoj od volje, vidjeli smo sve od ljudskog bića što igra ulogu u zemaljskoj egzistenciji.

Pogledajmo prvo najvažniji faktor u čovjeku preko kojeg zauzima svoje mjesto u zemaljskoj egzistenciji. To je zasigurno njegovo mišljenje. Svojoj mislećoj prirodi duguje bistru glavu koju treba, kao zemaljski čovjek, za promatranje svijeta. U usporedbi s tim lucidnim mišljenjem, njegov osjećaj je zatamnjen, i, kao i za njegovu volju — one dubine njegova bića iz kojih se uzburkava volja — sve je to, za uobičajeno promatranje, potpuno van dosega.

Samo promislite koliko malu ulogu vaša volja igra u običnom svijetu i u običnom iskustvu. Recimo da ste odlučili pomaknuti sjedalicu. Prvo imate misao da je prenesete od jedne točke do druge. Imate koncept toga. Koncept zatim prelazi, na način o kojem ne znate ništa, pravo u vašu krv i mišiće. I ono što se događa u vašoj krvi i mišićima — a također i u vašim nervima — dok podižete sjedalicu i nosite je drugdje, za vas postoji samo kao ideja. Stvarna unutarnja aktivnost koja se odvija unutar vaše kože — toga ste sasvim nesvjesni. Samo rezultat vam dolazi u misli.

Dakle, od svih aktivnosti u budnom stanju, volja je najviše nesvjesna. Kasnije ćemo govoriti o aktivnosti tijekom spavanja. Tijekom budne aktivnosti volja ostaje potpuno opskurna; osoba onoliko malo zna o prelasku njene misli u volju koliko u običnom životu na Zemlji zna što se događa između padanja u san i buđenja. Čak i kada je bilo tko budan, on spava što se tiče unutarnje prirode volje. Samo sposobnost formiranja koncepata, mišljenja, ono je što jasno ulazi u čovjekov život na Zemlji. Osjećaji leže na pola puta između mišljenja i volje. I baš kao što san stoji između spavanja i budnosti, kao neodređena, kaotična koncepcija, napola spavanje, napola budnost, tako i, dolazeći sa pola puta između volje i mišljenja, osjećaj je zaista budni san duše. Kao našu polaznu točku moramo uzeti jasnoću mišljenja; ali kako se mišljenje odvija u običnom životu na Zemlji?

U cjelokupnom životu ljudskog bića na Zemlji, mišljenje igra sasvim pasivnu ulogu. Budimo potpuno iskreni o tome kada promatramo sebe. Od trenutka buđenja dok ne zaspe, čovjek je preokupiran poslovima vanjskog svijeta. On pušta da u njega utječu čulni utisci, i zatim su s njima ujedinjeni koncepti. Kada čulni utisci prođu, u duši ostaju samo njihove predstave, koje se postupno pretvaraju u sjećanja. Ali, kao što sam rekao, ako kao zemaljska bića sebe promatramo iskreno, moramo priznati da u konceptima stečenim u običnom životu nema ničeg što u dušu nije došlo iz vanjskog svijeta preko čula. Ako bez predrasuda ispitamo što nosimo duboko u našim dušama, uvijek ćemo naći da je povod bio neki utisak izvana.

To posebno vrijedi za iluzije onih mistika koji — to izričito kažem — ne prodiru do neke veće dubine. Oni vjeruju da pomoću više-manje nebuloznog duhovnog treninga

mogu doći do unutarnjeg doživljaja višeg božanstva na kojem počiva svijet. I ti mistici, ti polu ili četvrt mistici, često se čuje da kažu kako je unutar njih u duši osvanulo unutarnje svijetlo, kako su imali neku vrstu duhovne vizije.

Svatko tko promatra sebe pobliže i iskreno, doći će do toga da vidi da se mnoge mistične vizije mogu pratiti do čisto vanjskih čulnih doživljaja koji su se tijekom vremena transformirali. Može se činiti čudno, moguće je da neki mistik, u dobi od možda četrdeset, misli da je imao direktni, imaginativni utisak, viziju — uzet ćemo nešto konkretno — Misterija na Golgoti, da Misterij na Golgoti vidi iznutra, duhovno. To mu daje osjećaj velike egzaltacije. Sada stvarno dobar psiholog, koji može ići natrag kroz zemaljski život mistika, može naći da ga je kao dječaka od deset godina otac odveo u posjetu, gdje je vidio određenu malu sliku. To je bila slika Misterija na Golgoti, i u to vrijeme je teško mogla ostaviti bilo kakav utisak na njegovu dušu. Ali je utisak ostao, i u promijenjenom obliku uronio duboko u njegovu dušu, da bi se u njegovim četrdesetim godinama podigao kao veliko mistično iskustvo.

To je nešto što treba biti naglašeno posebno kada se netko usudi, više ili manje javno, reći bilo što o putovima nadčulne spoznaje. Oni koji stvar ne uzimaju veoma ozbiljno općenito govore na površan način. Upravo oni koji žele imati prava govoriti o mističnim, nadčulnim putovima, upravo su oni koji bi trebali znati o greškama u toj sferi koje ljude mogu odvesti na krivi put. Trebaju potpuno shvatiti da je obična samospoznaja uglavnom sačinjena od transformiranih vanjskih utisaka, i da izvornu samospoznaju danas treba tražiti kroz unutarnji razvoj, pozivajući snage u duši koje prije nisu bile tamo. To zahtijeva da shvatimo pasivnu prirodu našeg običnog mišljenja. Ono se bavi svim utiscima na način prirodan za osjetila. Ranije stvari dolaze prve, kasnije dolaze kasnije; što je najgornje u mislima ostaje iznad; ono što je ispod ostaje ispod. U pravilu, stoga — ne samo u običnom životu već također i u znanosti — čovjekovi koncepti samo se vuku za procesima u vanjskom svijetu. Naša znanost je otišla toliko daleko da je napravila ideal od otkrivanja kako se stvari odvijaju u vanjskom svijetu ne dopuštajući da mišljenje ima i najmanji utjecaj na njih. U njihovoj vlastitoj sferi znanstvenici su sasvim u pravu; slijedeći tu metodu napravili su ogroman napredak. Ali sve više i više gube iz vida čovjekovo pravo biće. Jer prvi korak u onim metodama za razvoj unutarnjih snaga duše koje vode do nadčulne spoznaje, koje smo prizvali meditacijom i koncentracijom, je nalazeći prijelaz od čisto pasivnog mišljenja do mišljenja koje je iznutra aktivno.

Početi ću opisujući taj prvi korak na sasvim elementaran način. Umjesto koncepta probuđenog nečim vanjskim, možemo uzeti koncept izvučen potpuno od iznutra i dati mu središnje mjesto u našoj svijesti. Ono što je važno nije da bi koncept trebao odgovarati stvarnosti, već da bi trebao biti izvučen iz dubina duše kao nešto aktivno. Stoga nije dobro uzeti bilo što čega se sjećamo, jer u sjećanju za naše koncepte prianjaju svakakvi magloviti utisci. Ako se, stoga, oslonimo na naše pamćenje nećemo biti sigurni da ne puštamo da se uvuku irelevantne stvari, niti sigurni da smo se stvarno namjerili meditirati s odgovarajućom unutarnjom aktivnošću. Tri su moguća načina postupanja, i kod bilo kojeg od njih ne bi trebalo biti gubitka nezavisnosti. Jednostavan, lako shvatljiv koncept je poželjan, stvaranje trenutka, koji nema ništa s onim što je zapamćeno. Za našu svrhu to može biti nešto sasvim paradoksalno,

namjerno otklonjeno od bilo koje pasivno primljene ideje. Moramo samo biti sigurni da je do meditacije došlo kroz našu vlastitu unutarnju aktivnost.

Drugi način je otići nekome s iskustvom u ovoj sferi i tražiti da sugerira predmet meditacije. Tada može doći do straha o zavisnosti o njemu. Ako je, međutim, od trenutka kada je meditacija primljena, netko svjestan da je svaki korak poduzet nezavisno, kroz vlastitu unutarnju aktivnost, i da je jedina stvar koju nije sam odredio taj predmet, koji, pošto dolazi od nekog drugog, treba ga se aktivno držati — kada je netko svjestan svega toga, više nema ni govora o zavisnosti. Tada je osobito potrebno nastaviti djelovati pri punoj svjesnosti.

I konačno, treći način. Uputa može biti tražena od učitelja koji — mogli bi reći — ostaje nevidljiv. Student uzima knjigu koju prije nikad nije vidio, otvara je nasumice i pročita bilo koju slučajnu rečenicu. Tako može biti siguran da je došao do nečeg njemu potpuno novog, i zatim na tome mora raditi s unutarnjom aktivnošću. Predmet meditacije može biti napravljen od rečenice, ili možda neke ilustracije ili dijagrama u knjizi, dok god je siguran da nikada prije nije naišao na njega. To je treći način, i tako učitelj može biti stvoren ni iz čega. Knjigu treba pronaći i pogledati, rečenicu, crtež, ili nešto drugo iz nje izabrati — sve to čini učitelja.

Stoga je sada savršeno moguće krenuti putem višeg znanja na takav način da na aktivno mišljenje koje je potrebno ne nasrne bilo koja druga snaga. To je za sadašnje čovječanstvo esencijalno. Tijekom ovih predavanja vidjeti ćemo koliko je nužno za ljude danas, posebno kada žele napredovati na putu do viših svjetova, da poštuju i čuvaju njihovu vlastitu slobodnu volju. Jer kako će, inače, unutarnja aktivnost biti razvijena? Čim netko postane zavisan o nekom drugom, njegova vlastita volja je osujećena. I važno je da meditacija danas bude provođena s unutarnjom aktivnošću, iz volje u mišljenju, što teško da je uopće danas cijenjeno, s modernom znanosti koja daje sav naglasak na pasivno promatranje vanjskog svijeta.

Na taj način preko aktivnog mišljenja možemo steći, brzinu napretka koja potpuno zavisi o pojedincu. Jedan čovjek će tamo stići za tri tjedna, ako ustraje sa istim vježbama. Drugom će trebati pet godina, drugom sedam, a nekom drugom devetnaest, i tako dalje. Esencijalna stvar je da nikada ne posustane u svojim naporima. Doći će trenutak kada prepozna da se njegovo mišljenje stvarno promijenilo: ono više ne radi u starim pasivnim slikama već je iznutra puno energije — snage za koju, premda je doživljava sasvim jasno, zna da je jednako snaga kao što je i snaga potrebna za podići ruku ili usmjeriti prst. Upoznajemo mišljenje koje kao da podupire naše cijelo biće, mišljenje koje može udariti u prepreku. Ovo nije govorna figura, već konkretna istina koju možemo doživjeti. Znamo da obično mišljenje ne radi takvu stvar. Kada naiđem na zid i ozlijedim se, moje fizičko tijelo je primilo udar preko sile kontakta. Ta sila kontakta ovisi o tome da li mogu udariti tijelom u objekte. Ja sam onaj koji udara. Obično pasivno mišljenje ne udara ni u što, već jednostavno predstavlja sebe da bude udareno, jer ono nema stvarnosti; to je samo slika. Ali mišljenje do kojeg dolazimo na opisani način je stvarnost, nešto u čemu živimo. Ono može udariti u nešto kao što prst može udariti u zid. I baš kao što znamo da prst ne može ići kroz zid, tako znamo da sa tim stvarnim mišljenjem ne možemo sve dokučiti. To je prvi korak. Ovaj korak moramo poduzeti, ovo okretanje nečijeg vlastitog aktivnog mišljenja u organ dodira za dušu, tako da možemo osjećati da mislimo na

isti način na koji hodamo, hvatamo ili diramo; tako da znamo da živimo u stvarnom biću, ne samo u običnom mišljenju koje samo stvara slike, već u stvarnosti, u dušinom organu dodira koji smo mi sami postali.

To je prvi korak — promijeniti naše mišljenje tako da osjećamo: Sada si ti sam postao mislilac. To zaokružuje sve. S tim mišljenjem nije isto kao s fizičkim dodirom. Ruka, na primjer, raste kako mi rastemo, tako da kada smo potpuno odrasli naše proporcije ostaju korektne. Međutim mišljenje koje je postalo aktivno je kao puž — može protegnuti ticala ili ih opet povući. U tom mišljenju mi živimo u biću zasigurno punom snage ali iznutra mobilnom, krećući se naprijed natrag, iznutra aktivno. S tim dalekosežnim organom dodira možemo — kako ćemo vidjeti — osjećati u duhovnom svijetu; ili, ako je to duhovno bolno, povući se.

Sve ovo zasigurno treba biti uzeto ozbiljno od onih s bilo kakvom željom da pristupe pravom biću čovjeka — ovu transformaciju nečije cjelokupne prirode. Jer ne otkrivamo što čovjek stvarno jest ukoliko u njemu ne počnemo gledati nešto izvan onog što je percipirano našim zemaljskim čulima. Sve što je razvijeno kroz aktivnost mišljenja čovjekov je prvi nadčulni član — kasnije ću to opisati potpunije. Najprije imamo čovjekovo fizičko tijelo koje može biti percipirano našim običnim čulnim organima, i to pruža otpor pri susretu s običnim organima dodira. Zatim imamo naš prvi nadčulni član — možemo ga zvati etersko tijelo ili tijelo formativnih sila. Mora nekako biti nazvano, ali ime je nevažno. Uбудuće ću ga zvati etersko ili tijelo formativnih sila. Tu imamo naš prvi nadčulni član, opaziv za višu moć dodira, u koju je promijenjeno mišljenje, kao što su fizičke stvari opazive za fizičko čulo dodira. Mišljenje postaje nadčulno dodirivanje, i preko tog nadčulnog dodirivanja etersko ili tijelo formativnih sila može biti, u višem smislu, i shvaćeno i viđeno. To je prvi stvarni korak, takoreći, u nadčulni svijet.

Iz samog načina na koji sam pokušao opisati prijelaz mišljenja u doživljaj stvarne snage unutar nekog, shvatiti ćete kako malo smisla ima, ako se radi o izvornom duhovnom razvoju, u kazivanju, na primjer, da se bilo tko ako želi ući u duhovni svijet ovom stazom samo prepušta fantaziji ili popušta autosugestiji. Jer prva je reakcija mnogih ljudi da kažu: „Svatko tko govori o višim svjetovima u vezi s treningom ove vrste jednostavno oslikava ono što je sebi sugerirao”. Zatim drugi uzimaju refren, možda govoreći: „Čak je moguće i da netko tko voli limunadu mora samo na nju misliti i njegova usta odmah postanu zalivena, baš kao da je popio limunadu. Autosugestija ima takvu moć!”

Sve ovo zasigurno može biti tako, i svatko tko u duhovni svijet ide ispravnim putem koji smo naznačili mora proniknuti u stvari koje fiziolozi i psiholozi mogu upoznati intelektualno, i trebao bi biti potpuno praktično upoznat s mjerama kojih se treba pridržavati. Ali svakome tko vjeruje da on autosugestijom može uvjeriti sebe da pije limunadu, premda je nema, ja bih odgovorio: „Da, to je moguće — ali pokažite mi čovjeka koji je stvarnu žeđ utažio imaginarnom, auto-sugeriranom limunadom!” Tu počinje razlika između onog što je samo pasivno zamišljeno i onog što je stvarno doživljeno. Imajući kontakt sa stvarnim svijetom i praveći naše mišljenje aktivnim, dosežemo stupanj žive duhovnosti u svijetu na takav način da se mišljenje razvija u dodirivanje. Naravno da je to dodirivanje koje nema ništa sa stolicama ili stolovima; ali učimo dodirivati u duhovnom svijetu, praviti kontakt s njime, ući u živi odnos s

njim. Upravo pomoću ovog aktivnog mišljenja učimo razlikovati između mističnih maštarija autosugestije i doživljaja duhovne stvarnosti.

Sve te primjedbe dolaze od ljudi koji ipak nisu pogledali način na koji moderno inicijacijsko znanje opisuje put za danas. Zadovoljni su da sude izvana o stvari za koju su možda jednostavno čuli naziv, ili o kojoj su možda stekli malo površnog znanja. Oni koji ulaze u duhovni svijet na način koji je opisan, koji im omogućava da imaju kontakt s njim i da ga dodiruju, znaju kako razlikovati između samo formiranja koncepta onoga što su doživjeli kroz aktivno mišljenje i samog perceptivnog doživljaja. U običnom životu možemo sasvim dobro razlikovati između doživljaja kada nehotice opečemo prst i oslikavanja događaja poslije toga! Postoji uvjerljiva razlika, jer u jednom slučaju prst stvarno boli, u drugom boli samo u mašti. S istom razlikom se susrećemo na višem nivou između ideja koje imamo o duhovnom svijetu i onog što stvarno tamo doživljavamo.

Sada, prva stvar stečena na ovaj način je prava samospoznaja. Jer, baš kao što u životu imamo neposrednu percepciju ovdje stola, stolice tamo preko, i cijele ove predivne prostorije — sa satom koji ne ide! — i tako dalje; baš kao što sve to stoji pred nama u prostoru, i to stalno percipiramo, tako i, mišljenje koje je postalo aktivno i stvarno, svijet vremena čini sebi poznatim — u početku u obliku vremenskog svijeta koji je vezan za samo ljudsko biće. Prošla iskustva koja normalno mogu biti obnovljena samo kao slike sjećanja stoje pred njim kao neposredno prisutan *tableau* davno proteklih događaja. Ista stvar je opisana od ljudi koji dožive šok od neposredne opasnosti možda od utapanja; i ono što opisuju je potvrđeno — uvijek ovo dodam — od osoba koje misle na sasvim materijalistički način. Nekome u smrtnoj opasnosti može bljesnuti unutarjni *tableau* njegova prošlog života. A to je u stvari ono što se također događa i ljudima koji su njihovo mišljenje učinili aktivnim; iznenada se pred njihovim dušama pojavljuje *tableau* njihova života od trenutka kada su tek naučili misliti do sadašnjosti. Vrijeme postaje prostor; prošlost postaje sadašnjost; pred njihovim dušama stoji slika. Najkarakterističnija osobina ovog doživljaja — sutra ću morati u to ići поближе — je da, pošto je cijela stvar kao slika, još se uvijek ima određeni osjećaj prostora, ali samo *osjećaj*. Jer sada doživljenom prostoru nedostaje treća dimenzija; samo je dvodimenzionalan, kao i slika. Iz tog razloga nazivam ovu spoznaju imaginativnom — slikovna spoznaja koja radi, kao kod slike, s dvije dimenzije.

Možete pitati: Kada imam ovaj doživljaj od samo dvije dimenzije, što se događa ako, još doživljavajući dvije dimenzije, idem dalje? To ne čini nikakvu razliku. Gubimo cjelokupno iskustvo treće dimenzije. Kasnije će biti prigoda kada ću govoriti kako, u naše vrijeme, jer više nema svijesti o ovakvim stvarnima, ljudi traže duhovno gledanje na četvrtu dimenziju kao put prema njoj. Istina je da kada idemo od fizičkog do duhovnog, ne pojavljuje se nikakva četvrta dimenzija, već treća dimenzija otpada. Moramo se naviknuti na stvarne činjenice u ovoj sferi, kao što smo to morali i u drugima. Jednom se podučavalo da je Zemlja ravna, i da je pobjegla u neodređenu oblast gdje dolazi do strmog kraja; i baš kao što je bio napredak kada su ljudi znali da ako jedrimo oko Zemlje dolazimo na našu početnu točku, tako će biti i napredak u našem unutarnjem razumijevanju svijeta kada znamo da, u duhovnom svijetu, mi ne

idemo od prve, druge, treće dimenzije do četvrte, već natrag do samo dvije dimenzije. I vidjeti ćemo kako se, konačno, vraćamo do samo jedne. Takvo je pravo stanje stvari.

Možemo vidjeti kako se, promatrajući vanjski svijet, ljudi danas na površan način drže brojeva: prva dimenzija, druga, treća — i dakle mora slijediti četvrta. Ne, mi se vraćamo na dvije dimenzije; treća se razgrađuje i stižemo do prave imaginativne spoznaje. Prvo nam dolazi kao *tableau* našeg života, kada u moćnim slikama pregledavamo doživljaje našeg proteklog zemaljskog života i kako iznutra prolazimo kroz njega. I ovo se značajno razlikuje od jednostavnog sjećanja.

Obične slike sjećanja čine da osjećamo da u biti dolaze od koncepcija vanjskog svijeta, doživljaja zadovoljstva, boli, onog što su nam napravili drugi ljudi, o njihovom stavu prema nama. To je ono što uglavnom doživljavamo u našim čisto konceptualnim sjećanjima.

Kod *tableau* o kojem govorim, to je drugačije. Tamo doživljavamo — dakle, uzmimo primjer. Možda smo nekog upoznali prije deset godina. U običnom sjećanju vidimo kako nam dolazi u susret, što nam je napravio što je bilo dobro ili loše, i tako dalje. Ali kod životnog *tableau-a* mi ponovno živimo naš prvi pogled na čovjeka, što smo napravili i sami doživjeli da bi stekli njegovo prijateljstvo, kakvi su bili naši utisci. Dakle kod *tableau-a* mi osjećamo ono što se iz nas otvara vani, dok obično sjećanje pokazuje što se od izvana razvija unutra.

Dakle o *tableau* možemo reći da nam donosi nešto kao sadašnji doživljaj u kojem jedna stvar ne slijedi drugu, kao u sjećanju, već je jedna stvar ruku pod ruku s drugom u dvodimenzionalnom prostoru. Stoga se životni *tableau* može odmah razlikovati od slika sjećanja.

Ono što je sada iz ovoga stečeno to je povećanje naše unutarnje aktivnosti, aktivni doživljaj nečije vlastite osobnosti. To je esencijalna osobina toga. Netko živi unutra i intenzivnije razvija snage koje zrače iz osobnosti. Prošavši kroz ovo iskustvo, moramo se popeti još jedan korak, i to je nešto što uopće nitko ne radi dragovoljno. To zahtijeva najrigorozniju unutarnju disciplinu. Jer ono što je doživljeno kroz ovaj životni *tableau*, kroz slike koje predstavljaju nečije vlastite doživljaje duše, daje nam, čak i u slučaju prošlih doživljaja koji su zapravo bili bolni, osjećaj osobne sreće. Strahovito jak osjećaj sreće je sjedinjen s ovim imaginativnim znanjem.

Upravo ovaj subjektivni osjećaj sreće je nadahnuo sve one religijske ideale i opise — u muhamedanstvu, na primjer — gdje je život izvan Zemlje oslikan takvim sjajnim izrazima. One su imaginativni rezultat ovog doživljaja sreće.

Ako će se napraviti sljedeći korak, ovaj osjećaj sreće mora biti zaboravljen. Jer kada smo u savršenoj slobodi najprije izvršili našu volju da naše mišljenje kroz meditaciju i koncentraciju napravimo aktivnim, kao što sam opisao, i pomoću tog aktivnog mišljenja smo napredovali do iskustva životnog *tableau-a*, tada moramo koristiti svu našu snagu da izbrišemo to iz naše svijesti. U običnom životu to brisanje je obično previše lako. Oni koji idu na polaganje ispita imaju dobar razlog da se na to žale! Obično spavanje, također, u konačnici je ništa nego pasivno brisanje svega iz naše dnevne svijesti. Jer teško da bi kandidat na ispitu izbrisao svoje znanje svjesno; to je pasivan proces, znak slabosti u nečijoj dominaciji nad tekućim događajima. Kada

je, međutim, potrebna snaga stečena, to brisanje je nužno za sljedeći korak prema nadčulnom znanju.

Sada se lako događa da, koncentrirajući sve snage njegove duše na predmet koji je sam odabrao, čovjek razvija želju da se drži njega, a zbog osjećaja sreće koji je povezan s životnim *tableau-om*, on ga se drži sve spremnije i čvršće. Ali treba moći ugaziti iz svijesti upravo ono za što se zalagalo kroz povećanje nečije snage. Kao što sam naglasio, to je mnogo teže nego brisanje bilo čega iz običnog života.

Bez sumnje ćete biti svjesni kada su nečiji čulni utisci postepeno isključeni; kada je svugdje oko njega tama i ne može vidjeti ništa; kada je sva buka utišana tako da ne čuje ništa i čak su i dnevni utisci ugušeni, on pada u san. Ovu praznu svijest, koja dolazi svakom na rubu sna, sada treba postići voljom. Ali dok svi svjesni utisci, čak i oni samo-inducirani, moraju biti izbrisani, za studenta je najvažnije da ostane budan. Mora imati snagu, unutarnju aktivnost, da ostane budan dok više ne prima utiske izvana, ili bilo kakva iskustva. Tako je proizvedena prazna svijest, ali prazna svijest koje je netko potpuno svjestan.

Kada je sve što je najprije dovedeno u svijest kroz povećane snage, izbrisano i svijest napravljena praznom, to tako ne ostaje, jer tada se ulazi u drugi stupanj spoznaje. Za razliku od imaginativne spoznaje, možemo to zvati inspiracijska spoznaja. Ako smo se zalagali za praznu svijest ovakvom pripremom — tada, baš kao što je vidljivi svijet normalno tu za naše oči da vide i svijet zvuka za naše uši da čuju — postaje moguće da se duhovni svijet predstavi našoj duši. To više nisu naši vlastiti doživljaji, već duhovni svijet koji utiskuje na nas. I ako smo toliko snažni da smo mogli potisnuti cijeli životni *tableau* odjednom — puštajući da se pojavi a zatim ga izbrisavši, tako da nakon što ga doživimo od njega ispraznimo našu svijest — tada je prva percepcija koja se pojavljuje u toj praznini naš pred-zemaljski život — život prije začeca i silaska u fizičko tijelo. To je prvi stvarni nadčulni doživljaj koji čovjeku dolazi nakon što je ispraznio svoju svijest — on gleda svoj vlastiti pred-zemaljski život. Od tog trenutka on upoznaje stranu besmrtnosti koja se danas nikad ne izvlači. Ljudi govore o besmrtnosti jedino kao o negaciji smrti. Zasigurno je ova strana besmrtnosti važna kao i ona druga — o tome ćemo trebati mnogo više govoriti — ali besmrtnost koju prvu upoznajemo na način koji sam ukratko naznačio nije negacija smrti, već „nerođenost”, negacija rođenja; i obje strane su jednako stvarne. Tek kada ljudi ponovno dođu do razumijevanja da vječnost ima dvije te strane — besmrtnost i „nerođenost” — ponovno će moći u čovjeku prepoznati ono što je trajno, zaista vječno.

Moderni jezici svi imaju riječ za besmrtnost, ali su izgubili riječ „nerođenost”, premda su je stariji jezici imali. Ta strana vječnosti, „nerođenost”, prva je izgubljena, a sada, u ovom materijalističkom dobu, prijete tragični trenutak kada sve znanje o besmrtnosti može biti izgubljeno — jer u oblasti čistog materijalizma ljudi više ne žele znati ništa o duhovnom dijelu čovjeka.

Danas sam mogao dati naznake — sasvim ukratko — samo o prvim koracima na putu za nadčulne svjetove. Tijekom slijedećih nekoliko dana još će nešto dodatno biti opisano, a potom ćemo se vratiti na ono što se na tom putu može znati o čovjeku i svijetu, u sadašnjosti i prošlosti, i također i na ono što treba znati za budućnost.

PREDAVANJE II

INSPIRACIJA I INTUICIJA

Još jednom prizovimo pred naše duše kamo moderna inicijacija vodi, nakon što su uspješno poduzeti prvi koraci prema imaginativnoj spoznaji. Čovjek tada dolazi do točke gdje je njegov prethodno apstraktni, čisto idealni svijet misli prožet unutarnjim životom. Misli koje mu prilaze nisu više beživotne, stečene pasivno; one su unutarnji svijet žive snage koje osjeća na isti način kao što osjeća pulsiranje njegove krvi ili strujanje zraka kojeg diše. Stoga se radi o tome da je idealni element u mišljenju zamijenjen unutarnjim doživljajem stvarnosti. Tada zaista slike koje su prije sačinjavale čovjekove misli nisu više samo apstraktne, sjenovite projekcije vanjskog svijeta, već su ispunjene unutarnjom, živom egzistencijom. One su stvarne imaginacije doživljene u dvije dimenzije, kako je naznačeno jučer, ali to nije kao da neki čovjek stoji ispred slike u fizičkom svijetu, jer tada može doživjeti vizije, ne imaginacije. Radije je to kao da se, izgubivši treću dimenziju, on sam kretao unutar slike. Stoga to nije kao gledanje nečeg u fizičkom svijetu; sve što ima izgled fizičkog svijeta bila bi vizija. Izvorna imaginacija dolazi nam samo kada, na primjer, više ne *vidimo* boje kao u fizičkom svijetu, već kada ih *doživljavamo*. Što to znači?

Kada u fizičkom svijetu vidite boje, one vam daju različita iskustva. Crveno opažate kao nešto što vas napada, što želi na vas skočiti. Bik će reagirati nasilno na tu agresivnu crvenu; on je doživljava mnogo živopisnije nego čovjek, u kome je cijeli osjećaj ublažen.

Kada opažate zelenu, to vam daje osjećaj ravnoteže, doživljaj niti bolan niti posebno ugodan; dok je plavo indikacija raspoloženja odanosti i poniznosti. Ako dopustimo ovim raznim doživljajima boje da prodru ravno u nas, možemo shvatiti da kada nam bilo što iz duhovnog svijeta prilazi na agresivan način oponaša crvenu u fizičkom svijetu, to je nešto što odgovara crvenoj boji. Kada se susretnemo s nečim što priziva raspoloženje poniznosti, to ima isti učinak kao doživljaj plave ili plavo-ljubičaste u fizičkom svijetu. To možemo pojednostaviti kazavši: doživjeli smo crveno ili plavo u duhovnom svijetu. Inače, iz razloga preciznosti, uvijek bi trebali reći: doživjeli smo tamo nešto na način na koji je crveno, ili plavo, doživljeno u fizičkom svijetu. Da bi izbjegli toliko mnogo riječi, netko jednostavno kaže da je vidio boje aure koje se mogu razlikovati kao crvena, plava, zelena, i tako dalje.

Ali potpuno moramo shvatiti da je ovo pravljenje našeg puta u nadčulno, ovo ostavljanje po strani svega što nam dolazi preko čula, uvijek prisutno kao konkretan doživljaj. I tijekom ovog iskustva uvijek imamo osjećaj koji sam opisao jučer, kao da je mišljenje postalo organ dodira koji se proteže cijelim ljudskim organizmom, tako da duhovno osjećamo da se otvara novi svijet i mi ga dodirujemo. To još nije pravi duhovni svijet, već ono što bih mogao nazvati eterski ili svijet formativnih sila. Svatko tko će upoznati etersko mora ga dosegnuti na ovaj način. Jer nikakvo špekuliranje,

nikakvo apstraktno razmišljanje, o eterskom ne može voditi do pravog znanja o njemu. U ovom mišljenju koje je postalo stvarno mi živimo s našim vlastitim formativnim silama ili eterskim tijelom, ali to je različita vrsta življenja od života u fizičkom tijelu. Želio bih ovo opisati na drugi način pomoću usporedbi.

Kada gledate neki od vaših prstiju, prepoznajete ga kao živog člana vašeg organizma. Odsijecite ga, i on nije više što je bio; on umire. Kada bi vaš prst imao svijest, rekao bi: Nisam ništa više nego dio tvog organizma, nemam nezavisnu egzistenciju. To je ono što čovjek mora reći čim ulazi u eterski svijet s imaginativnom spoznajom. Više ne osjeća sebe kao odvojeno biće, već kao člana cijelog eterskog svijeta, cijelog eterskog kozmosa. Nakon toga shvaća da tek imajući fizičko tijelo on postaje osobnost, individualnost. Fizičko tijelo je ono što individualizira i čini nekog odvojenim bićem.

Vidjeti ćemo zapravo kako i u duhovnom svijetu možemo biti individualizirani — ali o tome ću govoriti kasnije. Ako uđemo u duhovni svijet na opisani način, najprije smo dužni osjećati sebe kao samo jednog pripadnika cijelog eterskog kozmosa; i ako bi naše etersko tijelo bilo odsječeno od kozmičkog etera, to bi za nas značilo etersku smrt. Vrlo je važno to shvatiti, tako da možemo ispravno razumjeti ono što kasnije treba biti rečeno o čovjekovu prolazu kroz vrata smrti.

Kao što sam jučer naglasio, ovaj imaginativni doživljaj u eterskom, koji postaje *tableau* našeg cijelog života od rođenja do sadašnjeg trenutka naše egzistencije na Zemlji, praćen je iznimno snažnim osjećajem sreće. I poplava ovog slikovnog svijeta sa ovim unutarnjim, predivnim ugodnim osjećajem čovjekovo je prvo više iskustvo.

Zatim moramo biti sposobni — što sam također jučer spominjao — uzeti sve čemu smo težili kroz imaginaciju, kroz naš životni *tableau*, i učiniti da to sve po volji nestane. Tek kada smo ovako ispraznili našu svijest razumijemo kako zaista stvari stoje u duhovnom svijetu. Jer tada znamo da ono što smo do tada vidjeli nije bio duhovni svijet, već samo njegova imaginativna slika. Tek na ovom stupnju prazne svijesti — baš kao što fizički svijet struji u nas preko naših osjetila — tako i duhovni svijet struji u nas preko našeg mišljenja. Tu počinje naše prvo stvarno iskustvo, naše prvo pravo znanje, o objektivnom duhovnom svijetu. Životni *tableau* je bio samo od našeg vlastitog unutarnjeg svijeta. Imaginativna spoznaja otkriva samo taj unutarnji svijet, koji se višem znanju javlja kao slikovni svijet, svijet kozmičkih slika. Sam kozmos, zajedno s našim vlastitim pravim bićem, kakvo je bilo prije rođenja, prije naše zemaljske egzistencije, pojavljuje se najprije na stupnju inspiracije, kada duhovni svijet izvana utječe u nas. Ali kada smo došli do toga da možemo isprazniti našu svijest, naša cijela duša postaje budna; i na ovom stupnju puke budnosti moramo moći postići određenu unutarnju tišinu i mir. Taj mir mogu opisati samo na slijedeći način.

Zamislimo da smo u veoma bučnom gradu i svuda oko nas čujemo buku. Ovo je strašno — kažemo — kada, sa svih strana, graja salijeće naše uši. Recimo da je to neki veliki moderni grad, kao što je London. Ali sada recimo da napuštamo taj grad, i postepeno, sa svakim korakom kojeg napravimo dok odlazimo, postaje sve tiše i tiše. Zamislimo živopisno to smanjivanje buke. Postaje sve tiše i tiše. Napokon dođemo

možda u šumu gdje je sve savršeno tiho; dosegнули smo nultu točku gdje se ništa ne može čuti.

Ipak možemo ići još dalje. Da bi ilustrirao kako se to može dogoditi, koristit ću sasvim trivijalnu usporedbu. Recimo da imamo u novčaniku određenu sumu novca. Dok ga trošimo iz dana u dan, on iščezava, baš kao što iščezava buka dok napuštamo grad. Na kraju dođe dan kada nije ostalo ništa — novčanik je prazan. Možemo usporediti to ništavilo s tišinom. Ali što radimo slijedeće ako ne želimo biti gladni? Ulazimo u dug. To ne preporučujem; samo dajem usporedbu. Koliko tada imamo u novčaniku? Manje od ništa; i što je veći dug, to je veće „manje od ništa“.

I sada zamislimo da je jednako i s ovom tišinom. Ne bi to bio samo potpuni mir nulte točke tišine, već bi išlo dalje i došlo do suprotnosti slušanja, mirnije od mirnoće, tiše od tišine. I to se u stvari mora dogoditi kada, na jučer opisani način, možemo kroz povećane snage dosegnuti ovaj unutarnji mir i tišinu. Kada, međutim, stignemo do te negacije čujnosti, do tog mira većeg od nulte točke mira, tada smo toliko duboko u duhovnom svijetu da ne samo da ga vidimo već ga čujemo kako odzvanja. Svijet slika postaje svijet života koji odjekuje; i tada smo usred pravog duhovnog svijeta. U onim trenucima koje tamo provedemo stojimo, takoreći, na obali egzistencije; obični čulni svijet nestaje, i znamo da smo u duhovnom svijetu. Zasigurno — o tome ću više reći kasnije — moramo biti odgovarajuće pripremljeni tako da se uvijek možemo vratiti. Ali dolazi nešto drugo — do tada nepoznato iskustvo. Čim je pri praznoj svijesti postignut mir, ono što sam opisao kao iznutra doživljen, sveobuhvatan, kozmički osjećaj sreće ustupa mjesto jednako sveobuhvatnoj boli. Dolazimo do osjećaja da je svijet izgrađen na temeljima kozmičke patnje — od kozmičkog elementa koji se od ljudskog bića može doživjeti jedino kao bol. Učimo prodornu istinu, tako voljno ignoriranu od onih koji izvan sebe traže sreću, da je sve u egzistenciji konačno moralo biti rođeno u boli. I kada, kroz inicijacijsko znanje, ovo kozmičko iskustvo bola na nas napravi utisak, tada iz stvarnog unutarnjeg znanja možemo reći slijedeće:

Ako proučavamo ljudsko oko — oko koje nam otkriva ljepotu fizičkog svijeta, i toliko nam je važno da preko njega primamo devet desetina utisaka koji čine naš život između rođenja i smrti — nalazimo da je oko ugrađeno u tjelesnu šupljinu koja potječe od rane. Ono što je izvorno napravljeno da dođe do očne čašice danas se može napraviti jedino da izrežemo rupu u fizičkom tijelu. Običan izvještaj o evoluciji daje previše bezbojan utisak ovoga. Te čašice u koje su izvana umetnute očne kugle — kako zaista fizički zapis evolucije pokazuje — bile su izdubljene u vrijeme kada je čovjek još bio nesvjesno biće. Da je toga bio svjestan, to bi uključivalo bolno ranjavanje organizma.

Zaista, cijeli ljudski organizam je iznjedren iz elementa koji bi za današnju svijest bio doživljaj bola. Na ovom stupnju znanja imamo dubok osjećaj da, baš kao što izlazak biljaka znači bol za Zemlju, tako i sva sreća, sve u svijetu iz čega izvlačimo zadovoljstvo i blagoslov, ima svoje korijene u elementu patnje. Ako bi se kao svjesna bića mogli odjednom promijeniti u supstancu tla ispod naših nogu, rezultat bi bio beskrajno povećanje našeg osjećaja boli.

Kada se ove stvari otkrivene iz duhovnog svijeta postave pred površne ljude, oni kažu: „Moja ideja o Bogu je sasvim drugačija. Uvijek sam mislio o Bogu u njegovoj moći kao da temelji sve na sreći, baš kao što bi i mi željeli“. Takvi ljudi su kao onaj

kralj Španjolske kome je netko pokazivao model univerzuma i kretanje zvijezda. Kralj je imao velikih teškoća u razumijevanju kako se sva ta kretanja javljaju, i konačno je izjavio: „Da je Bog to ostavio meni, ja bih napravio mnogo jednostavniji svijet ”.

Striktno govoreći, takav je osjećaj mnogih ljudi što se tiče znanja i religije. Da je Bog stvaranje prepustio njima, oni bi napravili jednostavniji svijet. Nemaju pojma koliko je to naivno!

Izvorno inicijacijsko znanje ne može zadovoljiti samo želju ljudi za srećom; mora ih voditi do pravog razumijevanja njihova vlastitog bića i sudbine kako se javlja u svijetu u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Za to, nužne su duhovne činjenice, umjesto nečeg što daje neposredno zadovoljstvo. Ali ima još jedna stvar koju ova predavanja zaista moraju izvući. Upravo doživljavajući ovakve činjenice, samo ako ih poznaju konceptualno, ljudi će steći dosta toga što zadovoljava unutarnju potrebu za njihov život ovdje na Zemlji. Da, oni će steći nešto što im treba da bi bili ljudska bića u punom smislu, baš kao što za potpunost trebaju njihove fizičke udove.

Svijet koji na ovaj način susrećemo kada idemo iza imaginacije u mirnoću egzistencije, iz koje duhovni svijet otkriva sebe u boji i u zvuku — taj se svijet u osnovi razlikuje od svijeta percipiranog čulima. Kada živimo s njim — a moramo živjeti sa duhovnim svijetom kada je za nas prisutan — vidimo kako sve čulno opazive, fizičke stvari i procesi zaista proizlaze iz duhovnog svijeta. Stoga kao zemaljski ljudi vidimo samo jednu polovinu svijeta; druga polovina je okultna, skrivena od nas. I kroz svako otvaranje, svaki događaj, u fizičko-materijalnom svijetu, moglo bi se reći, ova skrivena polovina otkriva svoju duhovnu prirodu najprije u slikama imaginacije, a zatim kroz vlastitu stvaralačku aktivnost u inspiraciji. U svijetu inspiracije možemo se osjećati kod kuće, jer tu nalazimo porijeklo svih zemaljskih stvari, svih zemaljskih tvorevina. I tu, kao što sam naznačio, otkrivamo našu vlastitu pred-zemaljsku egzistenciju.

Slijedeći staru sliku, nazvao sam taj svijet, koji leži iza onog od imaginacije, astralni svijet — ime nije važno — i o onom što donosimo s nama iz tog svijeta, i unosimo u naša eterska i fizička tijela, možemo govoriti kao o našem astralnom tijelu. U određenom smislu, ono zatvara ego-organizaciju. Za više znanje, prema tome, ljudsko biće se sastoji od četiri člana: fizičkog tijela, eterskog ili tijela formativnih snaga, astralnog tijela, i ego-organizacije. Znanje o egu, međutim, podrazumijeva daljnji nadčulni korak, koji sam u mojoj knjizi, *Znanje o višim svjetovima*, nazvao „intuicija”. Izraz intuicija može lako biti krivo shvaćen jer, na primjer, svatko s imaginativnim, poetskim darom će njegov senzitivan osjećaj svijeta često nazvati intuicija. Ta vrsta intuicije je samo maglovit osjećaj; ipak ima neku vezu s intuicijom o kojoj ja govorim. Jer baš kao što zemaljski čovjek ima svoje čulne percepcije, tako i u njegovom osjećaju i njegovoj volji ima refleksiju najviše vrste spoznaje, intuicije. Inače ne bi mogao biti moralno biće. Magloviti nagoni svijesti su refleksija, vrsta sjenovite slike, prave intuicije, najvišeg oblika spoznaje mogućeg za čovjeka na Zemlji.

Zemaljski čovjek ima u njemu nešto od najnižeg, a također i ovu sjenovitu sliku onog što je najviše, dostupno jedino kroz intuiciju. Srednji nivo je ono što u njemu nedostaje; stoga treba steći imaginaciju i inspiraciju. Također treba steći intuiciju u njenoj čistoći, u njenoj svijetlom ispunjenoj unutarnjoj kvaliteti. Sada u njegovom

moralnom osjećaju, njegovoj moralnoj savjesti, posjeduje zemaljsku sliku onoga što se javlja kao intuicija. Stoga možemo reći da kada se čovjek s inicijacijskim znanjem uzdigne do stvarnog intuitivskog znanja svijeta, od kojeg je prije poznavao samo prirodne zakone, svijet postaje intimno povezan s njim na Zemlji pošto je to sada jedini moralni svijet. Sve ovo je zaista važna osobina čovjekova života na Zemlji — da iz prigušenog unutarnjeg predosjećaja povezujemo s najvišom oblasti od svih nešto što je, u svom pravom obliku, dostupno jedino povećanoj spoznaji.

Treći korak u više znanje, nužan za uzdizanje do intuicije, može se postići jedino razvijajući do najviše točke sposobnost koja, u našem materijalističkom dobu, nije priznata kao snaga spoznaje. Ono što je otkriveno kroz intuiciju može se steći jedino razvijajući i u najvišem stupnju produhovljujući sposobnost za ljubav. Čovjek mora moći od te sposobnosti za ljubav načiniti snagu spoznaje. Dobra priprema za to je u određenom smislu osloboditi sebe zavisnosti od vanjskih stvari; na primjer, načinivši našom uobičajenom praksom predstaviti naše prošle doživljaje ne u njihovom standardnom nizu već obrnutim redom.

U običnom pasivnom mišljenju može se reći da događaje prihvaćamo na sasvim robovski način. Kao što sam rekao jučer: U našim samim misaonim slikama mi držimo ranije kao ranije, kasnije kao kasnije; i kada promatramo tijek drame na pozornici najprije dolazi prvi čin, zatim drugi, i tako dalje do možda petog. Ali ako se možemo naviknuti da ih sve predstavimo počevši od petog čina natrag preko četvrtog, trećeg, drugog, do prvog, tada smo se oteli standardnom slijedu — idemo natrag umjesto naprijed. Ali to nije ono kako se stvari događaju u svijetu: moramo naprezati svaki živac da iznutra prizovemo snagu za predstaviti događaje obrnutim redom. Radeći tako oslobađamo unutarnju aktivnost naše duše od njene uobičajene zavisnosti, i postepeno omogućujemo da unutarnji doživljaji naše duše i duha dosegnu točku gdje se duša i duh oslobađaju tjelesnog a također i eterskog elementa. Čovjek može dobro pripremiti sebe za ovo otimanje ako svake večeri unatrag pregleda njegova iskustva tijekom dana, počevši sa zadnjim i idući natrag. Kada je moguće čak bi i detalji trebali biti zamišljeni unatrag: ako ste išli gore, predstavite sebe najprije na vrhu, zatim korak ispod, i tako dalje natrag sve stepenice.

Vjerojatno ćete reći: „Ali ima toliko sati u danu, punih doživljaja”. Tada prvo pokušajte uzeti epizode — zamišljajući, na primjer, to hodanje gore dolje stepenicama obratno. Tako se stječe unutarnja mobilnost, tako da se postepeno postane sposoban ići u imaginaciji natrag čitav dan za tri ili četiri minute.

Ali to je, konačno, samo negativna polovina onog što je potrebno za unaprjeđenje i duhovni trening naše sposobnosti za voljeti. To treba dovesti do točke kada, na primjer, s ljubavlju pratimo svaki stupanj u rastu biljke. U običnom životu taj rast je viđen samo izvana — mi u njemu ne učestvujemo. Moramo naučiti ući u svaki detalj biljnog rasta, uroniti pravo u biljku, dok u našoj vlastitoj duši ne postanemo biljka, rastući, cvjetajući, dajući s njom plod, i biljka nam ne postane draga kao što smo mi sami sebi. Na isti se način može ići iznad biljaka da zamislimo život životinja, i dolje do minerala. Možemo osjetiti kako se mineral formira u kristal, i imati udjela s unutarnjim zadovoljstvom u oblikovanju njegovih površina, uglova, kutova, i imati senzaciju bola u našem vlastitom biću kada se mineral lomi nadvoje. Tada, u našim

dušama, ulazimo ne samo sa simpatijom već i našom voljom u svaki pojedini događaj u prirodi.

Svemu tome mora slijediti sposobnost za ljubav koja se širi na čovječanstvo kao cjelinu. Nikada nećemo uspjeti prirodu voljeti na pravi način ako prvo ne uspijemo voljeti naše drugove. Kada smo na taj način izvojevali pobjedu u razumijevanju ljubavi za svu prirodu, ono što čini sebe opazivim najprije u bojama aure, i u odzvanjanju sfera, zaokružuje se i preuzima oblike stvarnih duhovnih bića.

Međutim, doživljavanje tih duhovnih bića, različita je stvar od doživljavanja fizičkih stvari. Kada je fizički objekt ispred mene, na primjer ovaj sat, ja stojim ovdje sa satom koji je tamo, i mogu ga doživjeti jedino gledajući na njega izvana. Moj odnos prema njemu je određen prostorom. Na ovaj način ne može se imati bilo kakav pravi doživljaj duhovnog bića. Možemo ga imati jedino ulazeći pravo u duhovno biće, uz pomoć sposobnosti za voljenje koju smo kultivirali najprije prema prirodi. Duhovna intuicija je moguća jedino primjenjujući — u mirnoći i praznini svijesti — sposobnost za ljubav koju smo najprije naučili u oblasti prirode. Zamislite da ste razvili tu sposobnost za voljenje minerala, biljaka, životinja i također ljudi; sada ste usred potpuno prazne svijesti. Sve okolo je mir koji leži izvan njene nulte točke. Osjećate patnju na kojoj je temeljena cijela egzistencija svijeta, i ta patnja je u isto vrijeme i samoća. Tamo još ničeg nema. Ali sposobnost za ljubav, tekući od iznutra u raznovrsnim oblicima, vodi vas da s vlastitim bićem uđete u sve što se sada pojavljuje vidljivo, čujno, kao inspiracija. Preko te sposobnosti za ljubav ulazite najprije u jedno duhovno biće, zatim u drugo.

Ta bića opisana u mojoj knjizi, *Tajna znanost*, ta bića viših hijerarhija — sada učimo živjeti u našem doživljaju njih; ona za nas postaju esencijalna stvarnost svijeta. Dakle mi doživljavamo konkretan duhovni svijet, baš kao što preko oka i uha, preko osjećaja i topline, doživljavamo konkretan fizički svijet.

Ako netko želi steći znanje za njega posebno važno, morao je napredovati do ovog stupnja. Već sam spominjao da se kroz inspiraciju u našoj duši pojavljuje predzemeljska duhovna egzistencija; kako na taj način učimo što smo bili prije silaska u zemaljsko tijelo. Kada preko sposobnosti za ljubav možemo vidovito ući u duhovna bića, na način koji sam opisao, također je otkriveno i ono što prvo čini čovjeka, u njegovu unutarnjem iskustvu, potpunim bićem. Otkriveno je ono što u duhovnom svijetu prethodi našem životu; pokazano nam je što smo bili prije uzlaza u zadnji duhovni život između smrti i ponovnog rođenja. Otkriven je prethodni zemaljski život, i, jedan za drugim, životi na Zemlji prije toga. Jer se pravi ego, prisutan u svim ponovljenim životima na Zemlji, može manifestirati jedino kada je sposobnost za ljubav toliko povećana da svako drugo biće, bilo vani u prirodi ili u duhovnom svijetu, čovjeku postane jednako drago kao što je u svom samoljublju drag sebi. Ali pravi ego — ego koji prolazi sva ponovljena rođenja i smrti — manifestiran je čovjeku jedino kada on više ne živi egoistično za prolazno znanje, već u ljubavi koja može zaboraviti samoljublje i može živjeti u objektivnom biću na način na koji u fizičkoj egzistenciji živi u samoljublju. Za taj ego, prijašnji životi na Zemlji tada postaju objektivni za sadašnji život kao što je za nas kamen ili biljka kada stojimo izvan njih. Do tada smo morali naučiti u objektivnoj ljubavi obuhvatiti nešto što je, za našu sadašnju subjektivnu osobnost, postalo sasvim objektivno, sasvim strano. Moramo ovladati

sobom tijekom naše sadašnje zemaljske egzistencije da bi imali bilo kakav uvid u prethodnu.

Kada smo to znanje stekli, vidimo kompletan život čovjeka kako ritmički prolazi kroz stupnjeve zemaljske egzistencije od rođenja ili začeca do smrti, a zatim kroz duhovne stupnjeve između smrti i ponovnog rođenja, i zatim se ponovno vraća na Zemlju, i tako dalje. Otkriva se kompletan zemaljski život kao ponavljano prolaženje kroz rođenje i smrt, s među-periodima života u čisto duhovnim svjetovima. Tek kroz intuiciju ovo znanje može biti stečeno kao stvarno znanje, izvedeno direktno iz iskustva.

Morao sam vam opisati — okvirno za početak — stazu inicijacijskog znanja koju treba slijediti u naše vrijeme, na ovom sadašnjem stupnju čovjekove evolucije, da bi došli do pravog duhovnog znanja o svijetu i čovjeku. Ali koliko god su postojala ljudska bića postojalo je i inicijacijsko znanje, premda je imalo razne oblike u različitim periodima evolucije. Kako je čovjek biće koje kroz svaki uzastopni zemaljski život prolazi na drugi način, uvjeti za njegov unutarnji razvoj u različitim epohama evolucije svijeta moraju se značajno razlikovati. O ovim varijacijama više ćemo učiti tijekom slijedećih nekoliko dana; danas bih želio reći samo da je inicijacijsko znanje koje je trebalo dati u ranijim vremenima bilo veoma različito od onog što treba dati danas. Možemo se vratiti nekoliko tisuća godina, u vrijeme davno prije Misterija na Golgoti, i nalazimo koliko se mnogo čovjekov stav i prema prirodnom svijetu i prema duhovnom svijetu razlikovao od ovog od sadašnjeg vremena, i kako je različito, prema tome, bilo njihovo inicijacijsko znanje od onog što je prikladno danas.

Sada imamo visoko razvijenu prirodnu znanost; Neću govoriti o njenoj naprednijoj strani već samo o onom što se pruža djeci od šest ili sedam godina, kao opće znanje. U toj relativno ranoj dobi dijete mora usvojiti zakone povezane s, recimo, kopernikanskim sustavom svijeta, i na tom sustavu su izgrađene hipoteze kao što je ona o porijeklu univerzuma. Zatim je postavljena Kant-Laplaceova teorija i, preko te teorije je revidirana, ipak u njenim osnovama još dobro stoji. Teorija je temeljena na prvobitnoj maglici, u fizici demonstriranoj pokusom koji je trebao pokazati najranije uvjete svjetskog sustava. Tu prvobitnu maglicu može se imitirati eksperimentalno, i iz nje, preko rotacije određenih sila, pretpostavlja se da su nastali planeti, i iza sebe ostavili Sunce. Za jedan od prstena koji su se odvojili od maglice podučava se da se kondenzirao u oblik Zemlje, i za sve drugo — minerale, biljke, životinje, i konačno samog čovjeka — pretpostavlja se da je evoluiralo na toj osnovi. I sve to je opisano na potpuno znanstveni način.

Proces je napravljen za djecu shvatljivim pomoću praktične demonstracije koja izgleda da ga veoma jasno pokazuje. Uzeta je kap ulja, dovoljno fluidna da pluta na malo vode; to je stavljeno na komad papira gdje bi trebala doći linija ekvatora; probodena je igla i papir se okreće okolo. Tada se može pokazati kako, jedna za drugom, kapi ulja se odvajaju u rotiraju, i iz ulja dobijete minijturni planetarni sustav, sa Suncem koje ostaje u sredini. Kada nam je to u djetinjstvu pokazano, zašto bi mi mislili da je naš planetarni sustav nastao iz prvobitne maglice? S vlastitim očima vidjeli smo reproducirani proces.

Sada, u životu morala može biti za divljenje ako smo u stanju zaboraviti sebe, ali u demonstraciji prirodnih pojava to nije tako dobro! Cijela ta stvar s kapi ulja nikada ne

bi radila kada ne bi bilo nikog da okrene iglu. To se mora uzeti u obzir. Ako bi ova hipoteza bila dobra, u kozmosu bi trebao biti divovski učitelj, da prvobitnu maglicu potakne na vrtnju i da se nastavi okretati. Inače ideja nema stvarnosti.

Međutim, to je osobina materijalističkog doba, da shvaća samo dio istine, četvrtinu, osminu, ili čak manje, i potom taj djelić istine živi u dušama ljudi sa strašnom sugestivnom moći. Dakle mi danas ustrajemo u gledanju samo jedne strane prirode i njenih zakona.

Mogu vam dati hrpu primjera, iz raznih sfera života, koji jasno pokazuju ovaj stav prema prirodi: kako — pošto ovo čovjek apsorbira s današnjom kulturom — on smatra da je priroda upravljana onim što se naziva zakon uzroka i posljedice. To daje boju cjelokupnoj današnjoj ljudskoj egzistenciji. U najboljem slučaju, čovjek još može održati neku vezu s duhovnim svijetom kroz religijsku tradiciju, ali ako se želi uzdići do stvarnog duhovnog svijeta, mora poduzeti unutarnji trening kroz imaginaciju, inspiraciju, intuiciju — onako kako sam ih opisao. Od inicijacijskog znanja mora biti odveden od tog vjerovanja da je priroda potpuno prožeta zakonom, i usmjeren na stvarno dohvaćanje duhovnog. Inicijacijsko znanje danas mora ciljati da odvede čovjeka od naturalističke interpretacije kozmosa, sada uzete zdravo za gotovo, do realizacije njegove duhovnosti.

U starom inicijacijskom znanju, prije tisuća godina, prevladavalo je upravo suprotno. Mudar čovjek Misterija, vođa u onim središtima koji su bila škole, crkve, i škole umjetnosti u isto vrijeme, oko sebe je imao ljude koji o prirodi nisu ništa znali u kopernikanskom smislu, ali su u njihovoj duši i duhu imali instinktivni, intimni doživljaj kozmosa, izražen u njihovim mitovima i legendama, koji u današnjoj običnoj civilizaciji više nisu shvaćeni. I o ovome ćemo također još govoriti. Iskustvo koje je čovjek imao u tim ranim danima bilo je instinktivno; iskustvo duše i duha. Ispunjavalo je njihove budne sate sa snolikim slikama imaginacije; i od tih slika su došle legende, mitovi, izjave bogova, koje su određivale njihov život. Čovjek je gledao vani u svijet, doživljavajući svoje sanjalačke imaginacije; a u druga vremena je živio u biću prirode. Vidio je duge, oblake, zvijezde, i Sunce kako žuri preko nebesa; vidio je rijeke, podignute brežuljke; vidio je minerale, biljke, životinje.

Za drevnog čovjeka, sve što je vidio preko svojih osjetila bila je velika zagonetka. Jer u vrijeme o kojem govorim, nekoliko tisuća godina prije Misterija na Golgoti — postojala su i ranija i kasnija vremena kada je civilizacija bila različita — čovjek je imao unutarnji osjećaj da je blagoslovljen kada bi mu došla snolika imaginacija. Vanjski svijet čula, gdje je sve što je opazao od duge, oblaka, kružećeg Sunca, i minerala, biljaka, životinja, bilo ono što je oko moglo vidjeti, dok je u zvjezdanom svijetu vidio samo ono što je pred-kopernikanski, ptolomejski sustav zabilježio. Ovaj vanjski svijet sebe je predstavljao ljudima općenito na način koji ih je vodio da kažu: „S mojom dušom živim u božanskom duhovnom svijetu, ali tamo vani je priroda napuštena od bogova. Kada s mojim osjetilima gledam izvor vode, tamo ne vidim ništa duhovno; Ne vidim ništa duhovno u dugi, u mineralima, biljkama, životinjama, ili u fizičkom tijelu čovjeka”. Priroda se činila tim ljudima kao cijeli svijet koji je otpao od božanske duhovnosti.

Tako su u to vrijeme ljudi osjećali kada im je cijeli vidljivi kozmos izgledao kao da je otpao od božanskog. Da bi povezali ta dva doživljaja, unutarnji doživljaj Boga i

vanjski palog čulnog svijeta, nije samo apstraktno znanje ono što im je trebalo, već znanje koje ih je moglo utješiti radi pripadanja ovom palom čulnom svijetu s njihovim fizičkim i eterskim tijelima. Oni su trebali utjehu koja bi ih uvjerila da je ovaj pali čulni svijet povezan sa svime što su doživljavali kroz njihovo instinktivno zamišljanje, kroz iskustvo duhovnog koje je, premda prigušeno i snoliko, bilo odgovarajuće za uvjete u tim vremenima. Znanje je moralo biti utješno.

Bila je utjeha, također, ono što je traženo od onih koji su se željno okrenuli Misterijima, bilo da prime samo ono što se moglo dati izvana, ili da postanu učenici ljudi od mudrosti koji su ih mogli inicirati u tajne egzistencije i u zagonetke s kojima su se suočili.

Ti mudri ljudi starih Misterija, koji su u isto vrijeme bili svećenici, učitelji, i umjetnici, razjasnili su njihovim učenicima preko svega što su sadržavale njihove misterije — još će biti opisano — da čak i u ovom palom svijetu, u njegovim penjućim izvorima, u cvjetanju stabala i svijeća, u mineralima koji formiraju kristale, u dugi i plutajućim oblacima i putujućem Suncu žive one božansko duhovne moći koje su instinktivno doživljavane u čovjekovoj snolikoj imaginaciji. Pokazali su tim ljudima kako da pomire od boga napušten svijet s božanskim svijetom percipiranim u njihovim imaginacijama. Kroz Misterije dali su im utješno znanje koje im je omogućilo da još jednom pogledaju na prirodu kao da je ispunjena božanskim.

Stoga učimo od onog što je kazano o tim proteklim vremenima — kazano čak i o grčkom dobu — da je znanje sada podučavano najmlađoj djeci u našim školama, da Sunce stoji mirno i Zemlja kruži oko njega, na primjer, da je to vrsta znanja koja je u starim Misterijima čuvana kao okultna. Ono što je za nas znanje tada je za svakog bilo okultno znanje; i objašnjenja o prirodi su bila okultna znanost. Kao što svatko može vidjeti tko slijedi smjer čovjekova razvoja tijekom naše civilizacije, priroda i prirodni zakoni su glavna briga današnjeg čovjeka; i to je vodilo do toga da se duhovni svijet povuče. Stare snolike imaginacije su nestale. Čovjek osjeća da je priroda neutralna, ne potpuno zadovoljavajuća, ne pripada palom, grješnom univerzumu, već kozmosu koji iz razloga unutarnje nužnosti mora biti onakav kakav jest. Zatim se osjeća oštrije svjestan sebe; uči naći duhovnost samo u toj jednoj točki, i otkriva unutarnju težnju da to unutarnje ja ujedini s Bogom. Sve što sada treba — kao dodatak njegovom znanju o prirodi i u suglasju s njim — je da ga novo inicijacijsko znanje vodi u duhovni svijet. Staro inicijacijsko znanje je moglo početi od duha, što je tada doživljavano od ljudi instinktivno, i, utjelovljeno u mitovima, moglo ih je voditi do prirode. Novo inicijacijsko znanje mora početi današnjim čovjekovim neposrednim iskustvom, s njegovom percepcijom zakona prirode u koje vjeruje, i otuda mora ukazati na put natrag u duhovni svijet kroz imaginaciju, inspiraciju, intuiciju.

Dakle, u čovjekovoj evoluciji, nekoliko tisuća godina prije Misterija na Golgoti, vidimo značajan trenutak u vremenu kada ljudi, počevši od instinktivnog doživljaja duha, nalaze njihov put do koncepata i ideja koje su, kao najviše vanjski oblik tajne znanosti, uključivale zakone prirode. Danas su nam ti zakoni prirode poznati od djetinjstva. U licu tog ravnodušnog, prozaičnog pristupa životu, tog naturalizma, duhovni svijet se povukao iz unutarnjeg života čovjeka. Danas, inicijacijsko znanje mora pokazivati natrag od prirode prema duhu. Za čovjeka davnine, priroda je bila zatamnjena, ali je duh bio svijetao i jasan. Staro inicijacijsko znanje je svijetlo tog

sjaja moralo nositi u tamu prirode, tako da i priroda također može biti osvijetljena. Inicijacijsko znanje danas mora početi od svijetla bačenog na prirodu, na vanjski, naturalistički način, od Kopernika, Giordana Bruna, Galilea, Keplera, Newtona i drugih. To svijetlo zatim treba biti spašeno, dan mu svjež život, da bi mu se otvorio put do duha, kojeg u vlastitom svijetlu treba tražiti na stazi suprotnoj od one od stare inicijacije.

PREDAVANJE III

INICIJACIJSKO ZNANJE — NOVO I STARO

Pri proučavanju antropozofije, opravdana primjedba na početku može biti ta da antropozofsko istraživanje činjenica koje se tiču duhovnih svjetova zavisi od prizivanja, kroz trening koji sam opisao, sila koje leže duboko u ljudskom biću, prije nego što te činjenice mogu biti dosegnute. Stoga se može reći: Svi koji nisu prošli takav razvoj, i prema tome još nisu dosegli točku percipiranja nadčulnih činjenica za sebe, i stvarnog doživljaja nadčulnih bića, nemaju sredstvo potvrđivanja istine onog što je kazano od istražitelja tih svjetova. Često, kada se javno govori o duhovnom svijetu i o tome daju informacije, čuje se protest: Kako se takve ideje mogu odnositi na one koji još ne mogu gledati u taj nadčulni svijet?

Ta primjedba počiva na potpuno pogrešnoj ideji — ideji da svatko tko govori o nadčulnim svjetovima govori o stvarima sasvim nepoznatim njegovu slušatelju. To uopće nije tako. Ali postoji važna razlika, s obzirom na ovu vrstu inicijacijskog znanja, između onog što je ispravno danas i još je jednom bilo ispravno u starim danima o kojima sam govorio jučer.

Sjetiti ćete se kako sam opisao put u duhovne svjetove. Govorio sam kako nas najprije vodi do velikog *životnog tableau-a*, u kojem vidimo iskustva koja su tijekom ovog života na Zemlji postala dio naše osobnosti. Nastavio sam govoriti kako, napredujući od imaginativnog znanja do onog od inspiracije, čovjek može, s praznom sviješću i u apsolutnoj mirnoći i miru, pregledati svoj pred-zemaljski život. On je tako vođen u onaj svijet duhovnih djela kroz koji je prošao između njegove zadnje smrti i njegova nedavnog silaska na Zemlju.

Uzmite u obzir kako je, prije tog silaska, svako ljudsko biće prošlo kroz takva iskustva; nema nikog tko nije doživio u punoj realnosti ono što duhovni istražitelj ima za reći. I kada istraživač u početku neprepoznate činjenice odijeva u riječi, on se ne poziva na nešto potpuno nepoznato njegovim slušateljima već na ono što je svatko doživio prije zemaljskog života. Istraživač duhovnog svijeta jednostavno evocira kozmičko sjećanje ljudi; i sve što on govori o duhovnom svijetu živi u dušama svih, premda je u tranziciji od pred-zemaljskog do zemaljskog života bilo zaboravljeno. U stvari, kao istražitelj duhovnog svijeta, netko jednostavno ponovno poziva u sjećanje ljudi nešto što su zaboravili.

Sada zamislite da tijekom života na Zemlji čovjek dođe pred drugo ljudsko biće s kojim se sjeća da je nešto doživio, prije dvadeset godina, što je drugi čovjek potpuno zaboravio. Međutim, pričajući s njim, o događaju kojeg se on sam jasno sjeća, može dovesti do toga da ga se i drugi čovjek također sjeti. To je upravo isti proces, iako na višem nivou, kada vam govorim o duhovnim svjetovima, s jedinom razlikom da su pred-zemaljski doživljaji potpunije zaboravljeni nego oni od zemaljskog života. To je jedino zato jer su ljudi neskloni da se ozbiljno upitaju da li u njihovim dušama nalaze bilo što u skladu s onim što je rekao duhovni istraživač — to je jedino zbog osjećaja antipatije da ne pretražuju u njihove duše dovoljno duboko kada slušaju ili čitaju ono

što istraživač prenosi. Stoga se misli da je to nešto o čemu samo on ima znanje, nešto što ne može dokazati. Ali sasvim dobro može biti dokazano za one koji su odbacili predrasude koje se javljaju od spomenute antipatije. Jer duhovni istražitelj samo ponovno priziva ono što je svatko od nas doživio u pred-zemaljskoj egzistenciji.

Sada netko može reći: Zašto bi se od bilo kog tražilo, tijekom njegova života na Zemlji, da preuzme ovaj dodatni zadatak da se bavi sa stvarima koje, u skladu s kozmičkim poretkom, ili bi mogli reći božanskim ukazom, doživljava tijekom života izvan Zemlje? Postoje neki, također, koji pitaju: Zašto bih se prije smrti trebao zamarati s time da steknem znanje o nadčulnim svjetovima? Mogu samo pričekati dok ne budem mrtav. Zatim, ako ove stvari doista postoje, suočiti ću se s njima.

Sve se to, međutim, javlja iz nerazumijevanja zemaljskog života. Činjenice o kojima govori duhovni istraživač doživljene su od ljudskih bića u pred-zemaljskoj egzistenciji, ali tada nisu predmet misli, i samo tijekom života na Zemlji mogu biti doživljene misli o njima. I samo one misli o nadčulnom svijetu na kojima se radilo tijekom zemaljskog života mogu biti nošene s nama kroz vrata smrti, i samo tada možemo razumjeti činjenice koje doživimo između smrti i ponovnog rođenja.

Može se reći — ako bi se željelo dati beskompromisnu sliku — da je na sadašnjem stupnju evolucije čovjekov život nakon smrti iznimno težak ako, tijekom života na Zemlji, on nema misli o duhovnom svijetu. Jer, prošavši kroz vrata smrti, ne može više steći bilo kakvo pravo znanje o svom okruženju. On je usred onog što je za njega neshvatljivo. Za razumijevanjem onog što je doživljeno nakon smrti treba stremiti tijekom života na Zemlji. Iz daljnjih opisa ćete naučiti da je to bilo različito za ljude ranijih doba. Ali, u sadašnjem trenutku ljudske evolucije, čovjek će sve više biti prinuđen težiti za razumijevanjem onog što će doživjeti u nadčulnom svijetu između smrti i ponovnog rođenja. Dakle može se reći da je javno govoriti o znanosti duha sasvim opravdano, jer se može dokazati svima. Kada je dovoljno duboko utvrđena u čovjekovoj duši, on će postepeno sebi reći: „Ono što je kazano kroz ovog duhovnog istraživača osvjetljava za mene stvari. To je baš kao da sam sve to već doživio, a sada su mi dane misli u koje da odjenem iskustvo”. Iz tog razloga, kada se govori o znanosti duha, o duhovnom znanju, potrebno je birati način izražavanja različit od onog korištenog u običnom životu. Stvar je u tome da učenik znanosti duha, preko samih korištenih riječi, treba imati dojam: „Sada učim nešto što ne vrijedi za čulni svijet, nešto što je u čulnom svijetu sasvim besmisleno ”.

Tada, vidite, naši protivnici dođu i kažu: „Ono što je tamo rečeno o znanosti duha je potpuna besmislica — čista fantazija”. Dok god ovi ljudi ne znaju ni za što izvan svijeta čula, i ne žele znati o nečem drugom, ovakva izjava je opravdana, jer nadčulni svijet izgleda drugačije od onog od čula. Ali ako se netko odrekne jednostranih svjedočanstava njegovih čula i dublje zaroni u vlastitu dušu, tada će reći: „Ono što kaže duhovni istražitelj treba mi jednostavno dati impuls da iz vlastite duše izvučem ono što je već tamo ”.

Naravno postoji mnogo toga što sprječava da tako nešto priznamo. Ipak, ondje gdje se tiče razumijevanja nadčulnih svjetova, to je najvažnije priznanje od svih. I naći će se da su čak i najteže stvari shvatljive ako smo voljni na ovaj način prodrijeti u naše vlastite dubine.

Nema sumnje da su matematičke istine među najtežim stvarima. Drži se da su nepobitne. Ali zanimljiva je činjenica da pri ulasku u duhovni svijet nalazimo da naša matematika i geometrija više nisu točne. To će razjasniti veoma jednostavan primjer. Od rane mladosti naučili smo istine Euklida gledati kao aksiomatske, očigledne. Na primjer, navodi se kao očito da, uzevši dvije točke, A i B, najkraća udaljenost među njima je ravna linija, i da je zakrivljena staza između njih duža.

Na prepoznavanju ove činjenice — očigledne za fizički svijet— leži veliki dio naše geometrije. Ali u duhovnom svijetu je obrnuto. Tamo je ravna linija od A do B najduži put, i bilo koji drugi put je kraći jer ga se može uzeti slobodno. Ako u točki A netko misli o tome da ide do B, sama ta ideja sugerira indirektan put; a držati se ravnog puta, i tako u svakoj pojedinoj točki držati isti smjer, najteže je i izaziva najveće kašnjenje. Stoga, u određivanju najizravnijeg puta u dvodimenzionalnom ili jednodimenzionalnom prostoru duhovnog svijeta, tražimo najduži put.

Sada, svatko tko razmišlja o pozornosti, i duboko uranja u svoju dušu da otkrije što pozornost stvarno znači, naći će u vezi toga, također, da je ono što je kazano od duhovnog istražitelja točno. Jer on će sebi reći: „Kada idem okolo baš kao što sam izabrao, lako tamo stižem, i ne trebam brinuti o prolasku određene dionice; Samo trebam raditi ono što svaki dan radim”. A većina ljudi od jutra do večeri žuri okolo. U takvoj su žurbi da teško da primjećuju koliko od je svega što rade napravljeno iz čiste navike — ono što su napravili dan prije, što drugi kažu da trebaju napraviti, i tako dalje. Zatim to sve ide glatko. Samo promislite kako bi to bilo kada bi morali obraćati posebnu pažnju na svaki detalj onog što činite tijekom dana. Pokušajte! Brzo ćete vidjeti kako vas to usporava.

Sada, u duhovnom svijetu ništa nije napravljeno bez pozornosti, jer nema toga kao što je navika. Nadalje, nema takve riječi kao što je bezlična zamjenica “netko” — u određeno vrijeme netko mora ručati, ili netko mora ručati u neko drugo vrijeme. Za to „netko” — za ovu prigodu netko se treba odjenuti na određeni način, i tako dalje — sve pod zaštitom te male riječi koja igra tako veliku ulogu u fizičkom svijetu, posebno u našoj sadašnjoj civilizaciji, nema mjesta u duhovnom svijetu. Tamo, moramo pratiti s individualnom pozornošću svaki i najmanji korak, a čak i manje od koraka. To je izraženo u riječima: U duhovnom svijetu ravna linija između dvije točke je najduži put. Tako imamo ovaj kontrast: U fizičkom svijetu direktan put između dvije točke je najkraći, dok je direktan put između dvije točke u duhovnom svijetu najduži.

Ako idemo dovoljno dolje u našu dušu, nalazimo da iz njenih dubina možemo izvući pravo razumijevanje ove neobične okolnosti; i postaje sve lakše priznati: „Ono što govori duhovni istražitelj zapravo je mudrost koju ja sam posjedujem — trebalo me samo na nju podsjetiti”.

Zatim, ruku pod ruku s tim — pošto se koraci koji se mogu poduzeti za stjecanje nadčulne spoznaje danas mogu naći u knjigama kao što je *Znanje o višim svjetovima* — svatko, utoliko što mu njegova sudbina, karma, to čini mogućim, može, kako ćemo vidjeti, slijediti tu stazu i tako doći do vlastite percepcije duhovnih svjetova. Na taj način on upoznaje činjenice. Razumijevanje za ideje duhovnog svijeta može se dobiti upoznavanjem vlastitog bića i svega što je zaboravljeno pri ulasku u zemaljski život.

Sada se može reći da je svatko sposoban stjecati znanje o duhovnom svijetu kada je preneseno u idejama. Dakle, za razumijevanje onoga što nudi duhovni istraživač, sve što čovjek treba je njegov vlastiti čvrst, nepristran razum, uz uvjet da traži dovoljno duboko u dušu. Istraživač duhovnih činjenica, ulazeći u duhovni svijet, i govoreći o njegovim činjenicama znanjem iz prve ruke — sve to naravno zahtijeva da osoba slijedi put znanja na svoj račun. Stoga je za svakoga tko je stekao znanje o duhovnim svjetovima opravdano o njima danas govoriti sasvim javno; jer ono što ljudi sada apsorbiraju u životu, samo ako su u školi, intelektualna je sposobnost, moć diskriminacije, koja ih osposobljava da razumiju ono što donosi znanost duha. Ovdje su, također, stvari u ranijim vremenima bile različite, i učitelji u misterijima, učitelji umjetnosti i religije, prolazili su to drugačije. Danas svatko tko govori o duhovnom znanju svojim suvremenicima mora tako urediti ideje da se pojave sjećanja o njihovu pred-zemaljskom životu. Ono što govori njegovoj publici, što piše za svoje čitatelje, mora tako biti uređeno da su evocirana sjećanja na život prije rođenja.

Kada god netko govori o znanosti duha to je kao da je upućen ovaj poziv: Slušajte što je kazano, i ako duboko pogledate u vaše duše sve ćete to naći tamo. Nadalje, osvanuti će vam da ih niste mogli naučiti za vrijeme vašeg života na Zemlji; ni svijet, ni oblak, ni izvor, ništa zemaljsko nije vam to moglo reći, čak ni znanost — jer to je temeljeno na osjetilima i intelektu. Postepeno ćete shvatiti da ste to znanje donijeli sa sobom u zemaljski život, i da ste prije ovog života sudjelovali u stvarima koje su ostale u vašoj duši kao kozmičko sjećanje. Sve je to u vama probuđeno od duhovnog istražitelja. Ono što on kaže, prema tome, zaista je poziv za same dubine ljudske duše, nije zahtjev da prihvatite bilo što nepoznato. To je jednostavno poziv ljudima da prizovu u sjećanje najveća blaga njihovih vlastitih duša.

Nije bilo tako za čovječanstvo u dalekoj prošlosti. Mudri ljudi misterija, svećenici, morali su postupati na drugi način, jer su ljudi tada imali spontano sjećanje na njihovu pred-zemaljsku egzistenciju. Prije par tisuća godina, čak i najprimitivniji ljudi nikada ne bi dovodili u pitanje prisutnost u njihovoj duši nečeg što su donijeli sa sobom iz nadčulnog u život čula; to je bilo svakodnevno iskustvo u njihovim snolikim imaginacijama. U njegovoj duši imao je nešto za što je rekao: „To ne dugujem mojim očima koje vide stabla; To ne čujem mojim ušima koje slušaju pjesmu slavuja; niti sam to primio preko nekog drugog osjetila. Nisam to mogao apsorbirati tijekom života na Zemlji; to je bilo tamo čim sam sišao; i kada mi je kao embriju dano zemaljsko, fizičko tijelo od drugog ljudskog tijela, u meni je već bilo ono što sada svijetli u mojim snolikim imaginacijama. Odjenuo sam ih u moje fizičko ljudsko tijelo”.

Stoga u tim starim danima čovjeku nije pokazivan put daljnjeg razvoja skrećući njegovu pažnju na ono što treba naglasiti danas: da imamo sjećanje, na početku nesvjesno ali sposobno da postane svjesno, o pred-zemaljskoj egzistenciji. U starim misterijima, pažnja je trebala biti privučena na nešto sasvim različito.

Čovjek je u tim danima imao osjećaj intenzivne tuge kada je gledao na sve što je bilo najljepše u čulnom svijetu. Gledao je cvijeće, koje izvire iz Zemlje u njegovoj predivnoj ljepoti, i gledao cvjetanje. I također je vidio kako je cvijeće za njega bilo blagotvorno. Gledao je ljupkost izvora s mjehurićima na sjenovitim mjestima, i njegova čula su mu govorila o njihovoj osvježavajućoj moći. Ali tada je, sebi rekao:

„Izgleda kao da je sve to palo — palo kroz grijeh iz svijeta kojeg nosim u sebi i koji sam iz duhovnih svjetova donio dolje u fizičku egzistenciju”. Tako su učitelji u misterijima tada imali zadatak objašnjavati kako u cvijeću, mreškanju voda, u šumskom mrmorenju i pjesmi slavuja — svuda radi i tka duh, svuda se mogu naći duhovna bića. Morali su ljudima priopćiti veliku istinu: Ono što živi u tebi živi također i vani u prirodi. Jer čovjek je na vanjski svijet gledao s tugom, s bolom, upravo u vrijeme kada su mu čula bila najsvježija i najosjetljivija — vrijeme kada mu je najmanje od svega intelekt govorio o prirodnim zakonima, i on je gledao na vanjski svijet s primitivnim čulima. Ljepota njegova klijanja i pupanja nametnula se njegovom pogledu, njegovu slušanju i drugim čulima; ali sve što je osjećao bila je tuga; jer nije to mogao pomiriti sa sadržajem njegove prenatalne egzistencije, koja je još živjela u njegovoj duši. Tako je za mudrace misterija bilo aktualno istaknuti kako božansko-duhovno boravi u svim stvarima, čak i onima od čula. Duhovnost prirode je ono što su ti učitelji trebali razjasniti.

To se, međutim, može napraviti idući drugim putem nego danas. Baš kao što je sada iznad svega nužno voditi ljude do uspomene na njihov život prije rođenja, za učitelje drevnih misterija bilo je nužno u onima oko njih prozvati različito sjećanje.

Sada čovjek prolazi svoj život ritmički između dva stanja, ili zapravo tri: budno, sanjajuće, spavajuće. Spavanje uzima svoj put u nesvjesno. Ljudska bića starijih epoha zaista su imala ovo stanje nesvjesnosti kod spavanja, premda se u nekim aspektima razlikovalo od onog od ljudi danas. Oni jesu spavali, međutim, uranjali su u stanje kada nisu doživljavali ništa u njihovim dušama, u njihovoj svijesti. Ali tijekom spavanja mi smo naravno još živi; mi ne umiremo i ponovno se rađamo kada se budimo. Kao duša i duh mi tijekom spavanja imamo život, ali to iskustvo je potpuno izbrisano za običnu, svakodnevnu svijest. Ljudi pamte njihova budna iskustva i u najboljem slučaju ona za vrijeme snova, ali u običnoj svijesti nemaju sjećanje na bilo što doživljeno tijekom spavanja bez snova. Misterijski učitelji starine tretirali su njihove učenike — i preko ideja koje su širili, sve koji su im prišli — na takav način da su bili probuđeni za ono što je doživljeno u spavanju.

Moderno inicijacijsko znanje mora podsjetiti na ono što je živjelo u čovjekovoj duši prije zemaljske egzistencije, dok je staro inicijacijsko znanje moralo evocirati sjećanje na doživljaje tijekom spavanja. Tako je sve znanje koje su učitelji misterija zaodjenuli u ideje bilo tako dizajnirano da su njihovi studenti, ili netko drugi tko je to čuo, mogli reći: „Rečeno nam je nešto što uvijek prolazimo u spavanju. Mi to potiskujemo dolje van uma. Svećenicima misterija je njihova inicijacija jednostavno omogućila da u spavanju opažaju mnoge stvari koje su skrivene od obične svijesti, ali su svejedno doživljene”.

Baš kao što je u staroj inicijacijskoj mudrosti postojalo podsjećanje na ono što je čovjek proživio u spavanju, danas postoji podsjećanje na pred-zemaljski život. Jedan od znakova razlikovanja stare inicijacije od nove je ta da je u staroj inicijaciji čovjek podsjećan na ono što je normalno prespavao, što znači da u budnom životu nema sjećanja na to. Mudri ljudi tih misterija izvlačili su doživljaje noći gore u budnu svijest dana, i ljudima su kazali: „Tijekom noći sa svojom dušom boravite u duhovnom svijetu, a duhovni svijet živi u svakom izvoru, u svakom slavuju i svakom cvijetu. Svaku noć ulazite usred svega onoga što tijekom dana samo opažate svojim čulima”.

I tada je čovjek mogao biti uvjeren da su bogovi koje doživljava u svojim budnim snovima također bili i vani u prirodi. Dakle, pokazujući učeniku što se događalo pri spavanju, mudri učitelj misterija mu je razjasnio da su božanska duhovna bića bila cijelo vrijeme aktivna vani u oblasti prirode. Na isti način duhovni istraživač danas ima zadatak pokazati da je čovjek, prije silaska na Zemlju, živio kao duhovno biće među duhovnim bićima u svijetu duha; i da ono što je doživio tamo može na Zemlji prizvati u smislu koncepata, ideja.

U današnjoj inicijacijskoj znanosti, stvarne činjenice koje čine razliku spavanja i budnosti upoznaju se kada napredujemo od imaginacije do inspiracije. Ono što čovjek jest kao duša, kao duh, od padanja u san do buđenja, postaje jasno jedino znanju inspiracije, dok napredovanje do znanja imaginacije čovjeku daje *tableau* njegova života. Kada se ovaj životni *tableau* otvara za njega u njegovu budnom stanju i s praznom svijesću on je umotan u kozmičku tišinu — kao što sam opisao — u njegovu dušu iz kozmosa ulazi, kao inspiracija, život prije rođenja. I zatim mu se pojavljuje njegovo pravo biće u obliku u kojem živi kao biće duše i duha između padanja u san i buđenja.

Kroz inspiraciju mi postajemo svjesni onog što tijekom spavanja ostaje nesvjesno. Učimo percipirati što radimo kao duša i duh dok spavamo, i postajemo svjesni da pri padanju u san duša i duh napuštaju fizičko i etersko tijelo. Fizičko tijelo je ostavljeno na krevetu a također i etersko tijelo — ili tijelo formativnih sila, kakvo se vidi u imaginaciji, i kao što sam ga opisao. Viši članovi čovjekove prirode, astralno tijelo i ego-organizacija, napuštaju fizičko i etersko tijelo, vraćajući im se kada dođe vrijeme buđenja. Ovaj rascjep našeg bića, do kojeg dolazi ritmičkom izmjenom spavanja i budnosti, u svojoj pravoj prirodi može biti viđen jedino kroz inspiraciju. Tada percipiramo da je sve ono apsorbirano u našem običnom budnom životu kroz naše mišljenje, kroz naš svijet misli, ostavljeno iza. Misli na kojima radimo, misli s kojima se borimo u školi, što god smo napravili da izoštrimo našu zemaljsku inteligenciju — sve to treba ostati iza s našim fizičkim i eterskim tijelom svaki puta kada spavamo. Iz ta dva dijela mi nosimo u duhovni svijet, gdje kao ego i astralno tijelo provodimo vrijeme spavanja, nešto sasvim različito od bilo čega što doživimo u našem budnom stanju. Kada prelazimo od budnosti u spavanje doživljavamo nešto što obično nije dovedeno u svijest. Stoga, u razgovoru o tim iskustvima, trebam ih odjenuti u slikovite koncepte, tako da se o njima može razmišljati sa zdravim ljudskim razumijevanjem. Te slikovite koncepte, koji su samo sjene zaista živih misli, kada padamo u san mi ostavljamo iza; i tada dolazimo živjeti u svijetu gdje mišljenje nije kao što je ovdje na Zemlji, već gdje je sve doživljeno iznutra. Tijekom spavanja, u stvari, mi svjetlost doživljavamo nesvjesno. U budnom stanju mi razmišljamo o efektima svijetla — kako radi sjene i u odnosu na objekte se pojavljuju boje. Sve te misli, kao što sam rekao, ostavljamo iza. Pri spavanju ulazimo u tkajuću, živu svjetlost; mi se izlijevamo u svjetlost. I kao što po danu ovdje na Zemlji mi naše tijelo nosimo sa nama, a također i našu dušu i duh, i krećemo se površinom Zemlje kroz zrak, tako i tamo, kao čovjek koji spava, ulazimo u tkajuće, lelujavu svjetlo, postajući sami biće, supstanca, žive svjetlosti. Mi postajemo svjetlo unutar svijetla.

Kada čovjek dođe do znanja inspiracije o tome što on u stvari jest svake noći, kada to podigne u svoju budnu svijest, odjednom shvaća da za vrijeme spavanja živi kao

oblak svjetla u kozmičkom svjetlu. Međutim, to ne znači, živjeti jednostavno kao supstanca svjetla, već živjeti u silama koje u budnom životu postaju misli, dohvaćene su kao misli. Tada doživljeno svjetlo svugdje je prožeto kreativnim silama, silama koje iznutra rade u biljkama, u životinjama, osim što postoje nezavisno kao duhovni svjetovi. Svjetlost nije doživljena na isti način kao u fizičkom svijetu već je — ako se smijemo izraziti figurativno — tkajuće, živo svjetlo tijelo duhovnog tkanja, kao što je također tijelo svakog duhovnog bića.

Ovdje, kao ljudi fizičkog svijeta, mi smo zatvoreni u naše kože, i naše drugove vidimo tako zatvorene. Ali u stanju spavanja mi smo svjetlo unutar svjetlosti, i druga bića su isto tako svjetlost unutar svjetlosti. Mi je, međutim, ne percipiramo kao svjetlost na način na koji je percipirana u fizičkom svijetu, već — opet figurativno — oblaci svjetlosti koji smo mi sami, percipiraju druge oblake svjetlosti. Ti oblaci svjetla su bilo drugi čovjek, ili neka vrsta bića koja daje novi život svijetu biljaka, ili biće koje, nikada utjelovljeno u fizičkom tijelu, uvijek boravi u duhovnom svijetu.

Svjetlost, prema tome, nije tamo doživljena kao što je u zemaljskom životu, već kao živa, stvaralačka duhovnost. Sada, znate kako, kao fizički ljudi ovdje na Zemlji, živimo u nečem pored svjetla — u toplini koju naša čula percipiraju. Osjećamo i doživljavamo toplinu i hladnoću.

Ako se, sada, idući na spavanje razdijelimo od našeg fizičkog i eterskog tijela, živimo kao supstanca topline u kozmičkoj supstanci topline, baš kao što kao svjetlo živimo u svjetlu. Dakle nismo samo ono što sam nazvao oblak svjetlosti, već oblak svjetlosti prožet tkajućim valovima topline; i ono što percipiramo također u sebi nosi toplinu. Baš kao što kada spavamo, i kao bića duše i duha, doživljavamo svjetlost ne kao svjetlost već kao živi duh, i kada kroz inspiraciju shvatimo sebe i druga bića također kao živi duh — tako je i u slučaju topline. U duhovnom svijetu nije moguće napredovati, čak ni s inspiracijom, ako se držimo ideja stečenih ovdje na Zemlji. Već smo našli da je nužno naviknuti se na drugačiju koncepciju u vezi udaljenosti između dvije točke, a slično moramo napraviti i za sve ostalo. I baš kao što doživljavajući sebe kao svjetlost unutar svjetlosti mi sebe zapravo doživljavamo kao duh u duhovnom svijetu, tako i kada doživljavamo sebe kao toplinu, unutar kozmičke topline, mi to ne doživljavamo na uobičajeni način čulnog svijeta, već kao tkajuću, ljubav koja daje snagu. Kao bića ljubavi mi smo u nadčulnom, doživljavamo sebe među bićima koja ne mogu drugačije nego crpsti ljubav iz njihove vlastite esencije; koja ne mogu imati drugačiju egzistenciju nego kao bića ljubavi usred kozmičke egzistencije ljubavi. Tako mi doživljavamo sebe, za početak, između odlaska na spavanje i buđenja, u duhovnoj egzistenciji potpuno prožetoj ljubavlju.

Prema tome, ako stvarno želimo ući u svijet u kojem smo svaki puta kada idemo spavati dok se ne probudimo, moramo unaprijediti našu sposobnost za ljubav; inače je taj svijet dužan ostati nepoznat svijet. Ovdje u našem zemaljskom svijetu produhovljena ljubav nije ona koja prevladava, već ljubav u kojoj prevladavaju impulsi čula. U duhovnom svijetu, međutim, to je produhovljena ljubav — kao što sam je oslikao. Stoga, tkogod teži svjesno ući u svijet koji doživljava svake noći mora razviti svoju sposobnost za ljubav na jučer opisani način.

Sada, čovjek ne može naći svoje pravo biće bez te sposobnosti za ljubav; jer sve što tijekom spavanja on stvarno jest — za vrijeme trećeg dijela njegova života na Zemlji —

za njega ostaje zatvorena knjiga ukoliko ne nađe svoj put u njega preko treninga i uvećanja ljubavi. Za zemaljsko biće sve što je doživljeno tijekom spavanja trebalo bi ostati neriješena zagonetka ako ono nema želje uvećati svoju sposobnost za ljubav, tako da može steći neki stupanj znanja o vlastitoj egzistenciji, o vlastitom biću, i promijenjenim uvjetima između odlaska na spavanje i buđenja. Ali oblik aktivnosti razvijen u našem mišljenju kada naše fizičko i etersko tijelo imamo unutar nas — odnosno, u našem budnom stanju — ostavljamo iza na krevetu, i tijekom spavanja to postaje ujedinjeno u kretanju s cijelim kozmosom. Svatko tko želi jasno razumjeti što se odvija u fizičkom i eterskom tijelu za vrijeme noći trebao bi moći percipirati izvana, dok živi kao biće topline i svjetlosti, kako etersko tijelo razmišlja cijelu noć.

Mi još imamo moć mišljenja čak i kada s našim dušama mi uopće nismo tamo, jer ono što smo ostavili iza na krevetu nosi valove mišljenja neprestano. I kada smo ujutro budni, mi uranjamo dolje u ono što je dakle nastavilo misliti dok leži u krevetu. Mi ponovno susrećemo naše vlastite misli. One nisu bile bez života između našeg odlaska na spavanje i buđenja, premda mi nismo bili prisutni. Sutra ću opisivati kako, tako odsutni, možemo biti mnogo pametniji, daleko inteligentniji, nego tijekom dana, kada smo s našom dušom zapravo unutar naših misli.

Danas sam htio pokazati kako je u eterskom i fizičkom tijelu mišljenje neprekidno, i kako pri buđenju ujutro, kad smo svjesni da smo imali san, san nam govori, takoreći: Kada se tvoja duša budi, i ponovno roni dolje u etersko i fizičko tijelo, gubi nešto od njene snage. S jedne strane vi imate fizičko i etersko tijelo; a s druge strane imate astralnu organizaciju i ego organizaciju koje ujutro ponovno ulaze u fizičko i etersko tijelo. Kada ponovno ulaze, to je kao da gusti val utječe u manje gusti — postoji blokada, doživljena kao jutarnji san. Ego i astralno tijelo, koji su svu noć tkali u svijetlu i toplini, uranjaju natrag u misli, ali ih odmah ne razumiju, dobiju ih konfuzne, i ta blokada je doživljena kao jutarnji san.

Ono što još ima za reći o snovima, kako su zagonetan element u čovjekovu životu, i daljnji odnos između spavanja i buđenja — sve to ćemo razmotriti sutra.

PREDAVANJE IV

ŽIVOT SNOVA

Između čovjekova budnog života i njegova života u spavanju — koje sam vam jučer mogao opisati barem okvirno — dolazi njegov život snova. On može imati malo značaja za neposredne aktualnosti dnevne egzistencije, ali ima najveću zamislivu važnost za dublje znanje i o svijetu i o čovjeku. To nije samo zato jer ono što san znači mora, u znanosti duha o kojoj se ovdje govori, biti potpuno prepoznato, tako da proučavanje čovjeka vodi dalje do mnogih drugih stvari, već također zbog osobite važnosti života snova kao zveckanje, reći ćemo, preko kojeg određeni drugi svjetovi, različiti od onog kojeg ljudska bića doživljavaju kada su budna, zrače u ovaj svakodnevni svijet. Dakle, zagonetni elementi u slikama snova često skreću pažnju i na druge svjetove, ispod ili iznad onog normalno dostupnog, a također daju i neku naznaku o prirodi tih svjetova.

S druge strane je iznimno teško, sa stajališta više svijesti, ići dublje u enigme života snova, jer snovi imaju moć da ljude vode u najveće zamislive iluzije. Upravo kada su u pitanju snovi ljudi su skloni pogrešno tumačiti odnos nečega iluzornog prema stvarnosti iza toga. U vezi toga razmotrimo ono što sam rekao o životu spavanja i ponovljenim životima na Zemlji.

Primjer života snova, koji se stalno ponavlja u ovom ili onom obliku, je ovo. Sanjamo da smo napravili nešto što, kada smo budni, nikada ne bi ni razmišljali da napravimo — nešto zaista izvan dosega onog što smo mogli postići u stvarnom životu. Nastavljamo sanjati da ne možemo naći predmet koji mislimo da smo napravili, i grčevito ga počinjemo tražiti.

Pogledajmo ovaj primjer поближе. U obliku koji sam opisao on figurira u životu snova svakoga, s varijacijama. Ali uzmimo konkretan slučaj. Recimo da krojač, iako kao krojač pomalo skroman, sanja da je napravio ceremonijalni kaput za državnog tajnika. Osjeća se prilično zadovoljan njegovim radom na kaputu, koji bi sada trebao ležati spreman. Odjednom, međutim, raspoloženje sna se mijenja i kada se osvrne svuda okolo za kaputom koji treba biti isporučen, nigdje ga ne može naći.

Ovdje imate san o nečemu što se sanjaču nikako nije moglo dogoditi, već o nečem što je mogao zamišljati kao veoma poželjno. On je samo mali krojač za ponizni puk, koji nije mogao dobiti narudžbu za takav kaput. Ali povremeno, u njegovim ambicioznim dnevnim snovima, mogao je imati želju napraviti neku odjeću visokog ranga; iako možda za to nije sposoban, ipak je mogao to njegovati kao ambiciju.

Ali što je u pozadini svega ovoga? Nešto veoma stvarno. Kada je dok spava čovjek izvan njegova fizičkog i eterskog tijela s njegovim egom i astralnim tijelom, nalazi se u biću koje prolazi kroz ponovljene živote na Zemlji. Ono što daje unutarnju snagu čovjeku koji spava, što je iznad svega iznutra aktivno u njegovu biću, to je ego zajedno s astralnim tijelom. To ne mora biti ograničeno na sjećanja doživljaja u upravo proteklom životu, već može ići natrag do drugih života na Zemlji. Ne teoretiziram, već

vam govorim nešto ukorijenjeno u stvarnosti, kada kažem: Može biti da je naš sanjač jednom imao posla — recimo u ranijoj, rimskoj inkarnaciji — s narudžbom za određenu ceremonijalnu togu. U tom slučaju nije trebao biti krojač; mogao je biti sluga, ili možda čak i prijatelj, rimskog državnika. I pošto je u to vrijeme imao tako živu želju da se njegov gospodar pojavi pred svijetom u što je moguće više dostojanstvenom odijelu, sudbina mu je mogla donijeti njegov sadašnji poziv. Jer u ljudskom životu općenito, želje, misli, imaju izniman značaj; i moguće je da sjećanje na ono što se proživjelo u prijašnjem životu na Zemlji igra ulogu u čovjekovoj duši i duhu, njegovu egu i astralnom tijelu. Zatim, ujutro, kada sa svojim egom i astralnim tijelom uranja dolje u njegovo etersko i fizičko tijelo, dugotrajno sjećanje na predivnu ceremonijalnu togu dolazi nasuprot koncepcija mogućih za krojača u sadašnjem životu — koncepcija koje su uvijek tamo u njegovu eterskom tijelu. Zatim je provjereno ono što je ostalo od starog rimskog iskustva; to se treba prilagoditi idejama koje su ograničene na izradu odijela za sasvim ponizne ljude. Sada duši koja na ovaj način uranja dolje može biti veoma teško premjestiti u drugi ton osjećaj koji je imala o predivnoj togi; to je teško dovesti u odnos sa slikom strašne odjeće koju krojač mora izrađivati. Tako se slika toge, susrećući ovu prepreku, mijenja u sliku sadašnje službene uniforme; i tek kasnije, kada je čovjek sasvim dolje u njegovu eterskom i fizičkom tijelu ta je slika izgubljena.

Dakle između padanja u san i buđenja imamo cijeli ljudski život. Moramo dovesti do toga da na njemu nosimo sve što kao zemaljska bića možemo shvaćati i misliti, i pomoću toga pokušati rasplesti čudne oblike uzete od snova. Velika teškoća je razlikovati neposredni sadržaj sna, koji može biti čista iluzija, od stvarnosti koja leži iza njega, jer stvarnost može biti nešto sasvim različito. Ali svatko tko se postepeno prilagodio naći put među zamršenostima života snova konačno će vidjeti da ne trebamo obraćati mnogo pažnje na slike prizvane pred našu dušu, jer su te slike oblikovane od eterskog tijela ostavljenog iza na krevetu. To etersko tijelo je nositelj naših misli i koncepcija i oni su tijekom spavanja odsutni od našeg pravog bića. Moramo odvojiti sadržaj tih koncepcija od onog što bih nazvao dramatičan tijek sna, i naučiti tako fiksirati pažnju na dramatičan element da to postavlja pitanja kao što je: Ako bi to iskustvo imao u budnom životu, da li bi mi dalo neizmjereno zadovoljstvo? I, ako sam osjećao zadovoljstvo i imao osjećaj olakšanja u tom snu, da li u snu idem prema katastrofi? Da li sam odlazio sa izložbe i odjednom je sve bilo u konfuziji — bila je nesreća i katastrofa? Ovakvim pitanjima se mora dati prvo mjesto u proučavanju snova — ne misaonom sadržaju već dramatičnim incidentima.

Netko može sanjati da se penje na planinu, i postaje sve napornije. Konačno, stiže do točke gdje ne može ići dalje; pred njim se dižu u vis ogromne prepreke. Osjeća kao da su bile nešto važno što visi nad njegovim životom. To je zasigurno san koji bi čovjek mogao imati; na njemu bi se moglo proširiti. Ali bi on ili netko drugi mogao imati drugi san: ulazi u jamu koja vodi do neke vrste planinske špilje. Nakon što uđe, još postoji nekakvo svjetlo, ali postepeno postaje tamnije, dok ne dođe do mjesta gdje nije samo u potpunoj tami već se susreće s tako užasnim uvjetima, uključujući hladnoću, da ne može dalje prodrijeti u špilju.

Ovdje, vidite, imamo dva sna sasvim različita po sadržaju. Sa dramatskog stajališta oba se bave poduhvatom koji počinje dobro, a zatim zapada u velike

poteškoće, završavajući na nepremostivoj prepri. Slike su sasvim različite, dramatski tijek je uglavnom isti. U nadčulnom svijetu, takoreći iza scena života, oba sna mogu imati isti temelj. U oba sna je ista stvar mogla utjecati na dušu; ista stvar može biti simbolizirana širokim rasponom slikovitih oblika.

Sve ovo pokazuje kako trebamo tražiti ključ za san ne — kako se često čini — razmatrajući njegov sadržaj na vanjski način, već proučavajući njegov dramatski tijek i učinak koji ima na dušu i duh sanjača. Zatim, kada je naša konceptualna sposobnost ojačana vježbama iz proteklih nekoliko dana, postepeno ćemo napredovati od iluzornog slikovnog svijeta i potpuno shvatiti dramatski element koji je prava osnova svega što doživljavamo kao nadčulnu stvarnost između odlaska na spavanje i buđenja.

Prije nego govorim detaljno — kao što ću napraviti — o snu i njegovom odnosu prema fizičkom tijelu čovjeka i njegovom duhovnom elementu, želio bih danas opisati kako, kroz svijet snova, taj element nalazi da pripada kozmosu kao cjelini. Vidimo kako je u snovima veza između pojedinih događaja u životu sasvim različita od bilo čega što doživljavamo kada smo budni. Upravo smo vidjeli u danom primjeru da se u budnom životu stvari pojavljuju u određenoj vezi prema zakonima koji vrijede u čulnom svijetu — kasniji događaj uvijek slijedi raniji. San uzima događaje koji su se mogli dogoditi u čulnom svijetu i čini ih kaotičnim. Sve postaje drugačije; sve je razbijeno. Sve što je normalno vezano za Zemlju gravitacijom, kao sam čovjek, odjednom — u snu — može letjeti. Čovjek će izvesti vješte letačke podvige bez aviona. A matematički problem, na primjer, takav da možemo naprezati svaki nerv u običnom životu, u snu se pojavljuje kao prosta dječja igra. Rješenje je vjerojatno kod buđenja zaboravljeno — dobro, to je osobna nesreća — ali se u svakom slučaju dobije ideja da su prepreke koje ometaju naše mišljenje u dnevnom životu nestale. U stvari, sve u dnevnom životu s nedvosmislenim vezama se u određenoj mjeri gubi u snovima. Ako želimo oslikati što se zapravo događa — ili se čini da se događa — u snu, možemo zamisliti slijedeće. U čašu vode stavimo nešto topljive soli u kristalnom obliku, i gledamo kako se rastapa. Vidimo kako se njeni jasni oblici rastapaju, kako poprimaju fantastične oblike, dok se cijela sol ne rastopi, i ostaje nam čaša više ili manje homogene tekućine.

To je vrlo slično vrsti doživljaja kakvu imamo iznutra u snovima. San koji imamo kada idemo spavati i san koji smo imali upravo prije buđenja oboje koriste dnevne doživljaje, lome ih i daju im svakakve fantastične oblike — barem ih zovemo fantastičnima sa stajališta obične svijesti. Rastvaranje soli u tekućini dobra je usporedba za ono što se događa iznutra u snu.

Neće biti lako za one koji su odrasli u svijetu današnjih ideja da bez predrasuda dokuče činjenice ove vrste; jer ljudi danas — posebno oni koji se smatraju znanstvenima — znaju upadljivo malo o nekim stvarima. Zapravo ne govorim ovo jer volim znanosti tražiti dlaku u jajetu. To mi uopće nije namjera. Cijenim znanstveni pristup i sigurno ga ne bih želio vidjeti zamijenjenog radom amatera ili diletanata. Čak sa stajališta znanosti duha, velikom napretku, strogoj istinitosti i vjerodostojnosti, današnje znanosti, treba dati puno priznanje. To se shvaća. Ipak, treba reći slijedeće.

Kada danas ljudi nešto žele znati, okrenu se zemaljskim objektima i procesima. Promatraju ih i iz promatranja izrađuju zakone prirode. Također rade pokuse da osvijetle tajne prirode, a rezultati njihovih pokusa su dodatni zakoni. Tako dolaze do zakona određenog tipa, i to nazivaju znanost. Zatim usmjere pogled na nebesko prostranstvo; vide — recimo — predivnu spiralnu maglicu, gdje vide kako se pojavljuju pojedinačna nebeska tijela, i tako dalje. Danas takve stvari fotografiramo i vidimo mnogo više detalja nego to može dati teleskopska opservacija. Sada kako astronomi nastavljaju učiti što se odvija u tim udaljenim nebeskim prostorima? Okreću se zakonima prirode, zakonima temeljenim na zemaljskim uvjetima i zemaljskim pokusima, i zatim počinju špekulirati o tome kako je, u skladu s tim zakonima, spiralna maglica mogla poprimiti oblik u udaljenom prostoru. Prave hipoteze i teorije o pojavi i nestajanju svjetova tretirajući činjenice otkrivene u njihovim laboratorijima o manganu, kisiku, vodiku, kao zakone koji još vrijede u nebeskim sferama. Kada je takvim sredstvima otkrivena nova supstanca, ponekad se daju nesvjesni pokazatelji da znanost tu nije na čvrstom tlu. Vodik je nađen svuda u prostranstvima, i helij, na primjer; i još jedna supstanca kojoj je dano čudno ime, čudno jer ukazuje da je došlo do konfuznog razmišljanja. Nazvana je nebulium. Samo mišljenje je ovdje postalo nebulozno, jer nebulium nalazimo u društvu s helijem i vodikom. Kada su ljudi toliko jednostavni da primjenjuju znanje o zakonima prirode stečeno u zemaljskim laboratorijima, i prepuštaju se špekulacijama o tome što se odvija vani u širokim oblastima prostora, po običaju švedskog mislioca Arrheniusa [Svante August Arrhenius, pionir moderne fizikalne kemije; dobio Nobelovu nagradu za djelo o električnoj vodljivosti u razrijeđenim otopinama. U jednoj od njegovih knjiga, *Das Werden der Welten*, 1907, sugerirao je naziv „nebulium” za hipotetski plin predstavljen tada nepoznatim linijama u spektru plinovite maglice. 1927 je pokazano da su linije zbog jednostruko i dvostruko ioniziranih atoma kisika.] — koji je napravio neizrecivu štetu u vezi toga — dužni su padati iz jedne greške u drugu, ako ne mogu bez predrasuda razmotriti slijedeće.

Opet bih želio početi usporedbom. Iz povijesti znanosti znati ćete da je Newton, engleski fizičar i prirodni filozof, utemeljio teoriju onog što je nazvano gravitacija — učinak težine u univerzalnom prostoru. Proširio je taj zakon, ilustriran u običnom padanju kamena privučenog od Zemlje, na recipročan odnos između svih tijela u kozmosu. Naveo je također da snaga gravitacije opada s udaljenosti. Ako je prisutan neki fizičar podsjetiti ću na zakon — gravitacija opada s kvadratom udaljenosti. Dakle ako se udaljenost udvostruči, gravitacija postaje četiri puta slabija, i tako dalje.

Za takvu silu je sasvim u redu postaviti ovaj zakon. Ali dok smo vezani uz čisto fizičku egzistenciju, nemoguće je razmišljati o ovom zakonu dovoljno daleko za univerzalnu primjenu. Samo zamislite u slučaju nebeskog tijela kako sila gravitacije mora opadati s udaljenošću. Jaka je na početku a zatim postaje slabija, još slabija, stalno slabija i slabija.

Isto je sa širenjem svijetla. Kako se širi iz danog izvora, postaje sve slabije i slabije. To su znanstvenici danas prepoznali. Ali nisu prepoznali nešto drugo — da kada su uspostavili zakone prirode u laboratoriju, i zatim ih odjenuli u ideje, istina i sadržaj tih zakona se umanjuje kako se udaljenost od Zemlje povećava. Kada je, dakle, na Zemlji uspostavljen zakon za kombiniranje elemenata — kisika, vodika ili drugih — i ako je za Zemlju postavljen zakon gravitacije, tada će se, kako se ide vani u kozmički

prostor, efikasnost ovog zakona također umanjiti. Ako ovdje u mom laboratoriju postavim zakon prirode i zatim ga primijenim na spiralnu maglicu u udaljenom kozmičkom prostoru, radim upravo isto kao da sam upalio svijeću i zatim vjerujem da može projektirati svoje zrake kroz kozmički prostor na spiralnu maglicu, da će svijeća tamo dati istu količinu svijetla. Radim upravo istu pogrešku ako vjerujem da nalaz koji sam ustanovio u mom laboratoriju vrijedi daleko u kozmosu. Tako dolazi do široko rasprostranjene ideje da ono što je sasvim ispravno otkriveno kao prirodni zakon dolje u laboratoriju na Zemlji, da to može biti primijenjeno na prostranstva nebesa.

Sada, sam čovjek nije pošteđen od zakona koje susrećemo kada zemaljski zakoni, kao oni gravitacije i svijetla, više ne vrijede. Ako bi netko želio otkriti set zakona drugih nego što su ovi naši zakoni prirode, morao bi putovati sve dalje i dalje od Zemlje; i da nađe takve zakone na intimniji, ljudskiji način, on ide spavati. Kada smo budni, mi smo u sferi gdje zakoni prirode prevladavaju i u svemu što činimo mi smo im podložni. Na primjer, odlučimo podignuti šaku ili ruku, i u mišićima se odvija kemijsko-fizički proces, mehanička igra koštane strukture, i upravljana zakonima otkrivenim u zemaljskim laboratorijima, ili drugim sredstvom opservacije. Ali naša duša odlazi vani na spavanje iz našeg fizičkog i eterskog tijela, i ulazi u svijet koji nije podložan zakonima prirode. Zato su snovi izrugivanje tih zakona. Ulazimo u potpuno različit svijet — svijet na koji se privikavamo u spavanju, baš kao što se, budni u našem fizičkom tijelu, prilagođavamo svijetu čula. Taj različit svijet nije upravljani zakonima prirode; on ima svoje zakone. Uranjamo u taj svijet svake noći pri izlasku iz naših fizičkih i eterskih tijela. Snovi su snaga koja se nasilno suprotstavlja zakonima prirode.

Dok ja sanjam, sam san mi pokazuje da živim u svijetu protivnom ovim zakonima, svijetu koji im se odbija podčiniti. Dok navečer idem na spavanje i napuštam moje fizičko i etersko tijelo, još napola živim pod zakonima prirode, premda već ulazim u svijet gdje prestaju vrijediti. Stoga u snu dolazi do konfuzije između prirodnih zakona i nadčulnih zakona; a isto je i kada se ponovno budimo.

Dale možemo reći da svaki puta kada idemo spavati mi uranjamo, u svijet gdje zakoni prirode ne vrijede; i svaki puta kada se budimo mi taj svijet napuštamo i ponovno ulazimo u svijet podčinjen tim zakonima. Ako bi sebi predstavili stvarni proces, to je ovako. Zamislite svijet snova kao more u kojem živite, i pretpostavite da se ujutro budite iz valova života snova — to je kao da se pojavljujete iz uzburkanosti tih valova. Krećete se od oblasti nadčulnog zakona u oblast intelektualnog, materijalnog zakona. I izgleda vam da je sve što pri buđenju vidite u jasnim obrisima bilo rođeno iz fluidnog i promjenjivog. Pretpostavimo da gledate, recimo, na prozor. Ako najprije sanjate prozor, on će se zaista pojaviti kao rođen iz nečega tečnog, možda nečeg neodređenog, prožetog svakakvim vatrenim plamenovima. Tako se podiže prozor, i ako ste sanjali živopisno shvatiti ćete kako je cijeli oštro ocrtani svijet naše obične svijesti rođen iz te amorfne pozadine — kao da su se iz mora pojavili valovi koji su zatim uzeli oblike svakodnevnog svijeta.

Ovdje dolazimo do točke gdje — ako kao današnji ljudi ove stvari istražujemo iznova — s poštovanjem osjećamo divljenje prema snolikim imaginacijama ranijeg čovječanstva. Kao što sam rekao tijekom ovih dana, ako pogledamo natrag na

imaginacije doživljene čak i u budnom životu od duša tih ranih ljudi, imaginacije utjelovljene u njihovim mitovima, legendama i izrekama bogova, što je sve prošlo pred njima na tako zamagljen način u usporedbi s našom jasnom percepcijom prirode — kada pogledamo natrag na sve to uz pomoć onog što sada može biti otkriveno sasvim nezavisno od onih starih snenih imaginacija, ispunjeni smo poštovanjem i divljenjem. I ako u ovoj sferi ponovno tragamo za istinom, ona odzvanja dolje iz stare Grčke u riječi koja pokazuje da su Grci još zadržali nešto znanja o ovim stvarima. Oni su sebi rekli: „Nešto leži iza oblikovanja svijeta, nešto iz čega se javljaju sve konačne forme, ali to je dostupno jedino kada svijet čula ostavimo iza dok spavamo i sanjamo”. Grci su to nešto zvali, „Kaos”. Sve špekulacije, svi apstraktni upiti o prirodi tog kaosa, bili su besplodni, ali čovjek se danas tome približava kada igra u njegovim snovima. Ipak u srednjovjekovna vremena postojalo je još neko znanje o nadčulnoj, jedva materijalnoj supstanci koja leži iza sve materijalne supstance, jer se o takozvanoj kvintesenciji, petom načinu bivstvovanja, govorilo zajedno s četiri elementa: zemlja, voda, zrak, vatra — i kvintesencija.

Ili nalazimo nešto što podsjeća na srednjovjekovnu viziju kada pjesnik s njegovom intuitivnom percepcijom kaže da je svijet istkan od snova. Grci bi rekli: Svijet je istkan iz kaosa kojeg doživljavate kada napuštate čulni svijet i oslobođeni ste tijela. Stoga, za razumjeti što su Grci mislili sa „kaos” moramo se okrenuti ne prema materijalnom već ka nadčulnom svijetu.

Kada sa stajališta onog što nam se otkriva na stazi koju sam ovdje opisivao — stazi koja vodi kroz imaginaciju, inspiraciju, intuiciju, do višeg znanja i nadčulnih svjetova — kada slijedimo sve što se odvija tijekom našeg sanjanja, spavanja i ponovnog buđenja, tada vidimo da sam čovjek usne iz svog dnevnog stanja u njegov život spavanja, iz kojeg se snovi mogu pojaviti na način koji je kaotično nejasan, ali također iznutra konzistentan. Iza, na krevetu, ostavljeno je fizičko tijelo s eterskim tijelom koje se međusobno prožima s fizičkim, dajući mu život, oblik, i snagu rasta. Ovaj dvostruki entitet je ostavljen na krevetu.

Ali drugi dvostruki entitet izlazi tijekom spavanja u obliku nadčulne egzistencije koju bi vam također mogao opisati još uvijek u odnosu na egzistenciju snova. Višem znanju danom od imaginacije, inspiracije, intuicije, predstavlja se na slijedeći način.

Kada čovjek izlazi iz svog fizičkog i eterskog tijela, njegova individualnost boravi u njegovu astralnom tijelu. Kao što sam prije rekao, nema potrebe zakačiti se za riječi. Moramo imati riječi, ali bismo jednako dobro astralno tijelo mogli nazvati drugačije. Opisati ću nešto u vezi astralnog tijela, i vidjeti ćemo da ime nije važno već radije koncepti koji mu se mogu pridružiti. Sada, astralno tijelo se sastoji od procesa. U čovjeku se nešto događa što se razvija van njegova fizičkog i eterskog tijela, i ti su događaji ono što predstavlja astralno tijelo; dok naši koncepti, naše misli, ostaju iza u eterskom tijelu.

Unutar astralnog tijela postoji produhovljeno svjetlo, i kozmička toplina prožeta silom sposobnosti za ljubav. Sve je to prisutno u astralnom tijelu, i u vrijeme buđenja uranja dolje u etersko tijelo. Tamo se prikači i pojavljuje se kao tkanje, akcija, sna. Također se može pojaviti na taj način kada, oslobodivši se fizičkog i eterskog tijela, napušta svijet koncepata. Dakle to spada u prirodu astralnog tijela da nas nosi van iz našeg fizičkog i eterskog tijela.

Kao što sam već rekao, astralno tijelo je dio našeg bića koje se zapravo suprotstavlja zakonima prirode. Od jutra do večeri, od buđenja dok ne idemo na spavanje, mi smo podčinjeni tim zakonima — zakonima koje u odnosu na prostor i vrijeme možemo shvatiti preko matematike. Međutim, kada spavamo, mi se izdvajamo i od zakona prirode i od zakona matematike — od ovih potonjih jer naše astralno tijelo nema nikakve veze s apstrakcijama trodimenzionalnog prostora. Ono ima svoju vlastitu matematiku, slijedeći ravnu liniju u samo jednoj dimenziji. Morati ću ponovno govoriti o ovom pitanju dimenzija. Uistinu je to astralno tijelo koje nas oslobađa od zakona prirode, kojima smo sputani između buđenja i spavanja; astralno tijelo je također ono što nas nosi u potpuno različit svijet, nadčulni svijet.

Da bi taj proces opisali shematski moramo reći: Kada smo budni naš se život odvija unutar sfere gdje vrijede zakoni prirode; ali idući na spavanje mi odlazimo odatle s našim astralnim tijelom. Dok živimo ovdje u našem fizičkom i eterskom tijelu, naše astralno tijelo, kao član našeg bića, izloženo je zakonima prirode, i u svim svojim kretanjima i funkcijama živi potpuno unutar tih zakona. Pri napuštanju fizičkog i eterskog tijela, astralno tijelo ulazi u nadčulni svijet i podčinjeno je nadčulnim zakonima, koji su potpuno različiti. Astralno tijelo je, također, promijenjeno. Dok smo budni ono je, takoreći, u luđačkoj košulji prirodnih zakona. Zatim ide spavati, što znači da napušta fizičko i etersko tijelo i kreće se u svijetu čiji zakoni su u skladu s njegovom vlastitom slobodom. Što je sada taj svijet? To je svijet koji daje slobodu kretanja za ego organizaciju koja je, zajedno s astralnim tijelom, tada izvan fizičkog i eterskog tijela. Svake noći ego postaje slobodan u svijetu u koji ga nosi astralno tijelo — slobodan da vrši vlastitu volju u tom svijetu gdje zakoni prirode više ne dominiraju.

U vrijeme između odlaska na spavanje i buđenja, kada naše astralno tijelo nije više podložno tim zakonima, i mi smo u svijetu gdje sila gravitacije, zakon o energiji, u stvari svi zakoni te vrste prestaju vrijediti, put je čist za one moralne impulse koji ovdje dolje, tijekom budnog života, mogu naći izraz jedino pod prisilom svijeta čula i njegovog poretka. Između odlaska na spavanje i buđenja ego živi u svijetu gdje moralni zakon ima istu snagu i moć kao što zakoni prirode imaju ovdje dolje. I u tom svijetu gdje je pri spavanju oslobođen zakona prirode, ego se može pripremiti za ono što će morati raditi nakon smrti. Na slijedećim predavanjima ćemo govoriti o tom putu od smrti do novog rođenja.

Između odlaska na spavanje i buđenja, ego se može pripremiti u slikovitom obliku, u imaginacijama — koje nisu koncepti, već jaki impulsi — za ono čemu će morati stremiti u kasnijoj realnosti duha. Kada je ego prošao kroz vrata smrti, moralni zakoni zauzimaju mjesto koje su zakoni prirode držali u fizičkom svijetu čula.

Tako možemo reći da ego, iako kao sasvim malo duhovno sjeme, radi na onome što će morati izvršiti nakon smrti u svijetu duha. Tu su, u onom na čemu ego radi u slikovnoj formi tijekom spavanja, naznake o tome što ćemo moći prenijeti — ne preko bilo kojeg zakona prirode već logikom duhovnog svijeta — iz ovog života na Zemlji u slijedeći. Uzročne posljedice moralnih impulsa koje smo apsorbirali mogu se slijediti ovdje jedino kada smo se njima stavili na raspolaganje u unutarljivoj pokornosti. Baš kao što ego tijekom spavanja radi na moralnim impulsima, i nastavlja svoj rad između smrti i novog rođenja, tako ti impulsi stječu snagu koju inače posjeduju

zakoni prirode, i u slijedećem čovjekovu tijelu, koje ćemo nositi u našem slijedećem životu na Zemlji, odjenu se u našu moralnu dispoziciju, u naš temperament, u cjelokupan trend našeg karaktera — sve pogrešno pripisano nasljeđivanju. Na tome treba tijekom spavanja raditi ego kada, od astralnog tijela oslobođen svijeta prirode, ulazi u čisto duhovni svijet. Dakle vidimo kako se pri spavanju čovjek priprema i upoznaje s njegovom vlastitom prirodom.

Što nam, dakle, snovi pokazuju? Rekao bih to ovako. Također je i za vrijeme spavanja ego aktivan, ali ono što radi pokazano nam je od snova u iluzornim slikama. U zemaljskom životu mi ne možemo uzeti ono što je već tijekom spavanja bilo utkano za naš slijedeći život na Zemlji. Na početku ovog predavanja objasnio sam kako san, na isti konfuzan način na koji predstavlja doživljaje prošle inkarnacije, također pokazuje, u kaotičnom obliku, što je kao sjeme pripremljeno za čovječanstvo u buduća vremena.

Stoga nas prava interpretacija snova vodi da prepoznamo da su oni kao prozor kroz koji moramo samo pogledati na pravi način — prozor u nadčulni svijet. Iza tog prozora ego aktivno tka, i to tkanje se odvija od jednog zemaljskog života do slijedećeg. Kada san možemo ispravno interpretirati, tada, kroz ovaj prozor od prolaznog svijeta u kojem živimo kao zemaljski ljudi, mi već percipiramo taj vječni svijet, tu vječnost, kojoj u našem pravom unutaršnjem biću pripadamo.

PREDAVANJE V

ODNOS ČOVJEKA PREMA TRI SVIJETA

Snovi, o kojima sam već nešto rekao, ističući da im ne treba pridavati previše pažnje u običnom životu na Zemlji, ipak su od neprocjenjive važnosti za one koji žele steći znanje o čovjekovu odnosu prema nadčulnom svijetu. Oni doista vode u oblast iskustva gdje čovjek dolazi u kontakt s nadčulnim svijetom, i zakoni prirode prestaju vrijediti. Dakle svijet slika sna je zaista kao veo koji prikriva duhovni svijet, i možemo reći: Ovdje imamo čovjeka, a tamo je veo sna iza kojeg leži duhovni svijet. Velika je razlika, međutim, da li u duhovni svijet ulazimo nesvjesno, kao u snovima, ili svjesno preko imaginacije i inspiracije. Jer ako uđemo svjesno, sve se tamo pojavljuje različito od fizičkog svijeta prirode. Iza vela snova, iza onog što su Grci nazivali „kaos”, nađen je svijet morala jednako stvaran kao što je svijet prirode ovdje u čulnom svijetu, gdje vladaju zakoni prirode. Ali kaotična osobina sna, njegova vrtložna konfuzija, pokazuje da je njegova veza sa svijetom koji leži iza vela kaosa veoma posebna.

O tom je svijetu stvarno moguće govoriti jedino kada su nečija proučavanja došla do točke do koje su nas dovela ova predavanja. Sve što u običnom stanju svijesti čovjek vidi u vanjskoj prirodi samo je vanjska manifestacija; u svari je to velika iluzija. Jer iza svega toga ona je duhovna stvarnost koja je u tome aktivna. Kada čovjek sanja, on zapravo uranja u tu duhovnu stvarnost, premda bez da je odgovarajuće pripremljen, tako da ono s čime se susreće, javlja mu se kao vrtložna konfuzija. Dakle, za početak, naš glavni zadatak je naučiti zašto u snovima čovjek ulazi u svijet koji je, u usporedbi s onim od prirode, tako neorganiziran, tako kaotičan.

Kao pomoć, stoga, u našem proučavanju snova, sada vam moram reći nešto o tome što imaginacija i inspiracija mogu percipirati u duhovnom svijetu.

Iznad svega nalazimo da kada kroz imaginaciju i inspiraciju ulazimo u duhovni svijet u punoj svjesnosti, odmah nam se pojavljuje kao trostruk. Stoga možemo govoriti o svijetu, i o našoj temi, evoluciji svijeta i čovjeka, tek kada smo došli do točke koju smo sada dosegli. Tek sada mogu govoriti o tome kako se čovjek, suočen s vanjskim svijetom, sa svime što se manifestira čulima, zaista suočava s duhovnim svijetom u njegovoj trostrukoj prirodi — suočava zapravo s tri svijeta. Kada je veo jednom podignut, što stvara kaos, više pred nama nemamo samo jedan svijet, već tri svijeta, i svaki od ta tri ima svoje određene veze s ljudskim bićem.

Kada uspijemo prodrijeti kroz veo kaosa — kasnije ću pokazivati kako to možemo opisati i kao prelazak praga duhovnog svijeta — percipiramo tri svijeta. Prvi od tri je stvarno svijet koji smo upravo napustili, nekako transformiran ali još tamo za

duhovnu egzistenciju. Kada je veo kaosa gurnut u stranu, ovaj svijet izgleda kao da je sjećanje. Prešli smo u duhovni svijet; i baš kao što se ovdje sjećamo određenih stvari, tako se i u duhovnom svijetu sjećamo što sačinjava fizički svijet čula. Ovdje je, dakle, prvi od tri svijeta.

Drugi svijet s kojim se susrećemo je onaj koji sam nazvao u mojoj knjizi, *Teozofija*, svijet duše.

I treći svijet, najviši od tri, pravi je duhovni svijet, svijet duha.

Za početak, dati ću vam samo shematski prikaz svega ovoga, ali iz načina na koji su tri svijeta povezana s čovjekom zaključiti ćete mnoge stvari o njima. Sa ta tri svijeta kako se pojavljuju na tri uzlazna stupnja — najniži, srednji, najviši — povezati ću čovjekova tri člana — glavu; zatim organizaciju grudi koja obuhvaća sve što je ritmičko, sustav disanja i cirkulacije krvi; treće, metabolički sustav udova, koji uključuje ishranu, probavu i distribuciju produkta probave kroz tijelo, sve što izaziva kretanje. Sve to ima veze s metaboličkim sustavom udova. Ako bi ova shema bila nacrtana, za grudi bi bio zatvoreni krug; za glavu krug ostavljen otvoren, i otvoren također i za sustav udova. Percipirana fizički, čovjekova glava se javlja kao zatvorena odozgo i tako bi trebala biti nacrtana, ali percipirana duhovno, ona je otvorena. Dio čovjeka koji uopće ne pripada oblasti duha je sustav kostiju, koji je u potpunosti fizičke prirode; i kada duhovno proučavate ljudsku glavu, njena debela lubanja se ne vidi. Vidljiva je jedino koža gdje raste kosa.

Međutim, kada se na to pogleda duhovno, pojavljuje se nešto drugo. Obična kosa uopće nije tamo, već čisto duhovna kosa; drugim riječima, zrake koje prodiru u ljudski organizam i zadržane su, u nekoj mjeri, jedino od fizičke kose. Ali upravo ondje u organizmu gdje postoji kost duh može najlakše ući, i to čini u obliku zraka. Dakle, pri prvom pogledu na čovjeka s vašim fizičkim očima, vidite njegov fizički oblik s glavom gore, i na njegovoj glavi — ako već nije ćelav — postoji kosa. Ali zatim, ondje gdje dolazi kupola lubanje, duhovno ne vidite ništa od fizičkog čovjeka; vidite zrake, kao sunčeve zrake, kako se ulijevaju u njega iz duhovnih svjetova.

Dakle razlog da krug za glavu nije zatvoren je da okolni koštani svod lubanje omogućuje da duh tamo ima stalan pristup.

Ništa u čovjeku nije bez svrhe. Smišljenom namjerom vladajućih moći — može se reći — dana mu je glava tako zatvorena odozgo, jer duh tu ima najlakši pristup njegovu unutaršnjem biću zbog same debljine kosti.

Kada smo u položaju promatrati čovjeka duhovno, zapanjeni smo otkrivši kako je prazna njegova glava od bilo čega izvučenog iz njegova vlastita unutaršnjeg bića. Što se tiče duhovnog, on nema u sebi gotovo ništa da ispuni šuplju kuglu koja sjedi na njegovim ramenima. Sve duhovno mora u nju doći izvana.

Nije tako s ostalim članovima ljudskog organizma; kao što ćemo uskoro čuti, oni su samom njihovom prirodom duhovni. U čovjeku možemo razlikovati tri člana —

glavu, ili sustav živaca i osjetila, ritmički sustav, metabolički sustav udova, i oni imaju sasvim različit odnos prema tri svijeta: fizičkom svijetu, svijetu duše, i duhovnom svijetu. Sada ću u ovo ići dalje.

Najprije, biti će dobro razlikovati, u svakom od tri svijeta, *supstancu* od *aktivnosti*. U stvarnosti, supstanca i aktivnost su jedno, ali u svijetu rade na različiti način. Jasnu ideju o tome dobijete od supstance vašeg vlastitog bića. Imate supstancu u vašoj ruci, i kada je ta supstanca poremećena osjećati ćete neku vrstu boli; očito je da je nešto unutar supstance ruke pogrešno. Ako aktivnost ruke nije ispravno kontrolirana, mogli bi udariti susjeda i *on* osjeća bol. To pokazuje da je aktivnost od kretanja. Ipak, premda manifestirana izvana na različite načine, supstanca i aktivnost u vašoj ruci su jedno.

Ako se sada vratimo na ljudsku glavu, nalazimo njenu supstancu izvučenu potpuno iz fizičkog svijeta. Tijekom formiranja ljudskog embrija supstanca glave dolazi od roditelja; i daljnji razvoj glave, i cjelokupne glave i sustava živaca i osjetila, za svoju supstancu zavisi isključivo od zemaljskog materijalnog svijeta. S druge strane, sva aktivnost vezana s plastičnim oblikovanjem ljudske glave, aktivnost pomoću koje je njenoj supstanci dan *oblik*, u potpunosti dolazi od duhovnog svijeta. Dakle s obzirom na aktivnost, glava je u potpunosti duhovna formacija. Stoga glava treba ostati otvorena — u duhovnom smislu — tako da se u njoj može odvijati aktivnost.

Bilo kada u životu možete dakle reći: Supstanca u mojoj glavi dolazi potpuno od Zemlje, ali je sastavljena i plastično formirana na takav način da to ne može biti djelo zemaljskih sila. Oblici ove ljudske glave su potpuno oblikovani iz duhovnog svijeta; mogli bi ih zvati nebeska kreacija. Svatko tko duhovno kontemplira ljudsku glavu, u odnosu prema svijetu, mora ići daleko i duboko.

Sada na isti način on skreće svoj pogled na biljku. On sebi kaže: Biljka ima određeni oblik. Njena supstanca je izvučena od Zemlje, ali njen oblik dolazi iz eterskog svijeta — stoga još uvijek iz prostornog svijeta.

Zatim gleda na životinju. Životinja — reći će sebi — izvlači supstance njene glave u potpunosti iz svijeta prostora, ali nešto duhovno zasigurno utječe u njenu aktivnost.

Međutim, kada dođemo do ljudske glave, po prvu puta nalazimo da nešto od najviše duhovnosti, nešto što se može nazvati nebesko, igra unutra. Vidimo da se ljudska glava nikako nije mogla pojaviti od zemaljskih sila, premda su njene supstance uzete od zemaljskih materijala. Tako u ljudskoj glavi, koja je sama vrsta minijature kozmosa, duhovni svijet izgrađuje formu iz zemaljske supstance.

Upravo je suprotno sa sustavnom metabolizma i udova, koji uključuje organe za vanjsko kretanje — noge, ruke — i njihov nastavak unutar tijela — probavni sustav.

Za sada ostavljam srednji sustav — sustav ritmike koji obuhvaća disanje i cirkulaciju krvi. Sada ću se baviti sa sustavom koji dovodi zajedno proces probave i ishrane, i unutarnje sagorijevanje koje čovjeku omogućuje da se kreće.

Sada, supstanca ovog metaboličkog sustava udova ne proizlazi od Zemlje. Premda može zvučati nevjerojatno, vi unutar svog metaboličkog čovjeka udova nosite nešto što nije zemaljskog porijekla već se u cijelosti sastoji od supstance iz trećeg svijeta, svijeta duha. Možete reći: Ali ja mogu vidjeti moje noge; one su fizički opazive, što ne bi bile da se sastoje od duhovne supstance. Ta primjedba je sasvim opravdana, ali postoji još nešto što treba uzeti u obzir.

Vaše prave noge su zaista sasvim duhovne; vaše prave ruke također; ali materijal za njih je dan od vaše glave. Glava je organ koji ispunjava duhovne ruke, duhovne šake, duhovne noge, duhovna stopala, sa supstancom; i ta supstanca prodire u duhovnost udova i probavnih organa. Tako da je nešto što zapravo potpuno pripada duhovnom svijetu prožeto, potopljeno, s fizičkom tvari od glave. Zato je tako teško shvatiti s idejama fizičke znanosti da se čovjek sastoji od glave-prsiju-udova-probavnih organa. Ljudi o glavi misle kao da je to nešto gore na vrhu, i pretpostavljaju da kada je čovjeku odrubljena glava da on nema glavu. To nije tako, ipak; čovjek je suštinski sav glava. Čak sve dolje do nožnog palca on je glava, jer njegova glava tamo dolje šalje supstance. Samo supstance glave su zemaljskog porijekla, i glava svoj zemaljsko-materijalni karakter daje drugim supstancama; dok supstance metaboličkih organa udova dolaze iz duhovnog svijeta.

Ako bi kroz energičnu autosugestiju negativne vrste mogli sugerirati da je glava od čovjeka odstranjena, tako da mu je pojava bez glave, i ako bi to mogli ne samo u misli već tako da zaista vidimo čovjeka kao da je bez glave, tada i ostatak njegova organizma također nestaje; s glavom odlazi cijeli čovjek kao biće opazivo čulima. I ako bi glava tada za nas uopće bila tamo, ostatak čovjeka bi trebao biti percipiran duhovno. Jer u stvarnosti mi idemo okolo pod otiskom viših svjetova, s duhovnim nogama, duhovnim rukama, i samo ih glava ispunjava fizičkom materijom.

S druge strane snage, aktivnost, sve što čini metaboličkog čovjeka udova izvučeno je iz fizičkog svijeta. Ako napravite korak naprijed ili podignete ruku, uključeni mehanizam, i čak i kemijski procesi koji se odvijaju u pokretu ruke ili noge, ili kemijski procesi u probavnim organima — sva ta aktivnost je zemaljska. Tako da u vašim udovima nosite nevidljive supstance, ali snage su izvučene iz zemaljskog života. Stoga smo mi s obzirom na našu glavu i njene supstance izgrađeni od Zemlje, ali ta ista glava je prožeta nebeskim silama. U našim udovima izgrađeni smo u potpunosti od nebeske supstance; ali snage koje igraju u toj nebeskoj supstanci tijekom našeg života na Zemlji zemaljske su snage — gravitacija i druge fizičke i kemijske sile sve pripadaju Zemlji.

Vidite, dakle, da su glava i udovi suprotnosti. Glava se sastoji od zemaljske tvari a plastični oblik joj je dan od nebeske aktivnosti. Udovi i probavni sustav u cijelosti su formirani od nebeske supstance, i ne bi bili vidljivi da nisu zasićeni s zemaljskom supstancom od strane glave. Ali kada bilo tko hoda, ili hvata nešto, ili probavlja

hranu, nebeska supstanca koristi zemaljske snage da bi se život na Zemlji, od rođenja do smrti, mogao odvijati.

Na ovaj komplicirani način čovjek stoji u odnosu prema tri svijeta. Duhovni svijet sudjeluje s njegovom aktivnošću u glavi; s njegovom supstancom sudjeluje u čovjekovoj trećoj organizaciji, njegovom metaboličkom sustavu udova. Najniži svijet, svijet kojim najviše dominiraju osjetila, sudjeluje kroz njegovu aktivnost u metabolizmu i pokretima udova, a kroz njegovu supstancu u glavi; dok je supstanca u čovjekovom trećem sustavu u potpunosti duhovna.

U srednjem sustavu, koji obuhvaća disanje i cirkulaciju krvi, duhovna aktivnost i materijalna supstanca rade jedno u drugom. Duhovna aktivnost, koja teče kroz pokret našeg disanja i lupanje našeg srca, uvijek je u nekoj mjeri praćena supstancijalnošću. I, na isti način, supstancijalnost zemaljske egzistencije, utoliko što kisik struji u disanje, u nekoj je mjeri praćena zemaljskom aktivnošću. Dakle vidite da u srednjem čovjeku, u čovjekovu srednjem sustavu, sve teče zajedno — nebeska supstanca i aktivnost utječu ovdje; zemaljska aktivnost i supstanca utječu tamo. Pomoću toga mi smo receptivni i na aktivnost srednjeg svijeta i na njegovu supstancijalnost.

Tako u srednjem čovjeku postoji mnogo međusobnog miješanja i iz tog razloga trebamo naš predivno savršen ritmički sustav — ritam srca, ritam pluća kod disanja. Sve miješanje aktivnosti i supstance je uravnoteženo, harmonizirano, melodizirano, kroz ove ritmove, i to je moguće jer je čovjek za to organiziran.

U sustavu glave i u sustavu udova, aktivnost i supstancijalnost dolaze od potpuno različitih izvora, ali u srednjem sustavu dolaze od sva tri svijeta i na razne načine — na jednom mjestu je aktivnosti pridružena supstanca, na drugom supstanci pridružena aktivnost; ovdje je čista aktivnost, tamo čista supstanca — sve te varijacije teku kroz srednjeg čovjeka. Ako kao doktor opipate čovjekov puls, tamo zaista možete osjetiti uravnoteživanje nebeske prirode duše i zemaljske aktivnosti i supstancijalnosti. Opet, ako promatrate disanje, možete osjetiti čovjekovu unutarnju težnju za balansom između raznih posredovanja koja ga povezuju sa srednjim svijetom.

Sve ovo je veoma složeno, reći ćete. Točno je da je ciklus predavanja općenito lako shvatiti do određenog stupnja, ali kada se dođe do točke gdje treba dokučiti čovjekov odnos sa svijetom, ljudi često kažu: „Ovo postaje veoma teško — ne možemo dalje pratiti”.

Ali gledajte — sa zaista fleksibilnim mišljenjem, oslobođenim predrasuda, moći ćete pratiti. I za svakog tko misli na ovaj način, s zdravim ljudskim razumijevanjem, postoji određena utjeha. Kao što sam prije rekao, stvarno odguravanje vela kaosa i ulazak u trostruki svijet, koji šalje njegovu aktivnost i supstance u fizički svijet na tako složen način — to iskustvo je toliko zbunjujuće da je dano puno upozorenje prije nego je prijeđen prag. Dati ću to slikovito, ali sasvim u skladu s činjenicama. Upozorenje je: „Ako se ne želite odreći onoga što ste gledali kao običnu naturalističku logiku i običnu vezu među stvarima, ako niste voljni ostaviti iza ovaj fizički plašt, bolje je da nikada

ne uđete u duhovni svijet, jer tamo ćete morati koristiti drugi set ideja, drugi poredak, i potpuno različitu logiku. Ako želite ponijeti išta od vaše fizičke logike sa sobom u duhovni svijet, sigurno ćete biti zbunjeni”. I među stvarima koje se odnose na pripremu za meditaciju i koncentraciju, moramo zapamtiti upozorenje da logiku čulnog svijeta nikada ne prenosimo u logiku duhovnog svijeta.

To je važno upozorenje dano od snage koju možemo zvati Čuvar praga — o kojem ćemo više čuti na kasnijim predavanjima — onima koji se žele probiti iza vela.

Ali kada se želimo vratiti u fizički svijet, od Čuvara primamo još jedno upozorenje, jasno i energično. Toliko dugo dok smo ljudi Zemlje mi se vraćamo, ili nikada ne bi mogli pobjeći od zbivanja u duhovnom svijetu, i naše napušteno fizičko tijelo bi umrlo. Uvijek se moramo vratiti. U skladu s naturalističkom logikom mi moramo jesti, piti, i svaki dan se prilagoditi uobičajenim aktivnostima. Mi smo obvezni ponovno ući u svijet gdje stvari slijede naturalistički tijek — gdje smo, na primjer, pozvani na obrok u uobičajene sate. Dakle, kada se vraćamo iz duhovnog svijeta u fizički svijet, moramo — da bi izbjegli nemoguću situaciju — obratiti pažnju na drugo upozorenje dano od Čuvara koji stoji gdje veo kaosa odvaja fizički čulni svijet od duhovnog svijeta. Ovo je, dakle, upozorenje: „Tijekom tvog života na Zemlji, nikada ni na trenutak ne zaboravi da si bio u duhovnom svijetu; tada i samo tada, tijekom vremena koje moraš provesti u fizičkom svijetu, biti ćeš u stanju voditi svoje korake sa sigurnošću”.

Dakle na pragu ovog trostrukog duhovnog svijeta, s kojim je čovjek povezan preko njegova tri člana na opisani način, upozoren je da ostavi po strani svu naturalističku logiku, da ostavi iza ovaj plašt čula i ide naprijed spreman da se prilagodi duhovnoj logici, duhovnom mišljenju i duhovnom setu ideja. Na njegovu povratku dano mu je drugo upozorenje, jednako strogo, čak i strože od prvog: nikada ni za trenutak ne zaboravi svoje iskustvo u duhovnom svijetu — drugim riječima, ne ograničiti se u običnoj svijesti samo na impulse čulnog svijeta, i tako dalje, već uvijek biti svjestan da za njegov fizički svijet on mora biti nositelj duhovnog.

Vidjeti ćete da se dva upozorenja značajno razlikuju jedno od drugog. Pri ulazu u duhovni svijet Čuvar praga kaže: Zaboravi fizički svijet čula dok ovdje stječeš znanje o duhovnom. No pri vašem povratku u fizički svijet upozorenje Čuvara je: Nikad ne zaboravi, čak ni u fizičkom svijetu na Zemlji, svoje doživljaje u nebeskom svijetu duha; zadrži živo sjećanje na njih.

S obzirom na ono što sam zadnji puta rekao, postoji još jedna značajna razlika između ljudi ranije evolucijske epohe i ovih sadašnjih. U slučaju onih koje sam opisao kako dolaze u misterijske centre kao nadahnuti učenici, ili samo kao običan narod, prijelaz od spavanja do budnosti i od budnosti do spavanja nije bio bez da su oni instinktivno bili svjesni Čuvara praga. Prije tri ili četiri tisuće godina, dok su ljudi ulazili u san, u njihovim dušama se javljala kao san slika Čuvara praga. Prolazili su kraj njega. I dok su se vraćali iz spavanja u običan život, ta slika se još jednom pojavljivala. Upozorenja koja su primili pri ulasku i izlasku iz duhovnog svijeta nisu bila tako jasna kao upozorenja za koja sam rekao da su dana onima koji u duhovni

svijet ulaze kroz inspiraciju i imaginaciju. Ali dok padaju u san, i opet dok se bude, imali su snoliki doživljaj prolaza Čuvara praga, ne različit od njihovih drugih instinktivnih percepcija duhovnog svijeta. Daljnji napredak u evoluciji čovječanstva — kao što ćemo vidjeti u kasnijim predavanjima — zahtijeva da čovjek stekne svoju slobodu gubeći njegovu duhovnu viziju, i mora se odreći tog, napola spavanja, napola budnog stanja, tijekom kojeg je mogao promatrati, barem u vrsti sna, veličanstvenu figuru Čuvara praga.

U današnje vrijeme, između odlaska na spavanje i buđenja, čovjek prolazi Čuvara ali to ne zna. On je slijep i gluh za Čuvara, i zato se nađe u svijetu sna koji je tako potpuno neorganiziran.

Sada sasvim nepristrano razmotrite različiti način na koji su ljudi starijih epoha znali kako govoriti o njihovim snovima. Zbog ignoriranja Čuvara svakog jutra, svake večeri, i dvaput svaki puta kada poslijepodne zadrijema, čovjek danas doživljava ovaj krajnji nered i kaos u njegovu svijetu snova. To se može vidjeti u obliku kojeg uzima svaki san.

Samo promislite: kada prijeđemo prag — a to radimo svaki puta kada idemo na spavanje — tamo stoji veličanstveni Čuvar. Ne može ga se ignorirati bez da sve što sretnemo u duhovnom svijetu ne postane neuredno. Kako se to događa najbolje se vidi u metamorfozama koje prolazi pravilno mišljenje adekvatno za fizički, naturalistički svijet kada to prelazi u slike snova. Pojedini snovi to mogu pokazati veoma jasno.

U fizičkom, naturalističkom svijetu ljudi se ponašaju kako su to naučili u skladu s njegovim uvjetima. Uzeti ćemo jedan slučaj. Netko ide u šetnju. Sada, u gradu danas, složiti ćete se, određene šetnje se poduzimaju posebno zbog doživljaja koji nude. Na primjer, tijekom šetnje ljudi sreću prijatelje; mogu pokazati svoju odjeću ako su tome skloni, i onima koje poznaju i strancima. Sve se to može doživjeti tijelom šetnje i svrha toga je da nam da priliku da imamo misli, ideje, tako da možemo — ovo se odnosi samo na našu organizaciju glave — reći: „Ja mislim”. Pomoću ovoga „Ja mislim” u vanjskom je svijetu moguće doživjeti vrstu stvari koju sam upravo opisao. Netko sreće druge ljude, i to je i za njih također doživljaj. Netko pokazuje svoju odjeću, možda lijepo lice u jeftinoj. Ono što je bitno je doživljaj. Međutim, u ovom viđenju drugih ljudi, u ovom izlaganju našeg vanjskog izgleda, osjećaji također igraju svoju ulogu. Jedna stvar nam se sviđa, druga ne. Javljaju se simpatije i antipatije. Sviđa nam se kada se ljudi koje srećemo slažu s nama, i ne volimo kada kažu suprotno. Stoga je ono što je doživljeno na takvim šetnjama usko povezano s onim što glava zamišlja pomoću ovog „Ja mislim”. To je povezano preko „Ja osjećam” ritmičkog čovjeka — odnosno, s osjećajima simpatije i antipatije. Jer zbog ovog drugog člana našeg bića mi možemo reći “Ja osjećam”, u mogućnosti smo povećati iskustvo koje nam dolazi u misli tijekom šetnje.

Ali treći član čovjeka također igra ulogu na ovim šetnjama, ako smo potpuno budni. Ovdje se moramo okrenuti određenim intimnim detaljima ljudskog iskustva. Postoji opći osjećaj da se civilizirani ljudi danas javno ne pokazuju bez odjeće, bez nje

ne idu u šetnju; postoji opća antipatija prema golotinji i simpatija prema odgovarajućem odijevanju. To ide pravo u naše impulse volje. Mi se odijevamo — čak to radimo na određeni način. Tu volja dolazi na svoje, treći član čovjekove organizacije. Odijevanje je dakle povezano s dijelom nas koji nam omogućava da kažemo „Ja hoću”.

Ja mislim

Ja osjećam

Ja hoću

Dakle, kroz to što smo u mogućnosti reći „Ja hoću”, mi na naše šetnje idemo odjeveni. Kada smo budni u fizičkom svijetu, to je sve regulirano logikom ovog svijeta. Ili smo odgojeni za njega, ili se učimo prilagoditi vanjskim uvjetima koje propisuje fizički svijet i njegova logika. Ako se ne prilagodimo, već u šetnju idemo bez odjeće, tada je nešto unutar nas poremećeno. Poredak fizičkog svijeta, logika fizičkog svijeta, idu zajedno u svemu tome. Nikada nam se ne događa na šetnji da želimo susresti ljude bez odjeće. Tu je, naš duševni doživljaj određen poretkom svijeta. I to pokazuje kako je to troje — ja mislim, ja osjećam, ja hoću — sve povezano jedno s drugim. To svijet čini; vanjski svijet nas vodi da oblikujemo tu vezu između mišljenja, osjećanja i volje.

Kada, ignorirajući Čuvara, prijeđemo prag, suočavamo se sa tri svijeta, i ne možemo s njima učiniti ništa jer u svijet duha djelomično prenosimo perspektivu koja nam je poznata u budnom svijetu. Duhovni svijet, međutim, umeće njegov vlastiti poredak u određenoj mjeri. Zatim može doći do slijedećeg. Zamislite da ste zaspali u krevetu. Najprije s vašim osjećajem, sa srednjim dijelom vašeg bića, vi ste potpuno pod utjecajem spavanja. Zatim prekrivač klizne; dijelu vašeg tijela je hladno, i u vašu svijest sna uđe da je dio vas neodjeven. Sada, pošto ste potpuno u moru duhovnog svijeta i ne povezujete senzaciju s bilo kojim posebnim dijelom vas, taj osjećaj se širi, i fantazirate da uopće nemate odjeće. Može biti da je izložen samo djelić vašeg tijela, ali kako taj djelić postaje hladan čini da se osjećate potpuno goli.

Sada u vašem snu još uvijek se bavite s impulsom volje koji vrijedi kada ste budni — što znači odjenuti odjeću kada ste goli. Pri spavanju, međutim, osjećate: ne mogu je odjenuti, nešto me sprječava. Ne možete pokretati svoje udove i u snu postajete toga svjesni.

Vidite kako je to. Te dvije stvari, osjećam da nemam ništa na sebi, i ne mogu se odjenuti — kako fizički svijet više nije tu da ih kombinira, od kojih jedna pripada svijetu II, druga svijetu I — u vašem snu su pogrešno kombinirane. I pošto ste iste noći mislili o odlasku na šetnju, to također ulazi u odvijanje sna. Javlja se tri odvojena stanja: Ja idem u šetnju; užasnut sam našavši da nemam ništa na sebi; ne mogu se odjenuti.

Sada samo razmislite. Te tri stvari, koje u našem običnom materijalnom svijetu mogu biti logički kombinirane, razdvajaju se kada, prolazeći pokraj, ignorirate Čuvara praga.

U svijetu I: šetnja

U svijetu II: biti bez odjeće

U svijetu III: iskustvo da se ne možemo odjenuti. U ovoj situaciji osjećate sebe od tri dijela, među strancima, sa svih strana izloženi pogledu bez odjeće i bez moći da se odjenete. To je vaše iskustvo sna. Ono što je za vas povezano u običnom životu preko prirodne logike u vašem snu je odvojeno i povezano, kaotično, u suglasju s običajem kojeg ste ponijeli sa sobom preko praga. Povezujete ih pošto se u duhovnom svijetu, također, netko treba baviti odjećom. Zbog ignoriranja Čuvara praga, vi u duhovni svijet prenosite običaj podesan za fizički svijet. Tri svijeta povezujete kaotično, prema zakonima fizičkog svijeta, i osjećate da ste u toj situaciji.

U bezbrojnim snovima esencijalna stvar je da kada prolazimo prag ne obazirući se na Čuvarovo upozorenje, ono što opažamo ovdje u fizičkom, naturalističkom svijetu kao harmonično jedinstvo raspada se, i mi smo suočeni s tri različita svijeta. Vjernim promatranjem upozorenja danog od Čuvara praga, moramo naći način da ujedinito ta tri svijeta. Danas, čovjek u njegovim snovima nalazi se suočen sa ta tri svijeta — nije u istoj mjeri bilo tako za bilo koga u starijim epohama, kao što se može vidjeti iz snova zapisanih u Starom zavjetu — i on zatim pokušava povezati tri svijeta u skladu s zakonima važećim u fizičkom životu. To je razlog za kaotične veze u tri svijeta, kakve doživljava današnji čovjek.

Vidjet ćete, dakle, da nam snovi mogu pokazati ovu ozbiljnu činjenicu — da kada prijedemo prag duhovnog svijeta mi smo odmah suočeni s tri svijeta, i da trebamo ući u njih i napustiti ih na pravi način. Snovi nas mogu mnogo naučiti o fizičkom svijetu čula, kakav je danas, a također i o drugom svijetu — svijetu duše i duha.

PREDAVANJE VI

VLADAVINA DUHA U PRIRODI

Jučer sam pokušao pokazati kako se u snovima pojavljuje konfuzija iz činjenice da tijekom spavanja čovjek takozvani prag prelazi nespješno ili napola svjesno. Napuštajući fizički svijet čula, ulazi u duhovni svijet i tamo susreće tri svijeta — sjećanje na obični fizički svijet, svijet duše, i stvarni svijet duha. Događaji i unutarnji i vanjski, doživljeni u našem običnom zemaljskom životu, sakupljeni su zajedno iz onog što ova tri svijeta otkrivaju. Ali oni su razdvojeni kada u spavanju uđemo u nadčulni svijet, i ono što doživljavamo tada nije povezano sa svijetom kojem pripada. To je zašto se, za običnu memorijsku svijest, u snovima javljaju obmane i iluzije. Imaginativna svijest ne vidi san samo na taj način, već ga čini objektom promatranja, baš kao što gledamo prema udaljenoj točki u fizičkom prostoru — premda sada, s imaginacijom, gledamo prema nečemu udaljenom u vremenu. Nije da se jednostavno sjećamo što je sanjano; mi gledamo na to, i tako po prvi puta dolazimo do prave koncepcije o tome što je san. Tako nalazimo kako je san ispravno protumačen jedino kada ga ne povezujemo s fizičkim, naturalističkim svijetom, već s duhovnim — iznad svega, u većini slučajeva, s moralnim svijetom. San nikada neće reći što izražava ako je njegovu sadržaju dana fizička interpretacija, već jedino kada je interpretacija u skladu s duhovno moralnim.

Da bi to ilustrirali, okrenimo se konfuziji sna o kojem sam vam rekao jučer — san u kojem netko ide u šetnju i odjednom je obuzet sramom našavši se bez odjeće u ulici u kojoj je gužva. Napomenuo sam kakvo je cijelo raspoloženje duše zbog našeg suočavanja s tri različita svijeta. Međutim, gledajući na san ove vrste na pravi način, vidimo da premda se njegov sadržaj čini da pripada oblasti čula, ipak kroz taj medij duhovni moral nastoji se otkriti. Stoga, svatko tko ima ovakav san ne treba gledati na neposredan, simbolički smjer koji uzima, već se treba upitati: Da nisam ponekad imao tendenciju u dnevnoj svijesti da ne budem potpuno iskren o sebi s drugima? Jesam li možda bio previše sklon slijediti modu u onom što nosim — suviše sklon imati utočište u konvenciji? Nije li moja osobina dati ljudima pogrešan dojam o tome što sam ja stvarno?

Ako netko pusti da njegove misli imaju ovaj smjer, postepeno stiže do moralne, duhovne interpretacije sna. On sebi kaže: Kada sam tijekom spavanja bio u nadčulnom svijetu, tamo sam susreo duhovna bića — rekli su mi da ne bi trebao biti prisutan s plaštem laži, već onakav kakav sam zaista iznutra, u duši i duhu.

Kada na ovaj način interpretiramo snove, dolazimo do njihove moralne, duhovne istine. Cijeli niz snova se tako može protumačiti.

Ljudi starijih poglavlja u povijesti, koji su čak i u snenom simbolizmu spavanja bili svjesni Čuvara praga, uzimali su k srcu njegovo upozorenje da ne nose sa sobom ono što pripada fizičkom svijetu čula kada ulaze u duhovni svijet. Da su ovi ljudi sanjali da na ulici nemaju odjeće, nikada im ne bi došlo da bi trebali biti posramljeni; to je nešto što vrijedi u fizičkom svijetu, za čovjekovo fizičko tijelo. Oni bi obratili pažnju na

upozorenje da ono što pristaje fizičkom svijetu ne pristaje duhovnom svijetu, i da je ono što se pojavljuje u duhovnom svijetu kazano ljudskim bićima od bogova. San je, stoga, trebao biti interpretiran kao iskaz bogova. Tek je tijekom ljudske evolucije došlo do toga da se snovi interpretiraju u naturalističkom smislu.

Ili uzmimo još jedan običan san. Sanjač ide stazom koja ga vodi u šumu. Nakon nekog vremena shvati da se izgubio i ne može ići dalje. On pokušava, ali put stiže do kraja i stabla blokiraju put. Počinje se osjećati nelagodno.

Sada u običnoj je svijesti ovaj san lako uzeti u njegovoj nominalnoj vrijednosti. Ali ako u promišljanju zaboravimo sve naturalističke asocijacije, duhovni svijet će nam reći: Konfuzija s kojom ste se susreli u vašim je vlastitim mislima. Pri budnoj svijesti, međutim, ljudi su često neskloni priznati kako je njihovo mišljenje konfuzno i kako lako dolaze do točke gdje ne mogu dalje već samo ići u krug. Ta sklonost je posebno karakteristična za našu sadašnju civilizaciju. Ljudi se smatraju prosvjetljenim misliocima, ali u stvarnosti s njihovim mislima plešu okolo u krug — bilo zbog običnih trivijalnosti bilo zbog atoma, što su njihove vlastite intelektualne konstrukcije. Pri običnoj svijesti, naravno, nisu to skloni priznati.

U seriji simboličkih slika snovi iznose čovjekovu pravu prirodu, i duhovna bića su ono što kroz to govori. Ako bilo tko uzima njegovo iskustvo snova na pravi način, njegova samospoznaja će biti uvelike unaprijeđena.

Još jedna uobičajena osobina ljudi je da dopuštaju da ih njihovi instinkti i impulsi vode da rade ono što im je najviše blisko. Na primjer, nalaze zadovoljstvo radeći ovo ili ono, ali nisu spremni priznati da to rade za vlastitu satisfakciju. Pronađu neki način različite interpretacije za njihovu običnu svijest — možda kažu da to rade iz antropozofskih ili okultnih ili ezoterijskih razloga, povezanih s višim misijom ili tako nešto. S takvom vrstom samo-opravljanja oni prikrivaju — i to se pojavljuje iznimno često — beskrajnu količinu svega što vlada i bjesni u dubinama animalnog života. San — koji kroz simboličke slike želi otkriti snage koje stvarno drže vlast u duši i duhu sanjača — može predstaviti sliku čovjeka gonjenog od divljih zvijeri koji uzaludno pokušava pobjeći. Moramo doista interpretirati moralno značenje ovakvog sna, ne gledajući na njegove vanjske događaje, već prihvaćajući samospoznaju koju nam nudi. Moramo to prepoznati kao upozorenje da tražimo unutarnju istinu o vlastitoj prirodi i razmotrimo da li to nalikuje — makar malo — animalnom instinktu a ne onom što mi idealno dočaravamo.

Stoga je moguće da snovi na bezbrojne načine upozore ljude da se isprave. Kada je san na pravi način povezan s višim svijetom, može biti vodilja u čovjekovu životu, i tada, kada je dosegnut stupanj svjesne imaginacije, može se vidjeti kako je san, koji u početku čak i imaginativnom znanju nudi slike izvučene iz čulnog svijeta, potpuno metamorfozirao u moralno-duhovne događaje.

Dakle vidimo kako se za san može reći da običnu svijest vodi u duhovni svijet, ako je samo uzet na pravi način. Ali sam također rekao da uzdižući se kroz imaginaciju do duhovnog svijeta, nismo u istom stanju duše kao što smo za vrijeme našeg života ovdje na Zemlji. U ovom životu, ja stojim ovdje, stol je tamo izvan mene; između mene i stola postoji fizički procjep. U trenutku kada uđem u duhovni svijet, ovo razdvajanje prestaje. Ja više ne stojim ovdje sa stolom tamo preko; to je kao da se

moje cijelo biće širi preko stola i stol me uzeo u sebe. U duhovnom svijetu mi uranjamo u štogod da percipiramo. Stoga naše iskustvo, bilo u snovima ili svjesno u imaginaciji, ne treba povezivati samo s našim unutarnjim životom, već možemo govoriti u duhovno znanstvenom smislu ako kažemo poetski da je cijeli svijet satkan od snova. Zsigurno nije satkan iz igre atoma, što je san znanstvenika, već iz onog što sam opisao kao „kaos” Grka, iz tkanja naših snova i naše svjesne imaginacije. Nazvao sam ga i subjektivnim i objektivnim, jer svijet nije istkan čisto subjektivno; ali moramo objasniti određene aspekte svijeta kako je istkan od snova.

Na primjer, ako gledamo sjeme, ne bi trebali biti zadovoljni objasniti ga zakonima fizike i kemije. Znanstvenik koji u sjemenu ne vidi ništa više osim onih zakona, ili u embriju, ne može ih nikako objasniti; jer priroda sanja u sjemenu i embriju — njihova sama esencija je tkanje života iz sna. Uzmite sjeme biljke — u njemu živi i tka san. Nikada u to ne možete ući s intelektom, jer on je ograničen na prirodne zakone; morate tome pristupiti s čovjekovom sposobnošću koja inače živi u snu ili u svjesnoj imaginaciji.

Ista vrsta sanjanja koja živi tako u sjemenu također je aktivna u cijelom našem organizmu tijekom našeg života na Zemlji. Stoga ne bi u našem organizmu trebali tragati jedino za djelovanjem kemijskih i fizičkih sila. Kada je čovjek tu pred nama fizički, moramo gledati na njega u njegovu vanjskom fizičkom obliku kao na biće koje živi samo neko vrijeme u fizičkom svijetu čula. Iza njega živi nešto drugo, nevidljivo oku, nečujno za uho, utoliko što su oni fizički. Ali to se može percipirati u imaginaciji, i također u onom što može biti doživljeno u nesvjesnoj imaginaciji sna. U cjelokupnoj čovjekovoj tjelesnoj prirodi je sanjanje. Način mišljenja prirode nije kao čovjekovo intelektualno mišljenje — to je sanjanje. Iz tog sanjanja, upravljane su snage naše probave i našeg rasta, i svemu je dan oblik.

Kada se osvrnemo unatrag u zemaljskoj egzistenciji mi općenito počnemo od ovog doba — kako bi nazvali ovo naše doba? Mogli bi uzeti jedan od njegovih simptoma i zvati ga doba pisaaćeg stroja. Tako idemo natrag od ovog doba pisaaćeg stroja do vremena kada je tek uvedeno tiskanje; i idući još dalje natrag dolazimo možda u doba Rimljana, u doba Grka, i zatim dolazimo u doba iz kojeg su došli vedski zapisi. Zatim ostajemo bez vanjskih dokumenata. Mnoga su blaga iskopana iz grobnica egipatskih kraljeva, ali uvijek na kraju dolazimo u vrijeme bez zapisa, gdje se moramo osloniti na imaginacijsko i inspiracijsko duhovno znanje. Zatim se susrećemo s granicom iza koje je, za običnu svijest, prošlost nejasna, u priličnoj mjeri kao što spavanje leži iza sna. Vraćajući se na ovaj način natrag kroz vremensku evoluciju svijeta, dolazimo u stvari do onog vela sna kojeg možemo doživjeti svake noći.

Ako tu točku dosegnemo svjesnom imaginacijom, dalja prošlost zasvijetli na duhovan način. Ali javlja se različito od svijeta o kojem učimo intelektualno i od drevnih zapisa. Ta udaljena prošlost u evoluciji svijeta, ležeći iza vela snova, otkriva čovjeka u direktnoj vezi s božanskim duhovima. On je sam ipak božansko duševno biće; i božanska duhovna bića, čija sudbina ne uključuje ulazak u zemaljsko tijelo, susreću se s njim dok on čeka svoju inkarnaciju na Zemlji.

Kada, dakle, gledamo natrag kroz povijest na ovaj veo kaosa, na veo sna o kojem smo govorili tijekom zadnjih par dana, vidimo božanske duhove kako se nalaze sa ipak duhovnim dušama ljudi kojima je suđeno da borave na Zemlji.

Nadalje, vidjeti ćemo kako su ove stvari, povezane kao što jesu s ljudskom evolucijom, u isto vrijeme povezane s kozmičkom evolucijom. Ondje gdje se u dalekoj prošlosti taj veo javlja nadahnutoj imaginaciji, vidimo, također, kako se unutar kozmičke evolucije — o kojoj ćemo morati govoriti preciznije — Mjesec, prethodno ujedinjen sa Zemljom, odvaja i izlazi u kozmički prostor, da tamo obilazi Zemlju. Dakle zurimo natrag na veo sna, veo imaginacije, i gledajući kroz njega nalazimo Zemlju ujedinjenu s Mjesecom, i ljudska bića u direktnom kontaktu s božanskim duhovnim bićima. Kada se taj veo sna javlja retrospektivnom zurenju imaginacije, opažamo važan kozmički događaj Mjeseca, u sasvim drugačijem obliku, kako se izvlači od Zemlje i ide naprijed u kozmički prostor kao odvojeno tijelo. Tako gledamo dalje natrag na evoluciju Zemlje, čovječanstva, i svijeta, kada su sve one bile ujedinjene s Mjesecom. Čovjek je već bio tamo, ali samo kao biće duše i duha.

Kako zurimo sve dalje i dalje natrag, ne nalazimo epohu kozmičke evolucije kada čovjek nije bio tamo, barem u nekom prvobitnom obliku. Tako da, sa stajališta znanosti duha, ne možemo reći da je milijunima godina Zemlja evoluirala samo anorganski ili sa stvorenjima nižeg reda, s čovjekom koji se pojavio tek poslije toga. Čovjeka nalazimo u različitom obliku povezanog na svakom stupnju s tom kozmičkom evolucijom na koju se osvrćemo kada se, iza vela kaosa i sna, možemo kroz svjesnu imaginaciju uzdići do onoga što nam se pojavljuje kao božansko-duhovna esencija svijeta.

Kao što sam rekao, kada gledamo sjeme ili bilo što u embrijskom stanju, imaginativna spoznaja u njemu otkriva tkanje sna. Vidimo kako nešto stvarno, iako izraženo u snenim slikama, prevladava nad materijalnim dijelom sjemena. Svatko tko u svijetu može percipirati duhovno naći će to svugdje, premda u velikoj raznovrsnosti oblika. Upravo je duhovno ono što prolazi kroz najrazličitije metamorfoze. I kada smo potpuno shvatili kako u sjemenu biljke, u embriju životinje, ovo stvarno tkanje sna prevladava, s pravom se pitamo: Kako je to, dakle, s očito mrtvim svijetom minerala? Ako ovdje pogledamo kroz prozor ili prošetemo ulicom, vidimo gole brežuljke, svijet koji izgleda potpuno beživotan, i odmah se javlja pitanje: Ako u bilo kojem sjemenu biljke kojeg tamo pokupimo vlada slika sna, kako je s onim stjenovitim planinskim masama, i sa svom beživotnom supstancom koja formira tlo kojim hodamo u fizičkom svijetu? Ako u biljkama vidimo vladavinu duha, koji u tkanju sna prijanja relativno lako na materijalni element, tako na isti način preko imaginativne spoznaje nalazimo duhovno u tim stjenovitim masama, ali ovdje se duhovno sastoji od individualnih duhovnih bića.

Ta duhovna bića, međutim, u stanju su ne sanjanja već dubokog spavanja. Kada pogledate na te stijene i brežuljke ne smijete o njima misliti kao da su prožeti snenom amorfnom maglom; trebate misliti kako individualna duhovna bića tamo spavaju. Odmah ćemo vidjeti kako su ta duhovna bića nastala tako da su se razdvojila od viših bića s višom sviješću. Vidjeti ćemo kako su ona sama, imajući u njihovom sadašnjem stanju samo svijest spavanja, rezultat te separacije, i kako ta bića elementala spavaju svugdje vani u neživom svijetu. Kada hodamo preko tih planinskih masa stijena, trebamo biti svjesni da svuda oko nas drijema kreativno tkanje duha u konkretnoj formi. I ako dalje uđemo u spavanje duha koji tka forme u beživotnom svijetu, u tim bićima elementala postajemo svjesni određenog raspoloženja. Imaginacija nam

pokazuje ta bića, ali o njihovu raspoloženju nas uči inspiracija. U tim elementalima planina, stijena, i tla, živi ono što možemo otkriti u sebi kada na nešto čekamo s opravdanim očekivanjem. Tkanje i stvaranje duše i duha u naizgled beživotnim stijenama prožeto je istim raspoloženjem očekivanja.

U stvari, ta bića čekaju da se probude iz dubokog spavanja u stanje sanjanja. To učimo kroz inspiraciju, i naročito kada uđemo pravo u ta bića kroz intuiciju. Sve s čime se susrećemo tamo vani, u onim brdima, očekuje da će jednog dana moći sanjati, i tako će sviješću sanjanja zaživjeti zemaljska supstanca koja je položena u beživotnu materiju, i od tih stijena i brežuljaka biti prizvani još jednom kao embriji, sjeme, žive biljke. To su zaista bića koja pred naše duše donose predivnu magiju prirode, stvarajući iz duha.

I tako, dok se ovdje krećemo među tim stijenama i na njih gledamo u fizičkom svijetlu kojeg reflektiraju, mogu nam otkriti, ne u bilo kojem simboličkom smislu već kao stvarno znanje, kako sada spavaju, kako će u budućnosti sanjati, i kako će, još kasnije, doći do potpuno svjesnog života elementalnih prirodnih bića, koja će jednog dana postati bića čistog duha.

Fizički materijal u biljci još je u stanju dostupnom snenom tkanju duha. U stijenama, materija se mrví. Gledajući natrag s imaginacijom i inspiracijom, shvaćamo kako je sve beživotno nastalo iz živog. Kada živo postane beživotno u to može uroniti spavajuća duhovnost. Taj spavajući duh čeka u beživotnom dok se ne bude mogao probuditi u snove i beživotno dovesti preko u kozmički embrijski život.

Sada, razni dijelovi Zemlje pokazuju na različite načine to spavanje duhovnih bića u planinama, u čvrstoj kori Zemlje. Moglo bi se reći: Spavanje bića koja čekaju njihovu budućnost razlikuje se u oblastima kao što je ova, od njihova spavanja u drugim dijelovima Zemlje. Ovdje u Penmaenmawr-u nalazimo da posebna konfiguracija Zemlje, i povijesni karakter stijenja, omogućava tim spavajućim bićima da se uzdignu do prozračnosti, da se protkaju čak i svjetlom, dok u ostalim dijelovima Zemlje to već dugo nije tako. Dakle ovdje, ako gledamo na tkanje kao posljedicu ne samo zračne atmosfere, već prevladavajuće duševne atmosfere, koja prožima zrak baš kao što ljudska duša prožima čovjekovo tijelo, tada u Penmaenmawr-u nalazimo da je taj duševni element u atmosferi različit nego drugdje. Dati ću vam samo jedan primjer da ovo razjasnim.

Recimo da se u određenoj oblasti imaginativna spoznaja napreže da prizove imaginaciju onog što se tamo stvarno odvija. Tu imaginaciju može biti više ili manje lako ili teško održati, jer mogućnost zadržavanja imaginacije u svijesti varira u različitim oblastima. Ovdje smo u oblasti gdje imaginacija traje izvanredno dugo vremena i tako može postati veoma živopisna.

Mudraci Druida, ili drugi slični, za njihove hramove i svetišta tražili su oblasti gdje su uvjeti bili takvi da su imaginacijama dopuštali da ostanu a ne da se odmah rasplinu kao oblaci. Stoga možemo razumjeti kako je to bilo da su takvi centri za sveta mjesta Druida biti traženi sve do relativno nedavnih vremena. U ovoj oblasti se uvijek osjećalo da poteškoća zadržavanja imaginacije nije bila toliko velika kao na drugim mjestima. Sve, naravno, ima svijetlu stranu i sjenovitu stranu. Kada imaginacija ostaje, inspiracija je postala teža, iako dobiva na snazi. Zbog toga, štogod duhovni

svijet imao za reći na ovom mjestu struji dolje sa — mogli bi reći — većim intenzitetom, ali u riječima koje su važnije i teže.

Stoga, čak i kada se radi o duhovnom, diferencijacije se mogu naći po cijeloj Zemlji. Mogla bi se napraviti mapa koja pokazuje mjesta gdje, za imaginativnu svijest, nema poteškoća pri zadržavanju imaginacija. Onim oblastima gdje brzo prolaze mogla bi se dati druga boja, i dobili bi iznimno zanimljivu kartu Zemlje. Za prevladavajući karakter duševne atmosfere ovdje, trebali bi posebno jaku boju — svjetlucavu, sjajnu boju, punu života.

Stoga potpuno vjerujem da će oni koji učestvuju u ovom ciklusu predavanja moći ovdje percipirati nešto od onog što bih nazvao ezoterijsko raspoloženje elementala. Gleda kroz prozore, sreće nas na našim šetnjama, u stvari je svugdje prisutno na sasvim poseban način. Posebno sam zahvalan organizatorima ciklusa što su tako odabrali mjesto gdje se može reći da se netko s ezoterijskim susreće na svakom koraku. Tako je zaista i na drugim mjestima, ali ne s istom lakoćom i neposrednošću. Tako sam posebno zahvalan za izbor ovog mjesta, od mnogih mogućih za održavanje ovakvog ciklusa. Sa gledišta teme koja se raspravlja, za ovaj ciklus se može reći da ima svoje mjesto, na predivno lijep način, u cjelokupnoj evoluciji antropozofskog pokreta.

Biti će jasno iz opisa koje vam dajem da između fizičkog svijeta čula i duhovnog, nadčulnog svijeta, postoji barijera koju s određenom ispravnošću zovemo Prag duhovnog svijeta.

Već sam u raznim prilikama ukazao kako je nužno da trebamo moći prijeći prag, još imamo o tome za govoriti detaljnije. Ali već ste zaključili iz mojih predavanja da je u starijim periodima ljudske evolucije prijelaz praga bio prilično različita stvar nego što je to danas. U onim drevnim vremenima ljudi su mogli prijeći prag na drugi način jer je čak i danju njihova svijest bila snolika, ali baš iz tog razloga više osjetljiva za nadčulno. Dakle, na način na koji sam opisao, prolazili su Čuvara praga polusvjesno, sneno, i pri odlasku na spavanje i pri buđenju.

Ovdje vidimo tranziciju od ljudi starijeg tipa, s malo slobode, do onih koji su postajali sve više slobodni. Ovaj bivši determinizam je bio povezan s činjenicom da su pri odlasku na spavanje, i pri buđenju, ljudi imali neku percepciju Čuvara praga, koji je tamo stajao dajući upozorenje. Sada, umjesto ove neslobodne situacije, imamo nesposobnost sadašnje svijesti da vidi u duhovni svijet, što označava sve veću slobodu: u tome leži princip čovjekova napretka.

Stoga možemo reći da su, gledano iz duhovnog svijeta, ljudi mnogo izgubili upravo zato jer su tijekom njihove evolucije trebali biti vođeni prema slobodi. Međutim, ono što je bilo izgubljeno, mora biti ponovno stečeno, na način na koji bi pokazala, na primjer, antropozofija. I sada je povijesno vrijeme kada stremljenje da se ponovno stekne ono što je bilo izgubljeno mora započeti.

Ali svuda, među najrazličitijim ljudima, još se podiže nešto naslijeđeno iz ranijeg doba, kada je čovjekov odnos prema duhovnom svijetu bio različit. Tako da danas, u svijesti onih predanih intelektualizmu, postavljena je stroga granica, u pravilu, između onog što doživljavaju u svijetu čula i onog što leži iza u duhovnom svijetu. Granica je u stvari tako rigorozno održavana da čak i prosvijetljeni duhovi ne žele priznati mogućnost da je prijeđu.

U mojoj kratkoj skici puta u nadčulni svijet, napomenuo sam da je moguće prijeći granicu i ući u taj svijet pri punoj svjesnosti. Ali kao relikat iz vremena kada je čovjek ulazio u duhovni svijet na više instinktivan, nesvjestan način, i čak je u njegovoj dnevnoj svijesti imao u sebi više od duhovnog svijeta, u njegovoj evoluciji danas još uvijek se podiže određeno naslijeđe iz prošlosti. I to je nešto što je imperativ da shvatimo preko svjesne duhovne spoznaje. Jer, ako nije pravilno shvaćeno, manifestira se na mnoge obmanjujuće načine, a u ovim stvarima takve greške mogu postati veoma opasne. Stoga tijekom ovih predavanja, namijenjenih da opišu evoluciju čovjeka i svijeta, moram govoriti o ovom pitanju granice, gdje se ono što je bilo prirodno i uzeto zdravo za gotovo među ljudima ranijih epoha danas ponovno javlja, i može voditi do opasnih iluzija kod onih koji nemaju neophodno jasno znanje za nositi se s time.

Među tim pojavama, smještenim za običnu svijest na granici između čulnog svijeta i nadčulnog, su *vizije*. Mislim na vizije gdje se, u stanju halucinacije više ili manje kontrolirane od osobe o kojoj se radi, pojavljuju slike koje imaju sasvim određene oblike i boje — može čak izgledati da govore — ali ne odgovaraju ničim vanjskom. Za normalnu percepciju, objekt je vani; slika, na sjenovit način unutra; i osoba je savršeno svjesna kako je sjenovita, konceptualna slika povezana s vanjskim svijetom. Vizija se javlja sama po sebi, tvrdeći da je stvarnost po vlastitom iskazu. Osoba podvrgnuta takvim vizijama postaje nesposobna za ispravnu procjenu kakva je stvarnost u slikama koje se pred njom pojavljuju bez njene inicijative.

Kako dakle, dolazi do vizija? Do njih dolazi jer ljudsko biće još posjeduje sposobnost da prenese u njegov budni svijet ono što doživljava tijekom spavanja, i dovodenja toga u konceptualni oblik baš kao što radi s njegovim čulnim percepcijama. Bilo da, nakon percepcije sata koji postoji fizički za čula, pravim njegovu unutarnju sliku, ili da, nakon doživljavanja u snu oblika i unutarnje stvarnosti vanjskog objekta, probudim se i napravim sliku mog doživljaja, jedina razlika između dva procesa je da ja jedan od njih kontroliram — stoga je njegova slika manje sjenovita i ravna — dok je drugi proces van moje kontrole. U potonjem slučaju ne nosim ništa stvarno prisutno u moj konceptualni život, već nešto doživljeno kada je duša bila vani u prošlom — možda davno prošlom — spavanju, i iz tog iskustva sna ja gradim viziju.

U ranijem dobu ljudske evolucije, kada je odnos ljudi i prema fizičkom svijetu i duhovnom svijetu bio vođen instinktom, takve vizije su bile savršeno prirodne; ljudski napredak ih je učinio nekontroliranim, iluzornim stvarima kakve su danas. Mora nam stoga biti potpuno jasno da modernom čovjeku nešto nedostaje: kada on ima neko iskustvo u duhovnom svijetu tijekom spavanja i vraća se u fizički svijet, više ne čuje upozorenje Čuvara praga: „Sve što si doživio u duhovnom svijetu trebaš imati na umu i ponijeti natrag u fizički svijet”. Ako to nosi natrag, znati će što je sadržano u viziji. Ali ako mu se vizija javlja jedino u fizičkom svijetu, bez da shvaća da ju je ponio natrag iz duhovnog svijeta, tako da ne shvaća što je to stvarno, tada je bez vođenja, i u milosti iluzije što se tiče njegovog vizionarskog doživljaja. Dakle možemo reći: Do vizija dolazi jer čovjek nesvjesno prenosi njegovo iskustvo spavanja u njegov budan život, i zatim u svom budnom životu koncepcije doživljaja — koncepcije koje su

mного bogatijeg sadržaja nego obične sjenovite, i njih izgrađuje u živopisne vizije zajedno sa bojom i zvukom.

Druga stvar do koje dolazi je ovo. Čovjek prenosi u njegov život spavanja osjećaje i percepcije onakve vrste kakve ima u fizičkom životu. Zatim, kada se odvija prenošenje toga u otvoreno more života spavanja, upozoren je da bude oprezan i ne radi ništa budalasto. Ako je spavanje veoma lagano — daleko uobičajenije stanje u svakodnevnom životu nego se shvaća, jer smo često malo uspavani dok se sasvim normalno krećemo, i trebali bi biti više svjesni toga — možemo tada, bez da primijetimo, prenijeti preko praga našu svakodnevnu sposobnost percepcije. Tada se javljaju oni opskurni osjećaji, kao da netko iznutra gleda nešto što se događa u budućnosti, bilo sebi ili nekom drugom, i imamo *predosjećaj*. Dakle, dok do *vizije* dolazi kada se iskustvo tijekom spavanja prenosi dolje u budan život i prag je prijeđen nesvjesno, do *predosjećaja* dolazi kada smo u laganom spavanju bez da to shvaćamo i, misleći da smo budni, prenosimo preko praga, opet ignorirajući Čuvara, naše dnevno iskustvo. To, međutim, leži tako duboko dolje u podsvijesti da nije primijećeno. Mi smo, naravno, u sve vrijeme povezani s cijelim svijetom; i ako bi mogli izvući to znanje iz podsvijesti, trebali bi također moći izvući puno toga drugog.

Sada vidite kako, zbog tih naslijeđa iz evolucionjske prošlosti još mogu biti doživljene vizije, koje se javljaju na jednoj strani praga, predosjećaji na drugoj. Ali čovjek također može zastati na pragu i ipak ne zamijetiti Čuvara. Zatim može biti trenutaka kada je iznutra, u njegovoj duši, on kao takoreći opčinjen. Ali riječ „opčinjen” sasvim ne pristaje, jer on nije opčinjen u smislu koji obično pridajemo tom izrazu — prije je da njegov stav duše prolazi promjenu. Kada dolazi na prag na takav način da još percipira ono što je u fizičkom svijetu dok već percipira ono što je u nadčulnom, doživljava nešto što je rašireno u određenim oblastima na Zemlji — *drugi uvid*, polusvjestan doživljaj na pragu. Stoga da sumiramo ova naslijeđa iz prošlosti, pojave u čovjekovu životu kada je njegova svijest prigušena, imamo one koje se javljaju na ovoj strani praga kao *vizije*; one koje se javljaju iza praga kao *predosjećaji*; one zapravo na pragu kao *drugi uvid*.

Sutra ću morati detaljnije govoriti o osobinama ove tri oblasti, idući od njih da opišem svjetove nejasno naznačene vizijom, predosjećajem i drugim uvidom — svjetove koje će novo znanje morati potpuno razjasniti pojačanoj svijesti.

PREDAVANJE VII

PROŽIMANJE RAZLIČITIH SVJETOVA

U ljudskom životu postoji stalno uzajamno djelovanje između nadčulnog svijeta i svijeta čula; a također sam uputio na ekstremne slučajeve gdje dva svijeta — ili zapravo sva tri — igraju ulogu jedan u drugom bez da čovjek tome išta pridonosi preko svog vlastitog razvoja. Danas ćemo govoriti o ljudskim primjerima uzajamnog djelovanja između različitih svjetova. Najprije ću opisati običnu vrstu hodanja u snu, zatim tip Jacoba Boehmea, i konačno tip predstavljenu od Swedenborga.

Odnos ova tri tipa jednog prema drugom je takav da se za svakog može reći da pokazuje, kao da je od univerzalno važećeg eksperimenta, kako je ljudska evolucija povezana s evolucijom svijeta kao cjeline. I to ću također napomenuti u onom što imam za reći.

U proučavanju ova tri tipa ljudi, koji ulaze i napuštaju duhovni svijet bez da potpuno prepoznaju prisutnost Čuvara praga, zaista nalazimo da sva tri — tip hodača u snu, tip Jacoba Boehmea i Swedenborg tip — imaju način percipiranja nadčulnog svijeta — ili su, što je posebno točno za hodača u snu, tamo aktivni što je različito od načina otvorenog od imaginativne, inspirativne, i intuitivne spoznaje. To dolazi iz činjenice da kada bilo tko ulazi u duhovni svijet — a svatko to radi, makar samo nesvjesno, kada god ide na spavanje — sve stvari, kao što sam već naznačio, postaju različite od onog što su u fizičkom svijetu.

Iznad svega, tri osobine nadčulnog svijeta, suprotnost su onima u fizičkom svijetu. Taj kontrast ima tako jak učinak na ljudska bića i tako je uznemirujući za sve što drže točnim, ispravnim, zdravim i tako dalje u fizičkom svijetu da, uzevši sadašnje zemaljsko stanje duše i tijela, ljudi nikada ne bi bili konačno premješteni u duhovni svijet bez dužne pripreme. Stoga sam u mojoj knjizi, [*Znanje o višim svjetovima*](#), stavio poseban naglasak na nužnost ispravnog načina pripreme. Tamo je opisana na takav način da će svatko tko slijedi upute biti u svakom smislu pripremljen za ulazak u duhovni svijet na pravi način. Međutim, sva tri tipa o kojima danas govorim, ulaze ne zbog pripreme već preko njihove sudbine, i njihova sudbina, njihova karma, štiti ih od svake opasnosti. Zaista, preko njihove karme oni su upoznati s mnogim stvarima u vezi čovječanstva koje se inače mogu znati jedino kroz imaginativnu, inspiracijsku i intuitivnu spoznaju.

Najprije od svega, u duhovnom nadčulnom svijetu, sva težina, sva gravitacija nestaje. Kada je netko zaista u duhovnom svijetu, nikada nije ni u čemu što se može izvagati, već u nemjerljivom. Prvo svjesno iskustvo tamo je kao osjećaj koji bi u fizičkom svijetu mogli imati ako bi tlo nestajalo pod našim nogama, i moramo se održati preko naših vlastitih unutarnjih snaga.

Dakle morate zamisliti kako, ako zaista želimo ući u duhovni svijet, moramo imati taj osjećaj da se tlo ispod nas izmaklo, i kako bez gravitacije na koju bi se oslonili, moramo sebe održati u slobodnom prostoru pomoću snage unutar nas.

Druga stvar koja u nadčulnom nestaje je sve ono što u fizičkom svijetu imamo kao čulnu percepciju. Kazano ukratko: u nadčulnom svijetu svjetlo nestaje i nalazimo se u tami. Ali to nije cijela priča, jer u stvari nije samo svjetlo ono što nestaje; svjetlo u fizičkom svijetu nestaje za slijepog, koji još posjeduje druga osjetila. Ali u znanosti o duhu riječ svjetlost uključuje ne samo svjetlo i boju, već sve čujno, lomljivo ili opazivo kao toplina, i tako dalje. U nadčulnom svijetu, sve to nestaje. I to se može posredno izraziti pozivajući se jednostavno na ono što je za mnoge ljude njihovo glavno čulno iskustvo, i tako kazati: Gdje je bila svjetlost, sve postaje tama.

Treća stvar koju ćemo susresti u duhovnom svijetu — i moramo težiti to osjetiti u punoj stvarnosti — je praznina umjesto punoće. Ovdje u fizičkom svijetu općenito postoji nešto za dodirnuti, a i kada nema ničega još uvijek ste okruženi zrakom. Svugdje je punoća. U duhovnom svijetu je upravo suprotno; svugdje je praznina. Stoga možemo reći: U fizičkom svijetu čula, prevladavajuća iskustva su o mjerljivom, svjetlu u fizičkom smislu, što uključuje sve doživljeno od osjetila; i treće, punoća. Dok u duhovnom prevladava nemjerljivo; tama u kojoj čovjek mora dati njegovo vlastito svjetlo razvijeno iznutra tijekom njegove evolucije; i praznina koju mora ispuniti za višu svijest sa stvarnošću koju apsorбира ulazeći u druga duhovna bića kroz Intuiciju.

Sada, kada je čovjek, kroz instinktivnu sudbinu, odveden izvan mjerljivog u oblast gdje prevladava nemjerljivo, zahvaćen je snagama od izvan Zemlje. Svatko tko se kreće fizičkom Zemljom, ili čak kada leži dolje, uvijek je podčinjen zakonima gravitacije. Ako će od njih pobjeći na par minuta, suprotna sila, protu-gravitacija, ulazi u igru. On zatim u sebi doživljava silu koja ga odvlači od Zemlje, umjesto da ga za nju vezuje. To je ista sila koja dolazi od Mjeseca, osim svijetla kojeg reflektira.

Stoga, kada se bilo tko kreće Zemljom, u normalnom je životu izložen sili gravitacije koja ga povlači dolje i čvrsto ga drži za Zemlju. Ako je preko njegove karme, što je onda povezano sa silama prirode koje u njemu prevladavaju, ta zemaljska gravitacija u određenim trenucima povučena, tako da na njega mogu početi djelovati snage Mjeseca kao protu-gravitacija, tada, premda je još uspavan, počinje lutati okolo. On je tada izložen silama koje vladaju njegovim fizičkim i eterskim tijelom koje su povezane ne samo sa silama koje su u svjetlu reflektirane natrag od Mjeseca već i mnogim drugim silama koje struje od Mjeseca ka Zemlji. Te sile vuku čovjeka; one ga uvijek pokušavaju odvući od Zemlje. U trenutku kada je, umjesto da je u stisku zemaljske gravitacije, on zahvaćen silama protu-gravitacije, koje dolaze od Mjeseca i djeluju protiv zemaljskih sila, može lutati okolo na čaknuti način mjesečara. Sile koje u tom trenutku imaju snažan utjecaj u čovjeku sasvim su različite od normalnih zemaljskih; ali to vrijedi samo za sadašnje vrijeme. Te snage se sada mogu naći jedino kod mjesečara, i nisu normalne. Pozovite ga njegovim zemaljskim imenom kada pod utjecajem Mjeseca luta po krovu — i on će pasti. Tada odmah dolazi u oblast snaga Zemlje; ali u drugim epohama ljudima nisu davana imena kakva imaju danas, i privremeno stanje hodača u snu je tada bilo normalno. Svatko tko ispravno gleda na stvari vidjeti će da je zemaljski čovjek, u njegovu takozvanom normalnom životu danas, vezan silama Zemlje. Čaknuta osoba, međutim, upućuje nas daleko od ljudske evolucije na evoluciju svijeta, i zapravo u epohu kada je evolucija svijeta bila evolucija Mjeseca.

U trenutku kada čovjek ulazi u oblast evolucije Mjeseca, ponaša se kao da uopće ne živi u fizičkoj oblasti Zemlje, već u astralnom svijetu, kao da astralno ulazi u fizičko i koristi fizičko tijelo. I ono što astralno na taj način razvija fizički, jednom je bila evolucija Mjeseca. Podsjećani smo da je astralna aktivnost u fizičkom jednom bila evolucija svijeta — evolucija Mjeseca — i tako će biti opet. Ali tada će čovjek pri punoj svijesti moći hodati po strmo nagnutim površinama, kao što danas mogu muhe. Ovo je naznaka do čega će doći u budućnosti za vrijeme evolucije Jupitera. Dakle, ako ispravno razumijemo mjesečara, možemo proučavati fizičku sliku koju predstavlja, kao da nam sama priroda demonstrira ono što smo doživjeli tijekom naše egzistencije Mjeseca — ne, naravno, u fizičkom tijelu od mesa, već u beskonačno finijoj supstanci — i ono što ćemo ponovno doživjeti kada sasvim svjesno ovladamo fizičkom supstancom, tijekom evolucije Jupitera. Dakle ovo stanje hodanja u snu ukazuje i na prošlost i na budućnost u evoluciji svijeta.

S tim u vezi mi smo u potpunosti zaokupljeni ljudskim bićima koja možemo zvati ljudi Mjeseca, koja u određenim trenucima njihova života postaju mjesečari. Ali to ponašanje hodanja u snu, to kretanje u nemjerljivom, može biti postignuto duhovno, pri punoj svijesti, ako u isto vrijeme netko ima dovoljno snage da ostane savršeno miran. Mjesečar slijedi impulse snaga Mjeseca; on im se predaje nesvjesno i čini svaki pokret na koji ga potiču. Ali svatko tko prolazi kroz to iskustvo s egzaktnom, svjesnom vidovitošću suzdržava se od bilo kojeg takvog pokreta; on ostaje miran. Učinak je da pokreti u njemu prolaze metamorfozu i postaju Intuicije. Stoga, svjesna Intuicija, najviši razvoj striktno vidovitosti, zapravo se sastoji u zarobljavanju akcija koje je hodač u snu od snaga Mjeseca instinktivno prisiljen izvršavati. Svatko tko dovede do ove metamorfoze ne predaje se fizičkim snagama Mjeseca već ih unutar sebe drži pod kontrolom. Tako mu je omogućeno da se intuitivno posveti odgovarajućoj duhovnosti; odnosno, da postigne Intuiciju.

Stoga je jako dobro proučavati u ovim ljudima Mjeseca kako je, s jedne strane, čovjek povezan s evolucijom svijeta, i sa druge strane kako su mjesečar i egzaktni vidovnjak suprotnosti. Dok su čaknuti hodači u snu instinktivni ljudi, egzaktno vidoviti su intuitivni vidovnjaci koji se, suzdržavajući se od akcije, drže svog usprkos Mjesecu. To je ono što nam je tu pokazano u odnosu čovjeka prema svijetu.

Sada, drugi od tri tipa ljudi o kojima sam danas govorio dolazi do izražaja kod Jacoba Boehmea. On je bio toliko obdaren čovjek da je u određenim trenucima njegova života, kao da je kroz njegovu prirodnu sudbinu, njegovu karmu, on dok je bio potpuno budan mogao pred sobom prizvati, umjesto svijeta obasjanog suncem, tamni prostor. Iz onoga što sam već rekao biti će vam jasno da je tu u pitanju ne samo tama koja je odsutnost svijetla, već brisanje svega percipiranog čulima. Bilo je moguće za Jacoba Boehmea, pod određenim uvjetima tijekom njegova života, da bude suočen s tamom umjesto svjetlom, s tišinom i mirnoćom umjesto raznim zvukova u svijetu, i umjesto topline nečim — jednako suprotnim toplini ili hladnoći — što možemo zvati anti-toplina, i tako dalje. Tako da, ako bi kroz Inspiraciju netko ispita ova njegova stanja, bez da ih sam doživi, morao bi reći da je Jacob Boehme, umjesto da oko sebe ima prostor obasjan suncem, u određenim vremenima bio suočen s potpunom tamom.

Ljudi koji imaju ovaj doživljaj bez da su ga svjesni — koji su, zapravo, u lakom spavanju premda se još osjećaju kao da su u običnom svijetu obasjanom suncem — imaju ono što je nazvano drugi-pogled: i to je ono što je Jacob Boehme imao u najizraženijoj formi. Jedino je, u njegovu slučaju, to manje primijenjeno na pojedinosti Zemlje a više na konstituciju Zemlje kao cjeline. Što je, dakle, bila njegova vizija?

Sada predstavite ovo sebi. Kada su drugi ljudi pred sobom imali svjetlost Sunca, Jacob Boehme je imao — upravo od točke gdje se vizualne zrake očiju susreću, pri gledanju na neki objekt u daljini ili blizini, ili od iza točke gdje se pojavljuje barijera kada savijemo našu desnu ruku preko naše lijeve i isključimo se od vanjskog svijeta — tamo je Jacob Boehme bio suočen s tamom i tišinom s obzirom na sva njegova osjetila. Zamislite tu potpunu tamu! Postoji fizička slika koja približno tome odgovara. Kada stojite pred ogledalom, ne vidite što je iza njega — samo ono što je ispred. Duhovno, to je isto za svakog tko gleda na način Jacoba Boehmea. Tama otraga kreira naprijed nešto kao zrcalo, u kojem netko vidi reflektirani zemaljski svijet u njegovoj duhovnosti. Dakle, ako bi bili tipa Jacoba Boehmea, u određenim trenucima vašeg života gledali bi u tamu, i, pošto je tama zračila duhovni život Zemlje natrag prema vama, vi biste promatrali duhovnu konstituciju Zemlje i tijek njene egzistencije.

To je bio snažan *drugi-pogled* koji je imao Jacob Boehme. Drugi čovjek može imati određene trenutke u svom životu kada je suočen s tamom koja isključuje fizičko svjetlo, omogućujući mu da gleda u duhovno. Zatim, ako razumije kako ispravno koristiti to duhovno ogledalo, koje se sastoji jednostavno od postojanja tame, tada će, kroz unutarnju komunikaciju između svih zemaljskih stvari, djela i čak misli, dok je u Europi moći percipirati prijatelja u Americi. Jer ono što percipiramo našim fizičkim očima i osjetilima rezultira, iznad svega, od djelovanja Sunca. Ali postoji također i skriveno djelovanje Sunca, aktivno u svemu — u mineralima, biljkama, životinjama, a također i ljudskim bićima. Dok ste možda u Europi, ipak preko tog skrivenog djelovanja Sunca unutar vas, vi ste u komunikaciji s prijateljem u dalekoj Americi, u kome su aktivne te iste snage.

Te komunikacije imaju karmičke učinke. Mnogo osoba je imalo njihovu sudbinu za brak, ljubav, prijateljstvo, povezanu s nekim u Americi, možda, tko im je bio nepoznat u to vrijeme. U ovom djelovanju karme na Zemlji aktivne su skrivene snage Sunca; one postaju tamo vidljive, kao da su u ogledalu.

To posebno vrijedi za ljude koji vode izolirane živote na otocima, u planinskim dolinama, ili na drugim mjestima pogodnim u tom smislu, i činjenica da je *drugi-pogled* prilično uobičajen na takvim mjestima je zato jer osobe koje vode osamljene živote spremnije od ostalih reagiraju za ove unutarne komunikacije i u životu su sposobni oko sebe raširiti djelomičnu tamu. Otuda Škotski i Westphalijski *drugi-pogled*, i *drugi-pogled* u usamljenim dolinama Alsace tako prekrasno opisan od Oberlina. Tako se ovakve stvari pojavljuju na posebnim područjima Zemlje. Ondje gdje su izvorne, kao oni skriveni učinci Sunca o kojima sam upravo govorio, treba ih prosuđivati sasvim različito od načina na koji se obično prosuđuju u našem materijalističkom dobu.

Neki ljudi ovih dana, ponosni na svoju pamet, raspravljaju da li je ikada postojao kralj Arthur, da li je on stvaran lik ili legenda. Ali oni koji mogu dublje pogledati u stvar reći će drugačije. I za njih, svatko tko dvoji da li je kralj Arthur ikada živio daleko su mnogo više legende nego kralj Arthur! Uzmite modernog učenjaka koji poriče postojanje Arthura — dakle, on je fizički prisutan među nama, ali u stvari on mnogo više pripada oblasti saga i legendi nego kralj Arthur, barem po mišljenju onih koji mogu vidjeti istinu ovih stvari.

Stoga možemo reći za ljude koji imaju *drugi-pogled*, dar koji se u najvišem stupnju manifestira kod Jacoba Boehmea, da su oni u posebnom smislu ljudi Sunca. Baš kao što mi normalno vidimo učinke Sunca u vanjskom svijetu, ti ljudi Sunca su iznutra prožeti skrivenim sunčevim snagama. I baš kao što je naš prvi tip viđen da se sastoji od ljudi Mjeseca, drugi tip se sastoji od ljudi Sunca, kao što je Jacob Boehme s njegovim *drugim-pogledom*. Oni su ljudi Sunca koji preko njihove karme unutar sebe nose nešto što danas nije normalno, ali upravo iz tog razloga potpuno u skladu sa stvarnošću; jer ono što danas nije normalno bilo je, u neko vrijeme, sasvim normalno.

Dakle, shvaćajući što ljudi s *drugim-pogledom* mogu percipirati, dovodeći k nama prirodu skrivenih snaga Sunca, kojima su prožeti ti ljudi Sunca, možemo reći: Ovo što živi u skrivenim učincima Sunca, sada abnormalno, na ranijem stupnju evolucije Zemlje bilo je normalno, i ponovno će biti normalno. Bilo je normalno za vrijeme perioda koji je kao evolucija Sunca prethodio evoluciji Zemlje. Tada je za ljude bilo normalno da svugdje gledaju u tamu kao da je ogledalo, da bi imali duhovno reflektirano natrag njima. Cijela je Zemlja prošla kroz taj stupanj evolucije koja je načinila čovjeka, u njegovoj slaboj, nestalnoj materijalnosti u to vrijeme, čovjekom Sunca. Svijest je tada bila veoma prigušena.

To stanje će doći opet. Čovjek će tada s punom sviješću moći prodrijeti u tamu oko njega, vlastitim naporom proizvevši reflektiranu sliku cijelog svijeta. U to ćemo vrijeme stići do evolucije Venere, budućeg stupnja evolucije Zemlje.

Osobe koje žele steći *drugi-pogled* moraju napustiti njihove proste percepcije i osjetljivost, i senzacije koje primaju od fizičkog u njihovu okruženju; moraju iz sebe izvući slobodnu osjetljivost. Do toga se također može doći iznutra, premda ne bez opasnosti. To može napraviti svatko tko fiksira svoje zurenje — ne preporučujem to, jednostavno vam dajem činjenice — na neki blistavi objekt, tako da pobudi stanje fascinacije. Na taj način vanjska senzibilnost je oslabljena, unutarinja senzibilnost je potaknuta, i *drugi-pogled* je evociran. U drevna vremena, pod određenim okolnostima, *drugi-pogled* je potican sasvim sustavno. Priče o tome navode “magično zrcalo”: to je u stvari bio instrument dizajniran da fascinira i tako ugasi vanjske senzacije, time prizivajući unutarnju senzaciju kao njenu polarnu suprotnost. Fizičko zrcalo je dakle korišteno za prizivanje duhovne refleksije. Nije bilo važno ono što se vidjelo u fizičkom zrcalu; fizičko zrcalo je samo odnijelo sve vanjske senzacije i pobuđena je unutarinja senzacija. Tako se pojavilo vjerovanje da se u samom magičnom zrcalu mogu vidjeti osjećaji, misli, i tako dalje, udaljenih prijatelja. U stvari osoba je vidjela stanje duše do kojeg je u njoj došlo pomoću običnog zrcala.

Svatko tko izmami ovu vrstu viđenja vidi aktualne stvarnosti. On vidi duhovnu aktivnost koja se odvija u carstvima prirode, i on je, takoreći, ujedinjen sa svime na Zemlji što je *suncoliko*.

Da bi se zaista razumjeli spisi Jacoba Boehmea, treba njihov cijeli sadržaj uzeti kao da je izveden iz složenog, predivnog *drugog-pogleda*.

Druga osobnost, Paracelsus, bio je konstituiran na sličan a ipak nekako različit način. Senzacija je u njegovu slučaju kombinirana s većom intelektualnom snagom; stoga je on uvijek interpretirao slike koje su mu otkrivene *drugim-pogledom*. Kada intelektualno promišljamo o fizičkim, čulno opazivim stvarima, mi ih ne mijenjamo, jer suočen s fizičkim intelekt je nemoćan; ali nije bespomoćan suočen s bilo čime viđenim u zrcalu na opisani način. Percipirati unutarnju konstituciju svijeta tako čisto u pogledu *drugog-pogleda* moguće je jedino za nekog kao što je Jacob Boehme, koji se mogao sasvim nesebično predati vanjskim stvarima. Vječna ljubav s kojom je gledao na sve stvari, i koja je učinila da se osjeti u njegovu cjelokupnom načinu dohvaćanja reflektiranih slika duhovnog u svijetu, govori u gotovo svakoj liniji koju je napisao. Tako su te refleksije za njega ostale u krajnjoj čistoći kao vrsta Imaginacija duhovnog u svijetu.

S Paracelsusom, sve te stvari su pretrpjele promjenu u skladu s njegovom jakom intelektualnom sklonošću. Stoga su to reflektirane slike dane u drugačijoj formi. Čak i od fizičkog zrcala možete naučiti da ono što reflektira može pretrpjeti promjenu — trebate samo pogledati svoje lice u konkavnom zrcalu. Zasiurno bi bili neskloni da imate lice kakvo tamo vidite! To je više manje ono što intelektualnost čini reflektirajućoj površini u koju netko gleda — ako je taj intelektualan kao Paracelsus. Međutim, pomoću toga, prodire se dublje u unutarnje snage.

Tako je Jacob Boehme, promatrajući sve stvari s njegovom uistinu uzvišenom ljubavi, postao kontemplativni promatrač; dok je Paracelsus, koncentrirajući se više na unutarnje snage, i distorzirajući zrcalne slike s kojima je imao posla, bliže pristupio iscjeljujućim snagama koje leže između stvari kao skrivene snage Sunca.

Kada netko uči svjesno ovladati skrivenim snagama Sunca, tako da za gledanje reflektiranih slika ne koristi razastrtu tamu već u tamu unosi unutarnje svijetlo upaljeno u duši i duhu kroz meditaciju i koncentraciju; kada postane sposoban s unutarnjim duševnim snagama ispuniti prostor inače osvjetljen fizičkim Suncem tako da ga može osvjetliti svijetlom njegove vlastite duše i duha, tada se zaista pojavljuju svjesne Imaginacije. Ova svjesna Imaginacija, koja se može pobuditi na način koji smo naučili na putu znanja, izvor je onoga što je Jacob Boehme, kao čovjek Sunca, u određenoj mjeri nesvjesno zapisao u njegovim spisima, manje vladajući svijetom ideja i tako dalje.

I dakle, baš kao što se Intuicija pojavljuje kada su tajne snage Mjeseca u čovjeku čvrsto držane, a nisu izražene u mjesečarskim lutanjima, tako su i zrcalne slike prizvane od snaga Sunca iz duhovne tame promijenjene u svjesnu Imaginaciju.

Dok tip hodača u snu živi u snagama Mjeseca, a tip Jacoba Boehmea u onima od Sunca, tako i treći tip živi u uvjetima topline i hladnoće uvijek prisutnima u prostoru oko Zemlje. U normalnom životu ljudi su priviknuti na prevladavajuću temperaturu. Ali postoji delikatna, intimna senzitivnost koja postaje nezavisna od vanjske topline ili hladnoće, i upravo suprotno vrlo je osjetljiva na skrivena djelovanja topline i hladnoće koja prožimanju okolni prostor i prodiru u Zemlju. Takva sposobnost za opažanje tih skrivenih djelovanja u određeno vrijeme u njegovu životu je stečena od

Swedenborga. Svatko tko želi proučavati misterioznu stranu Swedenborgova života postepeno će doći do toga da jasno vidi da se ta osjetljivost kod njega pojavila u određenoj dobi, jer je sve to tog vremena on bio istaknuti predstavnik službene znanosti njegovih dana: njegovi spisi na tom polju su veoma brojni. Nisu svi tada objavljeni, ali sada društvo Švedskih učenjaka priprema izdanje njegovih znanstvenih radova u mnogo tomova. Swedenborg će zasigurno ovim učenjacima biti tvrd orah! Oni moraju priznati da njegovi radovi dokazuju da je bio jedan od najvećih genija svog doba, ali je u određenom trenutku u životu postao vidovit — što je, po mišljenju onih koji uređuju njegova službeno priznata djela, druga riječ za budalast.

Sada radije moramo usmjeriti pažnju na ovu višu viziju razvijenu od Swedenborga nakon što se upoznao s ostalim priznatim znanjem njegovih dana. Moramo pobliže ispitati razloge za njegovo postajanje „budalastim“ u očima službenog učenja.

Gledajući dublje u Swedenborgovu osobnost, nalazimo da je „izgubio osjetila“ jer je u svojoj četrdesetoj godini razvio neodoljivu ljubav za sve što je do tada naučio. Teško je mogao biti itko tko je volio čisto znanje kao što ga je zavolio Swedenborg. Ta ljubav za znanje je ono što mu je omogućilo da u određenoj točki njegova života na vlastiti način pogleda u duhovni svijet, i postane osjetljiv na skrivene učinke topline i hladnoće u okolnom prostoru.

Ti skriveni učinci topline i hladnoće ne dolaze niti od Mjeseca niti Sunca, već uglavnom od nebeskog tijela koje šalje veoma skromne zrake u međuplanetarni prostor — od Saturna. Te umjerene zrake nose skrivene snage koje su, u određeno vrijeme njegova života, osobito prožele Swedenborga. Na račun toga je razvio sposobnost za percipiranje, umjesto punoće s kojom smo okruženi u svijetu čula, praznine — i za to je, jednog dana, postao osjetljiv. Nije se trudio da to postane; pojavilo se instinktivno. Nije prošao nikakav trening kakav sam opisao u knjizi *Znanje o višim svjetovima*; ta osjetljivost je osvanula u njemu kao delikatni viši instinkt. I tako je postao sposoban gledati u svijet — ne u fizički svijet — koji je opaziv tek kada smo ušli u stanje topline i hladnoće koje struje kao zrake od Saturna kroz međuplanetarni prostor. Tako je razvio veoma individualan oblik vizije.

Ako čitate što je Swedenborg zapisao kao rezultat te vizije, to zaista izgleda gotovo kao eterizirano, izoštrenije, zemaljsko iskustvo. Duhovna bića koja vidi, anđeli, arhanđeli, i tako dalje, zasigurno se kreću u slobodi nemjerljivog, ali gotovo na način zemaljskih bića. Možemo pitati da li je svijet koji je gledao bio stvaran, ili je jednostavno u prazninu projektirao ono što je izvukao iz vlastitih unutarnjih resursa. Ne — istina je sasvim drugačija. Osim svijeta u koji gledamo s našim fizičkim osjetilima, i osim drugog svijeta kojeg možemo doživjeti, eterskog svijeta, mi smo isto okruženi duhovnim svijetom. U tom duhovnom svijetu postoje duhovna bića koja nikada nisu sišla na Zemlju, bića koja vode život pokreta i aktivnosti. Ta bića moraju slati svoj utjecaj u zemaljski život; stoga ona pružaju eterskom elementu Zemlje njihovu aktivnost u čisto duhovnom svijetu. To možemo opisati na ovaj način. Zemlja je okružena, prožeta, njenim eterskim elementom, a vani — zapravo izvan prostora — svijet je tih aktivnih duhovnih bića koja ulaze u zemaljsku oblast. Zemlja je ono što jest jedino kroz aktivnost tih bića.

Ova aktivnost zrači u zemaljsku oblast, ali zrači i natrag i reflektirana je u eter Zemlje; i snage etera su zapravo eterska realizacija duhovnog iznad njih. Kada

proučavamo etersko oko nas na Zemlji, nalazimo da je prožeto aktivnošću tih duhovnih bića u formi eterskih slika. Stvarna aktivnost se odvija iznad toga ili unutar toga. Ono što nas neposredno okružuje na Zemlji aktivnost je koja je projektirana natrag u eter Zemlje. To je upravo kao da ogledalo ne samo da reflektira slike već postepeno razvije vlastitu aktivnost. Duhovna aktivnost zrači natrag od Zemlje u eter, i ta aktivnost je zaista projekcija duhovne aktivnosti.

Kao što je Jacob Boehme u zrcalu vidio refleksiju onog što se odvija u ljudskom tijelu ili u prirodi, na način na koji sam to opisao, za Swedenborga je sama Zemlja bila zrcalo koje mu je natrag u eter bacalo slike duhovne aktivnosti u duhovnom svijetu. Možemo reći da ono što je vidio nije duhovni svijet, ili možemo jednako tako reći da jest. To je samo realizacija slike reflektirane od Zemlje. To je istinita slika, ali istinita jedino kao refleksija stvarnosti koja leži iza nje.

To je ono što je Swedenborg percipirao. U eteru Zemlje je vidio kako nadzemaljska bića razvijaju snage u eteru — snage koje igraju pozitivnu ulogu u ljudskom životu a također i u drugim oblicima života na Zemlji. Te eterske sile nisu ni anđeli niti arhanđeli, već snage koje vibriraju u eteru. Danas ni za koga nije normalno da vidi u te skrivene eterske snage, koje svugdje u okolnom eteru projektiraju sliku viših duhovnih arhetipova. Međutim, u ranijoj epohi evolucije Zemlje, to je bilo savršeno normalno — u vrijeme koje je prethodilo evoluciji Sunca i može se zvati doba Saturna. U to vrijeme je obznanjeno da ćemo jednog dana doživjeti doba Venere, nakon kojeg će doći doba Vulkanana.

Kod Swedenborga se pojavila ova posebna vrsta vizije — način egzistencije koji je Zemlja jednom prošla; kako je Zemlja otkrivala sebe čovjeku tog vremena; i kako će otkriti sebe u budućnosti.

Kada je netko stekao sposobnost svjesnog gledanja slika koje je Swedenborg promatrao u eteru; kada praznini prostora svijeta može suprotstaviti vlastitu puninu — tada, za egzaktnu vidovitost, bića koja su eterski reflektirana za Swedenborga nestaju iz eterske vizije, i počinju biti čujna za duhovno slušanje, duhovne uši. Kada su zbrisana kao vizionarske slike, ona postupno postaju Inspiracije, odjekujući u svijesti iz duhovnog svijeta.

Stoga možemo reći: Nesvjesna Imaginacija, pojavljujući se u Swedenborgu kao eterske slike, će — ako se pažljivo promatraju upozorenja Čuvara praga, što Swedenborg nije mogao — proći metamorfozu i ponovno se pojaviti kao potpuno svjesna astralna Inspiracija.

Sada sam vam pokazao kako su više podsvjesna stanja hodača u snu, vrsta vizije Jacoba Boehmea, i vrsta Swedenborga, povezana s onim za čime se može težiti svjesno kao Intuicijom, Imaginacijom, Inspiracijom. Danas su morale biti različito poredane jer sam davao kozmičku sliku. Ako je to napravljeno u skladu ne sa imenima već stvarima po sebi, tada, ako će se opisi dati sa različitog stajališta, niz treba biti promijenjen, baš kao što se stvari mogu pojavljivati u različitom poretku kada je promijenjena perspektiva. Na primjer, recimo da sam između dvoje ljudi, jedan je iza mene a drugi ispred. Ako idem ispred, mogu se suočiti s obojicom. Tako se, također, u kozmičkom prostoru stvari mijenjaju u skladu s našom točkom promatranja.

Zato u mojim ciklusima predavanja nalazite da se stvari pojavljuju različitim redom prema različitim stajalištima sa kojih ih treba opisati. Kada se to ne cijeni potpuno i ustraje na apstraktnom pristupu, reći će se: Ovo se ne uklapa. Ali jedini koji mogu zadovoljiti čistog intelektualistu kod ovih stvari oni su čiji su opisi izvedeni iz samih pretpostavki. Svatko tko opisuje stvarnosti mora im dopustiti da se pojave kontradiktorno, kao što sa različitih stajališta često i mogu.

PREDAVANJE VIII

ZA VRIJEME SPAVANJA I NAKON SMRTI

Iz onog što je kazano o odnosu spavanja i budnosti u čovjeku, i također o pripadnosti njegova organizma, moglo se vidjeti da u spavanju doživljava duboki rascjep u njegovoj zemaljskoj egzistenciji. Znamo da treba praviti razliku između dijela čovjeka koji je materijalno opaziv osjetilima, njegova fizičkog tijela, i dijela koji se može vidjeti jedino kroz Imaginaciju, njegove etersko tijelo ili tijelo formativnih snaga. Ovo tijelo formativnih snaga obuhvaća također i žive snage koje čovjeku omogućuju da raste, temelj su nutritivnih procesa i općenito ga izgrađuju. Kao što smo vidjeli, tijelo formativnih snaga uključuje također i cijeli sustav čovjekovih misli. Sjedinjena s njegovim tijelom formativnih snaga i njegovim fizičkim tijelom dva su viša člana, koja možemo zvati astralno tijelo i ego organizacija.

U čovjekovu životu tijekom dana ova četiri člana njegova bića su u aktivnom unutarnjem odnosu jedan s drugim. Ali kada prijeđe u stanje spavanja, njegovo fizičko i etersko tijelo odvajaju se od ega i astralnog tijela. Ona ostaju — ako se tako može reći — u krevetu, dok astralno tijelo i ego organizacija ulaze u čisto duhovni svijet. Tako je, od padanja u san dok se ne probudi, čovjekovo biće razdvojeno na dvoje — na jednoj su strani njegova fizička organizacija i etersko koje nosi njegov svijet misli; na drugoj, ego i astralna organizacija.

Vjerujem da je netko tijekom ovih dana izrazio bojazan: Ako pri spavanju čovjekov cijeli svijet misli ostaje u eterskoj organizaciji, tada on neće moći efikasno nositi u stanje spavanja misli koje može dohvatiti jedino kada je budan. To pokazuje određenu anksioznost da ne bi želje za nečijeg prijatelja, na primjer, ili misli koje se odnose na odsutnog, izgubile svu moć jer ne mogu biti prenijete u život spavanja. Želio bih odgovoriti slikom.

Teško da ćete čuti od nekog tko je, želeći pogoditi metu, mislio da mora baciti svoj pištolj na nju. Dok još uvijek drži pištolj on pušta punjenje da obavi rad, i ne možete reći da ništa ne doseže metu zato jer je pištolj ostao u čovjekovim rukama. Upravo je tako i u slučaju koji razmatramo. Učinci našeg života, misli kada smo budni tijekom spavanja ne nestaju, jer misli ostaju u fizičkom i eterskom tijelu. Posebno je važno s tim suptilnim materijama da budemo precizni u našem mišljenju — precizni u stupnju nepotrebnom u fizičkom svijetu, gdje same stvari pružaju neposredne korekcije. Međutim, iz onog što je rečeno u zadnjih nekoliko dana, vidjeti ćete da mnogo intimniji odnos postoji između fizičkog i eterskog tijela nego između eterskog tijela i astralne organizacije. Jer kroz cijeli zemaljski život fizičko i etersko tijelo ostaju zajedno, nikada se ne odvajajući čak i kada se, pri spavanju, etersko i astralno tijelo moraju odijeliti.

S druge strane, postoji bliska veza, između ega i astralne organizacije, jer ni oni se nikada ne razdvajaju jedno od drugog tijekom života na Zemlji. Ali veza između astralnog i eterskog tijela je slabija, i tu se odvajanje može dogoditi. To ima sasvim

određeni učinak na čovjekov zemaljski život, a također i na njegov život izvan Zemlje. U našem budnom stanju mi dajemo život našim osjetilima kroz naš ego, a kroz astralno tijelo našem nervnom sustavu; i do čega dolazi na taj način mi šaljemo dolje u etersko i fizičko tijelo, pošto to moramo ako ćemo živjeti u fizičkom svijetu. Stoga, pošto sve mora biti utisnuto u fizičko tijelo, kako bi se ispoljilo u životu od rođenja ili začeca do smrti, materijalist pretpostavlja da fizičko tijelo može činiti cjelokupno biće čovjeka.

Ovaj rad sjedinjavanja iskustava zemaljske egzistencije u etersko i fizičko tijelo ne odvija se, međutim, bez susretanja prepreka i smetnji. Mi nikada nismo u stanju odmah slati dolje u organe tih tijela naša iskustva i misli utjelovljene u našem nervnom sustavu, jer sve što apsorbiramo od vanjskog fizičkog svijeta na početku je u obliku oblikovanom od tog svijeta. Ako, na primjer, percipiramo nešto kutno, doživljaj te kutne osobine oblikuje se u našem egu i astralnom tijelu. To ne može odmah biti uzeto u etersko tijelo, jer etersko se tijelo bori protiv apsorpiranja bilo čega doživljenog u vanjskom svijetu osjetila. Samo imaginativno znanje može baciti svjetlo na ovu situaciju. Nikakva obična čulna opservacija, nikakav materijalni eksperiment, nikakvo intelektualno promišljanje, neće nam pomoći u gledanju na ovo nužno preformiranje, preoblikovanje, onog što opažamo čulima, tako da je pogodno za življenje u eterskom i fizičkom tijelu na takav način da se kod spavanja možemo od toga odvojiti. Tek kada kod zemaljskog čovjeka možemo promatrati stvarni odnos između budnosti i spavanja shvaćamo neprekidan konflikt koji se zbiva u životu. Dakle – u slučaju već spomenutog banalnog primjera – ako želim uzeti moj doživljaj kutnog objekta u moje etersko i fizičko tijelo, prvo moram zaobliti njegove kutove i objektu dati oblik pogodan za ta tijela. On mora biti potpuno transformiran.

Ovo transformiranje bilo čega što ima nestalan život kao što to imaju sami ego i astralno tijelo, i davanje tome plastične forme sposobne živjeti u eterskom tijelu i nastavljati postojanje kao plastični pokret u fizičkom tijelu – ta transformacija stvara unutarnju borbu koja nije percipirana od obične svijesti danas, ali svatko tko ima imaginativno znanje može je percipirati. Obično traje dva ili tri dana. Iskustvo moramo odspavati dvije, ili često, tri noći da se ujedini s drugim iskustvima koja su već utisnuta u etersko i fizičko tijelo. Svijet sna je aktualni izraz, ali samo vanjski izraz, te borbe. Dok čovjek sanja, njegov ego i astralno tijelo utječu u njegovu etersko i fizičko tijelo te dolazi do naglog prekida – kao što je već objašnjeno. Ta provjera je izraz borbe koju sada opisujem; odvija se dva ili tri dana. Dok god iskustvo nije prespavano više od jednom, nije otišlo dovoljno daleko dolje u etersko tijelo, tako da gdje je veza labava, kao što je između astralnog i eterskog tijela, vidjeti će se stalno preplitanje.

Ako ovdje imamo etersko tijelo a astralno je tamo u snu, tada se na granici buđenja ili odlaska u spavanje odvija stalna bitka, pokret pun života, izvana izražen u snu, ali iznutra označavajući to tkanje doživljaja u etersko i fizičko tijelo. Tek kada je čovjek neko iskustvo prespavao dva ili tri puta – možda češće – to iskustvo je sjedinjeno sa sjećanjima koja su već vezana s njegovim eterskim i fizičkim tijelom. Stvar je u tome da iskustva trebaju biti transformirana u sjećanja, koja su tijekom spavanja ostavljena da leže u krevetu, jer sjećanje je u biti izražaj u misli fizičkog i eterskog tijela.

Za imaginativnu spoznaju, percipiranje ovoga je iznimno zanimljivo iskustvo. Značajna je sama forma izražavanja. Našim običnim zemaljskim iskustvima dajemo određene konture u skladu s prirodnim zakonima. Ti zakoni, međutim, više ne vrijede kada se iskustvo spoji s eterskim; sve čvrsto oblikovano postaje mekano i plastično. Sve što je mirovalo počinje se kretati; sve kutno postaje zaobljeno. Intelektualni doživljaj prelazi u doživljaj umjetnika.

To je dublji razlog zašto je, u onim drevnim vremenima kada su ljudi još imali instinktivnu viziju, umjetnost bila ukorijenjena u životu na sasvim drugačiji način od bilo čega što imamo danas. Čak i kasno u renesansi, tražeći natrag do ranije umjetnosti kod Rafaela i drugih slikara, još je postojala barem tradicija te konverzije intelektualnog u artističko. Jer intelektualno gubi svoju formu, i uzima prirodu umjetnosti, čim se uzdignemo do nadčulnog. Činjenica da danas u umjetnosti ljudi tako snažno naginju naturalizmu, želeći modele za sav njihov rad, pokazuje da više ne shvaćaju njenu pravu prirodu. Čovječanstvo mora ponovno naći svoj put u pravu oblast umjetnosti.

Ljudski život kao što sam ga opisao je dakle sastavljen na takav način da se uvijek može reći: Doživljavam nešto što će trebati tri dana da ustruji u etersko tijelo. Dan kasnije, iskustvo prethodnog dana će teći unutra. Stoga čovjeku treba dva, tri, ili čak četiri dana da dovrši to sjedinjavanje iskustva s eterskim tijelom.

Sada, kada čovjek prolazi kroz vrata smrti, etersko tijelo se odvajava od fizičkog tijela — nešto što se nikada ne događa tijekom zemaljskog života. I sada, kada je etersko tijelo slobodno od fizičkog, sve što je bilo utkano u etersko tijelo postepeno je raspršeno, i taj proces traje otprilike dugo — dva, tri ili četiri dana — koliko je i tkanje. Imaginacija, koja može ispravno suditi o ovim stvarima, pokazuje kako tijekom života fizičko tijelo drži zajedno, preko svog otpora, iskustva koja su postepeno penetrirala u etersko tijelo. Kada je fizičko tijelo pri smrti odloženo, može se vidjeti kako prvih nekoliko dana nakon toga sjećanja utkana u etersko tijelo prelaze u univerzalni kozmički eter, i razgrađuju se. I tako, na dva, tri ili četiri dana nakon smrti, osoba doživljava tu razgradnju akumulirane zalihe sjećanja. To se može nazvati odlaganje eterskog tijela, ali to uključuje sve veće poboljšanje sjećanja; ona gube treću dimenziju i postaju dvodimenzionalna, potpuno slikovita. Nakon što su prijeđena vrata smrti, osoba je suočena s cijelom *tableau*-om njenog života, koji se odvija u živopisnim slikama dva, tri ili četiri dana, vrijeme je različito za svakog pojedinca.

Ali baš kao što student botanike u sjemenu prepoznaje biljku koja će se iz njega razviti, tako svatko s imaginativnom spoznajom ne vidi samo pri smrti taj prijelaz eterskog, cijelog sustava sjećanja, u kozmos; on je to već vidio u formi slike, jer je kao slika uvijek prisutno u ljudskim bićima. Oni koji mogu ispravno dohvatiti tkanje koje se odvija tijekom tri ili četiri dana već vide, u toj ugradnji doživljaja u etersko tijelo, sliku unutarnjeg doživljaja koji je proživljen za tri ili četiri dana nakon smrti. Dok je u zemaljskoj egzistenciji, prije stjecanja imaginativne spoznaje, čovjek više ili manje nesvjesno doživljava ovo miješanje njegovih iskustava u sjećanja koja zajedno drži fizičko tijelo, neposredno nakon smrti on doživljava obrnuti proces, razmatanje, takoreći, njegovih sjećanja i njihovo umiranje u kozmosu. Naše dragocjene misli, ostavljene iza kada god zaspemo, nakon smrti se odmah sjedinjuju s cijelim kozmosom. To je ono što pri umiranju moramo predati kozmičkoj egzistenciji.

Ove stvari ne treba shvatiti samo intelektualno, već također sa srcem i dušom. Jer suočen s njima čovjek osjeća da svoj život ne treba uzimati egoistično, već da je smješten u svijet kao misleće biće. On će osjetiti da njegove misli nisu nešto što može sačuvati, jer će nakon njegove smrti one iscuriti u kozmos i nastaviti će raditi kao aktivne sile. Ako smo imali dobre misli, predajemo ih kozmosu, a ako smo imali loše misli, predajemo i njih također. Jer čovjek ne postoji na Zemlji samo da sebe razvije kao slobodno biće. On to naravno treba napraviti, i to može upravo ako još nešto uzme u obzir. On je ovdje također kao biće na kojem sami bogovi mogu raditi, da bi kozmos vodili iz epohe u epohu. Štoviše rekao bih ovo: Ono što će bogovi utkati u kozmos kao misli mora od njih biti pripremljeno preko svega što može biti misao i proizvedeno tijekom individualnih ljudskih života. Tu je mjesto njegovanja gdje bogovi moraju čuvati misli koje trebaju za nastavljanje evolucije svijeta — misli koje potom pripaja u kozmos kao aktivne impulse.

Tijekom spavanja, čovjek s njegovim egom i astralnom organizacijom živi izvan njegova fizičkog i eterskog tijela. Dok je u tom stanju kao biće duše i duha, kao ego i astralna organizacija, on je isprepleten s duhovnim silama koje prožimaju cijeli kozmos. On je u svijetu koji je, govoreći figurativno, izvan njegove kože — svijeta od kojeg samo utisci koje prima u budnom životu dolaze preko njegovih osjetila. Tijekom spavanja, dakle, ulazi pravo u stvari koje mu u budnom životu pokazuju samo njihovu vanjsku stranu. Ali samo ono što doživljava od astralne organizacije, kada je izvan fizičkog i eterskog tijela, može biti doneseno natrag u misli eterskog tijela, ne ono što je tamo doživljeno od ega. Stoga, tijekom cijele naše egzistencije na Zemlji, iskustva ega pri spavanju ostaju podsvjesna za običnu svijest, a čak i za imaginativnu svijest. Ona su otkrivena samo inspiracijskoj svijesti, kao što je već opisano.

Tako se može reći ovo: Pri spavanju čovjek sakuplja dovoljno snage da na etersko tijelo utisne ona iskustva koja se mogu staviti u misli. Ali za vrijeme njegova života na Zemlji nedostaje mu snaga da se bavi željama i žudnjama koje je tijekom spavanja doživio ego u vezi zemaljskih stvari — jer su i one također prošle tijekom spavanja. U našoj epohi, stoga, samo dio života spavanja koji može biti transformiran u misli, utisnut u misli, prelazi u svjestan budan život zemaljskog čovjeka; dok iskustva spavanja ega leže skrivena iza vela egzistencije.

Imaginativna i inspiracijska svijest ovdje donose na svijetlo stvari koje se mogu savršeno dobro razumjeti od svake nepristrane osobe sa zdravim umom, ali u našoj sadašnjoj civilizaciji one se susreću s ogromnim predrasudama. Čak i činjenica da kada je trodimenzionalno u fizičkom svijetu utisnuto u etersko tijelo, mijenja se iz plastičnog u slikovni oblik, od tri u dvije dimenzije — čak i to shvatiti traži pristup bez predrasuda. Čim se uzdignemo do imaginacije, više nemamo posla s tri dimenzije, niti s četiri, kao što znanost u zabludi vjeruje, već samo s dvije. Teškoća u opisivanju onog što je tada doživljeno dolazi od tog što smo naviknuti u zemaljskoj egzistenciji računati s tri dimenzije i u skladu s time formirati naše koncepte. I tako, kada bi trebali naći naš put u dvije dimenzije, mi kažemo: „Da, ali dvije dimenzije su uključene u tri; dvije dimenzije ravnine mogu ležati na takav način da još može biti i treća“.

Nije, međutim, stvar u tome. Čim uđemo u imaginativni svijet, treća dimenzija nas više uopće ne zanima, i položaj ravnine je nebitan. Pri našem ulasku u eterski svijet

imaginacije, treća dimenzija prestaje imati ikakvo značenje. Stoga — a ovo dodajem za matematičare — sve jednadžbe za eter moraju biti transformirane tako da odgovaraju dvodimenzionalnom svijetu.

Ako bi sada prešli u svijet dostupan inspiraciji, u kojem smo kao ego između odlaska na spavanje i buđenja, dolazimo do samo jedne dimenzije; tada imamo posla s jednodimenzionalnim svijetom. Ova tranzicija do jednodimenzionalnog svijeta, uzeta zdravo za gotovo od sposobnosti inspiracije — sposobnosti, zapravo, percipiranja duhovnog u kojem živimo između odlaska na spavanje i buđenja — to razumijevanje svijeta sa samo jednom dimenzijom uvijek je bilo dio inicijacijskog znanja.

Već sam opisao kako su skrivene snage Sunca — ne snage vanjskog fizičkog sunčeva svijetla — otkrivene čovjeku tipa Jacoba Boehmea. Te skrivene snage Sunca ne šire se trodimenzionalno, već su percipirane u samo jednoj dimenziji. Starije, više instinktivno inicijacijsko znanje moglo je, i jest, percipiralo to preko Inspiracije, ali bez jasnog svjesnog znanja što je to bilo. Mnogo toga što je još predano u drevnim zapisima davno prošlih epoha čovječanstva razumjeti će se jedino kada se zna: To se odnosi na duhovni svijet koji je jednodimenzionalan, svijet koji nalazimo kroz Inspiraciju; s obzirom na naš zemaljski život to se odnosi na skrivene snage Sunca i zvijezda. Između odlaska na spavanje i buđenja mi ne živimo u snagama Sunca koje su prikazane izvana, već u onima koje su skrivene.

Te skrivene snage Sunca mogu, na primjer, proći kroz određene vrste kamena koje su neprobojne za fizički opazive snage Sunca, i prolazeći kroz njih postaju jednodimenzionalne. Ako je netko stekao inspiracijsku viziju, tada, premda bi mogao ne percipirati fizičko svijetlo, može vidjeti skrivene snage Sunca kako prodiru kroz inače neproziran kamen; dakle kamen je popustljiv za skrivene snage Sunca a također i za snage Inspiracije.

U veoma drevnim periodima ljudske evolucije na Zemlji, ovakva pomagala nisu bila potrebna. Već kada je stara instinktivna vidovitost, koja je u tim danima bila osnova inicijacijskog znanja, bila na izmaku, ta pomagala su bila prilagođena kao prečica — mogli bi reći — do percepcije stvari koje nisu više opazive kroz instinktivnu Inspiraciju. Ljudi su takvim mjerama pribjegavali na slijedeći način, na primjer. Zamislite određeni broj stijena postavljenih jedna do druge, s drugim stijenama položenim na njihove vrhove. Ako je to tako uređeno da u određenim prigodama prodiruće zrake Sunca padaju na kamen koji prekriva, tada će fizičke zrake Sunca biti zadržane a skrivene zrake će proći.

Kada se netko treniran da to smjesti tako da može gledati u tu strukturu sa strane, vidjeti će duhovne, jednodimenzionalne zrake Sunca kako prodiru kroz i nestaju u zemlji. Ako je, kada sve ovo više nije percipirano kroz instinktivne vidovite moći, uzeta takva prečica, to je omogućilo svakom gledajući sa strane u zonu sjene da percipira svijet duhovnih zraka koje mi doživljavamo svake noći tijekom spavanja. Stoga u ovim majstorijama, koje se mogu sresti upravo u ovoj oblasti, možemo vidjeti kojim su sredstvima, tijekom dugog tranzicijskog perioda, određeni mudri vođe čovječanstva pokušali prodrijeti do skrivenih snaga Sunca, što je čovjek kao Jacob Boehme mogao napraviti instinktivno kroz jednostavno promatranje zemaljskih stvari.

Premda se ovakve skupine kamenja danas mogu vidjeti na odgovarajućim mjestima, njihov stvarni značaj se može izvući jedino kroz ono što otkriva duhovna znanost. Inače su ljudi prepušteni umjetnim objašnjenjima kojima nedostaje pravi smisao.

Takve stijene naravno mogu biti smještene u krug tako da pokazuju kako se duhovne zrake Sunca razlikuju prema određenim konstelacijama zvijezda.

Pokušavao sam vam razjasniti svijet u kojem naš ego živi tijekom spavanja. Taj svijet nije držan na okupu od snaga inherentnih fizičkom i eterskom tijelu. Ta su tijela, međutim, jedina odgovorna za jasnu svijest zemaljskog čovjeka; ona su izvor prosudbi koje formiramo, u skladu s našim osjećajima i našom voljom, s našim vlastitim djelima, našim unutarnjim doživljajima i mislima. Stoga, kada smo budni, mi prosuđujemo naš vanjski život prema mislima koje smo mogli utisnuti u naše fizičko i etersko tijelo. Ali nije samo ljudsko biće ono koje ima nešto za reći o njegovim iskustvima; njegova iskustva i djela stvar su čitavog duhovnog kozmosa. Cijeli kozmos sudi da li će djelo, misao ili osjećaj biti proglašeno dobrim ili lošim. Između buđenja i spavanja mi smo ostavljeni da formiramo vlastito mišljenje o nama samima. Kao što sam dovoljno pokazao tijekom ovih predavanja, duhovni sadržaj kozmosa uzima moral kao svoj prirodni zakon, i ono što kozmos ima za reći o našoj pravoj prirodi i našim djelima doživljeno je od ega tijekom spavanja. Inspiracijska spoznaja pokazuje kako ego, čak i tijekom najkraćeg spavanja, ponovno doživljava sve što je pojedinac prošao od zadnjeg trenutka buđenja do aktualnog spavanja — koliko god dug ili kratak taj period bio. Tako čovjek, u izmjenjivim stanjima budnosti, spavanja, budnosti, spavanja, ponovno u spavanju doživljava što god da je prošao tijekom zadnjeg vremena budnosti, posebno što se tiče njegovih vlastitih aktivnosti.

Utoliko što je to iskustvo ega, ono ostaje izvan obične svijesti, ali Inspiracija to može prizvati. Tada je otkrivena osobita priroda iskustva, i nalazimo da je protekla obrnutim redom od našeg doživljaja po danu. Dok po danu prolazite kroz svoja iskustva — ostavljajući po strani kratko spavanje — od jutra do večeri, tijekom noći, pri spavanju, vi ta iskustva proživljavate obrnuto — od večeri do jutra. To je poredak koji možemo doživjeti kada god duhovni kozmos mora govoriti o načinu na koji smo proživjeli dan.

Međutim, tijekom zemaljskog života, čovjek ne može normalno prizvati to iskustvo u svijest. Ipak ga mora postati svjestan, ili će se njegova ljudska egzistencija razići s vezom s kozmičkom egzistencijom. Inspiracijska spoznaja pokazuje da čim je čovjek nakon smrti pregledao njegov životni *tableau*, koji, kao što sam rekao, traje dva, tri, ili četiri dana, i čim su se njegova sjećanja razgradila u kozmosu, raspršujući se tamo — nakon tog iskustva, koje se često navodi kao oslobađanje od eterskog tijela — dolazi vrijeme kada čovjek ponovno može gledati natrag na njegov zemaljski život, ali na drugačiji način.

Ako gledamo na onih par dana nakon smrti, dolazimo do moćne panorame našeg života, ali u početku ona uključuje samo dnevna iskustva. U stvarnosti, međutim, čovjek prolazi ne samo kroz njegova budna iskustva već također i ona koja je imao tijekom spavanja. Kada u zemaljskom životu gledate natrag na vaša obična sjećanja, uvijek izostavljate periode spavanja, kao da su vaši doživljaji jedino oni proživljeni

tijekom dana. I to ide pravo natrag u vrijeme nakon rođenja kada vaša sjećanja prestaju.

U stvari to je kao i s panoramom koja se pojavljuje tijekom onih dva ili tri dana nakon smrti. Zatim, kasnije, dolazi period kada su duša i duh stekli dovoljno snage da u duhovnom svijetu dožive sve što se moglo manifestirati jedino nesvjesno, u slikovnoj formi, dok smo noću spavali tijekom našeg života na Zemlji. Sada to dolazi pred nas kao doživljaj. Čovjek zatim prolazi kroz period — koji traje oko trećine njegova života na Zemlji, približno vrijeme normalno provedeno u spavanju — kada ponovno doživljava svoje noći, ali u obrnutom smjeru. Tako prvo proživljava svoju zadnju noć, zatim noć prije, i tako dalje sve do vremena njegova rođenja ili začeca.

Sa drugog stajališta sam opisao ovo prolaženje natrag kroz sasvim različit svijet nakon smrti u mojoj knjizi, *Teozofija*, kada sam govorio o čovjeku, kao biću duše i duha, kako prolazi kroz duševni svijet.

Sada, kada je nakon smrti čovjek tako prošao kroz duševni svijet, uzimajući za njega oko sedam godina ako je živio dvadeset jednu godinu, ili, ako je živio šezdeset, možda dvadeset godina — uvijek dužina vremena koje je prespavao u zemaljskom životu — mora tada doživjeti ukupni učinak kojeg je imao na egzistenciju Zemlje — egzistenciju stvorenu od bogova da nosi svijet, uz pomoć ljudske rase, malo naprijed u njegovu napredovanju. Sve do kraja ovog pregleda njegovih noći unatrag nakon smrti, čovjek je stjecao znanje o tome što je on sam postao, o njegovu značaju za kozmos. Sada mora doživjeti kako je njegov život utjecao na samu Zemlju. To uzima dugo vremena — pola vremena, zaista, između zemaljske smrti i novog zemaljskog života. Sutra ćemo o ovome govoriti detaljnije.

Nakon što idemo natrag kroz naše noći, dolazimo do našeg rođenja; i stigavši tamo, nakon tog putovanja unatrag kroz duševni svijet, moramo naći put natrag do našeg prethodnog zemaljskog života. To čovjeku omogućuje da prenese sa sobom taj prethodni život za oblikovanje njegova sljedećeg života na Zemlji.

Ovdje ulazimo u oblast starog inicijacijskog znanja (koje danas mora biti obnovljeno na način pogodan za čovjekove sadašnje sposobnosti). Staro inicijacijsko znanje vodilo je ljude preko do religijskog iskustva. Jer inicijacijsko znanje je uvijek istinsko znanje, ali takvo da vodi iz svijeta čula u duhovno, i to tako da je ljudska volja potaknuta da uzme religijski oblik. Na stupnju inicijacije koji vodi do već opisanog intuitivnog znanja, uvijek je bilo prepoznato kao od krajnje važnosti da kada se čovjek vraća natrag do svog prethodnog života na Zemlji, na putu treba sresti biće koje može postati njegov vodič nakon smrti.

U određenim oblastima Zemlje čovjek bi sebi rekao: U mom zemaljskom životu moram apsorbirati učenje posljednjeg Bodhisattve koji će se pojaviti na Zemlji. Čovjek je možda živio tri stotine godina nakon pojave tog Bodhisattve. Ali kada nakon smrti ide natrag do svog prethodnog života na Zemlji, dolazi u vrijeme kada je posljednji Bodhisattva živio na Zemlji. U starom inicijacijskom znanju, ovaj susret s posljednjim Bodhisattvom koji će se pojaviti na Zemlji je gledan kao omogućavanje čovjeku da ostvari stvarni kontakt s njegovim vlastitim prethodnim zemaljskim životom — što znači pronalaženje neophodne snage za vječni život, jer to se može naći jedino kada je ostvaren stvarni kontakt s prethodnim zemaljskim životom.

Bilo kakva mogućnost tog sastanka s Bodhisattvom, koji je sišao na Zemlju iz izvjesnih duhovnih oblasti, nestala je u određenom vremenu u ljudskoj evoluciji, u evoluciji svijeta. I danas čovjek ne bi mogao, kada je nakon smrti otišao natrag do njegova zadnjeg rođenja i začeca, ići dalje i napraviti kontakt s njegovim prethodnim zemaljskim životima. Put do toga od čovjeka je mogao biti nađen tijekom prvog milenija zemaljske evolucije prije Misterija na Golgoti, kada je, idući natrag, stigao do vremena posljednjeg Bodhisattve. Danas će, međutim, naći put jedino ako poduzme putovanje pod vodstvom onog Bića koje se ujedinilo sa Zemljom kroz Misterij na Golgoti; ako, drugim riječima, uđe u takav odnos s Misterijem na Golgoti da Krist može postati njegov vodič. Jer Krist je sakupio u Sebe sve one snage liderstva za život između smrti i ponovnog rođenja koje su pripadale Bodhisattvi koji se pojavio na Zemlji.

Dakle događaj Misterija na Golgoti, sa svojim posebnim djelovanjem na naše iskustvo između smrti i ponovnog rođenja, jedna je od najvažnijih činjenica u cjelokupnoj evoluciji Zemlje. Ako bilo tko želi učiti o duhovnoj evoluciji Zemlje i mjestu koje zauzima u duhovnoj evoluciji kozmosa, i ako povrh toga želi shvatiti kroz što čovjek prolazi u vezi s duhovnom evolucijom Zemlje i kozmosa tijekom njegova života između smrti i novog rođenja, tada Misteriju na Golgoti mora dati pravo mjesto u cjelokupnoj evoluciji svijeta. Za ljude danas, stoga, mora biti nađen put koji će skrenuti pažnju sa evolucije čovjeka na evoluciju svijeta, tako da se Misterij na Golgoti vidi u svom njegovu temeljnom značaju za tijek događaja u evoluciji Zemlje i evoluciji čovjeka unutar zemaljske.

S ovim stvarima, onoliko koliko ih moderno inicijacijsko znanje može otkriti — stvarima povezanim s kasnijim iskustvima ljudskih bića nakon smrti, kada su u sjećanju otišli natrag kroz njihova noćna iskustva — dalje ćemo se baviti sutra, u vezi s evolucijom svijeta.

PREDAVANJE IX

DOŽIVLJAJI IZMEĐU SMRTI I PONOVOG ROĐENJA

Moje jučerašnje predavanje sam počeo s kratkim pregledom čovjekovih doživljaja pri spavanju, i kako u izvjesnom smislu oni nagovješćuju njegove doživljaje nakon smrti. Ti doživljaji pri spavanju leže izvan takozvanog praga koji je, tijekom ovih naših dana ovdje, često bio spominjan. Iskustva koja ću sada opisati prošla su sva ljudska bića u snu, premda se u životu na Zemlji ne uzdižu u običnu svijest, već su dostupna jedino za Imaginaciju, Inspiraciju i Intuiciju. Zbog toga što ne ulaze u svijest, ne bi trebali vjerovati da ne postoje; ona postoje, i mi prolazimo kroz njih. Ako smijem dati usporedbu — to je kao da je čovjek vođen kroz sobu vezanih očiju. On ne vidi ništa, ali mora se naprezati da hoda, i može imati neko iskustvo o mnogim stvarima u sobi, premda ih ne može vidjeti. Ono što ću opisati u vezi vremena između odlaska na spavanje i buđenja utopljeno je, takoreći, u tami, pošto je svijest za to slijepa ali je izvjesno da je to proživljeno od ljudskih bića, i učinci svega što doživimo pri spavanju ulaze u naš budan život. Dakle ispravno razumijemo što bilo tko prolazi, od vremena buđenja do odlaska na spavanje, tek kada na to pogledamo kao kombinaciju naknadnog učinka njegova zadnjeg spavanja s bilo čime što god da radi preko njegova fizičkog i eterskog tijela tijekom dana.

Sada kada čovjek ide na spavanje, najprije se nad njime nadvije neodređeni osjećaj anksioznosti. U običnom životu na Zemlji ta anksioznost se ne uzdiže u svijest, zapravo se ne manifestira; ali je tu kao proces u čovjekovu astralnom tijelu i egu, i on njegove rezultate prenosi u njegovo budno stanje tijekom sljedećeg dana. Ako ta anksioznost ne bi bila prenesena, ne bi u budnom stanju djelovala kao sila u fizičkom i eterskom tijelu, čovjek ne bi mogao držati na okupu njegovu fizičku konstituciju tako da, na primjer, na pravi način može izlučivati soli i slične supstance. To izlučivanje, nužno za organizam, u potpunosti je učinak podsvjesne anksioznosti tijekom života pri spavanju. Najprije od svega pri spavanju, dakle, ulazimo u ono što bih mogao nazvati sfera anksioznosti.

Zatim se pojavljuje stanje u duši kao kontinuirano njihanje amo-tamo, od stanja unutarnjeg mira do nelagode — takvo kretanje amo-tamo da, ako bi ga čovjek bio svjestan, mogao bi vjerovati da naizmjenice počinje padati u nesvijest a potom se oporavlja. Tako tjeskoba postavlja stalno izmjenjivanje samokontrole i gubljenja iste.

Treće dolazi osjećaj stajanja na ivici ponora sa tlom koje izmiče pod nogama i da se u svakom trenutku može pasti u dubine.

Vidite da u ovom trenutku kada čovjek pada u san, uvjeti u kozmosu se već počinju uzdizati od fizičkog do moralnog. Jer drugo stanje u koje ulazimo pri padanju u san može se ispravno prosuditi jedino kada prepoznamo da moralni zakoni u kozmosu imaju valjanost prirodnih zakona na Zemlji — odnosno, jedino, kada njihovu stvarnost osjećamo s istom sigurnošću koju smo imali govoreći o kamenu koji pada na tlo, ili o pogonu pokretanom njegovom parom. Ipak, u zemaljskom životu,

pošto je čovjekova snaga još ograničena, on je za sada zaštićen blagotvornim vodstvom svijeta od svjesnog doživljavanja svega kroz što svake noći prolazi nesvjesno.

Poredak kozmosa je takav da čak i stvari koje blistaju u najvećoj ljepoti, najuzvišenijem sjaju, moraju imati korijene u tuzi, patnji i odricanju. U pozadini svake divne pojave je bol i samoporicanje. To je u univerzumu jednako neizbježno kao što zbroj kutova trokuta mora dati 180 stupnjeva. Puka je glupost pitati zašto bogovi nisu tako organizirali kozmos da čovjeku daje samo ugodu. Oni prouzrokuju nužnosti. To je zaista proricano, na primjer u egipatskim misterijima. Oni su svjesnu percepciju onog što se događa pri spavanju zvali — tjeskoba, ljuljanje amo-tamo između držanja za sebe i postajanja bespomoćnim, i stajanja na ivici ponora — svijetom tri željezne nužnosti.

Ovi doživljaji tijekom spavanja proizvode u čovjeku, opet nesvjesno, duboku čežnju prema božanskom za koju tada osjeća da ispunjava, prodire, prožima, cijeli kozmos. Za njega, tada, kozmos se pretvara u vrstu lebdeće, tkajuće, stalno pokretne formacije oblaka, u kojoj živi, u svakom trenutku može osjetiti sebe živim, ali u isto vrijeme shvaćajući da u svakom trenutku može biti uronjen u sve to tkanje i život. Čovjek sebe osjeća isprepletenim s tkajućim, navirućim kretanjima božanskog kroz svijet. I u panteističkom osjećaju za Boga koji tijekom budnog života dođe svakom zdravom ljudskom biću, postoji posljedica, konzekvenca, u panteističkom osjećaju za Boga koji je nesvjesno doživljen tijekom spavanja. Čovjek tada osjeća da je njegova duša ispunjena unutarnjim nesvjesnim uvjerenjem, rođenim, može se reći, iz tjeskobe i bespomoćnosti; i ispunjena također s nečime kao unutarnja sila gravitacije umjesto uobičajene gravitacije fizičkog svijeta.

Ružokrižarska misterijska učenja su dala izraz onome što se nadvija nad čovjekom kada uroni u oblast tri željezne nužnosti. Objašnjen je doživljaj koji će učenicima doći neposredno nakon odlaska na spavanje. Kazano im je: Vaša dnevna iskustva uranjaju u kretanja, lebdeće formacije oblaka, ali oni se otkrivaju kao da imaju prirodu bića. Vi ste sami isprepleteni s tim oblacima, i lebdite u tjeskobi i bespomoćnosti na rubu ponora. Ali već ste otkrili što treba doći do vaše svijesti u tri riječi — riječi koje trebaju obuzeti cijelu vašu dušu: *Ex Deo nascimur*. Ovo *Ex Deo nascimur*, tako nejasno za običnu svijest, ali podignuto u svijest za studente novih Misterija, prvo je što čovjek doživljava pri ulasku u stanje spavanja.

Kasnije ćemo u ovim predavanjima vidjeti kako ovo *Ex Deo nascimur* također igra povijesnu ulogu u svjetskoj evoluciji čovječanstva. Ono što sada opisujem je uloga koju igra tijekom zemaljske egzistencije u životu svakog pojedinog čovjeka, osobno, individualno.

Ako čovjek nastavlja spavati, slijedeći stupanj je da uobičajeni pogled na kozmos, kakav je viđen sa Zemlje, nestaje. Dok su noću na Zemlji blistave, sjajne zvijezde tamo za njega, zajedno s Mjesecom, a danju Sunce igra na njegovim osjetilima, u određenom trenutku tijekom spavanja vidi kako cijeli zvjezdani svijet iščezava. Zvijezde nestaju kao fizički entiteti, ali na mjestima gdje su se za osjetila pojavljivale fizički, iz njihovih zraka — koje su iščezle — izlaze geniji, duhovi, bogovi, zvijezda. Za svjesnu inspiraciju kozmos se mijenja u univerzum koji govori, deklarirajući se kroz

glazbu sfera i kozmičku riječ. Tada je kozmos izgrađen od živih duhovnih bića, umjesto kozmosa vidljivog čulima sa Zemlje.

To je doživljeno na takav način da, ako bi toga čovjek postao svjestan, osjećao bi kao da je cijeli duhovni kozmos, sa svih strana, izricao presudu o tome što je kao ljudsko biće od sebe napravio preko svih njegovih djela, i dobrih i zlih. Osjećao bi da je u njegovoj ljudskoj vrijednosti vezan s kozmosom.

Međutim, ono što mu dolazi najprije od svega je — i kada bi to mogao doživjeti svjesno, kao što to može Inspiracija, to bi zamijetio — zbunjujuće, i njemu je potreban vodič. U sadašnjem periodu ljudske evolucije taj se vodič pojavljuje ako je, tijekom života na Zemlji, u svoju dušu i srce čovjek utkao nit koja ga ujedinjuje s Misterijem na Golgoti; odnosno, ako je stvorio vezu s Kristom, koji je, kao Isus, prošao kroz Misterij na Golgoti. Osjećaj koji u sadašnje vrijeme odmah ščepa čovjeka — sutra ćemo govoriti o drugim epohama — je takav da bi se, u sferi u koju sada ulazi, njegova zbunjena duša sigurno dezintegrirala ako Biće koje je postalo sam život njegovih koncepcija i osjećaja, i impulsa njegova srca — ako Krist ne bi bio njegov vodič.

Pristupanje Krista kao Vodiča — koji u toj sferi mora biti shvaćen kao povezan sa životom Sunca, baš kao što je čovjek povezan s zemaljskim životom — ponovno je osjećan na isti način kao kada je to srednjovjekovna škola misterija postavila pred duše učenika s riječima: *In Christo morimur*. Jer osjećaj je da duša mora iščeznuti ako nije umrla u Kristu, time umirući u kozmičkom životu.

Na ovaj način čovjek živi kroz doživljaje spavanja. Nakon percipiranja zvijezda u kozmosu u njihovu esencijalnom biću, i pošto ne može postići svjesnu budnost u ovoj sferi, preplavljuje ga težnja da se vrati u sferu gdje je svjestan. Zato se mi budimo; to je sila s kojom smo probuđeni. Razvijamo nesvjestan osjećaj da, zbog onog što smo apsorbirali od stvarnog bića zvijezda, od zvjezdanih bogova, kada se probudimo nećemo biti duhovno prazni; jer dolje sa nama donosimo, u dnevni život tijela, duh koji boravi u našoj duši.

Učenici srednjovjekovnih misterijskih središta su učinjeni svjesnim ovog osjećaja, trećeg u nizu noćnih, osobnih doživljaja ljudskih bića na Zemlji, trećom izrekom: *Per spiritum sanctum reviviscimus*. Ovaj trostruki doživljaj duhovnog svijeta koji leži izvan Čuvara praga — koji je ignoriran jedino od čovjeka sadašnje epohe — je dakle opaziv u tri stupnja, i u isto vrijeme oni utiskuju u ljudsku dušu ono što se zaista može zvati Trojstvo — Trojstvo koje prožima duhovni život, tkajući i živeći kroz njega.

Ono što sam ovdje opisivao doživljeno je od čovjeka svake noći u slici, i u tu sliku su utkana njegova dnevna iskustva, idući unatrag u vremenu. Baš kao što naše zemaljske doživljaje nalazimo isprepletene s onima od prirodnih procesa tijekom budnog života, tako tijekom noći doživljavamo to ponavljanje unatrag isprepletено sa sjećanjima na zvjezdani svijet. Ali sve je to na početku slika.

To može biti shvaćeno tek kada je čovjek prošao kroz vrata smrti. Ovdje na Zemlji je to slika doživljena unatrag. Ona postaje stvarna tek kada smo, nakon tri ili četiri dana, kompletirali panoramski pregled naših sjećanja jučer opisanih, i ulazimo u duhovni svijet ne više u smislu slike, kao što radimo svake noći, već u stvarnosti.

Ako bilo tko želi s pravim razumijevanjem staviti pred svoju dušu doživljaje kroz koje se prolazi svjesno nakon što se prođe kroz vrata smrti, na umu treba imati

sljedeće. Bogovi, duhovna Bića koja susrećemo od metamorfoziranih zvijezda, u njihovim životima imaju različit kozmički smjer od onog kojeg slijede ljudska bića u njihovoj zemaljskoj egzistenciji. Ovdje dodirujemo veoma važnu istinu o duhovnim svjetovima, premda to obično nije prepoznato kada se o duhovnim svjetovima govori teoretski i sa malo percepcije. Kada smo kao zemaljski ljudi svjesni u zemaljskoj egzistenciji, imamo fizičko i etersko tijelo tako organizirano da kasnija iskustva uvijek slijede ranija i nalazimo se nošeni duž određene struje vremena. To je osobina našeg fizičkog i eterskog tijela da imaju takvo usmjerenje u kozmosu. Utoliko što smo ljudska bića, sve doživljavamo u tom nizu.

Ona bića koja susrećemo uzdižući se u život između smrti i ponovnog rođenja — kada otkrivamo stvarnost iza slika naših doživljaja spavanja — kreću se i dolaze pred nas iz suprotnog smjera. Tako da, u skladu s onim što se u zemaljskom životu naziva vrijeme, moramo reći: Bogovi imaju duhovna tijela — moglo bi se jednako dobro reći, tijela od svjetlosti — s kojima se kreću od najudaljenije budućnosti prema prošlosti.

Tijekom vremena između smrti i ponovnog rođenja naša tijela su takve iste prirode; stječemo ih baš kao što ovdje na Zemlji stječemo fizičke supstance našeg fizičkog tijela. Božanska tijela nas odjenu, i sa njima mi oko nas ocrtavamo ono što sam u mojoj knjizi *Teozofija* nazvao duhovni-čovjek i životni-duh. Tako radeći mi zatičemo naš smjer rezerviranim, i tako proživljavamo naš život unazad dok ne dosegneмо naše rođenje i začecje. U životu na Zemlji mi počinjemo od rođenja ili začecja, i — i ako pomislimo na krug — tijekom egzistencije na Zemlji mi kompletiramo gornju polovinu. Kada je ta egzistencija završena, kroz donju polovinu kruga vraćamo se do našeg rođenja i začecja. Baš kao što napuštajući naš dom možemo hodati u određenom smjeru i vratiti se, kompletirajući krug u prostoru, tako — pošto u svijetu u kojeg ulazimo nakon smrti nema prostora — sada moramo kompletirati krug u *vremenu*. U vremenu, to je izlazak vani i povratak. Između rođenja i smrti mi izlazimo vani i zatim, imajući to iskustvo, idemo natrag kroz doživljaje naših noći kao duhovnih stvarnosti, dok se ne vratimo u točku u vremenu u kojoj smo počeli.

U ovom dobu materijalističkog mišljenja malo je kazano o ovakvim krugovima života, i ako ćemo naći riječi za izraziti ono što se zaista događa moramo ići natrag u ljudskoj evoluciji na Zemlji. Ako se okrenemo staroj orijentalnoj mudrosti, s njenim manje svjesnim uvidom u stvari nego ga mi imamo danas, i njenom snolikom vidovitošću, tamo nalazimo divan izražaj, evidentno izvučen iz uvida kojeg mi možemo obnoviti ako prijedemo prag sa stvarnim razumijevanjem, i svjesno prođemo pokraj Čuvara kada ulazimo u duhovni svijet.

Kada je duhovni svijet opisan teorijama izgrađenim u svakom slučaju polu-intelektualno, to nije daleko od materijalističke slike kozmosa. One pokazuju ljudsko biće kako počinje njegov život rođenjem, zatim postaje dijete a kasnije omladinac ili mlada djevojka, stareći i približavajući se smrti — a zatim neprestano po ravnoj liniji koja naravno nikada nije dovedena do kraja. Svatko sa znanjem Inicijacije zna kako je besmisleno govoriti o kraju. Ta staza nema završetka: vraća se sebi. A predivan izraz korišten od starih orijentalnih Inicijata za opisati tu činjenicu je „kotač rađanja”.

Mnogo se govori o ovom „kotaču rađanja”, ali sada malo toga ukazuje na istinu. Zapravo smo završili prvi okret tog kotača na kraju našeg putovanja oko zvijezda, što

uzima oko trećine našeg cijelog zemaljskog života — odnosno, vrijeme, koje na Zemlji provedemo u spavanju. Tada smo završili prvo okretanje, i u životu između smrti i ponovnog rođenja možemo iščekivati daljnje okretanje kotača.

Tako stoje stvari kada, sa znanjem probuđenim preko Imaginacije, Inspiracije i Intuicije, utiremo naš put u svjetove koji leže iza vela čulnog svijeta. To su svjetovi koji su jednom, u dalekom periodu evolucije, bili za čovjeka otvoreni kao nasljeđe iz prošlog doba, kada se udruživao s božanskim duhovnim bićima na opisani način. Tek kada nas neki uvid u duhovne svjetove odvede natrag u drevna vremena, kada su ljudi znali o tim svjetovima, postaje moguće razumjeti sve što nam je došlo dolje od stare mudrosti. I zatim smo ispunjeni divljenjem za ovu prvobitnu mudrost čovječanstva. Tako da svatko tko je u današnje vrijeme primio Inicijaciju ne može nego na te drevne dane čovjekove zemaljske egzistencije gledati s divljenjem, s poštovanjem.

Iz ovoga se može vidjeti još nešto — da jedino preko današnje duhovne znanosti možemo doći do prave forme u kojoj su stvari bile percipirane od starih. Ljudi koji žele ušutkati duhovnu znanost nemaju načina za razumjeti jezik govoren od onih koji su posjedovali prvobitnu mudrost čovječanstva; stoga oni fundamentalno nisu u stanju opisati stvari povijesno. Oni koji o duhovnom svijetu ne znaju ništa često su sasvim naivni u načinu na koji izlažu i tumače stare zapise prvobitnih naroda. Dakle, u dokumentima koji možda sadrže prvobitnu mudrost sada nejasnu, nalazimo kako odzvanjaju predivne riječi kao „kotač rađanja”. Te riječi moraju biti shvaćene ponovno otkrivajući stvarnost na koju aludiraju. Ljudi koji žele dati sliku prave povijesti čovječanstva na Zemlji ne smiju stoga zazirati od toga da prvo nauče značenje jezika korištenog u onim davnim danima.

Mogao sam sasvim dobro početi oslikavajući povijesnu evoluciju čovječanstva u terminima korištenim u drevnim zapisima; ali tada ne biste čuli riječi korištene čisto kao riječi, pošto su toliko česte u današnjem svijetu. Stoga, ako će netko dati pravu sliku tog dijela svijeta stvarnosti proživljenog od čovjeka tijekom njegova povijesnog perioda, treba početi opisujući njegovu povezanost s duhovnim svjetovima. Jer jedino na taj način nam je omogućeno da nađemo svoj put u vezi korištenog jezika, i svega što je napravljeno u tim drevnim vremenima da se održi veza s duhovnim svjetovima.

Jučer sam opisao kako su druidski svećenici postavili kamenje i zastrli ga na takav način da su, zureći u sjenu bačenu unutar te strukture i gledajući kroz stijene, mogli doći do informacije u vezi volje duhovnih svjetova utisnute u fizičkom. Ali je također još nešto bilo povezano s tim. U duhovnom svijetu nema samo odlazak, već također uvijek i povratak. Baš kao što postoje snage vremena koje nas nose naprijed kroz fizičku egzistenciju na Zemlji, a nakon smrti nas ponovno povlače natrag, tako i, u strukturama postavljenim od Druida, postoje snage koje silaze odozgo a također i snage koje se uzdižu odozdo. Stoga je u tim strukturama druidski svećenik gledao i silaznu i uzlaznu struju. Kada su njihove strukture bile postavljene na odgovarajućim mjestima, svećenici su mogli percipirati ne samo volju božanskih Duhova koja silazi dolje iz kozmosa već su — jer u uzlaznoj struji jednodimenzionalno je prevladavalo — mogli percipirati dobre i loše elemente koji su pripadali članovima njihove zajednice i tekle od njih u kozmos. Dakle te stijene su služile kao opservatorij za druidske svećenike, omogućavajući im da vide kako su duše njihova naroda stajale u odnosu na kozmos. [Pogledajte svezak od četiri predavanja koje je Dr. Steiner dao u rujnu, 1923, kratko nakon

povratka na kontinent iz Penmaenmawr-a. Tom je naslovljen: *Čovjek u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*. Ta tri predavanja je slijedilo četvrto, *Inicijacija Sunca druidskog svećenika i njegova znanost Mjeseca*.]

Sve te tajne, sve te misterije, povezane su sa stvarima koje su zaostale iz drevnih vremena, a sada postoje u tako dekadentnom obliku. Mogu se razumjeti tek kada je kroz snagu individualne Imaginacije, Inspiracije i Intuicije, svijet Duha još jednom podignut iz svoje skrivene egzistencije i doveden u svijest.

Ta kružna kretanja — što se naravno misli metaforički, pošto je kretanje u jednodimenzionalnoj oblasti — ponavljaju se stalno tijekom čovjekova života između smrti i novog rođenja. I kao i ovo okretanje — izlazak od rođenja do smrti i povratak od smrti do rođenja — tako i ostala imaju svoj tijek u cjelokupnom čovjekovu životu između smrti i ponovnog rođenja, ali na takav način da uvijek postoji promjena nivoa između iskustva odlaska i iskustva povratka. U prvoj rundi kotača rađanja, distinkcija leži u našem doživljavanju odlazne polovine sve do smrti, i povratne polovine — koja traje, mjereno zemaljskim vremenom, trećinu našeg života na Zemlji — neposredno nakon fizičke smrti. Tada je prva runda kompletirana. Ostale slijede, i mi nastavljamo raditi ovakve runde dok ne dođemo na sasvim određeno mjesto od kojeg možemo putovati natrag na način koji ću opisati sutra. Nastavljamo kompletirati ove runde kotača dok ne dosegneмо točku, u našem životu kao cjelini, koja naznačuje smrt koju doživljavamo u našoj zadnjoj inkarnaciji.

Dakle u krugovima — premda je naše prvo iskustvo nakon smrti gledanje unatrag, življenje unatrag — mi proživljavamo ono što prolazimo između naše zadnje smrti i zadnjeg rođenja u zemaljsku egzistenciju. Svako od tih kružnih putovanja u svom odlasku odgovara kozmičkom životu spavanja. Ako bi netko dalje opisivao ove krugove, rekao bi da odlazak uvijek odgovara životu nakon smrti, u tome da čovjek cijelim svojim bićem više izlazi u kozmički svijet i svjestan je da živi u njemu — postajanja jedno s njim.

Kada se čovjek vraća sebi iz kozmičkog svijeta, taj povratak korespondira s njegovim radom na onome što je tamo doživio, i sada shvaća da je ujedinjen sa sobom. Kao što ovdje na Zemlji moramo imati izmjenu spavanja i budnosti za zdrav život, između smrti i novog rođenja moramo uvijek doživjeti istjecanje u kozmos, kada se osjećamo veliki i sveobuhvatni kao i sam kozmos, i kreacije i djela kozmosa percipiramo kao naša vlastita. Identificiramo se s cijelim univerzumom tako potpuno da kažemo: Ono što si promatrao s fizičkim očima kao stanovnik Zemlje; ono što je gledalo dolje na tebe u njegovoj fizičkoj refleksiji kao zvjezdani kozmos — u tome sada živiš. Nisu to, međutim, fizičke zvijezde već božanska duhovna bića koja sada ujedinjuju njihovu egzistenciju s vašom. Vi ste se, takoreći, rastopili u život kozmosa, i božanska duhovna bića kozmosa žive unutar vas. Vi ste se sa njima identificirali. To je jedan dio iskustva koji prolazimo između smrti i novog rođenja — bez obzira zovete li to kozmička noć ili kozmički dan. Bogovima koji žive u duhovnom svijetu je naravno svejedno koji se termin koristi na Zemlji. Da bi sebi donijeli kući ono što smo tamo doživjeli, moramo koristiti zemaljski oblik govora, ali mora biti takav da odgovara stvarnosti.

Vremenu u kojem rastemo s kozmosom, identificiramo se s cijelim kozmosom, slijede druga vremena kada se povlačimo, takoreći, u jednu točku unutar nas — kada

sve što smo prvo doživjeli kao izliveni u cijeli kozmos sada osjećamo kao kozmičko sjećanje, iznutra ujedinjeno s nama. Osjećamo kotač rađanja kako se neprekidno okreće, noseći nas vani u kozmos i natrag u sebe, da tamo u minijaturi doživimo sve što smo doživjeli tamo vani. Zatim ponovno idemo vani, i ponovno se vraćamo, slijedeći spiralnu stazu. Kotač rađanja može zaista biti opisan kao spiralno kretanje, stalno se okrećući u sebi. Na ovaj način, između smrti i novog rođenja, napredujemo kroz izmjenjivanje samog iskustva i predaje. Reći to, međutim, vodi nas samo toliko daleko da opišemo događaje na Zemlji tijekom dvadeset četiri sata govoreći: Ljudsko biće spava i budno je. Samo smo toliko otišli daleko s ovakvim opisom čovjekova iskustva između smrti i novog rođenja u duhovnom svijetu. Jer odlazna predaja i povlačenje sebe ponovno natrag u duhovni svijet slični su budnosti i spavanju u zemaljskom životu. I kao što u zemaljskom životu samo oni događaji koje je čovjek proživio nalaze mjesto, tako i u kompletiranju ovih kotača rađanja i smrti involvirani duhovni događaji su oni koje je čovjek stvarno doživio između smrti i ponovnog rođenja. Da bi dokučili te događaje moramo formirati čvrstu koncepciju o tome kako stvari zaista stoje za čovjeka u zemaljskom životu.

Striktno govoreći, čovjek je budan jedino u njegovu konceptualnom svijetu i blisko povezanom dijelu njegova svijeta osjećaja. Kada nešto želi napraviti, makar samo uzeti olovku, njegova namjera živi u konceptu i gađa dolje u volju, koja zatim pravi zahtjev za mišiće, dok mu ne dođe slijedeći koncept o dohvaćenju olovci. Sva ta aktivnost, izražavanje njegove volje i želje, za njegovu zemaljsku svijest ostaje umotana u tamu; nalikuje njegovu životu spavanja. Mi smo normalno budni jedino u našim konceptima i dijelu našeg života osjećaja. U drugom dijelu naših osjećaja, dijelu koji odobrava ili ne odobrava akcije volje, i u samoj volji, mi spavamo.

Sada, mi naše misli ne nosimo s nama nakon smrti. U taj život nakon smrti nosimo ih onoliko malo koliko ih sa sobom nosimo noću. U svijetu između smrti i novog rođenja naše vlastite misli moramo formirati prema tom svijetu. Međutim, sa sobom nosimo ono što leži u našoj podsvijesti — našu volju i dio naših osjećaja povezan s njom. Upravo sve čega smo nesvjesni u zemaljskom životu, sve što živi u našim impulsima i željama, i u našoj volji koja je pod utjecajem osjetila, i sve što živi duhovno u našoj volji — sa svim tim prolazimo kroz vrijeme između smrti i ponovnog rođenja, praveći svjesnim naše kozmičke misli o našim nesvjesnim iskustvima na Zemlji.

Ako želimo razumjeti vremena proživljena neposredno iza vrata smrti, mora nam biti jasno da iskustva koja od fizičkog tijela dolaze pred dušu uzimaju različit aspekt čim više ne posjedujemo fizičko tijelo. Nije to vaše fizičko tijelo, sa svojim kemijskim supstancama, koje doživljava glad i žeđ; to su doživljaji duše. Međutim preko fizičkog tijela su sve te žudnje zadovoljene ovdje na Zemlji. Glad živi u duši, i u zemaljskom životu glad je zadovoljena preko tijela; preko tijela žeđ je utomljena, premda žeđ, također, živi u duši. Kada ste prošli vrata smrti više nemate fizičko tijelo, ali još uvijek imate žeđ i glad. Nosite ih kroz vrata smrti, i trećinu duljine vašeg života na Zemlji, dok idete unatrag kroz vaše noći, imate vremena odviknuti se od žeđi, gladi, i svih drugih želja doživljenih jedino preko tijela. U tome se sastoji unutarnje iskustvo nakon smrti te trećine vašeg života na Zemlji: sve što može biti zadovoljeno jedino

preko tijela — ili u svakom slučaju jedino u zemaljskom životu — očišćeno je od duše, i duša je oslobođena od tih želja. Kasnije ćemo vidjeti što leži dalje.

Sada sam vam dao opis dijela čovjekova iskustva nakon što prođe kroz vrata smrti — opis temeljen na onom u što smo danas ulazili. Sutra ćemo pogledati dalje u život između smrti i ponovnog rođenja, u njegovu vezu s cjelokupnom zemaljskom evolucijom čovječanstva. Mora nam, međutim, biti jasan obim događaja koji ulaze u zemaljski život. Veliki dio onoga što sada može biti istraženo jedino preko Imaginacije, Inspiracije i Intuicije jednom je ljudima bilo otvoreno preko neke vrste instinktivne vizije. Za njih noć nije bila tako zatvorena knjiga. Njihov budan život odvijao se više snoliko, i u svojim snolikim slikama otkrivao je više duhovnog svijeta.

Sada bih vam želio skrenuti pažnju na nešto što ćete jasnije vidjeti tijekom slijedećih par dana. Živimo u dobu kada su ljudska bića u najvišem stupnju izložena opasnosti od gubljenja svih veza s duhovnim svijetom. I možda, kako smo ovdje toliko blizu centrima koji podsjećaju na stare europske Druide, bilo bi prikladno spomenuti određene simptome, koji, premda sami po sebi nisu štetni, pokazuju ne samo što se odvija na Zemlji već također i što se događa duhovno iza scena egzistencije.

Sada razmotrite srednjovjekovnog čovjeka, uključujući njegovu sjenovitu stranu; razmotrite takozvano mračno doba; sve to usporedite s današnjim čovječanstvom. Uzeti ću samo dva simptoma koja nam mogu pokazati kako, sa duhovnog stajališta, trebamo gledati na svijet. Okrenite se srednjovjekovnoj knjizi. Svako pojedino slovo je kao oslikano. Izgleda nam zapravo da vidimo kako je oko počivalo na tim slovima. Cjelokupno piščevo raspoloženje duše, kada je u onim danima počivao nad napisanim slovima, bilo je podešeno da duboko uđe u ono što god mu je došlo kao otkrivenje duhovnih svjetova.

A sada razmotrite velik dio današnjih rukopisa — to je jedva čitljivo! Slova ne mogu dati bilo što kao što je zadovoljstvo koje se ima od oslikavanja; bačena su na papir kao sa mehaničkim pokretom ruke — ili tako veoma često izgleda. Nadalje već je počelo vrijeme kada više neće biti nikakvog pisanja rukom — ništa osim strojnog pisanja — i više nećemo doživljavati nikakvu vezu s riječima na papiru. To, i motorno vozilo, dva su simptoma koja pokazuju što se odvija iza scena egzistencije, i kako su ljudska bića vođena sve dalje i dalje od duhovnog svijeta.

Nemojte misliti da želim stati pred vas kao tipični reakcionar koji bi želio zaustaviti vozila i pisače strojeve, ili čak ovaj strašan rukopis. Svatko tko shvaća kako stvari u svijetu idu, vrlo dobro shvaća da te stvari moraju biti; one su opravdane. Stoga nema ni govora da ih se ukine; samo govorim da u vezi s njima trebamo paziti. Te stvari moraju doći i moraju biti prihvaćene na isti način na koji prihvaćamo noć i dan, premda se entuzijazam za njih može naći uglavnom među ljudima koji su snažno naklonjeni materijalizmu. Međutim, sav taj razvoj, nečitljiv rukopis, nesretna buka pisaćih strojeva, i strašna jurnjava motornih vozila — sa svime se time treba suočiti da bi čovjek mogao ispravno razviti energičan pristup duhovnom znanju, duhovnom osjećaju, i duhovnoj volji. Nije u pitanju borba protiv materijalnog, već o upoznavanju njene stvarnosti i nužnosti; i također u viđenju kako je esencijalno da snaga duha treba biti dovedena protiv slamajuće težine fizičke egzistencije. Tada, preko ljuljanja njihala između vozila i pisaćih strojeva i Imaginacije i uvida u duhovni svijet — plod

duhovno znanstvenog rada — zdrav razvoj čovječanstva može ići dalje, koji u suprotnom slučaju može biti jedino s predrasudama.

To treba reći posebno u Penmaenmawr-u, jer ovdje, s jedne strane, opažamo kako Imaginacije starih dana Druida ostaju, kao što sam već opisao; dok s druge strane otkrivamo kako su silovito te Imaginacije uništene jurnjavom motornih vozila kroz atmosferu.

PREDAVANJE X

ČOVJEKOV ŽIVOT NAKON SMRTI U DUHOVNOM KOZMOSU

Ako želimo pred naše duše postaviti prirodu naših doživljaja između smrti i ponovnog rođenja, iznad svega moramo dokučiti veliku razliku između njih i onih iz zemaljskog života. Ovdje na Zemlji mi što god da radimo izvršavamo na takav način da jednom kada je napravljeno, od nas se odvaja — više ne pripada nama. Na primjer, mi izrađujemo razne stvari i one od nas postaju nezavisne. Većina ljudi ih se oslobađa tako da ih proda. Stoga nalazimo da sve što čovjek pravi na Zemlji, kao rezultat njegove volje, ide u svijet na takav način da osjeća relativno — izričito kažem, relativno — malo povezanosti s tim. A misli iz kojih stvara nešto na Zemlji klize natrag unutar njega, u njegovo unutarnje biće, gdje ili ostaju samo pasivne ili postaju sjećanja, navike, sposobnosti.

Između smrti i novog rođenja je različito. Tamo, sve što čovjek postiže utječe u njega natrag, u izvjesnom smislu.

Sada se moramo sjetiti da ovdje na Zemlji mi izvršavamo impulse naše volje na stvari koje pripadaju carstvima prirode — na minerale, biljke i životinje. Mi ih više ili manje oblikujemo, pomičemo okolo, i čak druge ljude postavljamo u kretanje.

U duhovnom svijetu, između smrti i ponovnog rođenja, mi smo među čisto duhovnim bićima, dijelom među onima čija je cjelokupna egzistencija bila u duhovnom svijetu, koja nikada nisu bila utjelovljena u zemaljskoj supstanci. Među takva bića spadaju više hijerarhije — Anđeli, Ekskuziji, Serafini i Kerubini. Mogu se uzeti i druga imena; ali ovdje se, također, nema potrebe svađati oko terminologije. Ta imena su stara i časna; mogu se koristiti i sada za ono što ponovno otkrivamo u duhovnim oblastima.

U skladu s tim, između smrti i ponovnog rođenja, čovjek boravi dijelom među takvim bićima, a dijelom među dušama ljudi koji su odbacili njihova zemaljska tijela i odjenula duhovna; ili među onim dušama koje čekaju njihov ponovni silazak na Zemlju. Ta koegzistencija, točno je, zavisi nekako o tome da li smo povezani s takvim dušama, da li smo s njima stvorili vezu u zemaljskom životu. Jer one osobe s kojima na Zemlji nismo bili u bliskom kontaktu malo imaju veze s nama u duhovnom svijetu. O tome ću imati više za reći.

Zatim, također, čovjek stoji u odnosu s drugim bićima koja nikada nisu bila tako direktno utjelovljena u zemaljski život kao što je bio on sam, jer su ona na nižem stupnju i nisu spremna uzeti ljudski oblik. To su bića elementala koja žive u carstvima prirode, u biljnom carstvu, u carstvu stijena, minerala, kao i u onom od životinja. Dakle, između smrti i ponovnog rođenja, čovjek raste zajedno s cijelim duhovno nastanjenim svijetom.

Moram dodati da su ta bića opaziva za inspiracijsku, intuitivnu i imaginativnu svijest, jer s tim oblicima svijesti može se vidjeti u svijet gdje živimo između smrti i novog rođenja.

Pošto čovjek tada živi na sasvim drugačiji način, njegovo cjelokupno raspoloženje i stanje su promijenjeni. Kada ovdje na Zemlji, na primjer – vraćam se na ovu istu važnu temu – radimo stroj, naše djelo, rukovanje i podešavanje dijelova, teče od naše volje i naših misli. Ali sve to postaje odvojeno od nas. Kada smo između smrti i novog rođenja mi u duhovnom svijetu – gdje smo kao duše stalno aktivni, uvijek nešto radeći – tamo iz naših aktivnosti sjaji nešto što prepoznamo kao misli koje žive u svijetlu. Ovdje na Zemlji misao ostaje s nama; tamo, zasja u svemu što radimo, svjetlucajući kao da je od svijetla. Tako da u duhovnom svijetu ne možemo nikada napraviti ništa bez da iz toga izvire misao. Ta misao nije kao misao zemaljskog ljudskog bića koju često može prikriti, koliko god štetna mogla biti, jer to je osobna, individualna misao. Ali u životu između smrti i ponovnog rođenja misao koja izvire je kozmička misao, koja izražava odgovor cijelog duhovnog kozmosa na ono što radimo.

Sada to sebi predstavite živopisno. U životu između smrti i novog rođenja čovjek je aktivan. Kroz njegovu aktivnost, svaka aktivnost duše, svako dohvaćanje, moglo bi se reći svaki dodir, odmah se mijenja u kozmičku misao, tako da radeći bilo što mi to utiskujemo u duhovni svijet. Tada sa svih strana od kozmosa odzvanja odgovor; iz onog što tamo radimo bljeska natrag ono što o tome kaže kozmos, i ta kozmička presuda je konačna. Ali to nije sve. U tom bljeskanju kozmičkog svijeta misli, svjetluca još nešto – druge misli za koje ne možemo reći da potječu iz kozmosa. Tako nalazimo briljantne bljeskove misli prožete svakakvim tamnim mislima, svjetlucajući iz našeg okruženja.

Dok nas svijetle svjetlucave misli iz kozmosa ispunjavaju dubokim osjećajem zadovoljstva, one svjetlucave – veoma često, premda ne uvijek – nose nešto iznimno uznemirujuće; jer to su misli koje još rade iz našeg života na Zemlji. Ako smo tijekom zemaljskog života kultivirali dobre misli, one svjetlucaju, nakon smrti, iz zračćeg kozmičkog okruženja. Ako smo njegovali loše misli, zle misli, može se reći da one svjetlucaju prema nama iz sjajećih misli kozmičke presude.

Na ovaj način promatramo oboje, ono što nam kozmos govori i ono što smo sami donijeli sa sobom u kozmos. To nije svijet koji se odvaja od osobe; on ostaje intimno vezan s njom. Nakon smrti on nosi unutar sebe njegovu kozmičku egzistenciju, i, kao sjećanje, njegovu posljednju egzistenciju na Zemlji. Njegov sljedeći zadatak je ostaviti po strani taj zemaljski život i prilagoditi se drugačijem načinu življenja, tako da u pravom smislu može postati kozmičko biće. Dok god smo u toj oblasti duhovnog iskustva koju sam u mojoj knjizi, *Teozofija*, nazvao duševni svijet, zaokupljeni smo s tim posljedicama svjetlucajućih zemaljskih misli, zemaljskim načinom života, zemaljskim sposobnostima. Zbog toga ono što osjećamo da bi mogle biti predivne kozmičke forme pravimo u groteskne, i tako, pod vodstvom ovih izobličениh kozmičkih formi tijekom našeg prolaza kroz duševni svijet, mi lutamo kozmosom sve dok nismo oslobođeni svega što nas veže uz Zemlju. Zatim možemo naći put u oblast u mojoj knjizi, *Teozofija*, nazvanu zemlja duha. Mi smo tada iza ostavili stanje duše uobičajeno za nas u fizičkom životu na Zemlji, i možemo djelovati u savršenom skladu

sa savjetima onih duhovnih bića u čiju oblast moramo ući pošto je to jedina gdje je za nas moguće da budemo.

Vidjeti ćete da čovjek ne uzima sa sobom u svijet nakon smrti, bilo što da živi u njegovu fizičkom i eterskom tijelu. To je odbačeno i tone daleko u kozmosu. Nosi sa sobom jedino ono što je kao ego i astralno tijelo doživio unutar njegova fizičkog i eterskog tijela.

Iz toga slijedi nešto od izvanrednog značaja i važnosti. Dok se čovjek kreće po Zemlji, njegovo fizičko i etersko tijelo smatra — o kojima malo zna, ali ih barem osjeća u svojoj moći rasta, i tako dalje — kao svoje vlastito tijelo, ali na to nema prava. Jedino ego i astralno tijelo su *njegovi*. Sve prisutno u njegovu fizičkom i eterskom tijelu — čak i dok je na Zemlji — vlasništvo je božanskih duhovnih bića koja žive i tkaju unutar njih, i nastavljaju svoj rad dok je čovjek pri spavanju odsutan. Bilo bi loše za svakoga ako bi morao brinuti za vlastito etersko i fizičko tijelo u neprekidnoj budnosti između rođenja i smrti. Stalno iznova on je obvezan predati njegovo fizičko i etersko tijelo bogovima — posebno tijekom djetinjstva, jer je tada spavanje važnije od svega. Kasnije u životu spavanje djeluje jedino kao korektiv; zaista plodonosno spavanje je spavanje koje djetetu dolazi u prvim godinama njegova života. Dakle ljudsko biće svoje fizičko i etersko tijelo stalno mora prepuštati na skrb bogovima.

U proteklim dobima ljudske evolucije to je bilo tako jasno percipirano da je tijelo nazvano hram bogova, jer je tako njegova predivna struktura doživljavana. I u svom arhitektonskom radu — to se najbolje može vidjeti u orijentalnim građevinama, ali također i u onima od Egipta i Grčke — slijeđeni su zakoni fizičkog i eterskog tijela. U samom načinu na koji su Kerubini postavljeni na hramovima Istoka, u stavu sfinge, ili u smještaju stupova — u svemu tome je rad božanskih duhovnih bića u fizičkom i eterskom tijelu napravljen da ponovno živi. U tijeku evolucije, svijest o tome je bila izgubljena; i danas se prema fizičkom tijelu odnosimo kao prema našem vlastitom — nemajući pojma kako je to neopravdano — dok kao zemaljska kreacija zapravo pripada bogovima. Stoga, kada bilo tko danas govori o „mom tijelu”, kada govori kao da je sam zaslužan za zdravo funkcioniranje njegova tijela, to je samo primjer velike arogancije modernog čovjeka — podsvjesnog ponosa, naravno, izraženog bez svijesti o njemu, ali ipak jadnog. To pokazuje kako govoreći o njihovim tijelima kao vlastitim, ljudi stvarno polažu pravo na vlasništvo bogova, i ponos je utjelovljen u samom njihovu govoru.

Na sve ove stvari pažnja iznova mora biti skrenuta od znanosti duha; ona mora pokazati kako je moralni element već izmiješan u našem običnom naturalističkom životu — i iskreno, kao što smo vidjeli u upravo navedenom slučaju, može uzeti oblik koji nikako nije zdrav. Ove stvari pokazuju kako, kroz izvorno duhovno znanje, naš cijeli život osjećaja postaje tako transformiran da, ako je duhovna znanost zaista shvaćena, čak i način govora postaje drugačiji od načina na koji ljudi vole govoriti pod utjecajem čisto materijalističkog mišljenja.

Da bi razumjeli daljnje iskustvo koje imamo između smrti i ponovnog rođenja, moramo se moći sjetiti što je rečeno jučer — da, kako sve više urasta u duhovni svijet, čovjek gubi fizički aspekt zvijezda i na njihovu mjestu tamo pojavljuje se duhovni duplikat sjaja njihovih zraka koje oko susreću fizički. Baš kao što je Zemlja boravišno mjesto ljudi koji, s njihovim egom i astralnim tijelom, žive na njoj kao duhovna bića,

tako i određena duhovna bića borave na svakoj određenoj zvijezdi. I tijekom njegova fizičkog života čovjek je također povezan s bićima elementala koja borave u carstvima minerala, biljaka i životinja. Također je kroz njegov običan tjelesni život povezan s drugim ljudskim dušama. Zatim, između smrti i novog rođenja, on je u vezi sa stanovnicima na drugim zvijezdama, i njegov život je u stvari proveden u doživljavanju svijeta zvijezda kroz njegov duhovni duplikat, kroz zajednički život s drugim božanskim duhovnim bićima koja tamo borave.

Već smo vidjeli kako, neposredno nakon zemaljskog života, prolazimo kroz egzistenciju u duševnom svijetu, i kako je esencijalno proživjeti unatrag kroz sve što smo prespavali u nesvjesnim slikama tijekom naših noći na Zemlji. Jedna trećina trajanja čovjekova zemaljskog života je tako provedena u odvikavanju od onoga što njegove svjetlucave misli prenose u misli kozmosa. Svatko tko je živio, recimo, šezdeset godina, na Zemlji, prema tome će prolaziti kroz duševni svijet dvadeset godina, dok ne odradi svoj izlazak iz svega što ga povezuje s fizičkom egzistencijom. Iznutra, tijekom tog vremena nakon smrti, doživljava svoje stupanje u odnos sa svijetom zvijezda, a posebno s Mjesecom. Jučer sam govorio o čovjeku kako opisuje krug, takoreći, kompletirajući prvu polovinu između rođenja i smrti, i povratnu polovinu za trećinu tog vremena. Sada bih dodao da osjeća da se to kruženje odvija oko egzistencije Mjeseca i duhova koji mu pripadaju. Kao što sam jučer ukazao, nije svjestan povratka do svog rođenja, i tako njegovo kretanje zapravo i nije krug već spirala, progresivna spirala.

Razlog zašto mi jednostavno ne kružimo oko Mjeseca, već nastavljamo pristupati drugom stanju egzistencije, djelomično je sila koja vodi naprijed od bića Merkura. Ta bića su prilično jača nego ona od Venere. Egzistencija je pozvana naprijed od bića Merkura, dok je preko bića Venere zaustavljena, kao da je završena. Stoga je esencijalni smjer čovjekova prolaska kroz duševni svijet takav da se osjeća odnesen u aktivnost Mjeseca, Merkura, Venere.

Sliku ovog oblika egzistencije moramo napraviti sasvim jasnom. Ovdje na Zemlji kažemo: „Kao čovjek ja imam glavu”, aktiviranu uglavnom s onim što bi mogli nazvati srednji mozak — epifiza i tako dalje. „U sredini mog tijela je moje srce, i u mom cijelom sustavu bubrega organizam za metabolizam i kretanje“. U duševnom svijetu sve ovo ne bi imalo nikakvo značenje; sve smo to ostavili po strani. Nakon smrti kažemo: „Kao čovjek ja se sastojim od onog što dolazi od mjesečevih duhova na Mjesecu“. To odgovara izreci na Zemlji: „Ja imam glavu“. I dok na Zemlji kažemo: „U mojim grudima ja imam srce” — što pokriva cijeli sustav disanja i cirkulacije — u duševnom svijetu kažemo: „Unutar sebe nosim snage Venere“. Opet dok na Zemlji kažemo: „Imam metabolički sustav udova sa svim njegovim organima“, od kojih je glavni sustav bubrega, nakon smrti moramo reći: „Snage koje dolaze od bića Merkura žive u meni“. Stoga na Zemlji moramo reći: „Kao čovjek ja sam glava, grudi, niže tijelo i udovi”; a nakon smrti: „Kao čovjek ja sam Mjesec, Venera, Merkur“.

To se potpuno podudara s našom pravom unutarnjom egzistencijom tijekom života. Jer naša cjelokupna fizička egzistencija ovdje na Zemlji zavisi o tome kako glava, srce, i probavni sustav rade zajedno — sve se svodi na to. Najmanji pokret ruke uključuje akciju glave, srca i probavnog sustava, jer u igru ulaze stalne promjene u odgovarajućim supstancama. Naša cjelokupna zemaljska egzistencija uzima svoj

smjer u glavi, srcu, udovima — izraženo na veoma pojednostavljeni način. Tako u duševnom svijetu aktivnost sila Mjeseca, Merkura i Venere unutar nas ispunjava našu cjelokupnu egzistenciju. I preko toga mi smo zapravo vraćeni natrag u vrijeme kada su ljudska bića doživljavala prirodnu egzistenciju u davno prošlim epohama ljudske evolucije — epohama na koje sam tijekom ovih predavanja često aludirao.

U onim danima ljudi su imali neku vrstu instinktivne vizije, i ovdje sam već govorio o određenim vrstama toga koje se još mogu naći. Iako na Zemlji, čovjek je tada imao predosjećaj njegove veze, u životu izvan Zemlje, s Mjesecom, Merkurom i Venerom. Zašto je ta svijest danas nestala? Kada netko govori o ovim duboko značajnim stvarima koje leže iza vela fizičkog svijeta i o kojima se može govoriti jedino iz oblasti izvan praga, raspiruje naravno neprijaznost, ili, elegantnije izraženo, pobuđuje suvremeni kriticizam. Jer danas je posebno teško izraziti riječima istine o Inicijaciji. To treba napraviti ili u takvim apstraktnim konceptima da ljudi danas neće shvatiti što se mislilo, ili treba koristiti izraze koji stvarno pripadaju takvim istinama — i to mnoge ljude čini stvarno ljutima. Ta ljutnja se može razumjeti, jer im je kazano o svijetu kojeg se žele riješiti, svijetu kojeg se boje i kojeg mrze. Ali to ne može spriječiti da se o ovim stvarima počne iskreno govoriti u civiliziranim krugovima. Kada bi netko pokazao veliko razumijevanje — premda nam to ne bi mnogo pomoglo — prema ljudima koji mrze inicijacijsko znanje — ne naravno netko od onih koji sjede ovdje već onih u svijetu vani — trebao bi reći: Kako se čovjek prilagođava životu u duševnom svijetu, nađe se u uvjetima koji nalikuju na ranije stanje na Zemlji, kada je imao instinktivno duhovno znanje o istini, i u tom znanju, živjele su snage Mjeseca. Na ovaj način netko je otišao možda na pola puta, sasvim pristojno, prema današnjim materijalističkim konceptima; ali to bi bilo dano previše apstraktno. Ako se netko ne boji kriticizma koji će naravno doći od materijalističkih mislioca, treba govoriti drugačije i reći: Kada su ljudi prolazili kroz daleku pretpovijesnu epohu u zemaljskoj evoluciji — o kojoj će poslije više biti riječi — čak su i na Zemlji bili u društvu duhovnih bića koja su bila u direktnoj vezi s kozmosom više nego sa samom Zemljom. Možemo reći da su božanski Učitelji, ne oni zemaljski, upravljali Misterijima i tada podučavali ljudska bića na Zemlji.

U tako dalekim dobima ti Učitelji nisu odijevali fizička tijela od mesa, već su na čovjeku radili u njihovim eterskim tijelima. Tako su najviši Učitelji u Misterijima, prema kojima su utjelovljeni ljudi stajali samo kao sluge, bili eterski i božanski; ali boravili su među ljudima na Zemlji. Stoga izražavamo nešto veoma stvarno kada kažemo: Jednom, u davno proteklom periodu ljudske evolucije, božanska duhovna bića boravila su na Zemlji zajedno s ljudima. Nisu uvijek činila svoj prisutnost poznatom ako je netko, recimo, jednostavno otišao u šetnju, ali otkrivali su se ako je osoba bila vođena k njima na ispravan način preko slugu u hramovima Misterija. To se događalo samo u Misterijima, i preko Misterija ta su bića postala drugovi zemaljskih ljudi. Od tada su se povukli od Zemlje na Mjesec, gdje sada borave kao u kozmičkoj citadeli, neopazivoj od zemaljske egzistencije, unutar mjesečeva unutaršnjeg bića. Dakle, kada razmatramo ovu unutarnju egzistenciju Mjeseca, moramo na nju gledati kao na okupljalište onih bića koja su jednom, u eterskim tijelima, bili veliki Učitelji ljudi na Zemlji. I zaista nikada ne bi trebali gledati na Mjesec bez da kažemo: Jednom naši učitelji na Zemlji, sada su sakupljeni tamo.

Ništa što zemaljskim ljudima dolazi od Mjeseca nije u njemu sadržano, već samo ono što Mjesec reflektira od ostatka kozmosa. Jer Mjesec svu kozmičku aktivnost reflektira na isti način na koji reflektira svjetlo. Stoga kada gledamo na Mjesec i najjasnije vidimo njegovo svjetlo, to je zaista najmanje dio njega. Mi gledamo zrcaljenje kozmičkih aktivnosti, a ne unutarnji život Mjeseca.

Unutar Mjeseca žive ona bića koja su jednom živjela na Zemlji, i tek tijekom čovjekova života u duševnom svijetu, nakon smrti, on opet dolazi pod njihov utjecaj. To su bića koja, u skladu sa prosudbom o dalekoj prošlosti, rade korektivno na onom što je čovjek napravio na Zemlji. Nakon smrti, dakle, u našoj epohi, čovjek zapravo još jednom dolazi u odnos s tim bićima koja su ga prije, kao božanska duhovna bića, učila i podučavala kao i cijelo čovječanstvo na Zemlji.

Kada je ljudsko biće prošlo kroz oblast Mjeseca, tada je njegov zakazani zadatak u kozmosu ući u egzistenciju Sunca. Dok prvi krug, prva završena spirala, za svoju središnju točku ima egzistenciju na Mjesecu, ovo spiralno kretanje sada vodi čovjeka korak dalje, i napuštajući oblast Mjeseca, on ulazi u oblast Sunca.

Bilo koji prostorni dijagram koji bi ilustrirao proces ne bi mogao biti nego prividan, jer to sve ima svoj tijek u jednodimenzionalnom, nadčulnom. Međutim, pošto moramo koristiti zemaljske riječi, možemo reći: Kada je čovjek završio prvi okret u oblasti Mjeseca, dolazi do oblasti Sunca, i Sunce, duhovno Sunce, tada stoji u istom odnosu prema njemu kao što je prije Mjesec. Čovjek sada postaje biće koje — pri ulasku u ono što sam u mojoj knjizi, *Teozofija*, nazvao zemlja duha, duhovna oblast Sunca — mora transformirati njegovu prethodnu Mjesec-, Venera-, Merkur-, egzistenciju. On mora u stvarnosti postati drugačije biće. U zemaljskom životu on kaže: Ja sam biće glave, srca, grudi; biće metabolizma i udova. Neposredno nakon smrti kaže: Ja sam biće Mjeseca, Merkura, Venere. Ali onda to više ne može reći, jer bi to značilo njegov zastoje u duhovnom svijetu, između duševnog svijeta i pravog svijeta duha. Sada mora proći kroz posebnu metamorfozu čak i njegovog duševno-duhovnog bića i postati ono što bi mogao opisati ovako: Sunce mora biti njegova koža. Sve okolo mora biti Sunce. Kao što je ovdje na Zemlji naše fizičko tijelo umotano u našu kožu, tako sada, pri ulasku u život duha, moramo biti odjeveni u kožu koja se u potpunosti sastoji od duhovnih snaga Sunca.

Sada to nije lako zamisliti, jer na Zemlji mislite: Tamo je Sunce, sije na nas; Sunce je u sredini i baca svoje zrake svuda okolo. Pri ulasku u oblast duhovnog Sunca nalazimo da Sunce nije više na određenom mjestu — ono je posvuda. Čovjek je tada unutar Sunca; ono sja na njega od periferije, i, u stvari je, duhovna koža entiteta koji je postao. Nadalje, unutar oblasti duhovnog Sunca, imamo ono što mora biti opisano kao organi. Na isti način na koji u zemaljskom životu imamo glavu, srce, udove, i, neposredno nakon smrti, Mjesec, Merkur, Veneru, tako i, nakon toga, imamo organe koje moramo pripisati Marsu, Jupiteru, Saturnu.

To su tada naši unutarnji organi, baš kao što su srce, epifiza, bubrezi, na Zemlji. Sve je to pretrpjelo metamorfozu u duhovno i ti novi organi, ne potpuno formirani kada tek napustimo duševni svijet i uđemo u svijet duha, sada moraju biti postepeno razvijeni. U tu svrhu mi ne opisujemo samo jedan krug u egzistenciji Sunca, kao u našoj egzistenciji Mjeseca, već tri. U prvom krugu razvijen je duhovni organ Marsa; u drugom, organ Jupitera, i u zadnjem krugu organ Saturna. Ako ih usporedimo s

zemaljskim periodima vremena, nalazimo da su ta tri kruga prijeđena mnogo sporije, oko dvanaest puta sporije nego relativno brzi krug Mjeseca. I tijekom cijelog tog putovanja, dok čovjek živi u svijetu duhovnih sfera i učestvuje u njegovim silama, on je stalno aktivan. Baš kao što smo sa silama prirode aktivni ovdje, tako smo tamo aktivni sa silama, bićima, viših hijerarhija, čija je fizička manifestacija u okružujućim zvjezdanim nebesima samo vanjska refleksija, kao i kod Sunca i Mjeseca.

Međutim, da bi našao svoj put iz oblasti Mjeseca do one od Sunca, čovjek mora imati vođenje koje sam već spominjao. Vidjeli smo kako su, u najdrevnijim epohama čovječanstva, na Zemlji živjela bića koja su se otada povukla, ušančila se, takoreći, u kozmičkom uporištu Mjeseca. Oni su bića s kojima čovjek, nakon smrti, najprije ulazi u odnos. Ali ta bića su imala nasljednike koji su se, u epohama nakon drevnog perioda hiperboreje, s vremena na vrijeme pojavljivali na Zemlji. Na Istoku su ih zvali Bodhisattve. Premda su se uvijek pojavljivali utjelovljeni kao ljudi, ipak su oni nasljednici bića sada ušančenih na Mjesecu, i njihov život je prošao u zajednici s tim bićima. Tu leži izvor njihove snage, izvor njihovih misli. I oni su bili bića koja su jednom djelovala kao vodiči čovječanstva. Preko učenja koje su dali na Zemlji, ljudima je bilo omogućeno da imaju snagu, kako se njihovo putovanje kroz sferu Mjeseca primicalo kraju, da prijeđu u oblast Sunca.

U budućim predavanjima vidjet ćemo kako je, tijekom čovjekove zemaljske evolucije, to postalo nemoguće, i kako je Krist Biće moralo sići sa Sunca da izvrši Misterij na Golgoti tako da je čovječanstvu, preko učenja tog Misterija, trebala biti dana dovoljna snaga da prijeđe od duševnog svijeta do zemlje duha, od sfere Mjeseca do sfere Sunca.

U drevnim danima evolucije Zemlje, utjecaj Mjeseca je bio blisko povezan s Zemljom, i skrbio za njen duhovni element, uz sudjelovanje, neposredno ili posredno, Bodhisattvi. Zatim su, kada je vrijeme bilo zrelo, nakon što je prva trećina četvrte post-atlantske epohe istekla, učinci Misterija na Golgoti, djelo Krista, ušli. To djelo Krista je bilo okruženo dvanaesterostrukom aktivnošću Bodhisattvi, naznačeno — premda je to zaista bila stvarnost — s dvanaest apostola. Tako je Krist, utjelovljen u tijelu Isusa, snaga koja je, dolazeći iz duhovne egzistencije na Suncu, sada ujedinila Sebe s Zemljom.

Ako pogledamo Mjesec s željom da ga razumijemo, radije nego da samo zurimo u njega s našom dušom i duhom zamračenim materijalizmom, i ako shvatimo da je okupljalište bića koja ukazuju na proteklu evoluciju Zemlje, tada na isti način moramo gledati i na Sunce. Sunce je okupljalište onih bića koja ukazuju na budućnost evolucije Zemlje a sada također i na sadašnjost, i čiji je veliki predstavnik Krist, koji je izvršio Misterij na Golgoti. Onoliko koliko ljudska bića apsorbiraju na Zemlji u njihovu odnosu prema tom Misteriju, toliko će njihov ulazak u duhovnu zemlju Sunca biti olakšan, toliko im je omogućeno da iznutra uzmu organ Marsa u sferi Marsa, organ Jupitera u sferi Jupitera, i u sferi Saturna odgovarajući organ Saturna. To je izvršeno u trostrukim krugovima koji se odvijaju daleko sporije nego onaj od Mjeseca; ipak je to također u temelju evolucije svijeta. Potpuno ispunjenje onog što sam upravo opisivao — razvoj u čovjeka Marsa, čovjeka Jupitera, čovjeka Saturna — doći će tek u budućnosti. Tijekom naše sadašnje epohe nakon smrti možemo napraviti samo krug oblasti Marsa, preko aktivnosti sila svijeta; nakon toga ne

možemo više nego dodirnuti oblast Jupitera. Moramo proći kroz mnoge zemaljske živote prije nego možemo — između smrti i ponovnog rođenja — potpuno ući u oblast Jupitera i, još kasnije, onu od Saturna.

Da bi čovjek, premda još ne može ući u oblast Jupitera, mogao primiti, između smrti i novog rođenja, nešto od snaga Jupitera i također od Saturna, između Marsa i Jupitera su razbacani mnogi planetoidi; u njihovu vanjskom aspektu astronomi ih stalno otkrivaju. Oni čine oblast koju u njenom duhovnom aspektu nakon smrti doživljava čovjek jer još ne može dosegnuti Jupiter. Ona ima izvanredne osobine da je duhovna kolonija, takoreći, bića Jupitera i Saturna koja su se tamo povukla. I prije nego je čovjek zreo za egzistenciju na Zemlji, u ovoj oblasti planetoida može naći, koji su tu u tu svrhu, vrstu pripremne zamjene, prije nego što može ući u oblast Jupitera i Saturna. Za sada, dakle, u vrijeme kada je čovjek prošao kroz smrt i ponovno rođenje, postigao je svoju Mars-organizaciju, i apsorbirao je one snage Jupitera i Saturna koje će naći u koloniziranim oblastima planetoida. S naknadnim učincima ovoga — tek moramo učiti o njima — ljudsko biće se ukrcava na još jedan zemaljski život.

Kako se taj život između smrti i novog rođenja, kojeg sam sada opisao u odnosu prema svijetu zvijezda, može dalje okarakterizirati, čuti ćemo sutra.

PREDAVANJE XI

DOŽIVLJAJ PROŠLOSTI SVIJETA

Ako se osvrnemo na jučer dane opise, trebamo biti svjesni da čovjek, živeći kroz uzastopna vremena nakon smrti — a moramo koristiti riječ „vremena” u odnosu na fizičke uvjete — najprije dolazi u oblast bića Mjeseca, a zatim prelazi na onu od bića Sunca. Bića Mjeseca još u izvjesnom smislu pripadaju zemaljskoj egzistenciji i doživljaji kroz koje čovjek pod njihovim utjecajem prolazi u duševnom svijetu zaista su kozmička sjećanja na zemaljsku egzistenciju. On također ima doživljaje vlastita zemaljskog života, premda sada u obrnutom smjeru, i oni su ujedinjeni s presudama kozmosa, kako sam ih jučer nazvao. Te kozmičke presude su nakon smrti ljudima obznanjene preko bića Mjeseca. Mi tada dolazimo pod utjecaj tih bića, i ona su ta koja uzrokuju da presude teku u nas, na isti način kao i one koje teku u nas, ovdje na Zemlji, od minerala, biljaka i životinja. Dakle možemo reći: Pri ulasku u duhovno-kozmičku egzistenciju nakon smrti, čovjek stječe svoj prvi letimičan pogled u takve kozmičke percepcije koje uvijek proizlaze od bića jednom povezanim sa Zemljom. Već smo imali priliku govoriti kako su ova bića, prije nego su uzela za svoje prebivalište kozmičko uporište na Mjesecu, bili u drevnim Misterijima učitelji ljudskih bića. Stoga, ono što je čovjek jednom doživio na Zemlji, u prvobitna vremena, sada doživljava kada putuje kroz duševni svijet, pod utjecajem onih bića koja su se uzdignula — možda bi mogli reći — da postanu stanovnici Mjeseca. Zaista možemo o njima govoriti na ovaj način ako se dovoljno uzme u obzir ono što je kazano na mom zadnjem predavanju. Ti stanovnici Mjeseca, pod vodstvom onih koji su jednom bili Učitelji čovječanstva, sude sasvim različito od načina na koji se stvari sude od ljudi na Zemlji. Jer ljudi na Zemlji, u njihovu životu između rođenja i smrti, sada pristupaju stupnju koji je od stanovnika Mjeseca kompletiran u davno prošlim vremenima.

Računajući zemaljskim godinama, moramo reći da su stanovnici Mjeseca, kada su bili na Zemlji, prije 15000 godina potpuno izvršili ono što ljudska bića još uvijek moraju. Prošlo je više od 15000 godina od kada su ti stanovnici Mjeseca stekli moć pravljenja sudova koji spajaju naturalističko i moralno.

Mi na Zemlji držimo naše naturalističke sudove odvojeno, i kada dajemo mišljenje o kamenu ili životinji moralnost ostavljamo po strani. Mi kažemo: „Priroda slijedi samo amoralnu nužnost“. Ali to nije točno za svijet kao *cjelinu*. Čak iako možemo smatrati da moralni sud nije primjenjiv na pojedinačnu životinju, ili na biljke, ili iznad svega na minerale, u njihovim odvojenim formama egzistencije, ipak je sama činjenica njihove kreacije, uopće to što su u svijetu, u potpunosti rezultat kozmičkog moralnog suda.

Sada ti stanovnici Mjeseca već prosuđuju u pogledu kozmičke moralnosti. Stoga, kada smo prošli kroz vrata smrti i zajedno smo s njima, moramo slušati sve što kozmos ima za reći o onom što smo mislili, željeli, osjećali, htjeli i napravili na Zemlji.

Naš cjelokupan zemaljski život je izložen svijetlu kozmičkog suda, i učimo vrijednost koju naša djela imaju za cijeli veliki univerzum.

Iz tih lekcija mi razvijamo impuls da dovršimo, ispravimo, ili na neki način postavimo ispravno, tijekom našeg slijedećeg života na Zemlji, što god da smo napravili bilo da pomognemo ili ometemo evoluciju svijeta. I onda, dok smo tako pod utjecajem bića Mjeseca, odnosimo impulse za našu buduću sudbinu — za našu karmu, kako ju je orijentalna mudrost uvijek zvala. Ti impulsi su dakle apsorbirani dok je ljudsko biće još pod utjecajem stanovnika Mjeseca, koji mu mogu reći koliko su njegova zemaljska djela i misli vrijedni za kozmos.

Duhovna bića višeg svijeta, u čijem susjedstvu čovjek živi dok je pod utjecajem stanovnika Mjeseca, ona su bića grupirana u mojoj *Tajnoj znanosti* kao hijerarhija anđela, arhandela, arhaja. Od vrste bića u čiju oblast čovjek ulazi nakon smrti, oni su prvi koji ne moraju preživjeti fazu zemaljskog utjelovljenja. S njihove strane, oni stoje u bliskoj vezi s bićima još viših hijerarhija. Ali ove hijerarhije anđela, arhandela i arhaja esencijalno se tiču čovjeka nakon smrti tijekom njegove egzistencije Mjeseca, dok su više hijerarhije još izvan njegova vidokruga.

Sud anđela je posebno važan za djela pojedinog čovjeka, i upravo od anđela čovjek uči vrijednost koju njegova djela imaju u kozmosu kao cjelini. Od arhandela više uči o vrijednosti onog što je napravio u vezi s jezikom koji govori, s narodom kojemu pripada, i od tog izvora također dolaze impulsi koji rade na njegovoj daljnjoj sudbini, njegovoj karmi. Od arhaja uči kakvu će vrijednost njegova djela tijekom danog perioda na Zemlji imati za vrijeme kada se još jednom bude morao spustiti iz duhovnih visina u zemaljsku egzistenciju.

Pomoću svega što čovjek može na ovaj način postići ako se — a molim vas da imate ovo na umu — ispravno pripremio za život nakon smrti kroz impulse koje može primiti na Zemlji, a posebno (kako ćemo kasnije vidjeti) kroz njegov stav prema velikim vođama čovječanstva, može zatim naći put preko od sfere stanovnika Mjeseca do sfere stanovnika Sunca.

Stanovnike Mjeseca već znamo kao ona bića koja su jednom živjela na Zemlji i bili blisko povezani s njom. U veoma, veoma ranijem dobu to je također bilo točno i za bića stanovnike Sunca; ona su, također, učestvovala u zemaljskim stvarima.

Pri dolasku u oblast stanovnika Mjeseca čovjeku je sasvim jasno da se susreće s bićima koja su jednom živjela s njim na Zemlji. A kada uđe u oblast bića Sunca, preplavi ga nešto kao snažno kozmičko sjećanje na drevno doba — doba koje ćete u *Tajnoj znanosti* naći opisano s drugog stajališta. Preuzet je od nečega kao što je sjećanje na beskonačno drevno vrijeme, kada je Sunce, s njegovim stanovnicima, još bilo jedno s Zemljom. Nakon smrti, stoga, mi utiremo sebi put kroz duhovni kozmos rastući u, takoreći, dvije duhovne kozmičke oblasti gdje se susrećemo s onim bićima s kojima smo, jednom, kada smo živjeli na Zemlji kao sasvim drugačija bića, bili blisko udruženi.

Dakle idući kroz te doživljaje između smrti i novog rođenja gledamo natrag u velika, moćna sjećanja na evoluciju Zemlje u kozmosu. A čovjek, dok je ovdje na Zemlji, prolazi samo dio ljudske evolucije, između smrti i ponovnog rođenja prolazi dio kozmičke evolucije, dio evolucije univerzuma. Ona bića koja nastanjuju Sunce su

takva da su se u udaljenim vremenima već bila uzdigla iznad iskustava mogućih za zemaljska bića, i iznad onih mogućih za bića Mjeseca.

Pri dosezanju oblasti bića Sunca, čovjek ulazi u sferu najviše mudrosti, gdje može živjeti jedino ako se na Zemlji dovoljno za to pripremio.

Sada, jučer sam rekao da prelazeći iz duševnog svijeta u zemlju duha, ili, kako se moramo izraziti danas, od sfere stanovnika Mjeseca do one stanovnika Sunca, čovjek u njegovim putovanjima kroz kozmos nastavlja sporije. Dok kruženje Mjeseca uzima oko trećine trajanja njegova zemaljskog života, slijedeći krugovi, kruženje Marsa, Jupitera, i Saturna — jučer sam spomenuo kako ti krugovi nisu kompletirani — odvijaju se laganije, dvanaest puta sporije od kruženja Mjeseca.

Ako sada računamo stvarno vrijeme, stižemo do slijedećeg rezultata. Moramo krenuti od izvornog plana odlučnog za ljudska bića od kozmosa. Tada nalazimo da čovjek ide kroz period Mjeseca trećinu vremena koje je proveo na Zemlji. Ako ćemo uzeti za činjenicu da je na početku života više vremena provedeno u spavanju, i dodati vrijeme spavanja u kasnijem životu, nalazimo da čovjek treba oko trideset godina da izvrši prvi ciklus, onaj od Mjeseca. Svaki od slijedećih ciklusa uzima dvanaest puta toliko, ili 360 godina za svaki ciklus. Ako slijedimo čovjeka u njegovim daljnjim putovanjima kroz svjetove, nalazimo kako prolazi tri ciklusa. Ne doseže Saturn, ali mora proći cikluse na izvorno dodijeljeni način. Zatim mora ići natrag ponovno kroz tri. Dakle kompletira tri ciklusa u smjeru prema vani i, na povratku prema slijedećem zemaljskom životu, druga tri unatrag, što čini šest. Tada imamo vrijeme izvorno namijenjeno čovjeku. Još ću morati govoriti kako su stvari za ljudska bića danas drugačija; ali prema izvornim kozmičkim odlukama, vrijeme je bilo 2.160 godina.

Što tih 2.160 godina znače? Trebate se samo sjetiti da se položaj Sunca kod proljetne ravnodnevnicke godinu za godinu pomiče naprijed. Zadnjih stoljeća napredovao je iz Ovna u Ribe, i približno u 25.920 godina — ili blizu 26.000 godina — Sunce putuje oko cijelog zodijskog kruga, i dvanaesti dio toga je 2.160 godina. U 2.160 godina Sunce napreduje od jednog znaka Zodijska do slijedećeg. Izvorno je odlučeno da se čovjek treba vratiti na Zemlju kada se Sunce tako pomakne.

Kada razmatramo unutarnje razloge za ovaj broj, i usporedite s onim što sam sa drugog stajališta rekao u *Tajnoj znanosti*, oni koji su pročitali knjigu sjetiti će se da je vrijeme potrebno da Sunce prijeđe od jednog znaka Zodijska do slijedećeg dano kao izvorna duljina intervala između čovjekovih inkarnacija. Ako na to pogledamo s dvije strane — više izvana, s kozmičkog aspekta, kao u *Tajnoj znanosti*, i zatim sa strane čovjekova unutarnjeg života kojim se bavimo danas — dva broja su identična. Ovakve stvari treba primijetiti; i vidjet će se da kada god je u znanosti duha napravljena ispravna prosudba s jednog stajališta, a zatim drugi ispravni sud sa sasvim drugog gledišta, dvije prosudbe su iznutra u suglasju.

Svatko tko znanost duha prosuđuje sa danas uobičajenog stajališta sasvim vjerojatno će pitati: „Što podupire tu vašu znanost duha? Naša prirodna znanost počiva na opservaciji, pokusu; to je čvrsto tlo sa kojeg krećemo“. Ali isto tako se može reći: „Kao zemaljski čovjek ja stojim na čvrstom tlu, i stijena, također, ima čvrsto tlo ispod sebe — kao i sve drugo na Zemlji. Kao i za vas astronome — zaista je fantastično da nam kažete da Zemlja slobodno pluta u nebeskom prostoru. Ako želite biti

razumni, morate reći da Zemlja, kao bilo koja velika masa stijena, negdje počiva na čvrstom tlu“. To je relativno isto kao i optužiti antropozofiju da nema čvrsto tlo na kojem bi stajala. Naravno, ljudi bi se činili glupima, čak i samima sebi, ako bi rekli da Zemlja ima nešto na čemu počiva, ali ne vide kako je glupo da znanost duha, koja je nošena vlastitim unutarnjim resursima, baš kao što se nebeska tijela kreću sa vlastitim impulsima, ne može počivati na osnovi pokusa i objašnjenja. Ako bi samo bili konzistentni u njihovim prosudbama, vidjeli bi kako je, u znanosti duha o kojoj se ovdje radi, svaki korak napravljen s krajnjom točnošću, i punom odgovornošću za svaku izjavu u vezi svijeta i bića u svijetu.

Dakle, nakon smrti, čovjek ulazi u svijet kojeg najprije doživljava zajednički s dušama koje su, kao i on, kroz vrata smrti ušle u duhovne svjetove nakon zemaljskog života. Čovjek tako postaje upoznat sa sferom bestjelesnih ljudskih bića i s njima nastavlja zemaljske odnose duhovno doživljene noću.

Ali smo također vidjeli kako se čovjek nalazi u društvu drugih duhovnih bića, stanovnika Mjeseca koja su jednom boravila s njim na Zemlji, i kako se, poslije, uzdiže u zajednicu Sunca. Ti stanovnici Sunca su također jednom bili stanovnici Zemlje zajedno s ljudskim bićima, premda u veoma udaljenim vremenima. Tu se čovjek prvo sastaje s bićima koja čine drugu hijerarhiju, opisanim u mojoj *Tajnoj znanosti* kao Ekskuziji, Dinami, Kirioteti. To su bića s kojima mora raditi da bi u svom slijedećem zemaljskom životu mogao manifestirati kozmički elaboriranu karmu izvedenu iz njegovih ranijih života na Zemlji.

Prošavši kroz oblast stanovnika Mjeseca, čovjek zna — ne s zemaljskim mislima već s kozmičkim — što je u kozmičkom smislu napravio pogrešno; shvaća vrijednost za kozmičku evoluciju u cjelini svega što je napravio, mislio i osjećao. Ali svoj novi zemaljski život ne može pripremiti samo s kozmičkim mislima. Stoga u sferi Mjeseca upoznaje što je predodređen da bude u njegovoj slijedećoj zemaljskoj egzistenciji, premda se stvarna priprema za nju ne može napraviti na tom stupnju. Za to, mora se uzdići do sfere Sunca, gdje žive bića koja su, ne moravši se više baviti zemaljskom egzistencijom, zaokupljena sa stvarima našeg cijelog planetarnog sustava.

Tako čovjekovo iskustvo kozmosa obuhvaća dvije duhovne oblasti, zajedno s duhovnim bićima koja u njima borave. Obuhvaća duševni svijet stanovnika Mjeseca, i opsežniju populaciju duhovne oblasti. Dok su stanovnici Mjeseca, jer su bili blisko povezani sa Zemljom u relativno nedavna vremena, ujedinili njihove interese s ljudima Zemlje, i dok je Mjesec u nekom smislu samo kozmička kolonija, zauzeta sa, i orijentirana prema zemaljskim stvarima, sfera Sunca, čiji stanovnici žive pod vodstvom Ekskuzija, Dinama, Kirioteta, kozmička je cjelina, koja je zaokupljena stvarima cijelog planetarnog sustava — Marsom, Saturnom, Jupiterom, Venerom i tako dalje, uključujući Zemlju i Mjesec.

Pri dolasku u ovu ogromnu sferu Sunca, gdje su naši interesi znatno povećani, možemo raditi s Eksuzijima, Dinamima i Kiriotetima na pripremi duhovnog zametka fizičkog tijela koje se zatim može za nas roditi od ljudskih roditelja. Nikakvi roditelji nikada ne bi mogli proizvesti pogodno fizičko tijelo ako ne bi bilo pripremljeno tijekom dugih perioda kroz rad izvršen u suradnji s najvišim, najuzvišenijim duhovnim bićima u duhovnom kozmosu. Naš esencijalni rad tamo — rad veći i napredniji od bilo čega postignutog tijekom našeg malog života na Zemlji — je baviti

se, zajedno s bićima višeg ranga, sa svime što se odvija među tim bićima kao duhovni događaji, baš kao što ovdje postoje prirodni događaji; sa svime što se u njima odvija kao umjetnost duha, baš kao što ovdje imamo umjetnost prirode. Sve nam to konačno omogućava da povežemo ono na čemu se tako radilo u veliku, duhovnu, arhetipsku sliku koja je duhovni zametak — takoreći nagovještaj — onog što će kasnije biti rođeno na Zemlji kao naše fizičko tijelo.

Kada čovjek, kompletirajući tri ciklusa, započinje povratno putovanje, njegov interes za zemaljske stvari oživljava. Zatim — još uvijek mnogo godina prije rođenja — gleda dolje na uzastopne generacije u zemaljskoj evoluciji, na kraju kojih će stajati njegov otac i njegova majka. Čim napravi ovu potpunu promjenu smjera u kozmosu, počinje usmjeravati pažnju na Zemlju. On gleda mnoge prethodne generacije svojih predaka, jednu za drugom, sve dok, stoljećima kasnije, nisu rođeni njegovi roditelji. Njima dolje može poslati moćan, dalekosežan duhovni zametak, umanjene veličine, njegova budućeg fizičkog tijela, tako da taj duhovni zametak može biti ujedinjen s fizičkim embrijem u tijelu majke.

Duhovni zametak je na početku velik i veličanstven, kao i sam kozmos. Dok je čovjek na svom povratnom putovanju u fizički svijet, i gleda generacije kroz koje silaze njegovi roditelji, i dok se iz duhovnog svijeta aktivno bavi tim nizom generacija, zametak postaje sve manji — dok konačno ne stiže natrag u sferu Marsa, aktualnu sferu Sunca, i zatim, prošavši brzo kroz sferu Mjeseca, ne siđe u njegov slijedeći život na Zemlji.

Neko vrijeme prije nego sam čovjek siđe kao biće duše, on unaprijed šalje dolje ovaj duhovni zametak, tako da ono što je pripremio za njegovo fizičko tijelo u fizički svijet ulazi prije njega. Završavajući svoj rad za novi zemaljski život, može ući u drugačiji odnos s kozmosom — odnos zaista s cijelim kozmičkim eterom. I, kao završni čin njegova silaska, on izvlači iz duhovnih svjetova, iz cijelog svjetskog etera, snage da oblikuje njegovo etersko tijelo.

Kada je čovjek duhovni zametak za njegovo fizičko tijelo već poslao dolje — odnosno, kada je duhovni zametak konačno stigao do roditelja na kraju svog dugog putovanja dolje iz duhovnog svijeta — sam čovjek, još u duhovnom svijetu, sakuplja eter oko njega tamo, i za kratko vrijeme postaje biće ega, astralnog tijela i etera, etera koji je povučen iz svjetskog etera. Tek nakon začeca, tijekom trećeg ili četvrtog tjedna embrijskog perioda, ljudsko biće se ujedinjuje s organizmom koji je formiran kombiniranjem duhovnog zametka s fizičkim zametkom, i dodjeljuje etersko tijelo izvučeno iz svjetskog etera. Čovjek tada postaje biće sastavljeno od fizičkog tijela, eterskog tijela sakupljenog u zadnjim trenucima njegove kozmičke egzistencije, i astralnog tijela i ega koji su prošli kroz život između smrti i ponovnog rođenja.

Dakle, nakon doživljavanja čisto duhovnog, čovjek silazi u još jednu egzistenciju u fizički svijet.

Iz onog što vam je rečeno zaključili ste da dok prolazimo kroz život u svijetu između smrti i novog rođenja, u sjećanju doživljavamo prošla doba zemljine evolucije — evolucije svjetova, mogli bi reći. Tako proživljena svjetska sjećanja postaju čovjekova djela, jer on s tim sjećanjima nešto radi, u suradnji s višim bićima o kojima

sam već govorio i još ću govoriti. Ono što izvršava, dok je aktivno u sjećanju i prisjećajući se u aktivnosti, daje značajnu perspektivu u prošlost Zemlje i svijeta.

Iskustva kroz koja prolazi dok je u vezi sa stanovnicima Mjeseca prizivaju u njegovoj duši vrijeme tijekom kojeg je prošao kroz ranije živote na Zemlji u istom odnosu prema njima kao sada. Pregledava seriju zemaljskih života koji nalikuju sadašnjem. Zatim gleda dalje natrag u vrijeme kada je, iako je bio na Zemlji, bio mnogo bliže povezan sa sadašnjim stanovnicima Mjeseca; u vrijeme od kojeg je odvojen onim što geolozi nazivaju ledeno doba. Osvrće se na fazu u zemaljskoj evoluciji koju ćete u mojim knjigama naći opisanu kao atlantsko doba. Ali on prodire još dalje natrag do onog što je nazvano doba Lemurije, kada se čovjek još uvijek može naći na Zemlji, iako u sasvim drugačijim uvjetima. Još nije bio toliko usko vezan za Zemlju da je utirao svojim nogama; više je živio kao etersko biće u okruženju Zemlje, u njenoj atmosferi. To je mogao jer se u to vrijeme atmosfera sadržavala uglavnom vodenu otopinu koja je sada distribuirana između mora i kontinenata, zajedno s otopinama drugih supstanci koje su otada postale sadašnja čvrsta zemlja. Stoga je živio više u zemljinu obujmu tijekom tog doba — ovdje su opet imena nevažna — nazvanog lemurijsko, što odgovara onom što prirodni znanstvenici zovu, donekle opravdano, najstariji period Zemlje.

Onda gledamo natrag na doba kada je čovjek još bio udružen s bićima Sunca, sa stanovnicima Sunca, prije nego se Sunce tijekom kozmičke evolucije odvojilo od Zemlje. To ne znači gledanje natrag na doba kada je, kako je opisano u *Tajnoj znanosti*, sama Zemlja prolazila kroz njen period Sunca — drugo po redu doba u evoluciji Zemlje — već na rekapitulaciju tog kozmičkog doba u zemaljskoj egzistenciji. Ali ta rekapitulacija ne dolazi u prikazu. I tako čovjekovo znanje, kada je dopunjeno onim što može doživjeti između smrti i novog rođenja, postaje kozmološko znanje. Evolucija Zemlje napreduje kroz ponavljane stupnjeve, u konjukciji s rezultatima ljudskih djela izvršenih zajedno s višim bićima. Zemljina prošlost, u njenoj povezanosti s cijelim planetarnim sustavom — Suncem, Mjesecom, i svim planetama zavisnim o njima — postaje vidljiva u djelima čovjeka. Iz njih čovjek oblikuje dio budućnosti za koju je on odgovoran — njegov slijedeći zemaljski život. Međutim, u isto vrijeme, uključen je u pripremu za buduće svjetove, Jupiter, Veneru i Vulkan egzistenciju, jer će se u svaki od njih po redu, egzistencija Zemlje konačno biti transformirana.

Ako dublje pogledamo u ovakve stvari, možemo razumjeti kako su drevna kozmička vremena bila dio svjetske evolucije Zemlje. Mi zaista gledamo natrag u doba kada su današnji stanovnici Mjeseca davali instruktore čovječanstva. Zatim su se, zajedno s zadnjim velikim instruktorima, povukli u kozmičku utvrdu Mjeseca.

Međutim, stalno iznova na Zemlji, ljudi su bili rođeni sa sposobnošću da širom njihova karmičkog života ostaju u bliskoj vezi s iskustvima onih koji sada borave na Mjesecu. Rođeni stalno ponovno u tijeku evolucije svijeta, bili su kao ambasadori velike zajednice unutar Mjeseca. Pojavljivali su se među ljudima Zemlje tijekom prve, druge i treće post-atlantske kulturalne epohe i na Istoku su razvili uzvišenu civilizaciju. Ti ambasadori Mjeseca su nazivani Bodhisattve. Boravili su na Zemlji kao ljudi, ali u njima je živjelo duhovno učenje koje je bilo dano izravno od velikih mjesečevih učitelja na Zemlji.

Sada, u univerzumu često postoje vremena kada stanovnici Mjeseca, jer su mnogo bliže vezani sa stanovnicima Sunca nego s onima od Zemlje, razvijaju posebno intiman odnos s tim stanovnicima Sunca, tako da je, indirektno, preko ambasadora Mjeseca — nazvanih na Istoku Bodhisattve — u starim orijentalnim civilizacijama, mudrost Sunca mogla dosegnuti ljude na Zemlji. Zbog napretka napravljenog u evoluciji Zemlje, postaje nužno da zemaljska civilizacija ne bude više njegovana, takoreći, samo od bića Mjeseca. Cjelokupna evolucija Zemlje morala bi uzeti kurs različit od onog propisanog kozmičkom mudrošću, ako bi samo ambasadori Mjeseca imali ulogu u njoj. Iz tog razloga dolazi do velikog, ogromnog događaja kojeg zovemo Misterij na Golgoti.

Dok su u drevnija vremena to bili ambasadori Mjeseca koji su, u određenoj mjeri, na Zemlju donijeli mudrost Sunca, bio je to sam vođa bića Sunca, najviši u rangu duhova Sunca, koji je, preko Misterija na Golgoti, došao dolje na Zemlju u tijelo čovjeka Isusa. Preko toga, stvorili su se sasvim drugačiji uvjeti za evoluciju Zemlje. U nju je uvedena mudrost stanovnika Sunca kao impuls Krista Isusa; i pod tim impulsom daljnji tijek evolucije Zemlje mora se stoga nastaviti.

U vrijeme Misterija na Golgoti, toliko mnogo mudrosti Mjeseca je već bilo rašireno preko cijele Zemlje tako da je Gnoza, kao Pistis Sofija — što je bila stara mudrost Mjeseca — mogla razumjeti prirodu Krista. Gnoza je esencijalno bila težnja za shvatiti Njegov cijeli duhovni značaj. Ali Gnoza je bila potpuno iskorijenjena. U fazi evolucije koja je vodila do privremenog manjka razumijevanja Misterija na Golgoti, prvi čin je bio iskorjenjivanje Gnoze — dolje, gotovo, do samih spisa njenih oponentata.

Zamislite da ništa nije ostalo od naše sadašnje antropozofije osim onog što su oponenti napisali o njoj, i to će vam dati nekakvu ideju o tome što ljudi znaju o Gnozi iz vanjskih izvora. Njihovo znanje je ograničeno na mišljenja oponentata, možda neko upoznavanje s Pistis Sofijom i tako dalje, što ne razumiju. To je sve što znaju o Gnozi, koja je zaista dar Mjeseca, iz prošlosti, do prvih stoljeća kršćanstva — posebno prva četiri stoljeća, jer poslije toga više nije shvaćana. Bila je ono što se može reći iz stare mudrosti Mjeseca, iz Logosa Mjeseca, Logosu Sunca koji je došao na Zemlju — odnosno, Kristu. Svatko svjestan ovoga može zaista razumjeti Gnozu, koja je uvelike krivo prosuđivana, i o kojoj su danas kazane neke čudne stvari.

Nije moguće, međutim, da stvari ostanu takve, jer se evolucija Zemlje mora nastaviti. Moramo napredovati od stare mudrosti Mjeseca do nove mudrosti Sunca, za koju moramo naučiti da imamo neposredno razumijevanje. Sutra ću morati opisati kako je to esencijalno bila stara mudrost Mjeseca — nakon što je praktično došla do kraja — ono što je još govorilo ljudskim bićima kroz formu yoga disanja, kroz izmijenjen proces disanja. To je bila težnja po staroj mudrosti Mjeseca.

Taj yoga kult nije više pogodan za zapadne ljude; oni moraju doseći Imaginaciju. Za civilizaciju općenito, to je nužan slijedeći korak — težnja da se dođe do Imaginacije. Ali postoje svakakve prepreke, a to znači da evolucija ljudske civilizacije može napredovati samo ako je prihvaćen novi impuls od duha. To ovisi o intimnim ljudskim sudbinama. Kada su se Bodhisattve pojavile, nikada nisu našli ljude općenito neprijateljske. Ta drevna vremena često nam se mogu činiti izvana kao jeziva i strašna, ali uvijek je bilo moguće naići na dobru volju kada su se donosili

impulsi iz duhovnih svjetova. Stoga su Bodhisattve našle ljude spremne primiti stari Logos Mjeseca — odnosno, refleksiju, Logosa Sunca. Ali nikada više neće biti moguće obratiti se čovječanstvu na taj stari način.

Međutim, stara mudrost Mjeseca, stari Logos Mjeseca, ne može nestati — kao i sve ostalo, mora napredovati. Ali će morati biti shvaćena kroz Riječ Sunca, koja, izgubivši svoju baštinu u Gnozi, mora biti ponovno otkrivena. Neće biti moguće govoriti ljudima pravim jezikom Sunca sve dok ne budu imali dobru volju da je susretnu. Dok to ne naprave, uzalud će čekati dolazak nasljednika starih Bodhisattvi, jer to zavisi o tome da li ga dočekuju s razumijevanjem.

Danas postoji duboka napuklina između čovječanstva Istoka i čovječanstva Zapada. I oni koji ne idu dovoljno duboko u ove stvari ne mogu vidjeti kako su Istok i Zapad podijeljeni, i kako Istok iščekuje novog Bodhisattvu da im na njegov vlastiti način donese nešto o čemu Zapad ima samo nejasnu ideju. Današnja nacionalistička trvenja širom Zemlje nisu još bila dovoljno prevladana od univerzalne svijesti koja esencijalno mora teći od Krist impulsa. Ljudi nikada neće otkriti kako se uzdići do tog općeg čovječanstva, tog izvornog Krist impulsa, i nikada neće moći razumjeti što bi potencijalni Bodhisattva morao reći, sve dok se u njima ne razviju dovoljne duhovne težnje da stvore most za svjetsko razumijevanje između Istoka i Zapada.

Ovdje se dodirujem teme u koju sutra moramo ići dalje — teme koja će pokazati kako je sadašnje vrijeme različito od onih dana kada je čovjek iščekujući čekao dolazak Bodhisattve. Sada, prije nego se Bodhisattva može obratiti ljudima, on će sam morati čekati dok ne budu spremni razumjeti riječi koje će koristiti, jer ljudi su sada ušli u epohu slobode.

Ovaj ulazak u epohu slobode, u odnosu na našu sadašnju temu, biti će predmet za sutra. Ali sve kroz što čovječanstvo mora proći, da bi pronašlo najdublji impuls u duhovnom svijetu gore, povezano je s mnogim naizgled nevažnim kulturalnim sustavima i simptomima naše civilizacije.

Oprostite mi na miješanju velikog s trivijalnim, ali trivijalni simptomi ponekad mogu baciti svijetlo na veliko. Prije par dana sam rekao da u ovoj oblasti, gdje se Imaginacije tako čvrsto drže duha, imamo ometanje od motornih vozila. Dodao sam da nisam govorio ništa protiv motornih vozila, jer u antropozofiji mi ne možemo izražavati reakcionarne poglede, i kada je nužno i meni paše putovanje vozilom. Svijet treba uzeti takav kakav jest. Ali sve jednostrano treba uvijek biti uravnoteženo sa suprotnim. Dakle nema štete u vožnji kolima — pod pretpostavkom da to uzimamo, i sve drugo te vrste, sa srcem usklađenim s duhovnim svijetom. Tada, ako nas druge stvari osim vozila dođu ometati, moći ćemo ići dalje naporom naše vlastite snage i slobode, jer sloboda je morala doći, i mora nas voditi natrag do Bodhisattve.

Ljudska bića će moći pomoći sama sebi, kada se radi o stvarima koja nam čine uslugu mehanički. Zaista se može reći da će ljudi moći pomoći sami sebi u pogledu onog što im dođe putem vozila, pisacih strojeva, i tako dalje.

Međutim, s gramofonima, je drugačije — oprostite što zaključujem s ovakvom očito trivijalnom napomenom. S gramofonima, umjetnost je potisnuta dolje u stroj. Kada ljudi razviju strast za takvu stvar — što je stvarno mehaniziranje onog što nam dolazi dolje kao sjena duhovnog — kada pokazuju entuzijazam za takve stvari kao što

su gramofoni, tada u vezi toga više nemaju snage pomoći sebi. Tu bogovi trebaju pomoći.

Sada su bogovi milostivi, i danas naša nada za budući napredak ljudske civilizacije mora biti da će sami bogovi u njihovoj milosti doći u pomoć gdje je — kao u slučaju gramofona — čovjekov ukus zastranio.

PREDAVANJE XII

EVOLUCIJA SVIJETA U VEZI S EVOLUCIJOM ČOVJEKA

Tijekom naših opservacija o svijetu i o čovjeku, vidjeli smo kako on u sebi nosi — samo ako je u obliku slike — prošlost svijeta, i kako je za njega moguće, postupnim treningom, da prizove te slike. U našoj običnoj dnevnoj svijesti od svega toga nema ničeg, već samo sjećanja naših iskustava tijekom zemaljskog života. Kada, međutim, tu običnu svijest čovjek primjeni da slijedi put koji sam naznačio, tada, kako njegova duhovna svijest postaje sve jasnija, u njemu se pojavljuje sve više prošle evolucije svjetova. I došli smo do toga kako to iskustvo prošlosti između smrti i ponovnog rođenja treba biti obnovljeno.

Stoga možemo reći: Kada stvari koje nisu opazive za osjetila postanu to za Imaginaciju, čovjek gleda natrag izvan sjećanja njegova trenutnog života. Gleda natrag na sve što ga je oblikovalo, na snage rasta i ishrane koje su ga formirale od iznutra — od kojih sve proizlaze od duha.

I dalje, kod Inspiracije čovjek gleda u pred-zemaljsku egzistenciju, ali ne samo u njegovu vlastitu. Već smo vidjeli kako doseže vani izvan kozmičkog otoka Zemlje do velikog kozmičkog oceana u kojem zvijezde imaju njihovo boravište, i uviđa da su za njega zvijezde postale boravišna mjesta duhovnih bića.

Zatim, kako se pojavljuje Intuicija, čovjek zuri natrag u prošle živote na Zemlji. U isto vrijeme cijeli prošli život svijeta ulazi u opseg njegove vizije. On je, zapravo, rođen iz cijelog svijeta; cijeli svijet živi u njegovu fizičkom, eterskom i astralnom tijelu, i — tijekom zemaljske egzistencije — najmanje ali ipak i u njegovu egu. Sve je to u čovjeku, radi i tka unutar njega. Kao ljudska bića mi u sebi nosimo cijelu prošlost evolucije svijeta, na kojoj su radile bezbrojne generacije duha. Taj božanski rad nosimo u izgradnji naših organa, i u silama koje tkaju i žive u njima; nosimo ga unutar nas kada oni organi procvjetaju u percepciji i misli. Mi unutar sebe nosimo rad koji se odvijao u cijeloj protekloj evoluciji svijeta. Kada sada, nakon što smo — barem u misli — izoštrili našu viziju u prošlost, pogledamo svijet koji nas okružuje ovdje na Zemlji, s običnom sviješću vidimo samo onoliko koliko nam nude osjetila i što god da naš intelekt može napraviti s našim čulnim opservacijama. Iza oblasti čulne percepcije leži sveobuhvatni svijet duha— život aktivan u svim bojama i zvukovima prirode, u svemu što doživljavamo kao toplinu ili hladnoću, u svakom aspektu prirodnih pojava koje utječu na nas kao ljudska bića.

Osim fizičke prirode otkrivene čulima, postoji prikrivena duhovna priroda — skriveno duhovno okruženje. Taj okružujući duhovni svijet, kojeg je samo sama površina vidljiva za čulnu percepciju, čak i sada u svojoj utrobi nosi buduću evoluciju čovjeka. Baš kao što mi unutar nas u moćnim slikama nosimo cjelokupnu prošlost i mi sami smo rezultat tih slika, tako i u skrivenom životu prirode radi i tka ono što će nas, u svom budućem odvijanju kao evolucija svijeta, odvesti u budućnost. Tako

možemo postaviti pred nas ove važne riječi: Čovjek unutar sebe nosi prošlost svijeta; vanjski svijet je nositelj njegove budućnosti.

To su dva temeljna načela na kojima su svjetska evolucija i ljudska evolucija temeljene. I zaista dolaze do izražaja u pojedinom ljudskom životu. Postoji velika razlika između svega što naginje više prema čovjekovoj organizaciji glave, i svega što ima više veze s ostatkom njegova tijela. Da bi to rekli grublje, mogli bi reći: Sile rade od srca prema organizaciji glave i dovode do određene organizacije glave, s njenim prekrivačem čvrstom lubanjom. To je ispunjeno s najdivnijom konstrukcijom u svijetu – vijugama i isprepletenosti ljudskog mozga, u koje su ugrađena osjetila.

Sve što živi u tim silama, sve što utječe u čovjekovu glavu od njegovih grudiju i srca, rezultat je prošlosti. To je moglo postati ono što jest sada u čovjeku jedino jer su – kao što sam već rekao – bezbrojne božanske generacije duha radile na tome, kroz metamorfoze kozmičkih planetarnih tijela. U mojoj *Tajnoj znanosti* pokazao sam kako su evolucija Saturna, evolucija Sunca, evolucija Mjeseca, prethodile evoluciji Zemlje u kojoj živimo i tijekom koje su Saturn, Sunce i Mjesec evolucije bile rekapitulirane. Mi smo sada već prošli sredinu aktualne evolucije Zemlje, evolucije ljudi na Zemlji.

Snage koje su se kroz duga razdoblja postupno razvijale, pod utjecajem božanskih generacija duha, sve žive u fizičkom tijelu zemaljskog čovjeka, i struje iz njegova srca gore u njegovu glavu. Sve što stalno nosite u vašem fizičkom, eterskom, astralnom i egu, kao strujanje gore iz središta vašeg bića prema vašoj glavi, bilo je pripremljeno i na tome su radile generacije bogova kroz nemjerljive periode vremena. I zadnji element koji živi u tim silama koje struje gore – premda ljudi danas toga još nisu svjesni – onaj je koji sebe izražava kao čovjekova karma – prošlost njegova vlastita ega tijekom njegovih života na Zemlji.

Možemo to postaviti ovako. Ako duboko prodremo u te snage kozmičke memorije, najprije dolazimo do karme; zatim do raznih stadija evolucije Zemlje; nakon toga do metamorfoza, planetarnih transformacija kroz koje je prošla Zemlja prije nego je postala aktualna Zemlja. Prije nego je mogla nastati Zemlja, trebalo je postojati kozmičko tijelo, Saturn, koje se sastojalo samo od razrijeđene topline. Saturn se zatim morao upokojiti prije nego se uzdigne do nove egzistencije kao što je Sunce od kojeg je naše Sunce, sada vidljivo vani u kozmičkom prostoru, ostatak. U to vrijeme Sunce je bilo kozmičko tijelo koje se sastojalo samo od zraka; to se opet trebalo upokojiti i dati mjesto za kozmičko tijelo koje se sastoji od vode – stari Mjesec. Zatim je Mjesec zauzvrat dao mjesto za čvrstu mineralnu supstancu Zemlje, na kojoj je čovjek, kao zemaljsko biće, mogao početi evoluirati.

Ali baš kao što imamo ove snage koje teže gore, tako unutar nas nosimo snage s trendom prema dolje. One imaju neku vrstu središnje točke u srcu, i cirkulirajući krv nosi obje snage u kretanje naših udova. Te snage su aktivne u svakom pokretu naših ruku; kada se uhvatite za nešto, ili izvršite bilo kakvu običnu zemaljsku akciju, one ulaze u svaki pokret kojeg napravite. One sada ne pripadaju prošlosti; pripadaju skrivenom svijetu oko nas. One će biti odnesene u utrobu prošlosti – koja će prošlost postati tek u budućnosti – kada čovjek prođe kroz vrata smrti, i zamjeni zemaljsku egzistenciju za život među zvijezdama. To su snage u kojima je pripremljena čovjekova budućnost.

Do budućnosti dolazi kroz međuigru tih snaga sa snagama prikrivenim u vanjskoj prirodi. Dakle svijet nosi čovjekovu budućnost unutar svoje vlastite evolucije. U njemu postoji oštra distinkcija između tih gornjih snaga i donjih. Znanje koje se može steći nakon prolaska Čuvara praga snažno nosi tu distinkciju.

Za običnu svijest, sve ispod srca ostaje nesvjesno. To ne znači da je išta manje prožeto sviješću, ali to je svijest izvan našeg normalnog dosega danas. Stoga ono što čovjek doživljava iznutra razlikuje se od sadržaja njegove svijesti. Svjestan je jedino onog što je na površini, što se diže poput otoka iz njegovih drugih iskustava.

Kada možemo dalje prodrijeti u ljudsko biće, možemo vidjeti kako je danas još obdareno s tim podsvjesnim snagama. Možemo tada vidjeti kako čovjek izvodi neko djelo koje mu, za taj trenutak njegova zemaljskog života, uzrokuje zadovoljstvo i satisfakciju — njegova glava je zadovoljna. Mogao je iz nekog razloga napraviti sasvim lošu stvar, ali njegova glava je zadovoljna, i implikacije njegova djela izbjegavaju njegovu običnu svijest. No iako njegova glava može biti savršeno zadovoljna, to podsvjesno utječe na ruku koja provodi djelo — a podsvjesno je zaista još jedan oblik svijesti — i njegova ruka drhti. Drhtanje ruke može izvana biti neprimjetno, ali u eterskom i astralnom tijelu postaje stvarno podrhtavanje. Tako možemo vidjeti iznutra kako čovjek može biti u njegovoj glavi zadovoljan s nekim djelom koje podsvjesno uzrokuje drhtanje u astralnim i eterskim organima povezanim s njegovom rukom ili nogom. U zadovoljstvu danom glavi od lošeg djela, svijest je — mogli bi reći — umrtvljena; ali drugi oblik svijesti se pojavljuje u dubinama čovjekova bića, i djelo tamo uzrokuje drhtanje.

U tom drhtanju, pripremljena je buduća karma. To je drhtanje pred licem sila prikrivenih u prirodi, sila skrivenog svijeta. Drhtanje nagovještava sud koji će biti predan čovjeku od bića zvijezda, kada, sa ovog malog otoka Zemlje, odlazi vani u široki zvjezdani ocean.

Da to sumiramo: Unutar ljudskog bića, na različite načine, i prošlost i budućnost svijeta žive — čak i u vanjskoj formi njegova fizičkog tijela. Čovjekova organizacija glave, najljepši, najsavršeniji proizvod evolucije svijeta, u velikoj je mjeri razbijena, čak i duhovno, kada on prolazi kroz vrata smrti. S druge strane, njegova niža organizacija, premda samo fizička u vanjskoj pojavnosti, zapravo je fizička slika onog što živi kao duša i duh u rukama i šakama, u cijelom metaboličkom sustavu udova. Kroz taj sustav, kroz sve što možete vidjeti kao meso i krv oblikovano u ruke i šake, teku duhovne snage. U budućem životu na Zemlji te snage će teći kroz organe koji dovode do kretanja gornje i donje čeljusti. Kostí glave u njihovoj plastičnoj formaciji tada će biti transformirane kosti ruku i nogu — naravno mislim na njihov duhovni dio, jer fizičko vene. Ono što sada sačinjava vaše ruke i noge u vašoj sljedećoj inkarnaciji će postati — govoreći u smislu snaga i dinamike — konfiguracija vaše glave. Stoga sama fizička organizacija donosi refleksiju toga kako je čovjek prošao kroz zemaljski život. Svatko tko na pravi način proučava artističko oblikovanje čovjekove glave može u samoj formi njegove glave vidjeti kako je koristio njegove ruke i šake u njegovim odnosima s drugim ljudima i s vanjskim svijetom tijekom njegova prethodnog zemaljskog života. Jer djela ruku i nogu u jednoj zemaljskoj inkarnaciji nastavljaju živjeti u formaciji glave u slijedećoj inkarnaciji. Obična frenologija je površna u davanju svakakvih intelektualnih interpretacija o obliku

glave. Ali iza toga je duboka, okultna frenologija koja razmatra individualnost svakog čovjeka i nije u skladu s općim pravilima — frenologija koja je iz Intuicije sposobna razlučiti kako su transformacije čovjekove glave bile pripremljene kao rezultat njegovih pokreta, njegova ponašanja i njegovih djela tijekom prethodnog života na Zemlji.

To je, dakle, kako ljudsko biće danas stoji pred nama, i pred samim sobom, pokazujući u onom što je postao kako su na njemu radile božanske generacije duha kroz nemjerljive periode vremena. Naravno može samo okvirno naznačiti kako čovjekov život danas ilustrira u slikama sve što su te generacije bogova za njega napravile, i za cijelo čovječanstvo, kroz metamorfoze evolucije Zemlje — Saturn, Sunce i Mjesec.

Najprije uzmimo tri posebno značajna impulsa u zemaljskom životu ljudskih bića. Ako se sasvim jednostavno pogleda, s običnom sviješću, na čuda otkrivena u progresivnom razvoju ljudskog bića od prvih dana njegova života, možemo barem dobiti neku ideju, neki osjećaj, o ogromnim dubinama iz kojih se onih prvih dana i tjedana duša i duh bore da daju sve više određen oblik za mnogo toga što je kod bebe još bezoblično; i zatim postupno stave pod kontrolu kaotične pokrete ruku i nogu. Dolazimo do osjećaja da nam je pokazano kako se duhovna aktivnost, prisutna u beskrajnim dubinama skrivenog života prirode, izražava u ljudskom tijelu. I možemo reći: Nema ničeg na Zemlji tako divnog za gledati kao otvaranje unutaršnjeg ljudskog bića unutar vanjskog, tijekom razvoja djeteta u prvim godinama njegova života. Ako znamo kako to gledati s pravim artističkim-religioznim uvidom, tada sve što se tamo može vidjeti, i poniznost koju možemo osjetiti pred licem tog otkrivenja duhovnog, nadmašuje sve druge artističke, znanstvene ili religijske impresije koje se mogu primiti iz vanjskog svijeta.

Ali izdvojimo tri stvari u razvoju djeteta. U običnom životu kažemo: Dijete uči hodati. U stvari, to je nešto predivno. U tom učenju hodanja izvanredna količina pokreta je obuhvaćena. U igru su pozvani svi udovi kada se, da bi se ispravilo, dijete podiže iz položaja gdje mu je kralježnica paralelna s površinom Zemlje. To uzimamo zdravo za gotovo kao nešto očito, ali to obilježava trenutak u djetetovu životu kada ono uči dati svim njegovim snagama različitu, orijentaciju na Zemlji, i, uz pomoć simetrije onih sila i vlastite unutarnje ravnoteže, uči se smjestiti unutar kozmosa kao cjeline. U isto vrijeme, mi stvarno gledamo kako ljudsko biće raste van iz animalnog svijeta. Jer to je trenutak kojeg životinja nikada ne može doživjeti. Ona u suštini ostaje s kralježnicom paralelnom sa Zemljom; jer ako se povuče gore, kao što radi majmun, to je u suprotnosti s njenom prirodnom organizacijom.

Ako ćemo formirati istinitu koncepciju čovjeka, moramo u pravom svijetlu moći vidjeti ovo učenje hodanja od strane djeteta. Znanstvenici su usporedili kosti ljudskih bića s onima od životinja, i našli da su one transformirane životinjske kosti, a čovjekovi mišići da su transformirani životinjski mišići — i tako dalje. Neka tako bude sa svakim organom; razlika između čovjeka i životinje još uvijek se na taj način neće naći. Razlika se može vidjeti jedino kada dokučimo kako, u trenutku uspravnog stajanja, ljudsko biće sebe oslobađa od njegove veze s životinjom na početku njegova života, i uspostavlja svoju ravnotežu u cijelom svijetu. Nikada u svom životu ono ne bi moglo steći vještinu da to napravi da to nije pripremljeno u najudaljenijim danima;

sjeme za to je već bilo u biću čovjeka tijekom egzistencije Saturna. Božanski Duhovi su tada položili sjeme za vještinu koja nastupa kada dijete uči, kao što smo rekli, hodati. Tada nije bilo životinja, jer one dolaze poslije, tijekom evolucije Sunca. Stoga je ljudsko biće, kao što je izvorno planirano, starije nego životinje.

Sve što leži u tim nevidljivim silama koje omogućuju čovjeku da hoda vodi nas natrag do svog izvora tijekom egzistencije Saturna.

Druga sposobnost koja se javlja u djetetu dolazi od njegove nove orijentacije u prostoru; to uzrokuje da se sile okrenu unutra i pojave na drugačiji način. Na primjer, ja podignem komad krede; sila dolazi u smjeru prema unutra, prazneći se u unutarnjim organima. Ova unutra okrenuta sila, dolazeći kroz udove iz smjera pokreta, pojavljuje se u razvoju djeteta kada ono uči govoriti. Najprije, kada dijete nalazi svoje oslonce u prostoru, sile uzimaju smjer prema vani; iste sile se potom okreću prema unutra i dijete uči govoriti.

Znanost zna samo mali dio svega ovoga. Zna da dešnjaci imaju centar za govor na lijevoj strani mozga, a ljevoruke osobe u desnoj polovini. Međutim, sve u mozgu što ima veze s razvojem govora, najprije je u njemu radilo od udova kada dijete uči hodati, dohvaćati stvari, kretati se i skretati svoju pažnju na objekte. To izvire od sila usmjerenih prema unutra, koje zatim izlaze od mozga u organe govora. Tu su, opet, božanska duhovna bića pripremala ljudski organizam kroz bezbrojna stoljeća, tako da dijete može govoriti. Ona božanska Bića, koja su tijekom perioda Saturna pripremala ljudsko biće za hodanje, potom su tijekom perioda Sunca radila da dođe do ove sposobnosti za govor.

Treći dar razvijen od djeteta, i od cijelog čovječanstva, kroz govor — jer nije mogao doći prije govora u zemaljskoj evoluciji — bila je moć da se imaju misli. To je od božanskih duhovnih Bića pripremljeno tijekom doba Mjeseca. Tako se odvijala ljudska evolucija u prošlim dobima svijeta; generacije duhovnih bića su pripremale čovjeka za hodanje, govor, mišljenje — kroz evoluciju Saturna, evoluciju Sunca, evoluciju Mjeseca.

U evoluciji svijeta tijekom doba Sunca, pojavile su se životinje — naravno u obliku različitom od današnjeg. Sada se moraju hraniti biljkama, što u to vrijeme nisu trebale, jer tada su bila stvorenja zraka i sačinjena od zračne supstance. To je bilo za vrijeme egzistencije Mjeseca kada su dodane biljke.

Zatim je evolucija prešla u egzistenciju Zemlje, kada su ljudska bića razvila vidljivu tjelesnu formu u kojoj su sile hodanja, govora i mišljenja mogle boraviti. U isto vrijeme se pojavilo mineralno carstvo i postalo esencijalni dio njegova organizma. Na ovaj način se može opisati čovjekova prošlost.

Ako želimo pogledati u čovjekovu budućnost, u svijetlu sadašnjih uvjeta na Zemlji, moramo krenuti od njegova starijeg doba, što znači opisujući nešto što danas uopće nije vidljivo. Kada dijete počinje hodati, govoriti, misliti, vanjski znakovi toga su dovoljno jasni, ali kako je duhovni dio čovjeka pojačan u starijoj dobi daleko je od evidentnog za svakoga bez duhovne vizije. Govorio sam o najdivnijem iskustvu gledanja postupnog otkrivanja duše i duha u rastućem tijelu mladog djeteta, i kako se, ako se to vidi na pravi način, može biti preplavljen najdubljim religioznim osjećajem u licu sveg značenja koje taj artistski proces prenosi. Ali također je predivno vidjeti

kako sve što je čovjek doživio kroz hodanje, govorenje i mišljenje tijekom njegova zemaljskog života nestaje u duhovnom. I zatim vidjeti kako su njegove misli i riječi, sve što je radio i za što se borio s njegovim rukama, nošeno natrag u život duha kada prolazi kroz vrata smrti. Baš kao što ono što dolazi do izražaja u djetetovu hodanju, govorenju, mišljenju, pokazuje natrag na prethodne stupnjeve evolucije Zemlje, evolucije Mjeseca, Sunca, Saturna, tako i sve što je čovjek doživio u njegovim mislima ukazuje najprije od svega na njegov slijedeći zemaljski život, a zatim na velike periode u budućoj evoluciji Zemlje.

Dakle misli čovjeka pokazuju prema stupnju Jupitera u evoluciji svijeta i čovjeka — stupnju koji se može dosegnuti tek kada je Zemlja prošla kroz smrt i uzdigla se u novu planetarnu evoluciju. Jer misli tada neće u nama živjeti na njihov sadašnji fluktuirajući način; one će uzeti određen oblik i pojaviti se u samoj formi čovjeka.

Danas možemo naše misli zadržati za sebe, i u određenim prigodama naše lice može izgledati savršeno nevino, premda smo iznutra krivi. To nećemo moći tijekom egzistencije Jupitera. Čovjekove misli će tada izazvati izraz njegova lica. Ljudska forma će izgubiti njenu mineraliziranu čvrstoću; biti će iznutra fleksibilna i sastojati se od sasvim mekane supstance. Loša misao koja se podiže u nama odmah će se pokazati drugim ljudima kroz promjenu u našem izrazu. Sve prirode misli će odmah poprimati oblik; čovjek će tada ići okolo pod krinkom vlastitih postojanih misli i temperamenta. Stoga ako je, tijekom egzistencije Jupitera, čovjek običan podlac, ili ima samo animalne impulse, tako će i izgledati. To je prvi stupanj čovjekove budućnosti.

Drugi stupanj će predstaviti kreativna moć govora. Danas se govor javlja iznutra i samo je poslan vani u zrak. U budućnosti, izgovorena riječ neće odumrijeti u zraku već će nastaviti postojati, i s njom čovjek će stvarati stvarne oblike. Tako da će u dobu Jupitera imati snagu da sebe oblikuje mislima; u egzistenciji Venere davati će oblik svijetu oko njega. Ako tijekom egzistencije Venere — kada će sve supstance biti fine kao zrak — izgovori zlu riječ, nastati će nešto kao odbojna biljna forma. Stoga će čovjek biti okružen kreacijama vlastita govora. Tijekom egzistencije Venere pojaviti će se kreativni osjećaji, kreativni govor, i osjećaji koji kreiraju kroz riječ.

Tijekom zadnje metamorfoze Zemlje, egzistencije Vulkana, aktivnosti izražene u našem hodanju i pokretima ruku razviti će se dalje. Danas mi idemo raditi i koristimo ruke da izvršimo djela, ali ništa od toga nije trajno. Idem na neko mjesto; imam ovo ili ono za napraviti. To naravno može biti nešto sasvim složeno — možda čak i vođenje rata. Zatim opet odlazimo, i u vanjskom svijetu od naših djela ne ostaje ništa. Tijekom egzistencije Vulkana, sve će ostajati. Čovjek neće jednostavno ići okolo i obavljati radnje; sve što radi će ostaviti otisak na egzistenciji Vulkana. Njegova djela će biti aktualizirana, postati će stvarnosti.

Vidite kako egzistencija Zemlje čini radikalni rez između prošlosti i budućnosti u evoluciji svijeta i čovjeka. Sve do vremena Zemlje, do svega su dovele božanske generacije duha; do onoga što će slijediti, dovesti će sam čovjek. Tako sloboda ulazi u njegov život unutar kozmosa. U svijet je smješten od bogova, i dana mu je slobodna egzistencija. Od bogova je stekao sposobnost za hodanje, govor, mišljenje — čak i oblik; ali za buduću evoluciju svijeta u to hodanje, govorenje i mišljenje morati će donijeti ono što on sam jest. On će upravo sada doživjeti sebe iz prošlosti u

budućnost. Dio prošlosti, točno je, leži u njegovoj vlastitoj karmi; dio budućiosti leži u onom što je voljan napraviti za svoju vlastitu karmu u budućiosti. Trenutno odslužuje neku vrstu naukovanja između prošlosti i budućiosti.

Sve ovo znači da stvari ne mogu ispasti potpuno sukladne originalno namjeravanom planu na kojeg sam uputio jučer. Tada sam govorio o 2.160 godina koje moraju proći između dvije inkarnacije. Ali tijekom zemaljskog života čovjek je daleko od toga da apsorbira sve što bi mogao apsorbirati; stoga za mnoge ljude danas interval između smrti i novog rođenja pokazuje se promijenjen — ne više za svakog 2.160 godina, već bitno kraće.

Ljudi koji su se potpuno predali zemaljskom životu, oni s određenim kriminalnim tendencijama, veoma su siromašno opremljeni da odjedre u ocean zvjezdane egzistencije; i nakon kratkog vremena između smrti i ponovnog rođenja uskoro se vraćaju zemaljskom životu. Drugi trebaju duže vrijeme da pročiste i usavrše ono što su tijekom života na Zemlji napravili od njihove duše i duha. Dakle može se reći da oni s animalnim tendencijama, koji lako podlegnu instinktima i željama, ubrzo se vraćaju na Zemlju, dok onima s normalnim duhovnim razvojem treba više za povratak. Ali također može biti ljudskih bića koja, kroz dublji uvid tijekom zemaljskog života u način na koji se stvari sada odvijaju, mogu u sebi pobuditi samožrtvujuću želju da se što prije vrate da bi pridonijeli budućem smjeru zemaljskih stvari. Jer ako je čovjek svoj duh tijekom života na Zemlji ispunio ljubavlju, može napraviti tri do šest tranzita, preko Marsa, Jupitera i Saturna, brže. Kada osobe s nižim instinktima prolaze kroz smrt, one se povlače drhteći pred tim krugovima i ne kompletiraju ih; oni su posebno odbačeni od oblasti planetoida. Sutra ću govoriti kako je ljudskim bićima danas omogućeno da uđu u razne krugove izlažući se određenim utjecajima u svijetu, u njihovu osobnom životu, u njihovu nacionalnom životu, i tako dalje.

Oni koji ispravno ulaze u oblast planetoida danas će provesti sedam ili osam stotina godina između jednog zemaljskog života i slijedećeg. To je normalno za ljude koji zapravo nisu degradirane prirode. Ali kroz dublji uvid u stvari, i preko ljubavi duhovnog svijeta, život između smrti i novog rođenja može svjesno biti skraćen. Oni koji su mnogo stekli od njihova života na Zemlji mogu se relativno brzo vratiti, tako da što prije mogu raditi na transformiranju zemaljske civilizacije i kulture.

Morao sam vas u mislima odvesti od zemaljskog svijeta u onaj od zvijezda i njihovih stanovnika, tako da, na način pogodan za sadašnje vrijeme, vaša pažnja može biti skrenuta od svijeta u koji su ljudska bića obično zadubljena, na svijet u koji moraju ući preko dubljeg znanja, ako žele pravilno doživjeti njihovu budućiost. Danas su, ljudi općenito malo skloni da se odvoje od zahtijeva materijalnog svijeta i traže duhovno direktno u fizičkom svijetu oko njih. Nemamo vremena sada razmišljati o preprekama koje se susreću kada su, u psihoanalizi, na primjer — o čemu ću informirati sutra — napravljeni pokušaji da se istraži barem duhovni dio čovjeka. Međutim, upravo iz direktne opservacije čulno opazivog, prava staza će se otvoriti za one koji sada žele raditi potpuno unutar polja sadašnje znanosti, ako tamo zaista nastoje otkriti duhovno. To se može napraviti. Nedvosmisleni dokaz toga će se naći u brošuri upravo izdanoj od našeg Instituta za fiziologiju i biologiju u Stuttgartu. Tu je gospođa Dr. Kolisko objavila rezultate divnog malog istraživanja pod naslovom *Fiziološki i fizikalni dokaz efikasnosti najmanjih entiteta*. [Ovaj traktat uključen je u

svezak pod naslovom *Poljoprivreda sutrašnjice*, izdano od gospođe Dr. Kolisko 1939.] Znae kako homeopatija voli raditi s visoko razrijeđenim supstancama. Na taj način, dovodeći fizičke supstance u visoko razrijeđeni oblik, otvoren je put u duhovno. Gospođa Dr. Kolisko je sada uspjela pokazati, egzaktnom metodom, da su najmanji entiteti, najviša razrjeđenja, efikasna. Dugo vremena je najsavjesnije radila po linijama koje sam naznačio, i sada je uspjela u proizvodnji otopina u omjeru 1 : 1 bilijun.

Ako je neka supstanca potpuno razgrađena u čaši vode, od čega je pola bačeno a ostala polovina ulivena u punu čašu vode, dobivamo otopinu 1 : 2. Kada je pola vode opet bačeno a ostatak uliven u punu čašu vode, dobijemo 1 : 4, i tako dalje. Sada je u našem biološkom institutu u Stuttgartu, pomoću egzaktnih znanstvenih metoda, nađen način da se proizvedu precizne otopine od 1 : 1 bilijun — tako stigavši do takozvanih viših potentnosti. Rezultati se mogu vidjeti u slučaju, recimo, antimona, o kojem sam govorio na medicinskom predavanju održanom ovdje. Nalazimo da je biljni rast, na primjer, rast zrna pšenice, reduciran na najmanju stopu na oko dvadeset prvoj potentnosti, a doveden do najviše stope na oko dvadeset devetoj ili tridesetoj potentnosti. Dakle, vidite, supstanca je bila razrijeđena u fluidu do visoke potentnosti, i nalazimo da niže potentnosti imaju različit učinak na biljni rast dok najviše potentnosti ubrzavaju rast, što znači da daju najveći poticaj životnoj sili. Na taj način nađeno je da se moguće razbiti čisto materijalno, tako da se tamo može manifestirati duhovno. Jer ako podijelite materijalnu supstancu, ne na atome kao što bi to atomisti, već na takav način da se dovede samo aktivnost njenih funkcija i sila, tada pokazujete spremnost, rekao bih, da prijedete u duhovno prožimajući samu materiju duhom.

Sada možete zamisliti što to znači za preciznu opservaciju kako lijekovi djeluju na ljudski organizam, jer učinak se zaista može vidjeti. Otopina je pripremljena; imate je u laboratorijskoj boci, i u tu potentnost ubacite zrno pšenice; zatim u potentnost u slijedećoj boci ubacite drugo zrno, i tako dalje — zrna i zrna pšenice. Jer tijekom ovog egzaktnog istraživanja cijele prostorije su bile ispunjene s tim klijućim zrnjem, pokazujući učinak svake potentnosti na tlu iz kojeg zrnje niče. To je ono što treba napraviti u znanosti danas, da bi se materijalno znanje dovelo u oblast duha. Znae kakva prepirka je bila između homeopata i alopata u vezi efikasnosti najmanjih entiteta u višim potentnostima. Cijela stvar do sada je bila pitanje mišljenja — alopata imaju jedan stav, homeopata drugi. To, međutim, nije stvar držanja strane homeopatima, već o znanstvenom utemeljenju stvarnih činjenica. U budućnosti će naravno biti poznato kada lijekove treba primijeniti na direktni alopatski način, a kada u otopini ispravne potentnosti, tako da mogu imati željeni učinak na pacijenta — posebno na njegovo etersko tijelo, koje predstavlja životne sile. Znati ćemo točno gdje treba povući crtu — ovdje treba dati alopatski tretman, ovdje homeopatski. Jer baš kao što su drugi znanstveni eksperimenti izvršeni s krajnjom točnošću, tako je i u ovom slučaju gospođa Dr. Kolisko pokazala u njenoj brošuri, s istom točnošću, kako najmanji entiteti stvarno rade. Ono što je prije bilo samo pretpostavka podignuto je na nivo važnog znanstvenog predmeta.

Ali sve to pokazuje na još nešto. Samo u toj brošuri pogledajte točno izrađene krivulje koje pokazuju kako sile rasta idu gore i dolje; primijetite kako krivulje treba nacrtati prema tome da li je potentnost jaka ili slaba, kako s određenim otopinama

postoji minimum rasta, a u više razrijeđenim otopinama — viših potentnosti — maksimum; zatim povratak na minimum, opet natrag na maksimum — i tako dalje. Dakle, uz iznimno savjesno praćenje krivulje, stječe se neposredan uvid u ritam koji radi u svemu materijalnom — ritam koji je zaista izraz duhovnog. Kod ljudskih bića, možemo se okrenuti od sustava metabolizma do ritmičkog sustava; moguće je i u prirodi, također, naći na sasvim egzaktan, znanstveni način njen ritmički sustav. To je upravo ono što se može vidjeti u ovom djelu, za koji vjerujem da se može pokazati kao pravi orijentir, ne samo u kontroverzi između homeopatije i alopatije već u svim pitanjima koja se tiču našeg uvida u prirodu. Ako se rezultati ovog istraživanja ispravno procjene, zakoni prirode u budućnosti neće više biti traženi samo na sadašnji atomistički način, mjereći i važući; biti će prepoznato kako u svim materijalnim stvarima postoji ritam, i kako je u ritmu događaja u prirodi izražen ritam kozmosa.

Želio sam skrenuti vašu pažnju na ovo kao na put što vodi van iz egzaktne znanosti koji mora biti otvoren. Sutra ću nastaviti da pokažem kako u psihoanalizi, na primjer, postoji vrsta teoretske averzije prema svakom stvarnom postavljanju na put koji vodi od fizičke prirode do duhovnog. Ali ako će ljudi u civilizaciji ići naprijed a ne natrag, biti će dužni da uzmu put prema duhu.

PREDAVANJE XIII

ČOVJEKOV ULAZAK U RAZDOBLJE SLOBODE

Iz jučer danih opisa zaključili ste da čovjek postupno treba steći slobodu u sadašnjem periodu svjetske i ljudske evolucije. Gledajući natrag u prošlost evolucije svijeta, nalazimo kako je, u odnosu na njegove najvažnije aktivnosti, njegovo hodanje, govorenje, mišljenje, čovjek bio pripremljen odozgo od božanskih duhovnih bića. Vidimo kako je, da bi se osiguralo da ono što su ta božanska bića ostvarila u čovjeku tijekom njegove zemaljske egzistencije ima učinka, ako i samo nesvjesno, on uvijek između smrti i ponovnog rođenja odveden u asocijaciju s tim bićima.

Sjetiti ćete se da sam govorio da je čovjek vođen kroz snage Sunca i Mjeseca, i zatim, u oblasti Sunca, kroz Mars, Jupiter, Saturn, u svijet zvijezda, shvaćen duhovno. Tome bi dodao da kada čovjek u životu između smrti i ponovnog rođenja mora, takoreći, ponoviti svoje korake poslije, kao u sadašnjosti, napredujući u oblast planetoida do percepcije impulsa Saturna, na svom povratnom putovanju dolazi u odnos s najuzvišenijim božanskim duhovnim bićima viših hijerarhija – Prijestoljima, Kerubinima, Serafinima. To su duhovna bića čiji impulsi se protežu i duhovnom i prirodnom egzistencijom. Dok ulaze u zakone prirode i ulijevaju im život i duh, imaju svrhu dovođenja do trajne harmonije između tih zakona prirode i moralnog života cijelog kozmosa. To su bića koja se nikada nisu pojavila u fizičkom obliku, ipak u duhovnom svijetu ispoljavaju teško shvatljivu moć na Zemlju, i čine mogućim da moralni zakon bude doveden u stalnu harmoniju s prirodnim zakonom. I tako, pošto čovjek tijekom njegove egzistencije izvan Zemlje može impulsima prošlosti stalno davati nov život, on u svojoj evoluciji doseže točku kada može raditi u skladu s tim izvanzemaljskim impulsima.

Međutim, u sadašnjoj epohi evolucije svijeta i čovjeka, suočeni smo s zadatkom da uzmemo pod našu vlastitu slobodnu kontrolu sve što je u prošlosti bilo manje ili više stvar prisile, određene za sva ljudska bića od viših moći.

Kada pregledavamo tu evoluciju svijeta i čovjeka nalazimo da se u određenom vremenu čovjek susreo s poteškoćama koje je trebalo prevladati na njegovu putu od toga da bude ekskluzivno vođen od božanskih duhovnih bića do svjesnog rada da se uzdigne do znanja tih bića i tako do stjecanja ljudske slobode. Ta točka u vremenu, koja u izvjesnom smislu označava najveću krizu u cijeloj evoluciji čovjeka, dolazi otprilike 333 godine poslije Misterija na Golgoti. Ovakvi datumi su samo približni zato jer se vrijeme računalo na razne načine. Prema našem sadašnjem računanju, 333 godine nakon Misterija na Golgoti došlo je do te krize.

Ako pogledamo natrag na taj kritični trenutak, možemo ga opisati više-manje na slijedeći način. Da se evolucija čovječanstva i ona od same Zemlje nastavila kakva je i bila, da su ljudi ostali pod vodstvom božanskih duhovnih bića koja su ih vodila do tog vremena, tada bi, pošto je bila namjera tih bića da čovjek treba steći slobodu, ona bila

stečena — ali s kakvim rezultatom? U to vrijeme to bi značilo poremetiti ravnotežu između dva dijela čovjekova astralnog tijela.

Promislite o vezi između fizičkog tijela i astralnog tijela: prvo ćemo se zadržati na astralnom tijelu. Prije godine 333 veći dio astralnog tijela je bio aktivan u biti u gornjem čovjeku, a njegov manji dio u njegovu donjem tijelu — srednji čovjek je između ta dva. A pošto je u onim vremenima gornji dio astralnog tijela bio snažniji, preko njega su božanska duhovna bića vršila na čovjeka njihov najveći utjecaj. U skladu s planom za čovječanstvo, ljudska evolucija se odvijala na takav način da sve do oko 3.000 godina prije Krista vrijedili su ti uvjeti za astralno tijelo, ali sa 1.000 godina prije Krista donji dio astralnog tijela je postajao veći a gornji dio relativno manji, sve dok, u godini 333, dva dijela ne postaju jednaka. To je bila kritična situacija 333 godine nakon dolaska Krista, i od tada se gornji dio čovjekova astralnog tijela stalno smanjuje. To je smjer uzet od njegove evolucije.

Nije moguće slijediti evoluciju čovjeka u njenoj realnosti ukoliko nismo u stanju shvatiti što se događa čovjekovu astralnom tijelu tijekom zemaljske evolucije. Ako ljudska bića ne bi pretrpjela ovo smanjenje u gornjem dijelu astralnog tijela, njihov ego nikada ne bi mogao dobiti dovoljno utjecaja i nikada ne bi mogli postati slobodni. To smanjenje u astralnom tijelu dakle pridonosi pobuđivanju slobode. Već sam rekao da nema smisla pitati se zašto bogovi nisu tako uredili sve da ljudskim bićima pruže zadovoljstvo. Bogovi su morali stvoriti univerzum koji je inherentno bio moguć. Mnogo toga što ljudima daje najveće zadovoljstvo počiva na tome, između drugih stvari koje, dok nisu osvijetljene, uopće nisu ugodne. Ovo smanjenje astralnog tijela je povezano s još nečim, jer o veličini astralnog tijela u gornjem dijelu čovjeka — ne o njegovoj veličini kao cjeline — zavisi njegova moć da kontrolira, s egom i astralnim tijelom, njegovo fizičko i etersko tijelo. Stoga će vjerojatno svi ljudi imati njihovo zdravlje umanjeno od tog smanjenja u astralnom tijelu. Do pravog koncepta ljudske evolucije možemo doći samo ako prepoznamo da slobodu na Zemlji treba platiti općenitim slabljenjem zdravlja. Ne, naravno, u obliku kolere ili tifusa, ali sloboda se neće steći bez da s njom dođe neka vrsta bolesti.

Ako bi sve ljudske snage nakon godine 333 ostale kakve su bile, čovjek bi na Zemlji postajao sve slabiji, sve više nemoćan. I zemaljski život bi došao do svog kraja kroz tu potpunu dekadenciju čovječanstva.

U toj točki se dogodilo ono što bih želio opisati kako slijedi. Na skupu onih božanskih duhovnih bića o kojima sam govorio da pripadaju Suncu, bilo je odlučeno da dolje na Zemlju pošalju svog predstavnika, Krista, da tamo prođe kroz nešto što bi božanska bića povezana s čovječanstvom doživjela po prvi puta. Rođenje i smrt zasigurno nisu ono što materijalisti zamišljaju da jesu, već su dio čovjekove zemaljske egzistencije. Nijedno od božanskih duhovnih bića iznad čovjeka — anđeli, arhanđeli, i tako dalje sve do najviših — nikada nisu upoznala smrt, već samo metamorfoze. Ona se mijenjanju iz jednog oblika u drugi, ali ona nisu rođena i ne umiru. Čovjek, također, mijenja oblik, ali u isto vrijeme ostavlja po strani njegovo fizičko i etersko tijelo, tako čineći rođenje i smrt radikalnijom promjenom nego što je bilo koja promjena doživljena od viših hijerarhija. Tako su vođe u harmonijama i impulsima Sunca riješile da dolje na Zemlju pošalju Krista, kao biće koje još nije doživjelo rođenje i smrt, tako da bi On mogao proći kroz čisto ljudsku sudbinu. Misterij na

Golgoti, stoga, nije samo stvar čovječanstva; to je također stvar bogova, i to se može staviti u riječi kao što su ove: Bogovi Sunca su se susreli i savjetovali o koracima koje trebaju poduzeti da od čovječanstva odbiju opasnost da postane sve slabije kroz propadanje astralnog tijela.

I tako je dolje na Zemlju poslan Krist i prošao je kroz rođenje i smrt — naravno ne kao ljudsko biće već kao božansko biće. Posljedica je bila da su preko Misterija na Golgoti, preko činjenice Kristove smrti, u evoluciju Zemlju ušle snage za iscjeljenje onih drugih snaga koje su, u već opisanom smislu, bile uzrok bolesti. Tako je Krist za čovječanstvo postao, u samoj istini, veliki kozmički i zemaljski iscjelitelj čovječanstva. Drugim riječima, Njegove su snage ušle u sve što u ljudskim bićima treba iscijeliti, tako da čovjek, imajući u jednu ruku tendenciju prema dekadenciji, ali u drugoj spasonosne snage Krista, može naći svoj put do slobode. Stoga, u evoluciji svijeta su poduzete mjere da se osigura da se, 333 godine prije velike krize, dogodi Misterij na Golgoti.

Ljudska evolucija na Zemlji, u skladu s tim, nije mogla ići naprijed bez te prijetnje katastrofalne univerzalne bolesti, koja počinje u 333 godini. Zatim, preko Misterija na Golgoti, dolazi veliko univerzalno iscjeljenje. Sve dakle napravljeno od čovjeka bez ego svijesti, sve što je izvedeno iz dubljih snaga koje teže njegovu daljnjem padu, može biti iscijeljeno preko ujedinjenja s Kristom. To je ono što Misterij na Golgoti znači za zemaljsku i ljudsku evoluciju.

Situacija koju sam upravo opisivao je bila poznata, sve do četvrtog stoljeća nakon dolaska Krista, određenim ljudima koji su još imali neko znanje o činjenicama kroz to što su apsorbirali duhovni život njihova vremena. U svim vremenima prije Misterija na Golgoti postojali su stari Misteriji, gdje su učenici bili podučavani u vezi čovjekove protekle zemaljske evolucije, dolasku Krista, i što bi se trebalo dogoditi u budućoj evoluciji čovječanstva. Pokazana im je u velikim i moćnim slikama veza čovjeka na Zemlji s duhovnim bićima viših svjetova. U vrijeme Misterija na Golgoti još je tu i tamo bilo izoliranih pojedinaca koji su, iako jedva napredniji od učenika starih Misterija, sačuvali neko znanje o ovim stvarima — znanje kasnije nazvano Gnoza. Bili su razbacani preko Zapadne Azije, Afrike, Južne Europe. Njihovo znanje, njihova mudrost, pružala se do izvora događaja u evoluciji Zemlje i čovjeka, i do moćne uloge koju je za stanovnike Zemlje igrao Misterij na Golgoti. Ali ti ljudi, koji su još imali znanje o starim tajnama Misterija, bili su ispunjeni anksioznošću. Znali su da za čovječanstvo dolazi kriza. Znali su da u budućnosti ljudsko razumijevanje neće moći dokučiti dubine zemaljske i ljudske evolucije.

Dakle, kod određenih osobnosti prva četiri kršćanska stoljeća moguće je prepoznati anksioznost — ne u vezi zemaljskih stvari već u vezi smjera evolucije svijeta. Hoće li ljudi biti dovoljno zreli, pitali su se, da prime ono što je Misterij na Golgoti donio? To je, u prva četiri stoljeća nakon Misterija na Golgoti, bilo veliko pitanje za one koji se mogu nazvati nasljednicima velikih posvećenika.

Od tih koji su u tim prvim stoljećima još bili inicirani u kršćanske Misterije došla je, na primjer, predivna pjesma. Pričala je o dolasku Krista na Zemlju, ali je također dala u impresivnoj dramatskoj formi — premda je pjesma kao cjelina bila ep — snažne slike čovjeka u bliskoj budućnosti, koji više ne bi mogao shvatiti potrebu za iscjeljujućim elementom u ljudskoj evoluciji. Nakon što su te slike otkrile nešto od

onog što su bogovi odlučili sa Sunca — na način koji sam spomenuo — i nakon što je silazak Krista u čovjeka Isusa impresivno opisan, pjesma nastavlja oslikavati kako će u ljudskoj evoluciji biti, u novom, metamorfoziranom obliku, revitalizacija starog Demeter-Izis bića. Pokazano je kako će se to biće štovati u posebnom, snažno oslikanom ljudskom obliku, dolazeći u budućnosti kao svečano obećanje čovječanstvu.

Ti pjesnici-svećenici, kako bi ih mogao nazvati, prva četiri kršćanska stoljeća, ili barem najistaknutiji među njima, opisali su kako će u daljnjoj evoluciji nastati određeni kult, prakticiran od svih koji će postići učenje i život u duhu. Za takve ljude biti će utemeljen nekakav žrtveni čin.

Ep je oslikao mlađeg čovjeka koji će ući u cjelokupan put na koji je ljudska evolucija u to vrijeme bila shvaćena. Pokazano je kako će prijeći od mladosti do zrelosti razvijajući kult Djevice. Ovo ritualno štovanje, taj žrtveni čin, pokazan kao nužan za sve koji će postati učeni i mudri, ako će čovječanstvo pronaći vezu s onim što je ljudima došlo preko Misterija na Golgoti, bilo je portretirano u živopisnim bojama. Moćna poema, puna boje, nastala je u onim ranim stoljećima kršćanstva. I među onima koji su više-manje živjeli u atmosferi ove pjesme bio je također slikar-svećenik, koji je, istina je, te scene naslikao na jednostavan način shvaćen od običnog puka; ali njihove slike su imale snagu i išle su pravo do srca.

To je ono što je ta pjesma ostvarila. Ali zajedno sa svime što je nedvosmisleno došlo od Gnoze, kasnije je od crkve iskorijenjena. Trebamo se samo sjetiti kako je bila takozvana slučajnost da su kasnije spisi Scotusa Erigene bili sačuvani, i neće izgledati apsurdno kada duhovno istraživanje tvrdi da je ta najveća od pjesama, koja evocira Novi zavjet, bila istrijebljena u korijenu i granama od kasnije crkve, tako da u slijedećim stoljećima ništa od nje nije ostalo. Ipak je ta pjesma bila tamo. Iskorijenjena je, zajedno sa svim jednostavnim ali impresivnim slikama povezanim s njom. Prikrivena u njoj bila je sva anksioznost osjećana u to vrijeme od nasljednika starih posvećenika. Kroz tu pjesmu zvonili su teški tonovi elegije.

Sada, među onima koji nisu slijedili Augustina u sasvim različitoj struji, brojni ljudi su zadržali sposobnost da razumiju ove stvari sve do u četvrto stoljeće, čak i do početka petog. Ali to razumijevanje nije moglo ostati živopisno koliko je jednom bilo; duhovne snage naroda u Južnoj Europi nisu više za to bile pogodne. Tako su se temelji razumijevanja kristalizirali u dogmama koje su opstale, iako se to ne bi moglo dogoditi da dogme nisu sačuvane u jeziku koji je postajao sve više beživotan — latinskom jeziku. To prenošenje latinskog u Srednji vijek od učenih ljudi imalo je učinak umrtvljavanja jednog živog razumijevanja, tako da je konačno sve što se znalo o Kristovu postojanju čovjekom, o slanju Duha, i o velikom iscjeljenju o kojem sam govorio, postalo okoštalo u dogmama. Te dogme su se širile kroz latinski jezik, samim riječima koje više nisu imale ništa s pravim sadržajem učenja. Dakle, u širenju zapadnog učenja kroz medij latinskog, tu se odvijalo postupno sušenje vatrenog, fosfornog elementa koji je prožimao istrijebljenu pjesmu.

Zatim dolaze svi mladi narodi Sjevera, uzburkani više sa Istoka, i oni su primili Krist impuls u latiniziranom obliku kroz koji je gubio vitalnost.

Moramo zamisliti ovaj Krist impuls kako dolazi sa Juga, i narode koji se šire na Sjeveru prihvaćajući sasušeno kršćanstvo jer je njihovim mladenačkim duhovnim snagama nedostajalo snage da daju svjež život veličini koja je u temeljima hladnih dogmi. Posljedica svega toga je danas još s nama. Čak i sada u onim sjevernim krajevima prividno se mogu naći — jer sve je to samo prividno — snage za koje se čini da su prekasno primile Krist impuls, već okoštao u dogmi, ali su pozvane, iz direktnog znanja o duhu, da ponovno otkriju sve tajne činjenice Golgote i Kristova ulaska u zemaljski život — sve to, međutim, treba biti ponovno otkriveno u potpunoj slobodi. Jer čak i činjenica da nakon godine 333, kršćanstvo, u njegovu umrtvljenom stanju, prokrčivši iz Italije svoj put gore, dok su mlade rase ljudi klizile dolje, čiji nasljednici su sada rašireni preko Rusije, Švedske, Norveške, Srednje Europe, Engleske, još uvijek živeći pod istim utjecajem — do svega je toga došlo tako da, konačno, ljudska bića mogu dohvatiti Krist impuls u slobodi.

To je sada zadatak onih naroda koji su, kao predstavnici civilizacije, prvi kojima treba donijeti antropozofiju, koji će prihvatiti sve povezano s Kristom Isusom, i prepoznati da bi bez Krist impulsa svi ljudi postali samo „stupovi soli”. Možemo koristiti ovaj fizički izraz, jer Krist impuls ulazi u fizičko — pravo u iscjeljenje fizičkog. Krist je postao veliki duhovni fosfor koji radi na prevladavanju procesa formiranja soli u čovjeku. *Christus verus Phosphorus* — ova fraza se mogla čuti sa svih strana u prva tri stoljeća kršćanstva. Također je glavni motiv u izgubljenoj pjesmi koju sam opisao.

Dakle, između prošlosti i budućnosti, moramo uzeti naše mjesto u sadašnjosti, a isto tako biti u mogućnosti pogledati natrag. Naravno, nemam vas želje dogmatski nagovarati na ono što sam upravo ispričao o izgubljenoj pjesmi i zaboravljenom učenju. To je daleko od moje namjere. Ali metode koje vode do istraživanja čovjekova pravog duhovnog smjera donose nam znanje o ovakvim činjenicama, ne manje vjerodostojno od činjenica otkrivenih od moderne znanosti i daleko vjerodostojnije od njenih hipoteza. Baš kao što nitko ne može biti prisiljen da se zanima za pitanja koja je, pod utjecajem sadašnjeg materijalizma, uvijek odbacivao, tako i nitko tko je u njih siguran kao u vlastiti život neće biti odvrćen da o njima govori onima koji, s čvrstim osjećajem za smjer ljudske evolucije, mogu opažati stvarnost takvog impulsa na djelu.

Nakon četvrtog stoljeća kršćanstva, spominjana pjesma nije više postojala, ali u određenim krugovima mnogi njeni detalji su preneseni usmenom predajom, i nastavili živjeti u sjećanju. Ali članovi tih krugova su spriječeni od rastuće moći crkve od javnog govora o takvim pojavama tijekom ranih kršćanskih stoljeća. Jedan od onih koji je još imao nekakvu predstavu o pjesmi — premda su od nje znali jedino u dosta promijenjenom i oslabljenom obliku — i nekakvu ideju o raspoloženju iz kojeg je proizašla, bio je učitelj Dantea. Zaista se može reći da je Danteova *Komedija*, iako dogmatski naklonjena, dugovala nešto od svoje inspiracije onom što je bilo tamo u prvih nekoliko kršćanskih stoljeća.

Naravno da sam sasvim svjestan primjedbi koje se mogu dati na ovakvo tumačenje povijesti — mogao bi ih i sam dati. Ali prepoznavanje, kao što se mora, brižljivosti autora povijesti podučavane u našim školama, i sa svim uvažavanjem preciznosti koja se oslanja na zapisima i savjesnom povijesnom kriticismu, što sve to

vrijedi? Ne može se tvrditi da je to prava povijest, stvarna povijest, jer ne uzima u obzir one zapise koji su tijekom vremena otišli na sporedni kolosijek. Stoga, iako dokumenti mogu biti podložni najsavjesnijem kriticismu, prava povijest će biti otkrivena jedino na isti način kao i pravo znanje o prirodi i o nebesima — kroz duhovno istraživanje. Čovjek stoga mora naći snage ne samo da govori o svijetu zvijezda, kao što smo mi radili ovdje, već također da u uobičajenu prezentaciju povijesti uvede sve što joj nedostaje jer je u interesu određenih krugova bilo da nas liše relevantnih dokumenata. Ali impulsi u onim uništenim dokumentima nastavljaju živjeti u dušama ljudskih bića; žive u onima koji su došli poslije i žudjeli za impulsima koji nisu više zapisani ali su jednom bili tako živi u čovječanstvu. Stoga neće za ljude biti nužno samo — ako žele u njihovoj evoluciji dosegnuti budućnost za njih namijenjenu — da transformiraju, u određenoj mjeri, mnoge od njihovih koncepata; također će morati transformirati njihov stav prema istini.

Govoreći fundamentalno: moramo ponovno naći naš put do Krista. Krist *mora* ponovno doći. To pretpostavlja da će tijekom sadašnjeg stoljeća biti ljudi koji mogu razumjeti na koji će način Krist objaviti Njegovu prisutnost, s kakvom krinkom će se pojaviti. Inače strašnu uznemirenost mogu uzburkati ljudi koji će, imajući u podsvjesnim dubinama njihova bića slutnju ovog dolaska Krista u duhu, predstaviti to ostalima na šokantno površan način. Jasna vizija u čovjekovu evoluciju tijekom bliske budućnosti biti će moguća jedino kada je sve veći broj ljudi dovoljno zreo da vidi kako duhovno istraživanje može napraviti pravi napredak; ljudi koji u duhovnom svijetu mogu otkriti što ljudi trebaju za ispravno oblikovanje njihova budućeg smjera. Ako to ne uspije, postajati ćemo sve više upleteni u sve što priječi naš pristup duhovnom — ne toliko što se tiče ideja i koncepata, koliko u našem općem pristupu.

U idejama i konceptima današnjice ima dosta toga što slično pokret prema onom što treba biti pravi cilj znanja u naše vrijeme. U stvari, međutim, to nekako služi da omete ljude da vide nalaze prirodne znanosti u pravom svijetlu. Ostavljeni su pipajući činjenice, takoreći, u mraku. Promotrite kako danas — s općim širenjem znanstvenih, medicinskih koncepcija — čujemo o čovjeku koji u kasnijem životu počinje patiti od živčanih problema koji utječu na njegovu cjelokupnu fizičku konstituciju i vode do izvornih simptoma bolesti. Naši sadašnji liječnici shvaćaju, tada, kako su nemoćni da prevladaju te simptome na neki jasan način, ili od patologije prijeđu na terapiju. Kao neposredni suvremenik glasovitog bečkog liječnika, Breuera, sjećam se da je imao pacijenta kod kojeg fizički pregled nije mogao otkriti nikakvo patološko stanje. Bilo je odlučeno da se pribjegne hipnozi, koja je u to vrijeme postala veoma popularna. Pod hipnozom, nađeno je da je pacijent imao, u ranijem periodu njegova života, strašno iskustvo, koje ga je opteretilo užasom. Onoliko koliko je bilo moguće, to iskustvo je bilo potisnuto u oblast podsvijesti, nesvjesnog, stvarajući tamo „skrivenu oblast” duše. Premda sam čovjek nije ništa znao o tome, to je bilo u njegovu životu i prijetilo njegovu zdravlju. Čovjek dakle u sebi može imati nešto što, počevši kao duševno iskustvo, ima uznemirujuće naknadne učinke; to u njegovoj duši uspostavlja izoliranu oblast koje on nije svjestan.

Mislilo se da ako se pacijent sjeti njegovog iskustva, i tako ga postane potpuno svjestan, sama ta svjesnost bi vodila do njegova izlječenja.

Ovakvi slučajevi će se u životu danas sretati sve učestalije. Ali ako ćemo shvatiti zašto su ljudi tako često unesrećeni na taj način, duhovno znanje nas mora podučiti što se događa kada se gornji dio astralnog tijela smanjuje, dok u njegovu donjem dijelu postoji tendencija da akumulira podsvjesne provincije duše. Moramo se uzdići od znanja o čovjekovoj duši do povijesnog znanja o duhu, do kozmičkog duhovnog znanja, da bi objasnili ovakvu pojavu. Poznavao sam Breuera dobro; bio je čovjek dubine; i, pošto je osjećao da se sa našim sadašnjim stupnjem znanja ne može dalje napredovati u ovim stvarima, odustao je od ove linije istraživanja. Tada je postao uključen u druge interese, posebno u one od Freuda i njegovih sljedbenika. Iz toga je nastala psihoanaliza, koja počiva na nečem istinitom, jer pojava zaista postoji. Izvor fizičkih simptoma treba tražiti u duši; ideja je sasvim dobra. Ali znanje potrebno da se ovlada pojavom neće se naći tu, jer to mora postati duhovno znanje.

Stoga ta psihoanaliza, koja se mora baviti sasvim prirodnim, povijesnim smanjenjem u čovjekovu gornjem astralnom tijelu, u rukama je ljudi koji nisu samo amateri u istraživanju duše i duha, već također i amateri u istraživanju fizičkog tijela, ne znajući kako tu slijediti djelovanje duha. Dakle imamo dva oblika diletantizma zajedno; zaista su slični, jer ti ljudi znaju onoliko malo o stvarnom životu čovjekove duše i duha koliko i o njegovu fizičkom i eterskom životu. Dva područja na kojima su diletanti podudaraju se; a kada dvije slične osobine rade jedna na drugoj, množe se: $a \times a = a^2$, ili $d \times d = d^2$; dakle diletantizam \times diletantizam = diletantizam na kvadrat. Tako stvarno dolazi do toga da se nešto ispravno, bazirano na pravim temeljima, pojavljuje amaterski zbog nemoći sadašnjeg istraživanja. U svemu tome, međutim, možemo vidjeti stremljenje u pravom smjeru. Nešto kao psihoanalizu ne bi trebalo, dakle, tretirati kao izum vraga, već kao naznaku da ovo naše doba želi nešto što nije u stanju postići, i da će nešto kao psihoanaliza prosperirati tek kada bude temeljeno na duhovnom istraživanju. Inače će nam psihoanaliza doći u čudnom obliku u koji je vodi Jungova logika.

Jung je zaista sposoban da napiše, na primjer, rečenicu kao ova: Može se reći da je preko „skrivenih provincija“ duše, čovjek jednom bio disponiran pretpostaviti postojanje božanskog bića. Jung zatim dodaje (on je, naravno, naklonjen ateizmu): Očito je da takvo biće ne može postojati. Psihoanaliza, međutim, tvrdi da čovjek, imajući tu dispoziciju da vjeruje, mora pretpostaviti postojanje božanskog bića da bi sačuvao ravnotežu u duši. Za savjesnu osobu — a ne mogu nikad zaniijekati da je čovjek kao Jung i savjestan i precizan — to stvarno znači: Obvezni ste da živite s neistinom jer ne možete živjeti s istinom. Nema istine u teizmu, ali morate s tim živjeti. Na našem stupnju razvoja takve stvari se ne uzimaju ozbiljno; međutim, one moraju, biti uzete sa svom mogućom ozbiljnošću.

Dakle sa svih strana, bez da se shvaća, javljaju se te podsvjesne čežnje. Oni od vas koji su čuli ili pročitali druge moje cikluse predavanja znati će da sam često naglašavao kako, od duhovne percepcije, nije ispravno reći: Na primjer, svjetlost struji od Sunca, ide beskrajno u beskonačnost kozmičkog prostora, uvijek opadajući u intenzitetu s kvadratom udaljenosti.

Stalno sam govorio da duhovna percepcija daje drugačiju sliku. Ideja da svijetlo iz središta struji u beskonačnu udaljenost nije točna. Baš kao što tetiva na luku može biti rastegnuta samo do određene točke, i onda odskoči natrag, tako i svijetlo ide

samo do određene točke i uvijek se vraća. Ono se samo ne širi; također je elastično, ritmično. Stoga Sunce ne samo da zrači svjetlo već ga stalno prima natrag; jer na kraju njegova vanjskog kursa intenzitet zraka je različit i njihov kurs može biti promijenjen. Želim samo ukazati na to kako se to otkriva u vezi više spoznaje, kozmičkog znanja o svijetu — pravog znanja znanosti duha.

Molim da ne uzmete ove opaske kao naznaku bilo kakvog nedostatka respekta za znanost s moje strane. Cijenim znanost u potpunosti; ne može je se dovoljno hvaliti, i treba prepoznati visoki nivo inteligencije koju donosi u život danas. Ali njene izjave o svjetlu, na primjer, amaterske su u usporedbi s istinom. Važno je da se dođe do istine, makar samo da se unese u sve ove prevladavajuće ideje, s kojima čovjek ne zna što bi, impuls koji sadašnje istraživanje može podići u duhovnu oblast.

U određenim okultnim krugovima postoji loša praksa: učeniku su dana razna okultna učenja, ali nikada nije doveden do točke koja pokazuje odakle su izvedena. Učenja su dana u slikama, ali učenik nije vođen do stvarnosti koje se ogledaju u slikama. Stoga je njegova duša okružena svijetom slika, i on nikada ne dolazi do toga da vidi da preko slika treba učiti o cijelom kozmosu.

Iz tog razloga, nakon što se pojavila moja *Teozofija*, trebala je slijediti *Tajna znanost*. Tu su slike dane u *Teozofiji* odvedene u stvarnost zvjezdanog svijeta, u evoluciju Zemlje preko Saturna, Sunca, Mjeseca, i tako dalje. Te dvije knjige su komplementarne.

Kada se u bilo kojoj sferi ljudima ne daje ništa osim slika, oni su s njima obrubljeni. Osobe koje prakticiraju pogrešnu vrstu okultizma rade to s učenikom u koga nisu sigurni, i tim sredstvom ga vode u ono što je nazvano „okultno utamničenje”. On je tada okružen s zbunjujućim slikama od kojih nema bijega — stvarni zatvor od slika. Tako je mnogo okultnog zla prakticirano, i još se i danas prakticira. Postoje čak i duhovna bića koja su određene ljude vodila u to okultno zarobljeništvo; ali za dušu pojava je upravo jednaka. Ta duhovna bića su oslobođena u prirodi kada priroda nije shvaćena duhovno, već gledana kao da su atomski procesi bili dio prirode. Tako je u prirodi zanižan duh. Oni duhovi koji uvijek teže raditi protiv ljudi — ahrimanski duhovi — tada postaju aktivni u prirodi, zaokružujući čovjeka svakakvim slikama, tako da su i u ovom slučaju, također, ljudska bića okultno utamničena.

Velik dio onoga što se danas zove znanstveni pogled — ne znanstvene činjenice, jer one mogu biti pouzdane — ne sastoji se ni od čega drugog osim slika općeg okultnog zarobljavanja koje prijete da preuzme čovječanstvo. Opasnost leži u okruživanju ljudi svugdje s atomističkim i molekularnim slikama. Nije moguće, okruženi takvim slikama, gledati one slobodnog duha i zvijezda; jer atomistička slika svijeta je kao zid oko čovjekove duše — duhovni zid zatvora.

Ovaj pregled nam može pokazati, u svjetlu znanosti duha, za čime danas treba ispravno težiti. Činjenice prirodne znanosti su uvijek plodonosne i vode vani u široke oblasti duha, ako im se ne pristupi s predrasudama okultnog zatvora na koji je, u osnovi, znanost sada ograničena. Te stvari za nas moraju biti duboko unutarnje iskustvo, ako želimo uzeti naše pravo mjesto u evoluciji Zemlje i čovječanstva, u skladu s njenom prošlošću i njenom budućnošću. To je sve ono što nam se obraća

kada u nekoj oblasti imamo pred našim očima dokaz ljudskih aspiracija u prošlosti a sada ih možemo vidjeti u punom svijetlu duha i duše.

Kada se ovdje popnemo na brda i dođemo do kamenja Druida, koja su spomenici duhovnih aspiracija onih drevnih vremena, može nam biti upozorenje to da će težnje onih ljudi starine koji su žudjeli za duhom, i na njihov način tražili dolazak Krista, naći ispunjenje jedino kada mi, još jednom, imamo znanje o duhu, preko duhovne vizije koja je naš način potrage za Njegovim dolaskom. Krist mora opet doći. Jedino tako ga čovječanstvo može upoznati u Njegovom duhovnom obliku, kao što je jednom, u tjelesnom obliku, prošao kroz Misterij na Golgoti.

To je nešto što se ovdje, gdje su ovakvi plemeniti spomenici prošlosti sačuvani, može osjetiti na posebno živ način.